

IX / 40.

1.

~~Inventariz
L. 34.
D.
L. 692-04~~

~~31~~

~~100~~
~~109.110~~

~~L. 10~~
~~II~~

DZIEJE

KROLESTWA POLSKIEGO,

krótko lat porządkiem opisane

przez

Jana Albertrandego:

Wydanie drugie, w dwóch Tomach,
powiększone dodatkami.

Tom I.

Obejmuje panowanie Hsiążąt i Królów Polskich
od roku 964 do roku 1798.

~~21~~

J. Szujski

LWÓW.
Nakładem Hajetana Jabłońskiego.
1846.

94(438)

W drukarni Piotra Pillera.

201

50

18

Do Czytelników.

Dzieło które tu w ponowionem wydaniu przedstawiam ziomkom, policzone jest w poczet najważniejszych prac historycznych Albertrandego, zwłaszcza pod względem użytku naukowego dla młodzieży. Lubo przełożone z języka obcego, stało się ono dla nas rodowitem z przyczyny, że tłumacz powiększył treść jego dodatkami, wzbogacił ją spisem mężów krajowi zasłużonych, zaszłe w oryginale błędy sprostował, i w ojczystym narzeczu zatarł ślady cudzoziemskiego pochodzenia piérwówzoru. Tyle połączonych w nim zalet obudziło powszechne życzenie, aby wyszłe od dawna z obiegu dóręcznego, i już tylko w większych księgozbiorach istniejące pismo to, uchowane było od grożącej mu zagłady, przez ponowienie wydania.

W tym to celu przedsięwziąłem powtórny jego nakład, dosłownie zgodny nawet w pismowni, z wydaniem Michała Gröllla z roku

1766go. Ze względu jednakże, iż w pierwszej téj Edycyi osnowa dziejów sięga tylko roku 1763, z czego wynika w nich przerwa którą zapełnić nieodzownie należy, niemniej że zachowany w pracy Albertrandego tryb opowiadania, był przyczyną, iż niektóre szczegóły historyczne nie zostały dostatecznie rozwiniętemi, i powodując się radą osób troskliwych o zachowanie ojczystych pamiątek, korzystałem z udzielonej mi potemu pomocy, dla uzupełnienia Edycyi niniejszej dodatkami, obejmującemi: *Dzieje panowania Stanisława Augusta; wiadomość historyczną o krajach połączonych z Polską i o jej lennościach; treść dziejów kościoła Polskiego; i wykaz zbiorowy prawodawstwa politycznego i kształtu rządu w Polsce*; aby zebrawszy w jeden ogół żywiły historyi ojczystej, przedstawić ją czytelnikom w nie-rozerwanéj całości. Z tąd wynikła potrzeba powiększenia tego wydania jednym Tomem, w którym wspomniane dodatki umieszczone zostaną.

Zdawszy sprawę z pobudek które mnie skłoniły do przedsięwzięcia téj powtórnej Edycyi, i do rozszerzenia jéj pozagranice wydania piérwiastkowego, poczytuję za rzecz przyzwoitą przytoczyć w dowodzie użyteczności tego dzieła, wiadomość biograficzną o pracach naukowych autora.

Jan Albertrandy potomek rodziny Włoskiej osiadłej w Polsce, urodził się w Warszawie w roku 1731. W młodym nader wieku wstąpił

do zgromadzenia księży Jezuitów, po rozwiązaniu którego był naprzód dozorcą biblioteki Załuskich, później lektorem Stanisława Augusta. Horzystał z tych stosunków Albertrandy dla następczenia Królowi pomysłu zgromadzenia rozrzuconych za granicą materyjałów do dziejów ojczystych, w którym téż celu wysłany zostawszy do Włoch i do Szwecyi, wypisał z Archiwum Watykańskiego 110, a z Upsalskiego 200 Tomów wyjątków, odnoszących się do historii Polskiej. Bogaty ten plon złożony naprzód w biblijotecę Stanisława Augusta, przeniosły burze polityczne do księgozbioru Tadeusza Czackiego w Porycku, a później do Puław. W nim to znalazł Albertrandy materyjały do historii panowania Władysława Jagiełły; do dziejów ojczystych które doprowadził do panowania Władysława IV.; do historii Polskiej ostatnich trzech wieków medalami poświadczonéj, i do innych pism niemniej ważnych, pomiędzy któremi, jedne za życia jego, drugie po śmierci doko-
wane były, inne w rękopiśmie dotąd pozostają. Wynagrodził te prace Albertrandego Król Stanisław August, dopomagając mu do osiągnięcia godności Biskupa Zenopolitańskiego, i zaszczycając medalem *Merentibus*, który był w Polsce niepomylném godłem zasługi. Uznanie jej przez ziomków objawiło się w powołaniu Albertrandego do przodkowania w zawiązaném roku 1802. Towarzystwie przyjaciół nauk, któ-

rego Prezesem był do czasu śmierci w roku 1808. przypadłej.

Obeznanie się we Włoszech z zabytkami starożytności, wzniciło w Albertrandym upodobanie w Archeologii, które poznawać się daje w pismach jego, jako téż z rozpraw umieszczonych w Monitorze Warszawskim, i czytanych na posiedzeniach Towarzystwa przyjaciół nauk. Była mu potemu pomocą wiadomość języka hebrajskiego i Greckiego, przedewszystkim gruntowne posiadanie łacińskiego, z którego piękne wzory klasyków Rzymskich przeniósł do mowy ojczystej w toku płynnym i jędrnym.

Rzeczy historyczne były wszakże głównym przedmiotem prac jego naukowych, pomiędzy którymi pierwsze w porządku wydania miejsce zajmują dzieje Rzymskie, drugie te dzieje ojczyste które są zawarte w pierwszym Tomie niniejszego wydania.

Kajetan Jabłoński.

Lwów w Hwietniu 1845.

Piérwiastki

Narodu Polskiego.

Zmyślone czyny dwóch Braci Lecha i Czecha przekładać, także dzieła mniemane ich następców opisywać, byłoby to od bajek poczynać, które acz od większej Dzieiopisów liczby są przyjęte, jednak nic w sobie pewności nie zawierają. Dawnych wieków pisarzom rzecz była zwyczajna, ziomkom swoim i starożytność bardzo i podziwienią godną naznaczać początki. Rzadki Autor, któryby czasów Noego nie zasięgnął, i w wyliczaniu Przodków narodu swojego, Bohatyrów najslawniejszych zabaczył. Mogła się być Polska bez téj zmyślonej chwały obéjść, kiedy rzeczywistą onę posiadała sławę, iż od dawnych czasów znakomite między północnymi Państwami miejsce trzymała. Bolesław I. już był Królem, zwycięzcą, i w wielkim u Cesarza poważaniu, kiedy o Szwedach świat prawie nie wiedział, gdyż się w dwieście lat potym dopiero wsławiać poczęli, kiedy Duńczyków imię przez same prawie rozboje morskie znajome było, kiedy inne na wschód leżące krainy pod uciążliwym jarzmem, mściwych i okrutnych Panów, ludzkości prawie pozabawione jęczały. Nad to między Państw zaszczytami, ledwie jakie tych wieków naszych miejsce

posiada starożytność. Dostateczna przeciw postron-
nym potęga, kształt dobry rządów wewnątrz i do-
brze ustanowiony i statecznie utrzymany, te są
przymioty które i zacności Państwowi i poważania
przyczyniają; zaś dawność jednego ~~nad~~ drugie,
choćby téż do kilku wieków rozciągniona, żadanéj
Państwowi ani szczęśliwości, ani mocy, nie przy-
daje.

Domysł o początkach narodu Polskiego do
prawdy najpodobniejszy ten jest, iż naród niejaki
Słowacki *Lazzi* albo *Lachi* nazwany ku ciążninie
morskiej Cimmeryjskiej mieszkający, na początku
szóstego wieku nowe w Europie założyć chcąc
osady wyszedł z kraju swego i najpierw w Pan-
nonii stanął, z kąd Czechowie kraj ku Elbie roz-
ciągający się opanowali, Lechowie zaś około rzeki
Warty gdzie teraz Wielkopolska jest prowincya osie-
dli. Ci Lechowie zdawnemi Sarmatami pierwszemi
kraju obywatelami zmieszali się, i o nich podobno
pisze Witichindus w te słowa: *Wigmanus longius*
degentes barbaros crebris praeliis contrivit, Mis-
cam Regem, cujus potestatis erant Slavi qui di-
cuntur Licicaviki, duabus vicibus superavit, fra-
tremque ipsius interfecit, praedam magnam ab eo
extorsit.

Na ostatek trybem innych północnych narodów
życie przepędzali, na wojnach ustawicznych, i pod
rządem wodza, który na tę godność przez swoją
waleczność i narodu wolne głosy był wyniesiony.
Na takowe wodza swego obranie zgromadzony był

Polski naród w Kruszwicy około r. 840, kiedy jak powszechnie jest podanie, Piast najwyższą tę godność przez daną w gwałtownej potrzebie skuteczną pomoc ziomkom swoim, otrzymał. Tak liczne zewsząd przybywające zgromadzenie ludzi mających prawo obrania Pana swego wielką do niedostatku żywności, jak więc zwykło bywać przyczynę dało. Piast obywatel Kruszwicy, zabięł temu, a zebraną z przezornego podobno domysłu żywność rozdawać począł. Panowie zgromadzeni sądząc: iż ten, który ich nakarmił, rządzić też niemi potrafi; wyniesieniem jego na najwyższy władzy stopień tę hojność nadgrodzili. Od tego Piasta nazwani potem byli ci, którzy z łona narodu będąc, berło osiągnęli. Cokolwiek o jego potomstwie aż do r. 964 powiadają tak nie pewne, tak bajkami jest przeplatane; iż w Historji miejsca mieć nie powinno.

MIECZYŚŁAW I.

Książę Polski. 964.

MIECZYŚŁAW pod obowiązkiem przyjęcia wiary Chrześcijańskiej, Dąbrowkę Księżniczkę Czeską za małżonkę otrzymuje. Bożyszczą we czci u narodu Polskiego zostające były *Pogoda*, *Żywot*, *Pogwizd*, (powietrze) *Jassa*, (Jupiter) *Nija*, (Ceres) *Ladon* (Pluto) *Marzana* (Wenera) *Ziewonia*, (Diana) i t. d. Z Bałwochwalstwem razem upadło wielożęństwo. 965.

Mieczysław ochrzczony, poddanym swoim przykazał wszystkie zburzyć bałwany, a to dnia 7. Marca. Zkąd po niektórych stronach w Polsce, i na Śląsku, trwał długo zwyczaj iż topiono bałwana w Niedzielę Szrodopostną.

966.

Tego roku Polscy Pisarze, pierwsze wielu Katedr w Polsce naznaczają początki, ale że o ich założeniu Autorowie Polscy w lat prawie 250 piszący z Autorami Niemieckimi blisko onych wieków żyjącymi nie zgadzają się, przeto, zdanie tu Polaków przełożywszy, Niemców téż mniemanie w następującym lat porządku przełożę.

968.

Założenie (podług zdania Niemieckich Pisarzy) Biskupstwa Poznańskiego, z razu Arcybiskupom Magdeburgskim podlegającego. Toż Arcybiskupstwo tegoż roku swój początek wzięło. Wojna z Sasami od Ottona I. Cesarza uspokojona.

974.

Benedikt VI. Papięż w nadaniu Królewskiej godności książęciu Polskiemu, trudność czyni.

992.

Śmierć Mieczysława. Niemcy utrzymują iż Cesarskim był hołdownikiem. Że Cesarze, Monarchów Polskich do hołdu i daniny pociągali rzecz jest nie wątpliwa; że się jak hołdu, tak daniny oddawać wzbranieli Polscy Monarchowie przyznawają Niemcy; że niektórzy hołd (przynajmniej z Państw w Niemczech zawojowanych) i daninę przez gnuśność lub czasów nieszczęśliwość oddawali, sami czasem namieniają Polscy Autorowie.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 992.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie
DĄBRÓWKA Córka Bolesława Książęcia Czeskiego. Umarła r. 977. Pochowana w Gnieźnie.	BOLESŁAW Następca na Tron. Inni trzej Synowie podług Ditmara Merseb. Przydają niektórzy Córkę Adelajdę zaślubioną Gejzie Książęciu Węgierskiemu, ale ta Siostrą raczej niż córką Mieczysława była, za świadectwem Pisarzów wszystkich Polskich i niektórych Niemieckich.	MIECYSŁAW I. umart w r. 992. podług Ditmara Mersebur. Polscy Dziejopisowie naznaczają śmierci jego r. 999. Pochowany jest w kościele katedralnym Poznańskim.	<i>Papieże.</i> Leo VIII. 965 Jan XIII. 972 Domnus II. 972 Benedikt VI. 974 Benedikt VII. 984 Jan XIV. 985 Jan XV. 996 <i>Cesarze Wschodni.</i> Nicephor Phocas 969 Jan Zemiseses. 975 (Bazyli III. 1025 (Konstantyn X. 1028 <i>Cesarze zachodni.</i> Otho I. 973 Otho II. 983 Otho III. 1002 <i>Królowie Francus.</i> Lotharius. 986 Ludwig V. 987 Hugo Capetus. 996 <i>Królowie Hiszpań.</i> Sanctius. 967 Ramir III. 982 Veremundus II. 999 <i>Królowie Angielscy.</i> Edgardus. 975 Edvardus II. 978 Etelredus. 1016 <i>Królowie Duńscy.</i> Heroldus VI. 980 Sueno. 1014 <i>Królowie Szwedscy.</i> Eryk VIII. 980 Olaus I. 1019

BOLESŁAW I.

nazwany Chrobry to jest waleczny, Syn Mieczysława I. wstępuje na Państwo roku 992 podług innych r. 999 mając lat 21, tytuł Królewski otrzymuje podług jednych r. 1001 podług drugich r. 1024.

993. 995.

BOLESŁAW I. po Ojcu całej obejmuje rządy Polskiej, z uszczerbkiem Braci, z którymi podług zwyczaju onych czasów dzielić się miał. Wojuje z Niemcami, Czechami, Rusią i Prusakami.

996.

Bolesław Ciało Św. Wojciecha od Prusaków którym Ewangelią opowiadał zabitego do Gniezna wprowadza. Idąc za tych zdaniem którzy śmierci Mieczysława rok 999 oznaczają, rozumieć trzeba iż wyżej namienione dzieła Bolesław przed objęciem rządów Państwa wykonał, albo też do uczestnictwa tychże rządów od Ojca był przypuszczony.

1000. 1001.

Cesarz Otho III. do Gniezna jedzie dla uszanowania złożonego tam ciała Ś. Wojciecha, mając do tego pochop z cudów tamże doznanych. Podług niektórych pisarzy w tedy Bolesławowi tytuł Królewski był nadany.

Założenie Arcybiskupstwa Gnieźnieńskiego, i Biskupstwa Krakowskiego podług autorów Niemieckich. Około tego czasu wszczął się zwyczaj śpiewania przed bitwami pieśni *Bogarodzica Dziewica*, którą podług powszechnego zdania złożył Ś. Wojciech.

1002. 1005.

Wojna z Czechami, Praga Czech Stolica po długim obleżeniu wzięta, z kąd kłótnie między Cesarzem Henrykiem i Królem Bolesławem. Pokój w Poznaniu zawarty za pośrednictwem Arcybiskupa Magdeburgskiego na ów czas wielce możnego. Założenie podług pisarzy Niemieckich Biskupstwa Płockiego które w późniejszych czasach Mazowieckim nazwane było.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1025.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>1) Hemilda córka Ridaga Margrabi Misnii</p> <p>2) Judyta córka Gejzy Książęcia Wę- gierskiego z pierwszego łoża</p> <p>3) Erminilda.</p> <p>4) Oda córka Ekkarda I. Mar- grabi Turingii i Misnii.</p>	<p>MIECZYŚLAW Następca na Tron.</p> <p>Otto. Trzy córki.</p> <p><i>Filias tres, qua- rum una Abba- tysa, secunda nupfit Hermanno Comiti, tertia filio Regis Vlo- dimiri.</i></p> <p><i>Ditm: Merseb.</i></p>	<p>BOLESŁAW I. umarł roku 1025 pogrzebiony jest w kościele Kate- dralnym Poznań- skim.</p>	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Jan XV. 996 Grzegorz V. 999 Sylwester II. 1003 Jan XVII. 1003 Jan XVIII. 1009 Sergius IV. 1012 Benedikt VIII. 1024 Jan XIX. 1033</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i></p> <p>(Bazyli III. 1025 (Konstantin X. 1028</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i></p> <p>Otto III. 1002 Henryk II. 1024 Konrad II. 1039</p> <p><i>Królowie Francus.</i></p> <p>Hugo Capetus. 996 Robert. 1031</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i></p> <p>Vermundus II. 999 Alfons V. 1028</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i></p> <p>Etelredus. 1016 Edmundus. 1016 Kanut Wielki. 1036</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i></p> <p>Sueno. 1014 Kanut Wielki. 1036</p> <p><i>Królowie Szwedscy</i></p> <p>Olaus. 1019 Amundus. 1035</p>
<p>Polscy Auto- rowie o jednej tylko żonie Bo- lesława Judycie namieniają.</p>			

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA BOLESŁAWA I.

1013.

Kłótnie nowe między Henrykiem II. i Bolesławem uspokojone traktatem, mocą którego Bolesław Cesarzowi w Włoskiej wyprawie pomagać obiecał. Pisarze Polscy i Niemieccy nie zgadzają się w rozumieniu tych słów Ditmara Merseburskiego: *Boleslaus in die sancto, manibus applicatis miles efficitur, & post Sacramenta regi ad Ecclesiam ornato incedenti armiger habetur*. Według pierwszych znaczą te słowa iż Bolesław Rycerzem był przepasany, według drugich hołd oddawał, i usługę Cesarzowi dworską czynił. Być może że Bolesław za część Luzacyi i Śląsk, które kraje lennością do Cesarstwa należały hołd oddawał.

1017.

Henryk II. znowu przeciw Bolesławowi wojnę podnosi. Nimptsch miasteczko na Śląsku oblężone całej się Cesarzkiej potędze oparło, tak dalece iż Cesarz do odstąpienia od niego był przynaglonym.

1018.

Pokój w Budyszynie zawarty z niemałym Cesarstwa uszczerbkiem.

Wojna z Rusią zawojowaniem Ruskich krain, i przywróceniem na Państwo swoje Książęcia Jarosława zakończona.

Dziejopisowie Polscy inną z Rusją wojnę wspominają około roku 1008 dla przywrócenia na Państwo Swatopelka podjętą: ale że Włodzimierz Ojciec Swatopelka jeszcze żył do r. 1015 w przyjaźni zawsze z Polską zostając, podobieństwo jest wielkie iż innéj za Bolesława wojny z Rusią nie było prócz téj około r. 1018.

1024.

Bolesław tytuł Króla bierze. Nie podobna pewną mieć wiadomość, jeżeli mu od Cesarza nadany był, czyli téż inaczej otrzymany. Ci co pierwszego są zdania gruntują się na onym wierszu w nagrobku tego Króla zawartym, *ob famam bonam, tibi contulit Otto coronam*, Cały nad-

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA BOLESŁAWA I.

grodek znajduje się u Stanisława Łubińskiego *in serie Episcoporum Plocensium*. Ten wiérz acz jest Leoninem, to jest jednako na środku i na końcu brzmiącym, jednak mógł być wieku onego pisanym; gdyż mocnemi dowodami pokazał Muratori, iż takowe wiérze już były w używaniu tamtych wieków.

Ci co utrzymują iż Bolesław sam sobie ten tytuł przywłaszczył, gruntują się na onych słowach Wippona pod r. 1024 *Boleslaus insignia regalia & Regium nomen in injuriam Regis Conradi sibi aptavit*. Co téż potwierdzają roczne dzieje Kwedlimburskie pod r. 1025. Otto Frisingieński w kś. VI. Roczne dzieje Saskie pod r. 1025. Przydają do tego milczenie Ditmara Merseburskiego. Lecz to milezenie pewnym dowodem być nie może. Mógł albowiem ten pisarz wyniesienie na tron Bolesława umyślnie zamilczeć, z nienawiści ku niemu iż wiele w Miśni klasztorów spuszczył.

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA MIECZYŚŁAWA II.

MIECZYŚŁAW II.

Syn Bolesława I. wstąpił na Tron mając lat 35.

1025. 1028.

MIECZYŚŁAW II. zachował tytuł Królewski od Ojca otrzymany. Lecz dla życia gnuśnego, powagi tytułu tego nie zachował. Nieszczęśliwym był w wszystkich prawie wojnach od siebie podjętych.

1029.

Dzieła wojenne Mieczysława w Niemczech na tym się zakończyły, iż kraj między Sałą i Elbą rzekami położony spustoszył. Miasto *Zeitx* w Saskiej ziemi tak podlegało żołnierskim rabunkom, iż Stolicę Biskupią do miasta Naumburgu przenieść musiano. Niektórzy pisarze Ryxy Królowej z synem do Niemiec ucieczkę pod tym rokiem kładą, inni zaś zdania tego są iż dopiero po śmierci Mieczysława ujechała.

1032.

Pokój w Merseburgu zawarty. Mieczysławowi zelżywy, gdyż mocą onego oddać musiał Cesarzowi część Łuczyci którą Ojciec jego prawem zawojowania lub lenności otrzymał.

Wojna z Pomorzany szczęśliwie ale za pomocą Węgrów zakończona.

Biskupstwo Kujawskie z razu Kruszwickie nazwane około tych czasów założone być miało podług Niemieckich pisarzy.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1034.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Ryxa albo Richezza córka Ezzona Hrabi Falc Graffa Renu i Metyldy córki Cesarza Ottona II. Zaślubiona r 1013 umarła w Salfeld w roku 1063.</p>	<p>KAZIMIERZ który po Ojcu panował.</p> <p>Córka zaślubiona Beli Książęciu Węgierskiemu w roku 1032.</p> <p>Bolesław w dzieciństwie umarł.</p>	<p>MIECZYŚLAW II przed śmiercią od rozumu odszedł. Pochowany jest w kościele katedralnym Poznańskim r. 1034.</p>	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Jan XIX. 1033 Benedykt. 1044</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i></p> <p>Konstantin X. 1028 Romanus Argyrus. 1034</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i></p> <p>Konrad II. 1039</p> <p><i>Królowie Francusci.</i></p> <p>Robert. 1031 Henryk I. 1060</p> <p><i>Królowie Hiszpańscy.</i></p> <p>Alfons V. 1026 Veremund III. 1037</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i></p> <p>Kanut Wielki 1036</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i></p> <p>Kanut W. 1036</p> <p><i>Królowie Szwedzcy.</i></p> <p>Amundus. 1035</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA KAZIMIERZA I.

KAZIMIERZ I.

Syn Mieczysława II. wstąpił na Tron mając lat 18.

1034.

BEZKRÓLEWIE z którego sąsiedzkie narody korzystając Polskę wojowali. Mazowsze z pod mocy Polskich Panów wybiło się. Król Czeski Śląsk zawojował, część wojska jego Poznań i Gniezno zrabowała.

1039.

Kazimierz został był mnichem w Francyi w Kluniackim opactwie. Panowie Polscy zprzykrzywszy sobie zamieszania Bezkrólewia do Tronu go wzywający niejaką z téj przyczyny trudność mieli w odniesieniu skutku żądź swoich. Benedykt IX. Papież na usilne całego narodu próżby pozwolił aby Kazimierza z klasztoru od ślubów uwolnionego wzięli, pod obowiązkiem jednak płacenia co rocznie grosza od głowy, co święto Pietrzem nazwano, noszenia w uroczystsze święta białej chusty na szyi na wzór stuły, i golenia włosów na głowie nakształt tonsury zakonnej. O tym ostatnim obowiązku powiadają niektórzy iż nie od Papieża wprowadzony, ale z dawna od Polaków wzięty był. To pewna iż u Scytów włosy tym sposobem golono, jako się pokazuje z onych słów Pryska Retora *in Exc. de legat.*; gdzie jednego z Panów Scytyjskich opisując mówi iż był; *capite in rotundum raso.*

Grosz Ś. Piotra albo Święto. — Pietrze ustało w późniejszych czasach, lecz którego właśnie roku i z jakiej przyczyny, nie wiadomo.

1050.

Mazowsze i Szląsk odebrane. Klasztor Tyniecki założony z nadaniem wielkich dochodów.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1058.	<i>Jednegoż czasu żyjący Monarchowie</i>
<p>MARYA córka Jarostawa Książęcia Ru- skiego zaślubio- na roku 1038. Umarła r. 1087 pochowana w kościelie Kate- dralnym Kra- kowskim.</p>	<p>BOLESAW następca na Tron. Władysław po Bolesławie panujący. Mieczysław urodzony w ro- ku 1046. Umarł roku 1066. Otto urodził się roku 1048 i w kilka miesię- cy umarł. Świętochna urodziła się roku 1055. Zaślubiona Książęciu Cze- skiemu około roku 1064.</p>	<p>KAZIMIERZ umarł przy koń- cu roku 1058 mając lat 42. Pochowany w kościelie Kate- dralnym Po- znańskim.</p>	<p><i>Papieże.</i> Benedikt IX. 1044 Grzegorz VI. 1046 Klemens II. 1047 Damasus II. 1048 S Leo IX. 1054 Viktor II. 1057 Stefan X. 1058 <i>Cesarze Wschodni.</i> Michał IV. 1044 Michał Calaphates 1042 Konstantin XI. 1054 Zoe i Theodora 1056 Michał VI. 1057 Isaac Comnenus 1059 <i>Cesarze Zachodni.</i> Konrad II. 1039 Henryk III. 1056 Henryk IV. 1106 <i>Królowie Francus.</i> Henryk I. 1060 <i>Królowie Hiszpań.</i> Weremund III. 1037 <i>Królowie Angielscy.</i> Ferdynand W. 1065 Kanut W. 1036 Haraldus. 1040 Kanut. 1042 Alfredus. 1043 S. Edward. 1066 <i>Królowie Duńscy.</i> Kanut W. 1036 Haraldus Brat Ka- nuta. 1040 Kanut. 1042 Magnus. 1048 Sueno. 1074 <i>Królowie Szwedscy.</i> Amundus. 1035 AmundSlemme 1041 Haquinus. 1059</p>

BOLESŁAW II.

śmiały nazwany, syn Kazimierza nastąpił na Państwo mając lat 16.

1058. 1067.

BOLESŁAW dla męstwa a bardziej jeszcze dla szczęścia śmiałym nazwany, zwycięzcą był na wszystkich wojnach które wiódł z Węgrami, Czechami, Prusakami i Pomorzanami. Szczupłą jednak z tych zwycięstw korzyść odniósł.

Wojny wieków jego nie tak pożyteczne jako raczej uciążliwe narodom wojującym i krwawe były. Wtargnienia w cudze Państwo jedynym i skutkiem i końcem było otrzymanie plonu. A podbite krainy póty tylko w mocy zwycięzców zostawały póki ich wojska przytomne były.

Bela na Tronie Węgierskim, Izasław na Kijowskim osadzeni, za pomocą Bolesława.

1068.

Autorowie pierwszą około tych czasów czynią wzmiankę monety w Polsce.

1073. 1076.

Wyjna powtórna z Rusią z przyczyny ztraconego Izasława od braci swoich. Kijów wzięty, Izasław na Państwo przywrócony.

1077.

Bolesław tego roku był koronowany.

1078.

Szczęście nieustanne z srogością przyrodzoną złączone Królowi przyczyną było zatopienia się w roskoszach szkaradnych, i wstrętu od wszelkiego upomnienia, przez co do tego kresu zuchwałości przyszedł, iż ręką swoją Ś. Stanisława Biskupa zabił, oto iż go o popełnione zbrodnie strofował. Tak szkaradne zabójstwo, wszystkich serca i umysły od niego odraziło; w krótkce potym widząc się w obrzydliwości u poddanych. Przyciśniony sumienia gryzotą, pełen rozpacz do Węgier uciekł, i tam podług niektórych umarł. Tytuł Królewski z nim razem upadł, i dopiero za Przemysława w XIII. wieku był wskrzeszony.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1079.	<i>Jednegoż czasu żyjący Monarchowie</i>
WIZESŁAWA Księżniczka Ru- ska zaślubiona r. 1067.	MIECZYŚLAW umarł w roku 1089.	BOLESŁAW II. umarł podług niektórych w klasztorze Os- siackim dokąd się był udał na czynienie po- kuty.	<p style="text-align: center;"><i>Papieże.</i></p> Mikołaj II. 1061 Alexander II. 1073 Grzegorz VII. 1085 <p style="text-align: center;"><i>Cesarze Wschodni.</i></p> Isaac Comnenus 1059 Konstantyn Dukas 1007 Romanus Diogenes 1071 Michał VII. 1078 Nicephor. 1080 <p style="text-align: center;"><i>Cesarze Zachodni.</i></p> Henryk IV. 1106 <p style="text-align: center;"><i>Królowie Francus.</i></p> Henryk I. 1060 Filip I. 1108 <p style="text-align: center;"><i>Królowie Hiszpań.</i></p> Ferdynand W. 1065 Sanctius II. 1073 Alfons VI. 1109 <p style="text-align: center;"><i>Królowie Angielsc.</i></p> S. Edward. 1066 Haraldus. 1066 Wilhelm I. 1087 <p style="text-align: center;"><i>Królowie Duńscy.</i></p> Sueno II. 1074 Herold VII. 1085 <p style="text-align: center;"><i>Królowie Szwedz.</i></p> Haquinus. 1059 Stinkill. 1061 Ingo III. 1064 Haldstan. 1080

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA WŁADYSŁAWA I.

WŁADYSŁAW I.

Książę Polski, syn Kazimierza I. Rządy obejmuje mając lat 36 przewany Herman.

1086.

Cesarz Henryk IV. przywłaszcza sobie moc nadania tytułu Króla Polskiego Wratysławowi nowemu Królowi Czeskiemu, którego syn Bretysław z téj okazji roście sobie pretensją do Polskiego Tronu.

1093.

Pokój z Bertysławem którym dawne traktaty względem Śląska są odnowione.

1094. 1098.

Władysław Prusaków i Pomorzanów poraził. Oblężenie Miedzyrzecza. Bunt Zbigniewa syna Władysława z nieprawego łoża uspokojony. Klótnie wewnętrzne z przyczyny Sieciecha Wojewody Krakowskiego w zbytecznej u Króla łasce zostającego, przez Arcybiskupa Gnieźnieńskiego uśmierzone.

1102.

Władysław na dwóch synów Państwo swoje dzieli z których jeden urodzeniem od dziedzictwa zdał się być oddalony.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1102.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
1) Judyta, córka Wratysława, Króla Czeskiego umarła roku 1087.	1) Bolesław III. urodził się roku 1087 nastąpił na Państwo po Ojcu.	WŁADYSŁAW I. umarł roku 1102 pochowany w kościele Katedralnym Płockim. Syn po nim przez lat pięć żałobę nosił.	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Grzegorz VII. 1085 Wiktor III. 1087 Urban II. 1099 Paszchalis II. 1117</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i></p> <p>Nicefor złożony. 1080 Alexis Comnenus 1118</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i></p> <p>Henryk IV. 1106</p> <p><i>Królowie Francusc.</i></p> <p>Filip I. 1108</p> <p><i>Królowie Hiszpańs.</i></p> <p>Alfons VI. 1109</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i></p> <p>Wilhelm I. 1087 Wilhelm II. 1100 Henryk I. 1135</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i></p> <p>Herold VII. 1085 S. Kanut. 1086 Olaus III. 1088 Eryk II. 1102</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i></p> <p>Haldstan 1080 Filip 1110</p>
2) Zofia Judyta córka Cesarza Henryka III. wdowa po Salomonie Królu Węgierskim zaślubiona roku 1088.	2) Trzy córki. Zbigniew syn z nieprawego łoża.		

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA BOLESŁAWA III.

BOLESŁAW III.

Krzywousty, Książę Polski, syn Władysława I. obejmuje rządy roku 1102 mając lat 15. Ustawa bynajmniej go nie szpeciła owszem mu ozdoby nieco przydawać zdawała się, jak świadczą autorowie. *Ad gratiam magis quam ad deformitatem produsta difformitas.*

1102.

Bolesław brata swego Zbigniewa coś przeciw sobie knującego z Państwa wygnania.

1108.

Wtargnienie do Czech w nieprzytomności Książęcia Swatopełka na żądanie Kolomana sprzymierzonego Bolesława uczynione.

1109.

Cesarz Henryk wojnę przeciw Polakom podnieść zamyslił, zatem wsparty posiłkami Swatopełka wtargnął do Śląska i obległ Głogów. Bolesław przymusił go do odstąpienia. Swatopełk zabity od Warszowca Czecha. Niemcy na głowę ztarci pod Wrocławiem. Pokój Bamberski którym Cesarz wszystkich do Królestwa Polskiego pretensyi odstępuje.

1115.

Zbigniew do Polskiej powraca i nędznie ginie. Wtargnienie powtórne do Rusi. Swantibor Książę Pomorskie więziony od poddanych swoich własnych, wolność otrzymał poddawszy się z Państwem pod moc Bolesława. Otto Biskup Bamberski na prośbę i za pomocą Bolesława Pomorzanów do wiary chrześcijańskiej nawraca.

1135.

Nowa z Czechami wojna za pośrednictwem Cesarza Lotaryusza w Merseburgu uspokojona.

1136,

Wojna przeciw Rusi. Bolesław od Rusi zwiedziony, od wojewody Krakowskiego podczas bitwy samej opuszczony, ledwie uchodzi.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1138.	Jednegoż czasu żyjący Monarckowie
1) Zbysława córka Swatopet- ka Książęcia Ki- jowskiego umar- ła roku 1108.	1) Kazimierz umarł w młodym wieku. 2) Władystaw) Bolesław) Mieczysław) Tron Polski o- trzymali.	BOLESŁAW III. umarł w roku 1138 a podług innych w roku 1140 mając lat około 54 pogrze- biony w koście- le Katedralnym Płockim.	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Paschalis II. 1117 Gelazy II. 1119 Callistus II. 1124 Honorius II. 1130 Innocentius II. 1143</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i></p> <p>Alexy Comnenus. 1113 Jan Comnenus 1143</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i></p> <p>Henryk IV. 1106 Henryk V. 1125 Lotarius II 1138</p> <p><i>Królowie Francus.</i></p> <p>Filip I. 1108 Ludwik VI 1137 Ludwik VII. 1180</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i></p> <p>Alfons VI. 1109 Alfons VII. 1137 Alfons VIII. 1157</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i></p> <p>Henryk I. 1135 Stephan 1154</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i></p> <p>Aleksander. 1114 Dawid I. 1143</p> <p><i>Królowie Szwedzcy.</i></p> <p>Filip. 1110 Ingo IV. 1129 Ragnald 1144</p>
2) Salomea córka Henryka starego Hrabi Bergi, umarła r 1144.	Henryk Książę Sandomirski i Lubelski. Kazimierz Tron osiadł.		

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA BOLESŁAWA III.

Jest podanie iż skarany był ten wojewoda ujęciem godności, tak że od tego czasu kasztelanowi Krakowskiemu ustępować musiał. Lecz wyznać należy iż przodkowania Kasztelana Krakowskiego przed Wojewodą przyczyna nie dosyć jest wiadoma.

Dziejopisowie Polscy niepodobną jak waleczność Bolesława wychwalają, to pewna iż jeżeli między Bohaterami nie ma być policzony, ma mieć jednak miejsce między najodważniejszymi rycerzami i najbiegłszymi onych wieków wodzami. Lecz w polityce tym się mniej biegłym być pokazał, iż Państwo swoje między syny podzieliwszy przyczyną był kłótni w Państwie i Familii jego przez lat 50 trwających. Podług tego podziału, Władysławowi dostały się Księstwa Krakowskie Sieradzkie, Śląskie i Łęczyckie. Bolesławowi Księstwo Mazowieckie. Mieczysławowi pozostała część W. Polskiej. Henrykowi Lubelska i Sandomirska ziemia. Te wszystkie Księstwa wnet się udzielnemi bez żadnego między sobą związku stały. Najstarszy z nich tą się tylko zaszczycał prerogatywą iż większą nieco nad innych powagę miał i Księstwo Krakowskie posiadał.

ARCYBISKU. GНИЕЗНИЕНС.	MINISTROWIE	WOJOWNICY	LUDZIE UCZENI
<p>Od roku 1000 do roku 1138.</p> <p><i>Arcybiskupi Gnieźnieńscy.</i></p> <p>Radzyn albo Gaudentius brat Św. Wojciecha 1006. Hippolit Ursinus 1027 Bosuta 1038 Stefan Pobóg 1059. Plotr 1092 Marcin 1118 Jakób z Znina 1147.</p>	<p>Od roku 964 do roku 1138.</p> <p>Ministeria jakie teraz są w Rzpltej, początek swój daleko później wzięty. O Kancelerzach a to jeszcze Książąt partykularnych nie zaś Państwa całego, dopiero w wieku następującym jest wzmianka. Biskupi jako umiejętność i naukami w tym wieku najznakomitsi najbardziej do interesów publicznych użyci byli. Wojewodowie też zwłaszcza Krakowscy do spraw całego Państwa tyczących się wchodzili.</p>	<p>Od roku 964 do roku 1138.</p> <p>Sieciech Wojewoda Krakowski najwięcej dokazywał na oblężeniu Międzyrzecza w roku 1096. Zielisław wódz w roku 1104 w bitwie prawą rękę utracił. Skarbimierz Wojewoda Krakowski w roku 1117.</p> <p>Wojewodów urząd był wojsko prowadzić także i nazwisko wzięli. Wojska inné prócz plonu na wojnie otrzymać nie miały. Wojskowa służba własnie do szlachty należała, która też za sobą część poddanych swoich prowadziła. Co późniejszych wieków pospolite ruszenie to dawnych czasów zwyczajne wojsko było.</p>	<p>Nie dziw iż Polska ludźmi uczonymi w tym wieku zaszczycać się nie może, w którym nigdzie prawie nauki nie kwitnęły. Że jednak uczonych podług tamtych czasów miała pokazuje się ztąd iż ludzi na najwyższe dostojenstwa kościelne z innych krajów zaciągać przestała.</p>

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA WŁADYSŁAWA II.

WŁADYSŁAW II.

Książę Polski syn najstarszy Bolesława III. wstępuje na Państwo r. 1138 mając lat około 29, złożony roku 1146.

Krystynie Władysława małżonce wielce przykre było władzy męża umniejszenie przez uczyniony Polskich prowincyi podział. Często się z tém odzywała iż nad całą Polską panować chciała, nie zaś nad szczupłą onęj częstką mężowi udzieloną. Władysław chcący w zgodzie z małżonką żyć, wojnę przeciw braciom swoim podniósł.

1145.

Miasto Poznań a w nim zawartych braci swoich obległ, lecz porażony do Niemiec uciekł do Konrada III. Cesarza brata żony swojej.

MAŁZONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1150.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Krystyna córka Cesarza Henryka IV. umarła w Altenburgu w roku 1159.</p>	<p>Bolesław. Mieczysław. Konrad.</p>	<p>WŁADYSŁAW II złożony roku 1146, umarł w Niemczech roku 1159 gdy do Polskiej powrócić zamysłał. Z niego wyszli dawni Książęta Piastowie na Śląsku których Fania dopiero w roku 1672 wygasta na Książeciu Legnickim. Wilhelmie Fryderyku.</p>	<p><i>Papieże.</i> Innocenty II. 1143 Celestyn II. 1144 Lucius II. 1145 Eugenius III. 113 <i>Cesarze Wschodni.</i> Jan Comnenus 1143 Emanuel Comnenus 1180 <i>Cesarze Zachodni.</i> Konrad III. 1152 <i>Królowie Francus.</i> Ludwik VII. 1180 <i>Królowie Hiszpań.</i> Sanctius III 1158 <i>Królowie Portugals.</i> Alfons I. Królem mianowany roku 1139 <i>Królowie Angielsc.</i> Stefan. 1154 <i>Królowie Duńscy.</i> Eryk IV 1147 <i>Królowie Szwedzcy</i> Ragnald. 1140 Suercher. 1160</p>

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA BOLESŁAWA IV.

BOLESŁAW IV.

nazwany kędzierzawy Książę Polski syn Bolesława III.
Wtępuje na Państwo mając około 40 lat.

1146.

Po zбициu Władysława Bolesław brat jego przywłaszcz~~o~~za sobie ziemię Krakowską i inne prerogatywy służące jemu jako najstarszemu między innemi bratami swemi.

1154.

Henryk Książę Sandomirskie brat Bolesława krzyż bierze i do Azyi na odebranie ziemi świętej udaje się. Tam w wojsku Baldwina przez rok cały zostawając wiele bardzo przeciw Saracenom dokazywał.

1157.

Traktat Kruświcki, mocą którego na to się zgodzono aby kłótnie między Władysławem i Bolesławem przez równą liczbę kompromisarzów Polaków i Czechów zagodzone były. Śląsk przysądzony Władysławowi, którego synowie po śmierci Ojca kraj ten posiadają.

1171.

Gedeon Biskup Krakowski zakłada kościół w Kielcach gdzie tych czasów następców jego zwyczajne jest mieszkanie.

1173.

Bolesław wojnę przeciw Prusakom podnosi. Prusacy nawróceni znowu do bałwochwalstwa powracają, i Polskę pustoszą. Wojsko Polskie przez zdradę w bagnach uwięzione wielką klęskę ponosi. Henryk Książę Sandomirski tamże ginie.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1173.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>1) Anastazyja córka Wszewoldomira Ruskiego Książęcia w Haliczu panującego zaślubiona w Krakowie roku 1151, umarła roku 1159.</p> <p>2) Helena córka Rostisława Książęcia Przemyńskiego zaślubiona roku 1160.</p>	<p>1) Bolesław urodził się roku 1155, umarł roku 1172.</p> <p>2) Leszek urodził się roku 1158. Był Książęciem Mazowieckim.</p>	<p>BOLESŁAW IV umarł r. 1173, pochowany w kościele Katedralnym Krakowskim.</p>	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Eugenius III. 1153 Anastazy IV. 1155 Adryanus IV. 1159 Alexander III. 1181</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i></p> <p>Emanuel Comnenus 1180</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i></p> <p>Konrad III. 1150 Fryderyk I. 1192</p> <p><i>Królowie Francus.</i></p> <p>Ludwik VII. 1180</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i></p> <p>Sanctius III. 1158 Ferdynand II. 1175</p> <p><i>Królowie Portugal.</i></p> <p>Alfons I. 1185</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i></p> <p>Stefan 1154 Henryk II. 1189</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i></p> <p>Eryk IV. 1147 Sveno i Kanut. 1155 Waldemar I. 1182</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i></p> <p>Suercher 1160 Eryk IX. 1162 Karol VII. 1168 Kanut 1192</p>

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA KAZIMIERZA II

KAZIMIERZ II.

sprawiedliwy, syn najmłodszy Bolesława III. objął rządy roku 1178. mając lat około 37.

1173.

MIECZYŚLAW III. testamentem Ojca i Starszeństwa prawem wsparty, objął z razu rządy. Lecz z poddanemi swemi tak srodze postępować zaczął, iż się oni dobrowolnie Kazimierzowi II. poddali, który po śmierci brata swego Henryka otrzymał ziemię Sandomirską i Lubelską.

1186.

Po śmierci Książęcia Leszka dostało się Kazmierzowi Mazowsze.

1189.

Papiész Klemens XII. Posła swego Kardynała do Polskiej wysła - który Synod zgromadziwszy dziesięcinę na odzyskanie ziemi świętej stanowi. Dziesięcinę tę Saladyńską nazwano.

1192.

Rokosz w małej Polsce. Mieczysław III. uznany Książęciem Krakowskim. Kazimierz przybiega i prowincyje te w posłuszeństwie sobie utrzymuje.

MIECZYŚŁAW III.

Książę Polski syn Bolesława III. rządy obejmuje roku 1196. Już na Państwo był nastąpił po Bolesławie IV. lecz od poddanych złożony był za ich nieznośne uciemżenie.

1195.

Po śmierci Kazimierza II. Syn jego Leszek na Państwo nastąpił co do ziem Sandomirskiej i Lubelskiej i Księstwa Krakowskiego, i z oddaleniem potomstwa Bolesława III. Nim zaś do lat przyszedł w opiece był matki, a Biskup i Wojewoda Krakowski także Goworek Wojewoda Sandomirski Państwem władali. Mieczysław zasadzając się na testamencie Ojca swego Krakowskie Księstwo Leszkowi wydrzeć usiłuje, lecz pod Mozgawą został porażony.

1196.

Mieczysław acz zbity tak matkę Leszka Helenę ku sobie nakłonił, iż wykretami swemi do dzierzenia Księstwa tego przyszedł, którego bronią dostąpić nie mógł.

1197.

Papież Celestyn troskliwy o stan kościołów w Polsce wizytować je Nuncyuszowi swemu przykazał, który beżenstwo kapłanów w Polsce surowie obostrzył.

Władysław syn Mieczysława III. Panował od r. 1202 do 1205 przezwan był Laskonogim dla nóg wysokich i subtelných.

1202.

Śmierć Mieczysława. Mikołaj wojewoda Krakowski ofiaruje Książęciu Leszkowi Księstwo Krakowskie pod tym obowiązkiem aby Goworka wojewodę Sandomirskiego z którym miał zawaśnienie oddalił. Leszek w wątpliwości zostając niewie co czynić. Goworek szczęścia swego i honoru wyrzec się chce dla pożytku Pana swego, który wiernością jego wzruszony raczej się bogatego dziedzictwa niż osoby tak do siebie przywiązanej wyrzeka. Odrzuca zatem Mikołaja objetnice, a pozwala aby Władysław syn Mieczysława z tąd korzystał.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1202.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
1) Endocya córka Wszewłodymira Książęcia Ruskiego.	Władysław który po nim panował od roku 1202. do roku 1205.	MIECZYŚLAW III. umarł roku 1202. w bardzo podeszłym wieku z ką starym jest od Dziejopisów nazwany, pochowany jest w Kaliszu.	<i>Papieże.</i> Celestyn III. 1198 Innocenty III. 1217
2) Gertruda córka Beli Króla Węgierskiego.	Otto.	Powszechniejsze zdanie jest iż Starym przewanym był w młodości jeszcze iż w postępках starców naśladował.	<i>Cesarze Wschodni.</i> Isaak Angelus 1201 Aleksy III. 1203 Aleksy IV. 1204
3) Adelajda córka Godfrieda Hrabi Lowańskiego.			<i>Cesarze Wschodni Łacinscy.</i> Baldwin. 1205 <i>Cesarze Zachodni.</i> Henryk VI. 1198 Filip. 1208 <i>Królowie Francus.</i> Filip II. 1223 <i>Królowie Hiszpańs.</i> Alfons IX. 1214 <i>Królowie Portugal.</i> Sanctius I. 1212 <i>Królowie Angielsc.</i> Richard I. 1199 Jan bez ziemi 1216 <i>Królowie Duńscy.</i> Kanut VI. 1202 Waldemar II. 1241 <i>Królowie Szwedz.</i> Svergerus II. 1211

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA LESZKA I.

LESZEK I.

od białych włosów nazwany biały po Ojcu Kazimierzu II, nastąpił na Księstwo Sandomirskie i Lubelskie roku 1194, a na Krakowskie roku 1205.

1205.

Po śmierci Władysława i Mikołaja Wojewody Krakowskiego, Leszek uznany Książęciem Krakowskim. Rosterki z Rusią.

1207.

Traktat mocą którego Leszek bratu swemu Konradowi ustępuje Mazowsza, Kujaw, Chełmińskiej i Dobrzyńskiej ziemi. Fulco albo Pełka Biskup Krakowski od Stolicy świętej otrzymuje przywilej aby on i jego następcy Biskupi Krakowscy pierwsze przed innemi biskupami polskimi posiadali miejsce, i pierwsi ręce wkładali przy poświęceniu Arcybiskupa Gnieźnieńskiego.

Albrycht Biskup Ryski na pohamowanie huntujących się Inflanctzyków funduje zakon Kawalerów miecz noszących, i onymże część Inflant nadaje z obowiązkiem oddawania jemu hołdu. Zakon ten potwierdzony jest od Innocencyusza III. Papięza.

1212.

Znaczne zwycięstwo nad Rusią odniesione. Leszek pod moc swoją podbija Pomorską ziemię, i onęj rządy Swatopelkowi powierza.

1215.

Założenie Biskupstwa Chełmińskiego albo raczej wskrzeszenie onego przez Konrada Książęcia Mazowieckiego. Gdyż pierwsze założenie za Mieczysława I; podług Polskich pisarzy nastąpiło. Chełmińscy Biskupi, długo Arcybiskupom Ruskim podlegali.

1222.

Konrad Książę Mazowiecki wzywa Kawalerów Krzyżaków na obronę granic swoich przeciw Prusakom Bałwochwalcom wycieczki nieustanne czyniącym, i tymże Krzyżakom puszcza ziemię Chełmińską na lat 20.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1227.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
Grzymysława córka Jarosława Książęcia Ru- skiego zmarła roku 1238.	Bolesław na- stępca na Pań- stwo urodził się roku 1221.	LESZEK I. od Swatopełka zabity r. 1227., pochowany w Krakowie.	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Innocenty III. 1217 Honorius III. 1227 <i>Cesarze Wschodni.</i> Henryk 1216 Piotr z Kortenaku 1220 Robert z Kortenaku 1229 <i>Cesarze Zachodni.</i> Filip 1203 Otto IV. 1218 Fryderyk II. 1250 <i>Królowie Francus.</i> Filip II. 1223 Ludwik VIII. 1226 Ludwik IX. 1270 <i>Królowie Hiszpań.</i> Alfons IX. 1214 Henryk I. 1217 Ferdynand III. 1252 <i>Królowie Portugal.</i> Sanctius I. 1212 Alfons II. 1223 Sanctius II 1246 <i>Królowie Angielsc.</i> Jan bez ziemi 1216 Henryk III. 1273 <i>Królowie Duńscy.</i> Waldemar II. 1241 <i>Królowie Szwedzc.</i> Snergierus II. 1211 Eryk X. 1218 Jan I. 1223 Eryk XI. 1250</p>

BOLESŁAW V.

nazwany wstydlivy syn Leszka I. nastąpił na Państwo r. 1227 mając lat 6 zostawał w opiece Książąt Śląskich aż do roku 1241 którego sam rządzić począł.

1227.

Swatopełk Książę Pomorski daniny powinnéj płacić wzbrania się. Leszek sądy jak w tedy je nazywano Wieca zakłada w Gąsawie w przytomności Henryka Książęcia Wrocławskiego, do których to sądów z niższych odwoływano się. Swatopełk nagle do Gąsawy z Pomorzanami wtargnął Henryk raniony Leszek był zabity.

1227.

Bolesław lat tylko 6 miał gdy go Ojciec odumarkł. Między Konradem Książęciem Mazowieckim i Henrykiem Wrocławskim zaszły sprzeczki o opiekę. Konrad Bolesława w więzieniu trzymał, z którego on uciekwszy za pomocą Henryka ziemię Sandomirską i Lubelską opanował.

1230.

Przymierze między Książęciem Mazowieckim i Krzyżakami, mocą którego Książę ustępuje im na zawsze miasta powiatu Chełmińskiego. Traktat ten powagą Cesarza Fryderyka II. był potwierdzony.

1232.

Władysław Książę Wielkopolski Arcybiskupom Gnieźnieńskim i Biskupom Poznańskim nadaje prawo bicia monety i polowania na gruncie własnym co się do tych czas samym tylko Książętom godziło, uwolnił także ich dobra i poddanych od wszelkiej daniny i podatków i z władzy Wojewodów Kasztelanów i innych świeckich sędziów wyjął. Henryk Książę Śląski mszcząc się na Władysławie ran w Gąsawie odniesionych (gdyż to dzieło szkaradne po części jemu przypisywano) wtargnął do Państw jego i wielką onych część opanował. Nadane Arcybiskupom Gnieźnieńskim i Biskupom Poznańskim prawo bicia monety ma-

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1270.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>S. Książka albo Kunegundacórka Bele VI Króla Węgierskiego Urodziła się r. 1224 zaślubiona r. 1236. Uczyniła ślub czystości, a po śmierci męża swego do zakonu Panien Ś Klary wstąpiła i klasztor tymże Pannom w Sądzu założyła.</p>	<p>—</p>	<p>BOLESŁAW V umarł w roku 1279. Pochowany w Krakowie</p>	<p><i>Papieże.</i> Grzegorz IX. 1241 Celestyn IV 1241 Innocenty IV 12 4 Alexander IV. 1261 Urban IV 1264 Klemens II. 1268 Ś Grzegorz X. 1276 Innocenty V 1276 Adryan V. 1276 Jan XXI. 1277 Mikołaj III 1280 <i>Cesarze Wschodni.</i> Robert z Kortenuku 1229 Baldwin II. 1261 <i>Grecy na Cesarstwo wschodnie przywróćeni</i> Michał Paleolog 1283 <i>Cesarze Zachodni.</i> Fryderyk II. 1250 Konrad IV 12 4 <i>Bezkrólestwie</i> Henryk z Turynii 1254 Wilhelm Hrabia Hollandyi 1255 Richard I. 1272 Rudolf Habsburski 1291 <i>Królestwie Duńscy</i> Waldemar II. 1241 Eryk VI 1250 Abel 1252 Krzysztof 1259 Eryk VII. 1286 <i>Królestwie Szwedz</i> Eryk XI 1250 Waldemar 1276 Magnus 1290 <i>Królestwie Francuskie</i> Ś Ludwik IX 1270 Filip III 1285 <i>Królestwie Hiszpań</i> Ferdinand III. 1252 Alfons X 1284 <i>Królestwie Portugal</i> Sanctius II 1246 Alfons III. 1279 <i>Królestwie Angielskie</i> Henryk III. 1273 Edward I. 1308</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA BOLESŁAWA V.

ło im użyteczne było gdyż go i dawniej nie użyli i potem użyć nie mogli, kiedy Królowi tylko samemu i Rzeczypospolitej było przyznane. Zaś prawo polowania na własnym gruncie małej wagi być poczęło, kiedy całej Szlachcie pozwolone zostało.

1237.

Henryk przywłaszcza sobie tytuł Książęcia Krakowskiego. Uczynił to jak świadczy Długosz aby przeszkodą być mógł Bolesławowi przez rozrzutność zbyteczną własnych się dóbr dla ulubionych osób niektórych pozbawiającego, aby snadź donacje uczynione mógł zniszczyć. Ten tytuł i moc nie określona z którą Henryk Polską rządził niektórych Dziejopisów do tego przywiodły, iż Henryka między Książętami Polskimi policzyli. To pewna iż się wszystkie sprawy o niego opierały, wszakże nie swoim imieniem nie czynił, ale tylko Bolesława w rządzeniu Państwem, zastępował, co się z wielą gruntownych dowodów pokazuje.

Odkryte sławne na cały świat solne żupy w Wieliczce z których dochody Henrykowi od Bolesława są ustąpione.

Kawalerowie Krzyżacy za zezwoleniem Papięza Grzegorza IX. łączą się z Kawalerami Inflantskimi na zawojowanie Pruskiej ziemi. Kawalerowie Inflantscy za tą okazyją wybijają się z pod mocy Arcybiskupa Rygskiego.

1248.

Śmierć Henryka Książęcia Śląskiego brodatego nazywanego. Syn jego Henryk II. na jego miejsce rządy w Polsce obejmuje.

1240.

Konrad Książę Mazowiecki przez przywód żony swojej Agazyj dał obwiesić Jana Czapłę Scholastika Wrocławskiego Kanclerza Płockiego. Arcybiskup Gnieźnieński interdykt na całą Dyecezyją Płocką wkłada. Konrad upokarza się a na wieczne czasy do Arcybiskupstwa Gnieźnieńskiego Łowicz z przyległościami przyłącza. Od tegoż czasu Arcybiskupi Gnieźnieńscy są urodzonymi kanonikami Płockimi.

Arcybiskupi Gnieźnieńscy	MINISTRO- WIE	WOJOWNICY	Uczni i sławą zaszczyeni
Od roku 1138 do 1279.	Od roku 1138 do roku 1279	Od roku 1138 do roku 1279.	Odr 1183. do roku 1279
Arcybiskupi Gnieźnieńscy Jakob z Znina	Patrz na kar- cie 21.	Goworek Wo- jewoda Sando- mirski wiele do- pomógł do od- niestienia zwy- cięstwa pod Moz- kawą r. 1195	Wincenty Kadłubek pierwszy dziejopis Polski umarł 1223
1147	Stefan Woje- woda Krakow- ski z Gedeonem		Marcin Strzemp- ski <i>Polonus</i> prze- zwany któremu też inne przezwiska da- ją jako to <i>Scotus</i> ,
Piotr II. 1152			<i>Corsulanus</i> , <i>Cartul.</i>
Jan albo Janik	Biskupem Kra- kowskim najbar- dziej się przy- łożyli do zło- żenia Mieczy- stawa starego.		<i>Corsula</i> . <i>Bohemus</i> ,
1167			<i>Strepus</i> , <i>Strepori</i> .
B. Bogumił 1173	Mikołaj Wo- jewoda Krakow- ski opiekunem był Leszka i Państwem jego władał razem z Petką Bisku- pem Krakow- skim w r. 1194.		Spowiednik Papieża Mikołaja III z za- konu kaznodziej- skiego, a potem
Piotr III 1184			Arcybiskup Gniez- nienski w r 1278
Zdzisław 1199			w XIII. wieku kwit- nął Napisał Kroni- kę do której posle- dniejszych czasów przydano bajkę o
Henryk Nielicz			Ioannie Papieżnicy,
Książę Bre- meńskie 1219			jako sad a uczeni ludzie którzy rozu- mieją iż o tym Mar- cin bynajmniej nie pisał. Patrz co Baj- le pisze Artic. Po- lonus. W księgarni publicznej J. W.
Wincenty 1230			Załużskiego Bisku- pa Kijowskiego dwa są manuskrypta sta- rożytnie z których dawniejszy tej bajki w kob. nie zawiera.
Fulco albo Pet- ka 1258			Ś Czastaw Od- rowąż Z K X. 1242
Jan II. 1271			Ś Jacek brat Ś Czastawa X. 1257.
Filip 1278			
Marcin 1279			

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA BOLESŁAWA V.

1241.

Tatarowie do Rusi i Polskiej wpadają i one pustoszą. Bitwa pod Legnicą, gdzie Henryk II. zabity, Chrześciance srodze porażeni. W niebytności Bolesława przed Tatarami do Węgier a z tamąd do Morawy uciekającego, Konrad Książę Mazowiecki kraje Krakowski, Sandomirski i Lubelski opanował, lecz za powrotem Bolesława one opuścić musiał.

1250.

Autorowie około tych czasów pierwszą czynią wzmiankę Sędziów Wielkich których dzisiaj Generałami Wielkopolskiemi zowią.

1251.

Okolo tego roku odkryte są żupy Bocheńskie.

1254.

Pierwsza wzmianka Biskupów Warmińskich którzy w następującym wieku samej tylko Stolicy Apostolskiej podlegać poczęli.

1257.

Bolesław prawo Szrzedzkie albo Niemieckie miastu Krakowu nadaje, na którego w należytym stanie utrzymanie prawa Polskie nie wystarczały.

1258.

Założenie klasztoru w Zawichoście który pierwszym był z klasztorów Panieńskich w Polsce. Przeniesion potym do Kamienia pod Krakowem a z tamąd do Krakowa od Ś. Salomei Królowej halickiej przy kościele Ś. Andrzeja. Dawniejszych jeszcze klasztorów Panieńskich znajduje się po autorach wzmianka, jako to klasztoru w Staniatkach roku 1253 założonego, i klasztoru Panien Witowskiego, w którym mniszki od Tatarów Polskę plądrujących zamordowane były.

1264.

Wojna z Rusią.

Wolności żydom nadane od Bolesława Książęcia Wielko-Polskiego, potwierdzone potym od Kazimierza W. i włożone do statutu Koronnego od Króla Aleksandra.

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA BOLESŁAWA V.

1265.

Bolesław Synowca swego Leszka II. za syna przy-
sposabia i następcą po sobie na Państwo mianuje.

1267.

Kanonizacyja Ś. Jadwigi Henryka Książęcia Wrocław-
skiego Małżonki.

1270.

Sztefan Król Węgierski do Krakowa przyhywa. Daw-
ne traktaty między Polską i Węgrami są odnowione.

1279.

Śmierć Bolesława wstydliwego tak nazwanego iż
wieczną czystość z Ś. Kunegundą małżonką swoją zachował.

Pisarze Niemieccy zdania tego są iż Polska aż do te-
go czasu Cesarzom hołdowała, a dopiero podczas wielkiego
bezkrólewia w Niemczech, dań płacić przestała. Polscy pi-
sarze temu się mocno sprzeciwiają i z nienaruszonej zawsze
wolności względem Państw postronnych zaszczycają się.
Wszakże dań nie zawsze poddaństwa lub hołdu jest zna-
kiem Francya Anglii pensyą płaciła którą Anglicy za
czasów Ludwika XI. jako dań odbierali. Anglicy także
danicę pewną płacili Duńczykom aby od ich najazdów uwol-
nieni byli.

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA LESZKA II.

LESZEK II.

nazwany czarny, syn Kazimierza Książęcia Kujawskiego wnuk Konrada Książęcia Mazowieckiego, prawnik Kazimierza sprawiedliwego, wstąpił na Państwo r. 1279.

1279.

Konrad II. Książę Mazowiecki spór o Państwo wiedzie z Leszkiem.

1282.

Litwa Polskę plondrująca od Leszka porażona. Leszek do Państw Konrada przywłaszczyć sobie chcącego Księstwo Sandomirskie, wpada, lecz ustępować musi.

1285.

Leszek nowe zgromadziwszy wojsko Mazowsze wojuje, wiele plonu zgromadza, lecz żołnierzy własnych wiele traci. Konrad wszystkie krainy Leszkowi podlegające pod moc swoją podbija, jeden tylko zamek Krakowski wyjąwszy, który od żołnierzy Niemieckich obroniony był. Leszek w nadgrodeń tej ich odwagi i wierności wielkie im wolności nadaje i straż Krakowa powierza, sam się też po Niemiecku nosi.

1287.

Leszek pod pozorem wojowania z Litwą wojsko zgromadza i Mazowsze pustoszy, za co skarany był rychło wtargnięciem Tatarów, którzy z Polskiej na 21000 panien prócz niezmiernego mnóstwa innych ludzi zabierają.

1288.

Leszek przez Hetmana swojego Wdę Sieradzkiego pustoszy Mazowsze, Wojewoda z plonem powracający w zasadzki wpadłszy plon i życie utracił, co tak Leszka zasmuciło iż rychło potem umarł.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1289.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Gryphina córka Róscisław. Książęcia Ruskiego. czyli jak Długosz pisze w Bulgaryi urodzona, po śmierci męża Państwo Wacławowi Królowi Węgierskiemu podać usiłowała pod pozorem donacyi sobie od męża uczynionej. Zle się bardzo z mężem obchodziła, tak dalece iż za życia jeszcze Bolesława z sobą się rozłączyli, lecz ich Bolesław pogodził w roku 1275.</p>	—	<p>LESZEK II. od czarnych włosów czarny nazwany, umarł roku 1289 pochowany w Krakowie.</p>	<p><i>Papieże.</i> Mikołaj III. 1280 Marcin IV. 1285 Honorius IV. 1289 <i>Cesarze Wschodni.</i> Michał Paleolog 1283 Andronik II. 1332 <i>Cesarze Zachodni.</i> Rudolf Hrabia Habsburski 1291 <i>Królowie Francus.</i> Filip III. 1285 Filip IV. 1314 <i>Królowie Hiszpań.</i> Alfons X. 1284 Sanctius IV. 1295 <i>Królowie Portugal.</i> Dyonizy 1325 <i>Królowie Angielsc.</i> Edward I. 1308 <i>Królowie Duńscy.</i> Eryk VII. 1286 Eryk VIII. 1321 <i>Królowie Szwedzc.</i> Magnus. 1290</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA PRZEMYSŁAWA.

PRZEMYSŁAW.

Książę Wielko-Polski, syn Przemysława Książęcia Poznańskiego prawnuk Mieczysława starego, wstąpił na Państwo r. 1290.

1289.

Po śmierci Leszka Księstwa Krakowskie Sandomirskie i Lubelskie podają się Bolesławowi, bratu Konrada Książęcia Mazowieckiego. Bunt w Małopolszcze wszczyna się, buntownicy Henryka IV. Książęcia Wrocławskiego chcą wynieść na Państwo. Kazimierz Książę Opolskie pierwszy z Książąt Śląskich hołduje Królom Czeskim.

1290. 1293.

Henryk otruty umiera i Księstwo Krakowskie dziedzictwem oddaje Przemysławowi. Ten siły swoje zbyt szczupłe bacząc ustępuje prawa swego Wacławowi Królom Czeskiemu. Wojna między Wacławem i Władysławem Łokietkiem wtedy Sandomirską, Lubelską i Sieradzką ziemię posiadającym, a Księstwa Krakowskiego domagającym się, mocą i traktatów dawnych i związków pokrewieństwa. Wacław nie tylko pretensyi swojej nie odstępuje, ale téż domaga się tych ziem wszystkich które przedtem Książęta Krakowcy razem z tém Księstwem posiadali.

1294.

Po śmierci Mszczuga Książęcia Pomorskiego bez potomnie zeszłego, Przemysław Pomorską ziemię odbiera i pierwszy Gdańsk miasto okopami wzmacnia.

1295.

Polska tyła fakcyami rozszarpana była, iż dla przywrócenia pokoju i oddalenia kłótni Przemysławowi doradzono aby tytuł Królewski wskrzesił, co téż on uczynił i w Gnieźnie na Królestwo namaszczone był razem z żoną swoją Ryxą od Jakóba II. Herbu Swinka Arcybiskupa Gnieźnieńskiego. Tenże Przemysław pieczęć sporządzić kazał na której z jednéj strony była osoba Królewska z wszystkimi Królewskimi ozdobami z napisem *Sigillum Premislai Poloniae Regis*. Z drugiéj orzeł z napisem; *Reddidit ipse suis victricia signa Polonis*.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1296.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>1) Lukkardis córka Henryka Księcia Win-dawskiego z przyczyny podejrzenia życia rozpustnego udu-szona 1293 Długosz żadnej o tém podejrzeniu wzmianki nie czyni i winę całą na Przymysławie składać zdaje się.</p>	<p>Ryxa albo Elzbieta zaslubiona Warławowi Królowi Czeskiemu i Polskiemu.</p>	<p>RRZEMYSŁAW zabity w Rogoźnie w 38. roku wieku swego od Brandeburczyków. Margrabiowie Brandeburscy zabójstwo to popełnili obawiając się aby ich Przemysław nie przymosił do przywrócenia kraiu sobie przywłaszczo-nych. Pochowa-ny jest w kościele Katedralnym Poznańskim.</p>	<p><i>Papieże.</i> Mikołaj IV. 1292 Celestyn V. 1294 Bonifacy VIII. 1303 <i>Cesarze Wschodni.</i> Andronik II. 1332 <i>Cesarze Zachodni.</i> Rudolf. 1291 Adolf Nassawski 1298 <i>Królowie Francus.</i> Filip IV. 1314 <i>Królowie Hiszpań.</i> Sanctius IV. 1295 Ferdynand IV. 1312 <i>Królowie Portugals.</i> Dyonizy. 1325 <i>Królowie Angielscy.</i> Edward I. 1308 <i>Królowie Duńscy.</i> Eryk VIII. 1321 <i>Królowie Szwedzcy.</i> Magnus. 1290 Birger. 1326</p>
<p>2) Ryxa albo Richenza córka Waldemara I. Króla Szwedzkiego umarła roku 1335.</p>			

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA WACŁAWA.

WACŁAW.

Król Czeski, syn Ottokara, zięć Przemysława Króla Polskiego, koronowany Królem Polskim roku 1300.

1300.

Wacław koronowany na Królestwo Polskie od Arcybiskupa Gnieźnieńskiego zaślubia sobie Ryxę córkę Przemysława.

1304.

Władysław Łokietek przez trzy lata po rozmaitych postronnych krajach zabawiwszy powraca i usiłuje niektóre z kraiu do siebie przedtém należących odebrać.

1305.

Wacław umiera. Mieszkanie tego Króla nieustannie w Czechach, nie było mu na przeszkodzie do przezornego Polską rządzenia. Naród Polski acz jeszcze nieprzyuczony do postronnego Panowania zwłaszcza nie przystomnego Monarchy wyznawał jednak iż ten Król i z wielką sprawiedliwością panował, i nigdy przywiązania większego do którego z dwóch sobie podlegających narodów nie pokazał. On pierwszy grosze Czeskie wprowadził, które potym w wielkim biegu, zwłaszcza w Krakowie zostawały.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1305.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>1) Judyta córka Cesarza Rudolfa, umarła r. 1295.</p> <p>2) Ryxa córka Przemysława Króla Polskiego, koronowana na Czeskie Królestwo r. 1303. umarła r. 1307. Ryxa ta prawdziwą i jedyną Królestwa Polskiego dziedziczką była jak niektórzy autorowie piszą a między niemi Długosz, co jednak rozumieć trzeba z przyczyny wstępu który naród Polski miał w tedy od Łokietka.</p>	<p>Wacław obrany Królem Węgierskim w roku 1304 Król Czeski w roku 1305 umiera r. 1306.</p>	<p>WACŁAW Król Polski i Czeski, na suchoty umarł w Pradze r. 1305. i tamże jest pochowany.</p>	<p><i>Papieże.</i> Benifacy VIII. 1303 Benedykt X. 1304 Klemens V. 1314</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i> Andronik II. 1332</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i> Adoif Nassawski 1298 Albert I. 1308</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Filip IV. 1314</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Ferdynand IV. 1312</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i> Edward I, 1368</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i> Eryk VIII. 1321</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i> Birger 1326</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA WŁADYSŁAWA I.

WŁADYSŁAW I.

nazwany Łokietek od wzrostu niskiego. Brat Leszka czarnego, wstąpił na Państwo r. 1306.

1306.

Wacław syn Króla przeszłego rości pretensyje do Małopolskiej i Pomorza które kraje w mocy Władysława były. Lecz w tych zamysłach zostający w Ołomuńcu nędznie ginie.

1308.

Margrabiowie Brandebursey przywłaszczają sobie Pomorska ziemię, miasto Gdańsk podbiwszy, zamek w oblężeniu trzymają. Krzyżacy od oblężenia ich odpędzają; a gdy Łokietek trudność czyni w przywróceniu im wojennych nakładów Gdańsk i część Pomorza zastawném prawem biorą.

1309.

Po śmierci Henryka Książęcia Głogowskiego, Władysław Wielkopolskę do Państwa swego przyłącza.

1320.

Władysława i Jadwigę małżonkę jego Arcybiskup Gnieźnieński koronuje w kościele Katedralnym Krakowskim który od czasu tego miejscem koronacyi Królów był. Odtąd tytuł Królewski bez przerwania trwał. Władysław Ojca Ś. o potwierdzenie tego tytułu prosił, co téż i otrzymał. Nie sądził jednak za rzecz potrzebną potwierdzenia Cesarzów szukać, częścią iż cienia nawet podlegania onym unikał, częścią iż wtedy Ludwik Bawarski i Fryderyk Austryjacki o tę godność spór wiedli a Jan XXII. Papież żadnego jeszcze z nich nie uznał.

1321. 1332.

Ojciec Ś. przykazuje Krzyżakom aby ziemię Pomorską przywrócili Polsce, opierają się oni i tém okazyją do wojny dają. Zwycięstwo nad Krzyżakami odniesione tém znaczniejsze iż pierwsze było z większej wagi zwycięstw nad Krzyżakami odniesionych, którzy Polski naród w pogardzie

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1333.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
Jadwiga córka Bolesława Książęcia Pomorskiego umarła roku 1340.	Kazimierz urodził się roku 1310. nastąpił po Ojcu.	WŁADYSŁAW umarł w Krakowie roku 1333. i tamże jest pochowany w kościele Katedralnym gdzie odłąd był grób Królów Polskich	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Klemens V. 1314 Jan XXII. 1334 <i>Cesarze Wschodni.</i> Andronik II. 1332 Andronik młodszy 1347 <i>Cesarze Zachodni.</i> Albert I. 1308 Henryk Luxemburski 1313 Ludwik V. Książę Bawarski 1347 <i>Cesarze Tureccy.</i> Ottoman. 1326 Orkan. 1357 <i>Królowie Francus.</i> Filip IV. 1314 Ludwik X. 1316 Filip V. 1322 Karol IV. 1328 Filip VI. 1350 <i>Królowie Hiszpańs.</i> Ferdynand IV 1312 Alfonz XI. 1350 <i>Królowie Portugal.</i> Dionizy 1325 Alfonz IV. 1357 <i>Królowie Angielsc.</i> Edward I. 1308 Edward II. 1326 Edward III. 1377 <i>Królowie Duńscy.</i> Eryk VIII. 1321 Krzysztof II. 1333 <i>Królowie Szwedz</i> Birger 1326 Magnus 1363</p>
	Elzbieta zaślubiona Karobrowi albo Karolowi Królowi Węgierskiemu matką była Ludwika Króla Polskiego i Węgierskiego.		
	Małgorzata zaślubiona Bernardowi Książęciu Swidnickiemu.		

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA WŁADYSŁAWA I.

mieli. Zamysły względem ustanowienia Kawalerów Orła białego na odzyskanie ziemi świętej, które jednak do skutku nie przysły.

1333.

Śmierć Władysława Łokietka. Był ten Król żrazu niespokojnym, pysznym, poddanym ciężkim, lecz w przeciwnościach tego się wszystkiego oduczył, a przy męztwie osobliwszem, łaskawość całę znamienitą oświadczał. Nie mu bardziej nie dolegało jak to iż ziemię Pomorską trzymali Krzyżacy. Umierając, usilnie synowi swojemu zalecił aby wszelkich sposobów na odebranie kraju tego użył; i nigdy go Krzyżakom z jakiegokolwiek bądź przyczyny i pod jakimkolwiek pozorem nie ustępował. Wzrostu był całę małego ale umystu bardzo wspaniałego i siły osobliwszej.

<i>Arcybiskupi Gnieźnieńscy.</i>	MINISTROWIE	WOJOWNICY	<i>Uczni i wstawa- wieniu ludzie</i>
<p>Od roku 1279. do roku 1333.</p> <p><i>Arcybiskupi Gnieźnieńscy.</i></p> <p>Włostyborz 1283 Henryk II. Bre- meński Książ- że 1283 Jakób II. 1312 Borysław 1314 Jan III. 1341</p>	<p>Od roku 1279 do roku 1333.</p> <p><i>Kanclerze.</i></p> <p>Filip około ro- ku 1320. Otto około ro- ku 1326. Zbigniew oko- ło roku 1332.</p>	<p>Od roku 1279. do roku 1333.</p> <p>Wincenty Sza- motulski Gene- rat Wielkopol- ski. Król Wła- dysław wyzwał z tej godności Wincentego, który służył u Krzyżaków przyjąwszy przeciw Ojczy- źnie własnej wojował około roku 1331. Lecz potem ich po- rzuciwszy wiel- ce pomógł Kró- lowi do odnie- sienia znaczne- go nad niemi zwycięstwa i z nim się pojednał.</p>	<p>Od roku 1270. do 1333.</p> <p>Michał Dziejopis na końcu wieku trzynastego. Tomasz Zaręba Teolog 1290. Jan Romka Teolog †. 1301. Peregrinus Za- konu Kaznodziej- skiego żył około r. 1322.</p>

KAZIMIERZ WIELKI.

Syn Władysława Łokietka wstępuje na Tron roku 1333.
mając lat 23.

1333.

Kazimierz koronowany w Krakowie z małżonką swoją Anną. Jadwiga Matka Królewska sprzeciwiała się z razu koronacyi Synowój swojej, mieniać iż dwie Królowe w Polsce być nie powinny. Odstępuje potém téj pretensyi swojej, i do klasztoru udaje się. Jaszko z Melsztyna Kasztelan Krakowski młodego Króla rządowi dopomaga.

1334 — 1339.

Kazimierz ma się do ugody z Krzyżakami ofiaruje im ustąpić Pomorza, Michałowskiéj i Chełmińskiéj ziemi. Panowie Polscy téj ugody przyjąć nie chcą. Benedykt XII. Papież na usilne próśby Jana Grota Biskupa Krakowskiego sędziów na osądzenie sprawy między Kazimierzem Królem i Krzyżakami naznacza, którzy zjechawszy do Warszawy Królowi prawo przysądżają, lecz sądu tego Krzyżacy nie przyjmują.

1339.

Sejm w Krakowie. Król mający lat 29 i synów kilku nieprawego łoża, stanom przekłada, iż obawiając się aby bezpotomnie z świata zchodząc Królestwa któtni nie nabiwił, postanowił naznaczyć po sobie następcę na Tron. Postanowiono zatém obrać takiego Pana któryby dostarczające miał siły na obronę Królestwa i na odzyskanie oderwanych krajów. Odsądzono zaś Książąt Śląskich z przyczyny iż bez potrzeby hołdownikami Królów Czeskich zostali, Książąt téż Mazowieckich opuszczono, częścią iż się także do postronnych przywiązał, częścią iż nie dosyć mocni byli na wsparcie Królestwa i przyczynienie jemu chwały. Żaden się Kazimierzowi zgodnijszym być nie zdał do wypełnienia żądź narodu jak Siostrzan jego Ludwik syn Karola Króla Węgierskiego, którego téż następcą swoim mianował.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1370.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie.
1) Anna córka Giedymina W. Książęcia Litewskiego, umarła r. 1339.	Elżbieta zaślubiona Bogusławowi Książęciu Pomorskiemu r. 1343.	KAZIMIERZ W. umarł r. 1370. mając lat 60 pogrzebiony w Krakowie trzeciego dnia po śmierci lecz po koronacji Króla Ludwika powtórnymu pogrzeb sprawiono na którym przytomnych było 12 Chorażych którzy chorągwie prowincyi Polskich kruszyli.	<p style="text-align: center;"><i>Papieże.</i></p> <p>Jan XXII. 1334 Benedykt XII. 1342 Klemens VI. 1352 Innocenty VI. 1362 Urban V. 1370</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i> Andronik młody 1341 (Jan Paleolog 1384 (i Jan Kantakuzen 1357</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i> Ludwik V. 1347 Karol IV. 1376</p> <p><i>Cesarze Tureccy.</i> Orkan 1357 Amurat I. 1388</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Filip VI. 1350 Jan 1364 Karol V. 1380</p> <p><i>Królowie Hiszpańs.</i> Alfons XI. 1350 Piotr okrótny 1369 Henryk II. 1379</p> <p><i>Królowie Portuga.</i> Alfons IV. 1357 Piotr Sprawie. 1367 Ferdynand I 1382</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i> Edward III. 1377</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i> Krzysztof II. 1383 Waldemar III. 1375</p> <p><i>Królowie Szwedzcy</i> Magnus 1363 Albert 1367</p> <p><i>Książęta Ruscy.</i> Jerzy Daniłowicz 1330 Demetry Michałowicz 1380 Iwan Daniłow. 1366 Iwan Iwanow. 1366 Demetry Iwanowicz 1361</p>
2) Adelaida córka Henryka Landgraffa Hasyi zaślubiona r. 1341. Kazimierz zawarł ją w zamku Żarnowieckim z kąd ją Ojciec nazad do Państw swoich odwiózł roku 1336, w krótkce potym umarła	Anna zaślubiona Hrabi Cilyiskiemu a potym Hrabi Dekeńskiemu. Jadwiga. <i>Synowie nieprawego łoża.</i>		
3) Jadwiga córka Henryka Książęcia Głogowskiego zaślubiona roku 1357, umarła r. 1390 Królowom w tedy płacono z żup solnych co rok summe 50 czerwonych złotych. na wzór ślubnego podarunku. Summa ta z czasem podniesiona jest do 2000. czerwonych złotych. <i>Kochanki albo nałożnice Królewskie.</i> Rokiciana Czeska. Estera żydówka przez którą żydzi wiele otrzymali wolności które dotąd zachowują.	Niemierza Pełka.		

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA KAZIMIERZA IV.

Traktat z Janem Królem Czeskim mocą którego zrzeka się tytułu Króla Polskiego którego Królowie Czescy od Wacława używali, i wszelkich do Królestwa tego preten- syi z przyczyny macochy swojej Ryxy pochodzonych. Ka- zimierz z strony swojej wszelkiego do Śląska prawa od- stępuje, a to pod karą klątwy na tego któryby ten traktat przełamiał.

1340.

Bolesław Książę Rusi czerwonej otruty umiera. Ka- zimierz do Księstwa tego z wojskiem wpada aby je do ko- rony przyłączył. Wojsko jego złożone było z żołnierzy nad- wornych. Panowie albowiem majątniejsi w zwyczaju mieli pewną kwotę ludzi przy sobie trzymać których w potrzebie do wojska Królewskiego przyłączali. Kazimierz obywatelom tych krain przyrzeka, iż obrządki Greckie na Rusi czer- wonej w całości zachowane będą. Od tego czasu też obrząd- ki rozmaitemi przywilejami utwierdzone zostały.

1343 — 1346.

Wojna przeciw Rusi i Litwie. Król bojąc się aby Krzyżacy nie przyłączyli się do tych nieprzyjaciół Polskiej, dosyć przez się możliwych, pokój ów sławny z Krzy- żakami uczynił, mocą którego ustąpił im pomorza i ziem Chełmińskiej i Michałowskiej, sam zaś ziemię Kujawską i Dobrzyńską odebrał. Pokój ten od Panów Polskich był pod- pisany także od miast Krakowa, Poznania, Sandomierza, Sądca, Kalisza, Włocławka i Brześcia. Arcybiskup zaś Gnieźnieński i Biskupi Polscy ani podpisać ani zezwolić na ten pokój nie chcieli.

Henryk Książę Zegańskie na Ślązku umarł. Próżno aż do śmierci starał się o odzyskanie ziemi Wschowskiej w W. Polsce.

<i>Arcybiskupi</i>	<i>MINISTROWIE</i>	<i>WOJOWNICY</i>	<i>Uczni i wstawienni ludzie.</i>
<i>Gnieźnieński.</i> Jan III. 1341 Jarosław Skotnicki 1376 <i>Lwowcy</i> <i>w Haliczu.</i> Krystyn z Ostrowa 1364 Antoni 1375	<i>Marszałkowie Wielcy.</i> Dobiesław Fredro 1368 Jan Schoft 1378 <i>Marszałkowie Nadworni.</i> Pełka 1364 <i>Kanclerze W.</i> Jan z Strzelce Suchywilk około r. 1372 <i>Podkanclerze.</i> Jan z Czarnkowa 1368 Szymon 1380 <i>Podskarbie Wielcy.</i> Dymitr Bożydar 1399	Prandota Gałka z Niedzwiedzia, walczył szczęśliwie z Czechami 1345	Jan Kronikarz 1359 Nanker z Okszy w prawie biegły 1340 Stanisław z Krakowa teolog żył około 1350

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA KAZIMIERZA W.

1347.

Sławny zjazd w Wiślicy wszystkich Prałatów, Wojewodów, Kasztelanów, Urzędników i Dignitarzów Polskich. Kazimierz tam wszystkie w czynieniu sprawiedliwości wprowadzone nierządy zniósł, i nowe prawa ogłosił. Postanowił aby sędziowie Generalni po prowincyjach rozsądzały sprawy dotyczące się dóbr ziemskich, od którychby szła do niego appellacya. On zaś z kilką Panami ostatecznie one rozsądzał albo w nieprzytomności jego Sędzia Generalny któremu przydał 4 lub 6 Panów. Ta ustawa zdaje się być początkiem sądów zadwornych Relacyjnych i Assessorskich. Podkomorzowie prawo mieli sążenia spraw wszystkich granicznych, i ustanowienia komornika granicznego.

Na tymże zgromadzeniu Kazimierz ogłosił sławne one prawo mocą którego zabójca szlachcica karany być ma płaceniem 30 grzywien. Rzecz jest podziwienia godna iż tak wielu ludzi na to prawo powstało. Daremne są także wymówki acz pracowicie od sławnego autora zebrane, w przemowie pierwszego tomu konstytucyi zawarte. Polski albowiem naród wiele praw od Niemców wzięł. Dawny zaś u tych był zwyczaj wszelakiego rodzaju występkom pieniężną karę naznaczać, same tylko zbrodnie przeciw Stanowi i Ojczyźnie popełnione śmiercią karać. Zwyczaj ten w Francyi nawet był przyjęty 700 lat pierwej prawem Salickim potwierdzony (Tit. 43, 44, 45.) i statecznie zachowany do roku 1356, którego wszelka ugoda w kryminalnych sprawach była zakazana.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA KAZIMIERZA W.

1349.

Król powiaty Łucki, Brześciański i Chełmski opowiadał, i do korony przyłączył. Po téj wyprawie solennie do Krakowa wiechał.

1353.

Podług powieści pisarzów Czechów Karol IV. Cesarz roku tego ustąpił Kazimierzowi prawa wszelkiego które jako Król Czeski do Mazowsza sobie przywłaszczał, a w zamianę wziął Byczyne i Kreitzenburg. Zemowit Książę Mazowieckie przynaglony jest do hołdowania Polsce.

1356.

Kazimierz znosi wszystkie Appelacyie które od sądów miejskich prawem Magdeburckim sądzących się do Magdeburga czyniono. A sąd takowy miejski najwyższy w Krakowie ustanawia złożony z siedmiu Ławników od Generalnego prokuratora wybranych pod prezydencyją wójta od Króla naznaczonego. Przykazał oraz aby na tym sądzie przestać nie chcący do Królewskiego sądu odwoływali się, gdzieby przez naznaczonych komissarzów ostatecznie byli rozsądzeni. Sąd ten najwyższy zniesiony jest teraz a appelacyie do sądów Królewskich assessorskich idą. Prokurator Generalny którego w tym czasie pierwsza jest u Historyków wzmianka ten jest, którego teraz Wielkorządca Krakowskim nazywają.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA KAZIMIERZA W.

1362.

Założenie Arcybiskupstwa Lwowskiego którego Stolica w roku 1375 do Halicza Miasta stołecznego Pokucia przeniesiona była. Od którego miejsca Haliccy Arcybiskupi tytuł mieli do roku 1411, którego znowu do Lwowa przenieśli się i tam do tych czasów zostali.

1363.

Wesele w Krakowie z okazji zaślubienia Elżbiety wnuczki Kazimierza, córki Bogusława Książęcia Pomorskiego z Cesarzem Karolem IV. wesele to wielce kosztowne i wspaniałe było. Królowie Węgierski, Duński Cypryjski i inni Książęta przytomni byli. Wiernek sprawca i szafarz Królewski gości tych wszystkich do siebie zaprosiwszy wspaniale częstował, i udarował. Sam podarunek Królowi Kazimierzowi uczyniony na 100000 złotych wynosił. Wiernek ten szlachcicem był herbu Łagoda a oraz mieszczaninem i burmistrzem Krakowskim.

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA KAZIMIERZA W.

1370.

Śmierć Kazimierza jednego z najślawniejszych Królów którzy w Polszcze panowali. Przy wstępie swoim na tron zastał ją wielce zakłóconą tak przez wtargnienia cudzoziemców jako téż przez uciemienie ludu od tych którzy sądy sprawowali. Pokój z postronnemi utwierdził przez zawarcie traktatu z Krzyżakami, przez co wolnym od najmniejszych nieprzyjaciół zostawszy, łatwiej się słabszym mógł sprzeciwić. Z drugiej strony przez mądre ustawy jego stało się iż naród praw postronnych dla własnych sądów nie zaciągał. Tylko co Państwo uspokoiwszy starania wszelkiego przyłożył aby je do stanu kwitnącego przywiódł. Wiele miast nowych, a w miastach starych wiele przednich fabryk jemu początki swoje przypisuje. Zamyślając Polskę do należytego przywieść porządku, nauk nie zapomniał. On pierwszy o założeniu Akademii w Krakowie miał staranie jakoż i listy na to otrzymał od Urbana V. Papieża mocą których Biskupi Krakowscy téżże Akademi wieczyściami są Kanclerzami. Lud i Kmiecie, część tak znakomita każdego narodu, za panowania jego od Panów uciemieni być nie mogli, sam Król skargi ich przyjmował i rozsądzał. Nazywano go przez żart Królem chłopów ale sprawiedliwie potomność go Wielkim nazwała na to on nie przez dzieła ludzi do podziwienia i płaczu pobudzające zasłużył; ale raczej przez to iż poddanych swoich Ojcem a narodu, iż tak rzekę, stwórcą był.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA LUDWIKA.

LUDWIK

Król Węgierski, syn Karolusa albo Karoberta Króla Węgierskiego i Elżbiety siostry Kazimierza W. w roku 1326.

Wstąpił na Państwo roku 1370.

1370.

Ludwik przy początkach panowania swego usilnie się o to wszystko starał coby uczynić mogło ulgę narodowi w żalu z utraty Kazimierza pochodzącym, i w smutku którym obywatele przerażeni byli widząc berło do cudzoziemców przeniesione. Zaczyn przyżekł starać się o odzyskanie oderwanych krain, mianowicie Pomorskiej ziemi, i zniósł podatki od Kazimierza ustanowione. W tym przyrzeczeniu upatrują niektórzy początki paktów konwentów. Z tym wszystkim prosta w nim tylko najdowała się obietnica która nie tak powagę Króla określała, jako raczej do oddalenia dyfidencyi i bojaźni poddanych służyła. Henryk Walezy piérwszy był Król któremu obszerniejsze pakta podane były i który zaprzysiądz je uroczyście musiał.

Król koronowany w Krakowię, Arcybiskup Gnieźnieński domagał się tego i rozmaitych dowodów przytoczeniem dokazać chciał aby ten akt w Gnieźnie nastąpił. Ludwik powraca do Węgier dokąd téż Królewskie ozdoby zawiózł. Matce zaś w niebytności swojej rządu poleca.

1371.

Król zrzeka się wszelkiego prawa do Ślązka, dogadzając w tym zadaniu Karola IV. Cesarza i Króla Czeskiego któremu je jako téż i następcom jego Królom Czeskim przyznaje.

1372.

Władysław z Książąt Mazowieckich idący w zakonnym stanie zostający niepokój wszczyzna, roszcząc do korony pretensyje, Ludwik go summą pieniędzy i opactwem w Węgrzech danym uspokaja.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1382.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>1) Małgorzata córka Cesarza Karola IV. umarła r. 1389</p> <p>2) Elżbieta córka Stefana Gubernatora Bosny obieszona od buntujących się Węgrów 1387.</p>	<p>Marja małżonka Zygmunta Króla Czeskiego który potem w roku 1387 obrany był na Królestwo Węgierskie. Na ostatek na Cesarstwo wyniesiony.</p> <p>Jadwiga urodziła się roku 1371. Tron Polski potem osiadła.</p>	<p>LUDWIK</p> <p>Król umarł w Tarnowie roku 1382., pochowany w Białogrodzie albo Weissenburgu.</p>	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Grzegorz XI. 1378 Urban VI. 1389</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i></p> <p>Jan Paleolog 1384 Emmanuel II. 1418</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i></p> <p>Karol IV. 1378 Wacław. 1400</p> <p><i>Cesarze Turcy.</i></p> <p>Amurat I. 1388</p> <p><i>Królowie Francus.</i></p> <p>Karol V. 1380 Karol VI. 1422</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i></p> <p>Henryk II. 1379 Jan I. 1390</p> <p><i>Królowie Portugal.</i></p> <p>Ferdynand I. 1383 Jan. 1433</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i></p> <p>Edward III. 1377 Richard II. 1399</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i></p> <p>Waldemar III. 1375 Olaus V. 1387</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i></p> <p>Albert. 1387</p> <p><i>Książęta Moskiews.</i></p> <p>Dymitr Jwanowicz 1381 Wasil Dimitrowicz 1399</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA LUDWIKA.

1374.

Polacy płacić nie chcą poradnego. Ludwik umniejsza ten podatek do 2 groszy od włoki, nadgradzając zato iż Polscy panowie córkom jego przyznali prawo nastąpienia na Tron w niedostatku następców męskiej płci.

Prawo ustanowione aby urzędy Polskie samój tylko Polskiej szlachcie oddawane były.

1375.

Założenie Biskupstwa Kamienieckiego, Łuckiego i Przemyskiego.

1378.

Królowa matka Ludwika rządy składa. Syn powierzyć je zamyśla Władysławowi Książęciu Oppolskiemu lecz się naród temu sprzeciwia.

1381.

Król rządy Państwa zleca Biskupowi Krakowskiemu, Kasztelanowi Krakowskiemu i Wojewodzie Kaliskiemu, z których sam tylko Biskup Krakowski miał moc nadania wszelkich urzędów wakujących prócz Kasztellanii i Województwa Krakowskiego. Było przez czas długi mniemanie iż tę ustawę poprzedził rokosz Gliniański, lecz odrzucone jest teraz od wszystkich po wydanėj od J. W. Józefa Andrzeja Załuskiego Biskupa Kijowskiego mądrój księdze pod tytułem *Specimen Historie Poloniae Criticae* w której tę bajkę gruntownemi zbija dowodami.

<i>Arcybiskupi</i>	MINISTROWIE	WOJOWNICY	<i>Uczni i sławą zaszczytenci.</i>
Gnieźnieńscy. Jarosław Sko- tnicki 1376 Jan IV. Suchy- wilk 1382 Bodzęda 1389 <i>Haliccy.</i> Maciej 1377 Bernard 1391	Marszałkowie <i>Wielcy.</i> Jan Schoft 1376 Mikołaj z Brze- zia 1389 Marszałkowie <i>Nadworni.</i> Jan z Moskorzo- wa 1395 Kanclerze. Mikołaj Zaklika z Miedzygórza 1378 Jan z Radlice doktor Medy- cyny, kanonik Krakowski 1381 Zaklika z Mie- dzygórza 1389 Podkanclerze. Szymon 1380 Mikołaj z Mo- skorzewa 1387 Podskarbiowie. Dymitr Bozydar 1399		

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA LUDWIKA.

1382.

Śmierć Ludwika, który następcą po sobie był naznaczył Zygmunta wtedy Margrabię Brandeburskiego potem Króla Czeskiego, Węgierskiego i Cesarza, syna Karola IV. Cesarza. Konfederacja stanów kaptur nazwana, dla utrzymania powszechnéj spokojności; z kąd początek wzięty sądy kapturowe, które jedne podczas bezkrólewia tylko, miejscem mają. Zygmunt na żądanie Polaków nakłonić się nie chce, którzy téż jego za Króla nie uznają, i koronę obiecują córce jednéj Ludwika byleby tylko statecznie w Polsce mieszkała. Królowa wdowa przyrzeka imieniem Jadwigi iż ten obowiązek zachowa. Zamyślają wydać ją za Ziemowita, który obrany i mianowany nawet jest Królem od Arcybiskupa Gnieźnieńskiego co jednak dla sprzeciwienia się niektórych bez skutku zostało.

1384.

Jadwiga z powszechną narodu radością koronowana. Ta Królowa podług powieści Historyków najpiękniejsza była z wszystkich Monarchiń tegoż czasu żyjących i najwyborniejszemi umysłu przymiotami ozdobiona.

1385.

Poselstwo uroczyste od Jagiełły Książęcia Litewskiego o przyjaźń Jadwigi konkurującego pod obowiązkiem przyłączenia wszystkich Państw swoich do Polskiej, przyjęcia wiary Chrześcijańskiej i odzyskania krain od Polskiej oderwanych. Panowie Polscy na to zezwalają bez dołożenia się Królowéj która Wilhelmowi Książęciu Rakuskiemu wielce sprzyjała i jemu jeszcze od Ojca zaślubiona była. Wilhelm do Krakowa dla przywiedzenia do skutku zaślubienia przychodzi. Lecz go do ustąpienia z zamku przymuszają i bramy zamykają. Królowa otworzyć one lecz daremnie usiłuje. Wilhelm tajemnie do kraju swego powraca. Jadwiga przestraszona powieściami rozmaitych osób straszdyło jéj w osobie Jagiełły, przykładających w którym postaci nawet ludzkiej nie było, wysyła poufałych sobie ludzie na oglądanie jego. Ci powróciwszy trwogę z umysłu Królowéj rugują i że Jagiełło nic prócz bałwochwalstwa w sobie straszego nie ma, opowiadają.

UWAGI O PANOWANIU PIASTÓW.

Za Panowania piastów władza Książąt i Królów Polskich najwyższa i nieokrészona była. Pierwsi Książęta całe jedynowładcami despotycznymi być się zdawali. Kiedy Bolesław III. przez nieszczęśliwy Polskię na synów podział dał pochóp do wojen które się rychło po roku 1138. w Polsce zaczęły, potomkowie jego wzajemnie sobie zazdroszcząc i Księstwo Krakowskie z prerogatywami do niego przyłączonemi wydzierając, Panów Małopolskich usilnie do siebie pociągali zwłaszcza iż onych wielce potrzebowali do wsparcia i wzmocnienia strony swojej. Stało się zatem iż ci Panowie niezmierną sobie władzę przywłaszczyli, tak dalece iż Biskupi i Wojewodowie Krakowscy podług upodobania berłem władali.

Mikołaj Wojewoda Krakowski pod pewnemi obowiązkami od siebie podanemi Państwo Leszkowi ofiarował, który wszelkie z urodzenia prawo do Małej Polskiej mając, otrzymać jęj jednak nie mógł, dla tego iż nienawiści rzezzonego Wojewody zadosić uczynić nie chciał.

Przywrócenie pod moc jednego wielu Polskich prowincyi które za Bolesława V. nastąpiło, ujęło wiele powagi Prałatom i Panom Polskim. Radzono się ich w prawdzie, ale na upodobaniu to Króla było iść za ich radą lub onę odrzucić. Kazimierz Ludwika po sobie na Państwo mianował przeciw zdaniu senatorów, a pokój z Krzyżakami zawarł bez względu na przeciwnie tym traktatom Biskupów rozumienie.

Nie sami tylko senatorowie na radach zasiadali. Na zieżdzie walnym w Wislicy najdowali się Wojewodowie, Kasztelanowie, Urzędnicy i Dignitarze Wielkiej i Małej Polskiej. Nie Szlachta nawet w roku 1356. zasiadali na radzie i zdanie dawali. Oczym Długosz.

UWAGI O PANOWANIU PIASTÓW.

Wojewodowie podczas wojny wojsko prowadzili, a gdy się na drobne Księstwa Polska rozdzieliła; każdy z Książąt miał Wojewodę swego, który w wojsku i u dworu pierwsze miejsce posiadał. Po roku 1170. Wojewodowie stali się rządcami pewnych Prowincyi, w późniejszych czasach Wojewodztwami nazwanymi. Dawniejszych zaś wieków Polska na Kasztellanie podzielona była, Kasztelan zaś każdy powiatu swego i rządcą i sędzią wyższym był.

Władza Królewska za Ludwika upadać poczęła. Ten Król wiedząc iż piastów potomkowie do korony pretensyje mieć mogą przyjaźń sobie narodu wszelkim sposobem skarbić usiłował. Z tej przyczyny uwolnił Polaków od wszelkich podatków jeden tylko wyjąwszy który na potrzeby jego nie wystarczał. Ten postępek, niezmierny uszczerbek władzy Królów przyniósł i źródłem się stał powagi niższych stanów. Te z historyi wzięte dowody dostateczne są na zwątlenie mniemania jednego z autorów tych czasów kwitujących, iż Polscy Panowie już w roku 1140. do rządów wchodzili. Owszem pokazuje się iż Panowie tego roku w Krakowie zgromadzeni wolą tylko Bolesława III. wykonali względem podziału Polskich krain. Roztropność zabiegająca zamieszaniu wewnętrznemu wyciągała, aby ten podział czyniony był od ludzi zysku nie szukających i woli Pana zmarłego dobrze świadomych. Gdyby zaś w Panów tych mocy było sprzeciwić się temu ustanowieniu, wieleby się dziwować trzeba iż tego nie uczynili, zwłaszcza domyślając się skutków nieszczęśliwych z tego rozszarpania Polskiej wynikających. Więc jeśli Bolesław wolnie Państwem mógł rozrządzić, jeśli podział onego po śmierci swojej mógł ustanowić, jeśli się naród obowiązany być sądzi dopełnienia jego woli, i onę po śmierci nawet, bez sprzeciwienia się żadnego przyjmuje, możnaż wątpić iż on samorządcą i w rządach swoich był nie określonym? Prawda

UWAGI O PANOWANIU PIASÓW.

iż Panowie korzystając z zamieszek po śmierci Bolesława
wszczętych w moc się wielką wbili z uszczerbkiem władzy
Książąt, lecz ten ich postępek niegodziwy był, nieprawym
przywłaszczeniem powagi do siebie nie należącój, ponie-
waz ich prawa do rządzenia nie wzywały jak teraz wzy-
wają.

PRZYPADKI ZNCZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁĘ.

WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO.

W. Książę Litewski, wstąpił na Państwo 1386.

1386.

Jagiello do Krakowa przyjeżdża z powszechną narodu radością i Królowej smutkiem, która w sercu dawne do Książęcia Wilhelma przywiązanie zachowywała. Nakłania się jednak na proźby poddanych a dla ich pożytku i spokojności wyrzeka się swojej skłonności. Jagiello jednego dnia ochrzczony, Królowej zaślubiony, i Królem uznany. Jakoż sam tego domagał się aby jednego dnia chrzest ślub i wstęp na Tron nastąpił gdyż się jakiego od Polaków o-szukania obawiał.

1387.

Król na chrzcie imię Władysława wzięwszy, obietnicę swoją do skutku przywodząc do Litwy jedzie, religią Chrześcijańską tam wprowadza, Biskupstwo Wileńskie zakłada, i brata swego Kazimierza Skirgiełła na godność W. Książęcia Litewskiego wynosi.

1389.

To Skirgiełła wyniesienia innych Króla krewnych obraża, którzy teźże godności pragnęli. Zaczyn dla otrzymania onę wojnę podnoszą. Alexander Witold syn Kiejstuta a brat stryjeczny Królewski innych zwycięża i godność Książęcia Litewskiego otrzymuje od Króla, który najwyższą nad tym krajem władzę przy sobie zachował.

1390.

Królowa Ruś czerwoną od jęj Ojca do Węgiei przyłączoną odbiera i Polszcze przywraca.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1434.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>1) Jadwiga Królowa Polska prawem dziedzictwa. Urodziła się roku 1371. zaślubiona roku 1386. Często między nią i Królem były poswarki, zwłaszcza iż podejrzanie miał Król jakoby Wilhelm kochanka swego nie całe z serca rugowała. Gniewosz Damalewicz który tych niezgod najpierwszy był przyczyną i Królową o życie nie rządne oskarżył, pozwany był do Wisłicy aby sądownie zadanego Królowej występku do wodził. Królowa na obronę swoją 12. Rycerzów miała którzy jej niewinność walką przeciw potwarzom pokazać ofiarowali. Zkąd się pokazuje iż walki od sądu przepisane w używaniu nawet w Polsce bywały. Oszczereca potępiony był i przykazano mu</p>	<p>1) Elżbieta Bonifacya urodziła się roku 1399. umarła we trzy dni po narodzeniu.</p> <p>2) Jadwiga urodziła się roku 1408, zaślubiona roku 1421. Fryderykowi Margrabiemu Brandeburskiemu. Uznana dziedziczką Królestwa gdyby Król bez potomków płci męskiej umarł. R. 1431 umarła jak powiadają od machochy otruta.</p> <p>3) Władysław urodził się roku 1424. po Ojcu panował.</p> <p>4) Kazimierz urodził się roku 1426. umarł roku 1427.</p> <p>Kazimierz urodził się roku 1427. panował po bracie.</p> <p>Córka wydana za Eryka Książęcia Pomorskiego.</p>	<p>WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO umarł roku 1434 w Gródku na Podlasiu. Pochowany jest w Krakowie. W Bazylei gdzie wtedy Sobor odprawowano uroczyste za tego Króla czynione były Eksekwie.</p>	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Urban VI. 1389 Bonifacy IX. 1404 Innocenty VII. 1406 Grzegorz XII. 1409 Alexander V. 1410 Jan XXIII. 1415 Marcin V. 1431 Eugeni IV. 1447</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i> Emmanuel II. 1418 Jan Paleolog 1444</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i> Wacław 1400 Robert 1410 Zygmunt 1437</p> <p><i>Cesarze Tureccy.</i> Amurat I. 1388 Bajazet I. 1404 Soliman 1409 Mojesz 1413 Mahomet I. 1421 Amurat II. 1451</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Karol VI. 1422 Karol VII. 1461</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Jan I. 1390 Henryk III. 1406 Jan II. 1454</p> <p><i>Królowie Portuga.</i> Jan I. 1433 Edward 1438</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIELŁY.

1395.

Władysław Książę Opolskie hołdu Polskiej Koronie od-
dawać wzbrania się od ziem jemu przez Ludwika Króla
darowanych. Polacy ziemie te jemu odbierają. Książę Opol-
skie na pomoc Krzyżaków wzywa i ziemię im Dobrzyńską
w pewnej summie zastawieć obiecuje.

1399.

Król przez śmierć Królowej wielce zmieszany już
Polskę porzucić zamysłał i do Litwy powrócić, już nawet
z tym się był oświadczył iż w Królestwie nie zostanie
po śmierci tegoż Królestwa Dziedziczki, kiedy jeden z tych
którzy do rady jego wchodził poradził mu aby pojął wnucz-
kę Kazimierza w której prawo do korony jeszcze gruntow-
niejsze było niż Jadwigi. Władysław chwyta się téj rady i
nie odwłocznie Posłów o tę Księżniczkę starając się posyła.

1401.

Zaślubienie Króla z Anną, która iż nie piękna była
wielce téj radości ujęła którą Król miał z utwierdzenia
swego na tronie.

Unia Polskiej z Litwą potwierdzona jest na sejmie
Wileńskim. Wołochy na Podole wpadają i porażeni są,
hospodar ich w niewolę wzięty pod tym obowiązkiem na
wolność puszczony jest, aby odtąd on i następcy jego hoł-
dowali Królom Polskim jak dotąd hołdowali Węgierskim.

Traktaty z Krzyżakami mocą których Król i brat jego
Książę W. Litewski obowiązuje się ustąpić im Zmudzi i
wyplacić 40000 złotych w której summie Książę Opolskie
zostawił im ziemię Dobrzyńską.

Sejm Korczyński z senatorów i schlachty złożony dla
obmyślenia sposobów zebrania pomienionej sumy. Postano-
wiono zatem od każdej włoki 12 groszy płacić, zamyka-
jąc w tym te dwa grosze które podług dawnych zwycza-
jów Królowi płacono. Obwarowano przy tym iż ten po-
datek w niczym szlachcie w wolnościach uszczerbku przy-
nosić nie miał, i że na potym żaden podatek jakby z po-
winności płacony nie będzie. Ten sejm pierwszym zdaje

MAŁŻONKA	MAŁŻONKA	ŚMIERĆ 1434.	Jednegoż czasu żyjący Panowie.
<p>odwołać zadane potwarzy od- szczekując się pod ławą na wzór psa (<i>sub scamno judicium liter latrare ut canis.</i>) Umarła Jadwiga w połogu roku 1399. po śmierci w wielkiej świętobliwości sławie zostawa- ła.</p> <p>2) Anna córka Hrabi Cylyjskiego, wnuczka Kazimierza W. po matce, zaślubiona roku 1400. umarła r. 1416.</p> <p>3) Elzbieta córka Ottona Pileckiego Wojewody Sandomir- skiego wdowa po Hrabi Granowskim zaślubiona r. 1417. umarła r. 1420.</p> <p>4) Zofia córka Jędrzeja Iwanowicza Książęcia Kijowskiego zaślubiona r. 1422 koronowana r. 1424. w przytomności Cesarza Zygmunta, Eryka Króla Duńskiego i wielu innych Książąt</p>	<p>udzielnych. Dla płodności oso- bliwszej wpadła w podejrzenie cudzołóstwa od którego przysię- gą oczyścić się musiała r. 1427. umarła r. 1461.</p>	<p>---</p>	<p><i>Królowie Angielscy.</i> Richard II. 1399 Henryk IV. 1413 Henryk V. 1422 Henryk VI. 1461</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i> Olaus 1387 Małgorzata 1412 Eryk IX. 1438</p> <p><i>Królowie Szwedzcy.</i> Małgorzata 1412 Eryk IX. 1438</p> <p><i>Księżęta Moskiewcy.</i> Wasil Dymitrowicz 1399 Grzegorz Dymitrowicz 1406 Wasil Wasilewicz 1413 Iwan Wasilewicz 1505</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁY.

się być początkiem nie tylko sejmików partykularnych, ale też prawa mocą którego stan szlachecki do rad publicznych wchodzić począł. Prawo to jednak na początku rozciągało się do samego tylko ustanowienia podatków, których naznaczenie już w Królewskiej mocy nie było po uczynionym od Króla Ludwika oświadczeniu.

Zjazd w Wrocławiu. Cesarz Wacław jako Król Czeski Władysława do przymierza wiecznego wzajemnej obrony i wspólnego na nieprzyjaciół uderzenia pociągał, ofiarując mu przywrócić Śląską ziemię i inne kraje. Polacy obawiając się wojen mniej potrzebnych a sobie niezmiernie szkodliwych, przymierza tego nie przyjęli.

Zjazd powtórny w Gniewkowie. Kawalerowie Teutońscy albo Krzyżacy gruntując się na pewnym przywileju Kazimierza II. którym zrzekał się tytułu i herbu Księstwa Pomorskiego, od Władysława domagają się aby tegoż tytułu nie używał, lecz Król nie sądzi aby ta pretensja była sprawiedliwa.

1410.

Książę W. Litewskie podlegając nieustannym najazdom Krzyżaków, Króla do wojny przeciw tymże Krzyżakom nakłania. Wielkie do téj wojny przygotowania. Zaciągnięto na nią cudzoziemców którym żołd płacono, od tego czasu zawsze byli żołnierze podczas wojny żołd biorący. Panowie Polscy nadworne żołnierstwo, swoim kosztem zgromadzone i podejmowane do wojska Królewskiego przyłączają.

Całe wojsko Polskie na 50. pułków chorągwie własne mających podzielone było, do którego dwóch oboźnych naznaczono. Zydranowi z Maszkowic komenda oddana. Król Pruską ziemię wojuje. Sławna pod Tannenborgiem bitwa na której kawalerowie Krzyżacy na głowę porażeni, Mistrz najwyższy Ulryk de Jungingen zabity.

<i>Arcybiskupi</i>	MINISTROWIE	WOJOWNICY	<i>Uczni i wsławieni ludzie.</i>
<p><i>Gnieźnieńscy.</i> Bodzenta 1389 Jan Kropidło Książę Opolskie 1394 Dobrogost Nowodworski 1402 Mikołaj Kurowski 1411 Mikołaj II. 1422 Wojciech II. 1436</p>	<p><i>Marszałkowie Wielcy.</i> Rafał Tarnowski 1391 Dymitr z Goraja 1399 Zbigniew z Brzezia 1425 Jan Głowacz z Oleśnicy 1440</p>	<p>Krystyn z Ostrowa Kasztelan Sandomirski część wojska prowadził na wyprawę przeciw Książęciu Opolskiemu 1396 Zydran z Naszkowicz Miecznik Krakowski wojsko Polskie prowadził na wojnę przeciw Krzyżakom 1410.</p>	<p>Mikołaj z Błonia żył około r. 1415. Teolog. Wieleksiąg jego mamy z których jedne wydane są pod imieniem Mikołaja Polaka, inne pod imieniem Mikołaja a Płowe. Mateusz z Krakowa Biskup Wromaczeński w Niemczech, Kardynał tytułu S. Cyrjaka †. 1410.</p>
<p><i>Haliccy.</i> Bernard 1391 Piotr 1406 Jakub 1411 Mikołaj 1411 <i>Stolica Arcybiskupia przeniesiona do Lwowa w roku 1416.</i> Jan Rzeszowski 1436</p>	<p><i>Kanclerze W.</i> Zaklika z Miedzygórza 1389 Mikołaj z Kurowa 1400 Wojciech Biskup Krakowski 1423 Jan Szafraniec 1423 <i>Podkanclerze.</i> Mikołaj Trąba 1405 Piotr Dunin 1415 Jan Szafraniec 1423 Stanisław 1427 Władysław z Oporowa 1439 <i>Podskarbiowie.</i> Dymitr Bożydar 1399 Hińcza z Przemankowa 1399 Tomasz z Czarnki 1428 Jędrzej z Lubienia 1436</p>	<p>Mikołaj z Michałowa Kasztelan Krakowski Hetmanem uczyniony w r. 1433. kiedy Król dla wieku podeśzłego sam nie mógł iść na wojnę.</p>	<p>Wojciech z Brudzewa Teolog nadworny Książęcia Witołda. Jędrzej Lascharius Teolog i Polityk żył około roku 1414.</p>
	<p><i>Marszałkowie Nad.</i> Jan z Moskorzowa 1397 Wawrzyniec z Kalinowy 1425 Mikołaj z Zakrzowa 1444</p>	<p>Spytko z Melosztyna w wielkiej u dworu był powadze i jemu najbardziej Król wstęp swój na Tron, przypisywał.</p>	

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁY.

1411.

Henryk z *Plauen* następca Ulryka, Krzyżaków sprawę upadłą podźwignął. Król na proźbę Książęcia W. Litewskiego Zmudzkiej ziemi usilnie pragnącego pokój Polsce zelżywy, Litwie mało pożyteczny czyni w Toruniu. Władysław tym traktatem przyobieczał wszystko Krzyżakom wrócić co w Prusach zawojował. Także Zmudź po śmierci swojej i Książęcia W. Litewskiego Witolda Krzyżakom oddać, którzy się obowiązali do wypłacenia jemu summy sto tysięcy kop groszy szerokich Pragskich.

1412.

Przymierze między Królem i Cesarzem w słowach bardzo chytrych ułożone, tak iż się Władysław dał oszukać. Zygmunt klejnoty koronne od Ludwika do Węgier zawieziona Królowi oddaje, i jemu ziemię Spiską w pewnej summie zastawuje, pod tym obowiązkiem aby po upłynieniu terminu do dwoistej summy wypłacenia był zniewolonym, przez co w następujące czasy tak wielka wyrosła summa iż Królowie Węgierscy lepiej sobie poradzić nie mogli jak pomienioną ziemię przy Polsce zostawując. Jakoż w późniejszych traktatach obwarowana jest tej ziemi przy Polsce dzierżawa.

1413.

Sejm w Horodle na którym ściślej jeszcze Litwa z Polską złączona została. Tamże uchwalono aby Litwa tychże prerogatyw i wolności których obywatele koronni używała, Książąt od Królów Polskichznaczonych miała, i z Polakami razem na obranie Króla jednoczyła się gdyby Król bez potomstwa płci męskiej umarł, nakoniec aby rady obojga narodów za zezwoleniem Królewskim w Lublinie lub Parczowie odprawowały się.

Zmudź do wiary Chrześcijańskiej nawrócona. W tém nawróceniu ta osobliwość była iż dla niedostatku Kapłanów w języku Zmudzkiem biegłych, sam Król Ewangelią opowiadał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁY

1414.

Początek wojny z Krzyżakami, która po kilka razy przerwana była.

1416.

Zygmunt Cesarz z Konstancyi do Paryża jedzie mając z sobą Mikołaja trąbę Arcybiskupa Gnieźnieńskiego który na Soborze Konstancyeńskim z wielką się i przyzwoitą godności swojej wspaniałością pokazał, którą samych nawet Kardynałów przewyższył. Przymierze do czasu z Krzyżakami za pośrednictwem Karola VI. Króla Francuzkiego.

1417.

Król przeciw zdaniu senatorów pojmuje za żonę Elżbietę Pilecką która już trzech mężów piérwéj miała a ostatniego Granowskiego Kasztelana Nakielskiego. Ta Królowa w nieprzytomności Arcybiskupa Gnieźnieńskiego od Arcybiskupa Lwowskiego korowana, o co się Mikołaj Trąba uraża a utrzymując iż się ta ceremonija bez niego odprawować nie powinna była, na Soborze Konstancyeńskim otrzymuje dla siebie i następców swoich tytuł Prymasa korony Polskiej i W. Księstwa Litewskiego aby snadź żaden przywilejom jego uwłaczać nie ważył się.

1418.

W. Książę Litewski usiłuje pogodzić rosterki zachodzące o tron Tatarski. Geray-Ferden Hannem zostaje.

1420.

Królowa stara się acz daremnie, aby syn jój z Granowskiego tytuł Hrabi otrzymał. Kanclerz sądząc iż listy od Króla na to dane z uszczerbkiem są równości szlacheckiej, pieczęci przyłożyć nie chce.

1421.

Czechowie zbuntowawszy się przeciw Zygmuntowi berło Władysławowi ofiarują, lecz ten waząc sobie Cesarzką przyjaźń, a przytym mało w Obywatelach Czeskich w rozruchach i zamieszaniu zostających ufności mając, oznajmić im kazał iż za rzecz przyzwoitą sobie nie poczyła

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁY.

panować nad temi poddanemi którzy się wiarą od niego różnią. Ta odpowiedź Husytom których pełne było Królestwo Czeskie dana była.

1422.

Fryderyk Margrabia Brandeburski zaślubiony Jadwidze córce Królewskiej, do Krakowa mając lat 8 przybywa aby tam wychowany, de obyczajów narodu przyuczał się mając na Królestwo nastąpić gdyby Jagiełło syna nie zostawił. Witold Królestwa cheiwy Zydimina albo Zygmunta Korybuta synowca Królewskiego za pozwoleniem Króla do Czech wysłał aby tam berło osiągnął, lecz te zamysły wniwecz obrócone były przez uczyniony z Władysławem traktat mocą którego Korybut nazad był odwołany. Wojna z Krzyżakami nie długo trwająca. Po jej uspokojeniu traktatem Chełmińskim, Chorążowie chorągwie Królowi oddali a wojsko rozpuszczone było. Zkąd się pokazuje iż wojska wtedy nie bywały statecznie utrzymywane.

1425.

Senatorowie obiecują syna Królewskiego roku 1424. urodzonego do następstwa na Państwo przypuścić, byleby tylko Król prawa i przywileje narodowe potwierdził, Król rozumiejący iż berło z familii jego nie wynijdzie, mało sobie tę obietnicę waży, i włożonego na się obowiązku wykonanie odwołacza.

1429.

Zjazd w Łucku. Czesarz Zygmunt widząc iż Króla z W. Książęciem Litewskim przyjaźń jemu szkodliwa jest usiłuje ich powaśnić. Tym końcem o wspaniałości umysłu Witolda wiedząc uznać go za Króla Litewskiego obiecuje, Witold cheiwie się tego chwyta jako żądz swoich kresu sam Władysław z przyjaźni ku Witoldowi do tego nakłania się. Lecz Polscy Panowie mocno się temu sprzeciwiają, mianowicie Zbigniew Oleśnicki wiekopomnej sławy Kardynał i Biskup Krakowski, który innym Panom Polskim w przytłumieniu ambitu Witolda przodkował.

Witold mając po sobie Cesarza znowu o koronę stara się w tym się i Polskiemu narodowi sprzeciwiając, i Papieżowi który mocno mu tego honoru szukania odradzał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁY.

1430.

Śmierć Witolda W. Książęcia Litewskiego Pana mądrego, dobroczynnego, walecznego, ani zbytków ani lenistwa nie znającego a powagi swojej pilnego stroża tłumi rozruchy które się z okazji jego wszezać miały. Mówić można iż Litwą despotycznie nie określoną całe powagą rządził.

Sejm w Jedlnie. Naród Polski obiecuje Królowi wezwać na tron jednego z synów jego, Król z strony swojej wszystkie wolności i swobody narodu potwierdza.

Bolesław Swidrigiel brat Królewski na W. Księstwo Litewskie wyniesiony. Ani Księstwem, ani sobą władać nie umiał gniewliwy, niestateczny, popędliwy, często zbyt częstym wódką używaniem pozostałą rozumu iskierkę zalewał. Władysław nadał mu godność W. Książęcia pod tém obowiązkiem aby Podole do korony przyłączył. Gdy temu zadosyć uczynić nie chciał, Polacy gwałtem Podole mu wydarli. Swidrigiel do oręża rzucił się lecz zbity i z Księstwa zrzucony ustąpić Zygmunтови Bratu Witolda musiał.

1431.

Świdrygiel usiłuje za pomocą Krzyżaków utrzymać się na Państwie.

1433.

Przymierze do czasu z Krzyżakami zawarte na lat 12. Świdrygiel sam prawo swoje do Księstwa Litewskiego utrzymuje. Założenie Biskupstwa Chełmskiego i Kijowskiego.

1434.

Władysław Jagiełło więcej miał chwalebnych przymiotów osobie partykularnej niż Królowi przyzwoitych. Szczerłość zbyt częsta na złe mu wyszła bo był oszukany od Zygmunta Cesarza, przyjaźń nie pomyślna za sobą skutki pociągnęła dla nieustających z Witoldem kłótni, dobroczynność też którą osobliwie ku Panom Polskim oświadczał, nie mało uszczerbku następcom jego przyniosła. On pierwszy dobra stołu Królewskiego od korony przez różne darowizny oderwał. Sam Papież Marcin V, one za nieprawne i szkodliwe osądził, i Arcybiskupowi Lwowskiemu dał moc onych zniszczenia i przywrócenia pierwszemu Panu.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA WŁADYSŁAWA III.

WŁADYSŁAW III.

Syn Władysława Jagielly koronowany w Krakowie mając lat 10. roku 1434. wychodzi z opieki skończywszy lat 14. przy końcu roku 1438. koronowany na Królestwo Węgierskie w Budzie roku 1440. Wstąpił na Państwo roku 1434.

1434.

Władysław koronowany w Krakowie przeciw zdaniu trzech przedniejszych Panów Polskich utrzymujących iż zbyt młodość jego przeszkodą do koronacyi być powinna. Strona przeciwna przykład Kazimierza W. w młodości korowanego przełożyła i przemogła. Władysław wolności narodu i swobody przysięgą stwierdził. Rządy Państwa tym czasem pókiy Król lat nie doszedł sprawcom po prowincjach naznaczonym jednemu w każdej prowincyi, a w Krakowskiej ziemi dwom, są poruczone.

Świdrygieł wdarł się na Księstwo Litewskie lecz wkrótce potym na głowę porażony poddał się Królowi który nie mogąc go z W. Książęciom Litewskim pogodzić z Państwa wygnał.

1435.

Pokój wieczysty w Brześciu w Kujawach zawarty między Królem i Krzyżakami.

1436.

Król zasze kłótnie między dwiema synami Alexandra Wojewody Wołoskiego tak pogodził iż Heliaszowi Mułtańską, Stefanowi Wołoską ziemię przysądził. Od których oni pewną corocznie dań Królowi oddawać przyrzekli.

1438.

Niepokoje w Czechach z przyczyny obrania Króla. Partya jedna Olbrachtowi Książęciu Rakuskiemu, druga Kazimierzowi bratu Królewskiemu koronę ofiaruje. Polskie wojsko do Czech zmierza aby Kazimierza utrzymało.

1439.

Przymierze do czasu w Wrocławiu zawarte względem Królestwa Czeskiego, które przy Olbrachcie Rakuskim zostaje.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1444.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
		WŁADYSŁAW III. zabity na bitwie z Turka mi pod Warną roku 1444.	<p style="text-align: center;"><i>Papieże.</i></p> Eugeni IV. 1447 <i>Cesarze Wschodni.</i> Jan Paleolog 1440 <i>Cesarze Zachodni.</i> Zygmunt 1437 Olbracht albo Al- bert 1439 Fryderyk III. 1493 <i>Cesarze Tureccy.</i> Amurat II. 1451 <i>Królowie Francus.</i> Karol VII. 1461 <i>Królowie Hiszpańs.</i> Jan II. 1459 <i>Królowie Portugal.</i> Edward 1438 Alfons V. 1481 <i>Królowie Angielsc.</i> Henryk VI. 1461 <i>Królowie Duńscy i Szwedzcy.</i> Eryk IX. 1438 Krzysztof III. 1448

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA III.

1440 — 1443.

Kazimierz po Zygmuncie W. Książęciu Litewskim dla zbytecznej srogości zabitym na Państwo następuje. Śmierć Cesarza Olbrachta który dwie córki zostawuje i żonę brzemenną. Panowie Węgierscy do Króla Władysława posyłają ofiarując mu koronę, byleby tylko pojął za żonę wdowę pozostałą po Królu swoim Elżbietę. Ta porodziwszy syna, obiera raczej synowi koronę zachować, niż ją Królowi Polskiemu oddać. Wynikają ztąd kłótnie tak jednak uspokojone aby Władysław młody syn Elżbiety do lat przyszledszy koronę osiągnął, tym czasem zaś Władysław Król Polski rządy w Węgrzech sprawował. Eugeni IV. Papież wysłał Kardynała Juliana aby i pokój wewnętrzny w Węgrzech ugruntował i Władysława do wojny przeciw Turkom nakłonił.

1444.

Władysław ochotnie się chwycił téj okazji pokazania męstwa swego. Wojuje z Turkami szczęśliwie za pomocą Jana Korwina, Huniada i Jerzego Kastyota Skanderbegiem nazwanego. Turcy przynaglani są do czynienia traktatu im zelżywego w Szegedynie. Zawarty był ten pokój na lat dziesięć. Jan Huniades, Cesarz wschodni, i Julian Kardynał radzili Królowi aby traktat uczyniony i poprzysiężony złamał. Ociągał się Król z razu, lecz potym częścią usilnemi ich namowami nakłoniony, częścią aby własnej którą miał do wojny skłonności dogodził, wtargnął w kraj Turków tego się bynajmniej nie spodziewających, którzy wszystkie siły swoje złączyli by Węgrom odpór dali. Przyszło na koniec do bitwy pod Warną, gdzie chrześciance na głowę porażeni byli, Król w bitwie, Kardynał Julian w ucieczce jest zabity. Tak więc zła niektórych rada Polskę pozbawiła Króla po którym wielkich się pomyślności spodziewać mogła, którego ta jedynie była wada iż na wzór bohaterów nie dosyć się szanował, a więcej czasem powinności żołnierza niż wodza zadosyć czynił. Między łupami Turcy Królewską kancelaryją znaleźli i z sobą zabrali.

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i sławą zaszczyteni.
<p><i>Gnieźnieńscy.</i> Wojciech II. 1436 Wincenty II. 1448. <i>Lwowscy.</i> Jan Rzeszowski 1435 Jan II. Odrowąż 1450</p>	<p><i>Marszałkowie Wielcy.</i> Jan Głowacz z Oleśnice 1440 Mikołaj z Brzezia 1458 <i>Kanclerze.</i> Jan z Koniecpola 1455 <i>Podkanclerze.</i> Wincenty Kot 1437 Piotr Woda z Szczekocina 1454 <i>Podskarbiowie Wielcy.</i> Jędrzej z Lubienia 1446 Jędrzej z Brzezia 1440 Jakub z Lubienia 1448 <i>Marszałkowie Nadworni.</i> Mikołaj z Zakrzowa 1444</p>	<p>Sędziwoj Ostrog Wojewoda Poznański i Jan z Tęczyna Wojewoda Sandomirski najwyższą władzę mieli nad wojskiem Polskim naznaczonym na osadzenie Kazimierza na Tronie Czeskim.</p>	<p>—</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA KAZIMIERZA IV.

KAZIMIERZ IV.

Syn Władysława Jagiełły wstępuje na Tron mając lat 17.
Wstąpił na Państwo roku 1444.

1444 — 1446.

Wielka w Polsce trwoga z smutkiem złączona po odebranej wiadomości o śmierci Króla Władysława. Na zieżdzie w Sieradziu uznane jest prawo do korony Kazimierza, który Litwinów namowom uwodzić się dając nie wiedział czyli ma przyjąć Królestwo, czyli téż onego się zrzćć. Pod rozmaitemi pozorami długo odwłóczył, i nie prędzój nakłonić się dał do przyjęcia berła aż Polscy Panowie w Piotrkowie zgromadzeni postanowili przyzwać do korony Bolesława Książęcia Mazowieckiego gdyby jój Kazimierz nie przyjął.

1447 — 1449.

Kazimierz koronowany Królem Polskim rządzić Litwą nie przestaje do której osobliwsze zawsze pokazywał przywiązanie. Praw i wolności Polskich potwierdzić nie chce dając tego przyczynę, iż dla związków dawniej z Litwą uczynionych tego uczynić nie może. Litwa z tak przyjaznego sobie Króla korzystać nie omieszkała, przeto nakłaniać go poczęła do oderwania od korony niektórych prowincyi i przyłączenia ich do Litwy, owszem zamysłano po jego śmierci całe zerwać związek za czasów Jagiełły z koroną uczyniony. Konstytucyja o fałszywój monecie.

1451.

Zbigniew Oleśnicki Kardynał sprzeczkę ma z Arcybiskupem Gnieźnieńskim o precedencyją, Król przykazał aby Kardynał i Arcybiskup kolejno przytomnemi w Senacie byli, i aby żaden Prałat Polski ani starał się o godność Kardynalską, ani jój przyjmował bez pozwolenia Królewskiego. Tenże Kardynał w roku jeszcze 1443, kupił od Książęcia Cieszyńskiego na Ślązku, Księstwo Siewierskie które przyłączył do Biskupstwa Krakowskiego. Od czasów jego Biskupi Krakowsey tytuł mają Książąt Siewirskich.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1492.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie.
Elżbieta córka Cesarza Olbrachta albo Alberta zaślubiona roku 1434. † 1505.	Władysław urodził się roku 1456. Królem był Węgierskim i Czeskiego Królestwa Protektorem † 1516.	Kazimierz IV. umarł w Grodnie roku 1492. pochowany w Krakowie.	<p><i>Papieże.</i></p> Eugeni IV. 1447 Mikołaj V. 1455 Calistus III. 1458 Pius II. 1464 Paweł II. 1471 Sixtus IV. 1484 Innocenty VIII. 1492
Kardynałem † 1503.	Jadwiga urodziła się 1457. zaślubiona roku 1475. Jerzemu Książęciu Bawarskiemu umarła r. 1502.		<p><i>Cesarze Wschodni.</i></p> Konstantyn Paleolog 1453
Córka w dzieciństwie umarła	Ś. Kazimierz urodził się roku 1458. umarł roku 1480.		<p><i>Cesarze Zachodni.</i></p> Fryderyk III. 1493
Elżbieta urodziła się roku 1472 zaślubiona roku 1492. Fryderykowi Książęciu Lignickiemu, a po jego śmierci podług niektórych pisarzy Bogdanowi Wojewodzie Multańskiemu w roku 1506	Jan Olbracht urodził się 1460.		<p><i>Cesarze Tureccy.</i></p> Amurat II. 1452 Mahomet II. 1481 Bajazet II. 1512
Anna urodziła się roku 1476. zaślubiona Bogusławowi Książęciu Szczecińskiemu r. 1491 † 1503.	Alexander urodził się roku 1461 panował po Bracie.		<p><i>Królowie Francus.</i></p> Karol VII. 1461 Ludwik XI. 1483 Karol VIII. 1498
Barbara urodziła się roku 1478. zaślubiona Jerzemu bogatemu synowi Olbrachta Książęcia Saskiego roku 1496 † 1534.	Zofia urodziła się roku 1464. zaślubiona roku 1479 Fryderykowi Margrabiemu Brandeburskiemu.		<p><i>Królowie Hiszpań.</i></p> Henryk IV. 1474 (Ferdynand 1516 (Izabella 1504
	Elżbieta urodziła się 1465. umarła r. 1466.		<p><i>Królowie Portugal.</i></p> Alfons V. 1481 Jan II. 1495
	Zygmunt urodził się r. 1466. panował po Aleksandrze.		<p><i>Królowie Angielsc.</i></p> Henryk VI. 1461 Edward IV. 1483 Richard III. 1485 Henryk VII. 1509
	Fryderyk urodził się 1468. był Biskupem Krakowskim Arcybiskupem Gnieźnieńskim i		<p><i>Królowie Duńscy i Szwedscy.</i></p> Krzysztof III. 1448 Karol Knutson 1471 Bezkrolewie do r. 1483 Jan 1513 <i>Carowie Moskiewsc.</i> Iwan Wasylewicz 1505

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA KAZIMIERZA IV.

1453.

Kazimierz Król po długim ociąganiu się poniewolnie prawie potwierdza wolności i przywileje Polskiego narodu, także obiecuje starać się o przywrócenie krain nie sprawiedliwie oderwanych. Ś. Jan Kapistran do Krakowa przybywa, i przyjęty jest z oświadczeniem powszechnéj radości.

1454 — 1455.

Rewolucya w Prusiech. Stany Pruskie Tyrańskie Krzyżaków jarzmo z siebie zrzucają i Królowi pod pewnemi obowiązkami poddają się, Król ich przyjmuje, prawa im służące potwierdza, od cła morskiego i innych niektórych podatków dawniej płaconych uwalnia, i Prusy na 4 Województwa Tóruńskie, Elbląskie, Królów Grodzkie albo Królewieckie i Gdańskie rozdziela. Krzyżacy do oręza mają się i odpór Polakom acz większe nie równie siły mającym dają, a to zprzyczyny iż wojsko Polskie bez karności, wodzowie bez doświadczenia, Król bez stałości w zamysłach był. Konstytucyja uczyniona przez którą warowały stany iż przyzwolenie szlachty potrzebne jest koniecznie tak na ogłoszenie nowych praw jak na przedsięwzięcie jakiej generalnéj wyprawy.

1456.

Litwa gwałtownie się przywrócenia Podola domaga, grożąc iż się od korony oderwie. Sejm w Wilnie na obranie nowego W. Książęcia. Król z trudnością te zamieszki obietnicami uspokaja.

1457.

Jan Książę Oświecimskie Księstwo swoje Polsce przedaje. Wacław Książę Zatorskie hołdownikiem się Polskiej być uznaje.

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wsławę zaszczyt.
<i>Gnieźnieńscy.</i> Wincenty II.	<i>Marszałkowie</i> <i>Wielcy.</i>	Jan Oleski z	Jan Długosz z
1448	Mikołaj z Brze-	Sienna prowa-	Niedzielska Kano-
Władysław O-	zia 1458	dził wojsko do	nik Krakowski na-
porowski 1453	Jan z Rytwian	Multan wysta-	uczyciel Królew-
Jan V. z Spro-	1477	ne w R. 1450.	skich synów, sławny
wy 1464	Rafał Jarosław-	przeciw Bogda-	wny Dziejopis Pol-
Jan VI. Grusz-	ski 1493	nowi który so-	ski †. R. 1480 No-
czyński 1473	<i>Kanclerze.</i>	bie tego kraju	minatam będąc na
Jakób III. Sie-	Jan z Koniecpo-	rządy był przy-	Arcybiskupstwo
niński 1490	ła 1455	właszczył.	Lwowskie. W ro-
Zbigniew Ole-	Jan Gruszczyń-	Piotr Odrowąż	sterku sławnym ka-
śnicki 1493	ski 1467	Wojewoda	noników Krakow-
<i>Lwowscy.</i>	Jakób Dębiński	Lwowski i	skich Biskupa oble-
Jan II. Odrow-	1472	Przedborz z Ko-	rajających w R. 1458
wą 1450	Uryel Górka	niecpola Kaszte-	wiele ucierpiat
Grzegorz Sa-	1474	lan Sandomirski	trzymając się stro-
noceus 1479	Kreślaw z Ku-	wojsko prowa-	ny Jakóba Sieniń-
Jan III. Dłu-	rozwęk 1503	dzili na drugiej	skiego R. 1460.
gosz 1480	<i>Podkanclerze.</i>	wprawie R. 1450	Jakób z Klui Kar-
Jan IV. Strze-	Piotr Woda z	Łukasz z Górki	tuz inaczej zwany
lecki 1493	Szczekocina	Wojewoda Po-	Justerbuk †. 1465.
	1454	znański. Stani-	albo 1472. Teolog.
	Tomasz z Strzem-	sław Ostroróg	Jakób Polak Cysters
	pina 1455	Wojewoda Ka-	żył w R. 1490.
	Jan Lutko z	liski, Mikołaj	Marcin z Olkusza
	Brzezia 1464	Scibor Szarley	matematyk.
	Wojciech Zy-	Wda. Inowro-	Bł. Jan Kanty
	chlński 1472	cławski, Der-	Teolog umarł roku
	Zbigniew Ole-	sław z Rytwian	1473. Patronem jest
	śnicki 1475	Kasztelan Roz-	Polskiej a miano-
	Stanisław z Ku-	pierski zwierzch	wicie Akademił
	rozwęk 1479	ność nad woj-	Krakowskiej, w
	Jędrzej Oporow-	skiem na wy-	której i za życia
	ski 1481	prawie przeciw	był Profesorem.
	Grzegorz Deita-	Krzyżakom mieli	
	rus 1493	w roku 1454:	

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA KAZIMIERZA IV.

1458 — 1460.

Wojna w Prusiech. Przymierze między Kazimierzem Królem Polskim i Jerzym Podjebradem Królem Czeskim mocą którego ci Królowie żadnej wzajemnym nieprzyjacielom pomocy dawać nie mieli, a wzajemnie wojskowe dawać sobie posilki na wojnę przeciw Turkom obiecali. Rosterki wielkie w Krakowie z przyczyny trzech ubiegających się do Biskupstwa Krakowskiego, z których Jakub Sieniński od Papieża, Jan Gruszczyński od Króla, Jan Lutko z Brzezia od Kapituły przez obranie, Biskupstwo to otrzymali. Jan Lutko ustąpił, Jakub Sieniński na upor i groźby Królewskie z miłości pokoju toż samo uczynił, jak świadczy Kromer, a Jan Gruszczyński na Biskupstwie utzymał się.

1461 — 1466.

Wojna z Krzyżakami trwa. Wojsko się huntuje o to iż Piotra Szamotulskiego Kasztellana Poznańskiego Generałem Wielkopolskim uczyniono. Co dowodem jest iż w tamtych nawet czasach niektóre godności w jednejsze osobie złączone być nie mogły.

Po śmierci Zemowita Książęcia Mazowieckiego, Bełzka i Płocka ziemia do korony przyłączona.

1466.

Pokój sławny Toruński którym zupełnie zakończono były rosterki z Krzyżakami. Główniejsze onego te były obowiązki iż Prusy które dziś Królewskimi zowią przy Królu zostaną, część zaś wschodnia Pruskiej krainy do Krzyżaków z obowiązkiem holdowania Polsce należeć będzie. Że sam Mistrz najwyższy hold wykona, że on i niektórzy Komendorowie przedniejsi do rady Rzpltej. przypuszczeni będą, że cały zakon pod protekcyją korony zostawać ma. Rudolf Biskup w Karyntyi Poseł Papieski, który się najwięcej był przyłożył do zawarcia tego traktatu, Kardynałem za Królewską rekomendacyją został. Od tego czasu Królowie Polscy równie jak inni katolicyce Monarchowie do Kardynałstwa Nominacyją dawać poczeli.

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i sławę zaszczytani.
	<p><i>Podskarbcowie Wielcy.</i> Jakób z Lubie- nia 1418 Hincza z Rogo- wa 1459 Jakób z Szcze- kocina 1467 Rafał z Jarosta- wia 1469 Tomasz Trumb- czyński 1471 Paweł Jasień- ski 1489 Stanisław z Szydłowca 1480 Piotr z Kuro- zwęk 1485 Jakób z Szy- dłowca 1510 <i>Marszałkowie Nadworni.</i> Jan Biesiad 1465 Piotr Dunin z Prawkowie 1460 Michał Lasocki 1466 Piotr z Kuro- zwęk 1465 Stanisław z Brzezia 1485 Rafał Leszczyń- ski 1501</p>	<p>Jan z Rytwian Marszałek W. i Kasztellan Sen- domirski wojsko przeciw Wę- grom prowadził w R. 1474.</p>	<p>Jan Plastwig Dziejopis 1464 Jan Solamerfeld 1484 Stanisław Fran- ciszkan 1483 Piotr z Zatora Matemayk.</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA KAZIMIERZA IV.

1468.

Sejm w Korczynie na którym stan Szlachecki przez swoich Posłów na nowy pobór zezwala. Od tego czasu Szlachta prawo otrzymała posyłania swoich Posłów na wszystkie Sejmy i dawania swego zdania nie tylko w sprawach poborowych ale téż i innych wszystkich zezwolenia Senatorów potrzebujących.

1471.

Dwa Królestwa gwałtem się prawie w ręce Kazimierza wściskają. Syn starszy jego Królem Czeskim zostaje po śmierci Jerzego Podjebrada albo Irzyka Króla, mocą traktatu dwiema piérwój laty zawartego. Syn młodszy Kazimierz ogłoszony był Królem Węgierskim od samychże Węgrów, lecz Maciej Korwin Król Węgierski za pomocą tychże Węgrów z którymi się potrafił pojednać Kazimierza do ustąpienia z Węgier przymusił.

1472 — 1479.

Polacy idą na odsiecz Władysławowi Królowi Czeskiemu wojującemu przeciw Maciejowi Królowi Węgierskiemu. Ta wojna traktatem w Ołomuńcu zawartym zakończyła się. Król Województwo Krakowskie oddał Janowi z Rytwian który już Marszałkiem W. i Kasztellanem był Sandomierskim. Stany mocno się temu sprzeciwiły z kądnąć że w tym nawet wieku niektóre godności tejsze osobie oddawane być nie mogły.

1480 — 1489.

Wtargnienie Moskwy do Litwy. Sztefan Wojewoda Wołoski i Multański powtórnie hołd Królowi oddawał, od którego posiłkami przeciw Turkom był wsparty. Jan Olbracht syn Królewski Tatarów Podole i Ruś plondrujących dwa razy poraził. Mikołaj Firlej imieniem Królewskim pokój zawarł z Bajazetem Cesarzem Tureckim.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA KAZIMIERZA IV.

1492.

Po śmierci Macieja Korwina, Władysław Król Czeski i Jan Olbracht Królewscy synowie o koronę Węgierską z sobą walczą. Wojna ta zakończyła się traktatem w którym młodszy brat starszemu korony, starszy młodszemu ziem niektórych na Ślązku ustąpił do śmierci Kazimierza, która wnet potem nastąpiła. Panowanie tego Króla jednym było z najdłuższych, byłoby jedno z najszcześniejszych gdyby Kazimierzowi na męstwie i naukach nie schodziło.

JAN OLBRACHT SYN KAZ. IV.

Wstępuje na Państwo mając lat 32. roku 1492.

1492 — 1499.

Królewicz Aleksander ogłoszony W. Książęciem Litewskim na Sejmie w Wilnie. A Jan Olbracht Królem Polskim na Sejmie w Piotrkowie. Przymierze między Królami Polskim i Czeskim za cel mające wsparcie wzajemne przeciw buntującym się poddanym.

Jan Olbracht z potrzeby takie zawarł przymierze, dla wyniesłości albowiem umysłu nie sposobnym był do zjednania sobie serc poddanych swoich, a po Ojcu na Państwo nie bez trudności i przeciwnienia się niektórych nastąpił. Wenetowie próżno Króla namawiają aby się z przymierza z Bajazetem zawartego zrzucił. Król Księstwo Zatorskie kupuje.

Tatarowie bez przeszkody do Polskiej wpadają. Nie szczęśliwa wyprawa Królewska przeciw Sztefanowi Wojewodzie Wołoskiemu. Polacy odstąpić od oblężenia Suczawy muszą, powracających w Bukowinach tak nazwanym lesie Sztefan srogą klęską poraził.

1499.

Przyjaźń między bracią niceo zwątloną utwierdziły traktaty z których jeden potwierdza dawny związek między Polską i Litwą na Sejmie w Horodle uczyniony względem przyłożenia się obudwóch narodów do obrania Królów, drugi przyjaźń utwierdza między Królami Polskim, Czeskim i W. Książęciem Litewskim przyrzekającemi sobie wzajemne posilki na wojnę przeciw Turkom, której jednak iż ani podnieść, ani raz zaczętej kończyć, bez zezwolenia wszystkich trzech stron nie mieli, obiecują. Król Czeski bratu swemu Zygmunтови powierza rządy Ślązka i niższej Luzacyi. Moskwa do Litwy wtargnęła a poraziwszy wojsko W. Książęcia Siewierskie Księstwo zawojowała, Smoleńska po trzykroć lecz daremnie dobywała. Nastąpiło wnet przymierze z Moskwą na 6 lat uczynione.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1501.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
		Jan Olbracht umarł w Toru- niu Apoplexyą ruszony roku 1501. mając lat 41 z których 9 panował pocho- wany w Krako- wie.	<p><i>Papieża.</i> Alexander VI. 1503</p> <p><i>Cesarze.</i> Fryderyk III. 1493 Maxymilian 1519</p> <p><i>Cesarze Turccy.</i> Bajazet II. 1512</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Karol VIII. 1498 Ludwik XII. 1515</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Ferdynand 1516 Izabella 1504</p> <p><i>Królowie Portugals.</i> Jan II. 1495 Emanuel 1521</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i> Henryk VII. 1509</p> <p><i>Królowie Duńscy i Szwedzcy.</i> Jan 1513 Carowie Moskiews. Iwan Wasilewicz 1505</p>

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA OLBACHTA

Fryderyk syn Alberta Książęcia Saskiego, zostawszy Mistrzem W. Krzyżackim, ociąga się z oddawaniem hołdu, a skrycie pomoc sobie u Cesarza Maxymiliana i innych Książąt Rzeszy Niemieckiej wyrabia, aby się z pod władzy Królów Polskich wybił.

Arcybiskup	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i powsta- wieni ludzie.
<p><i>Gnieźnieńscy.</i> Zbigniew Ole- śnicki 1493 Fryderyk brat Królewski, Kardynał i Biskup Kra- kowski 1503 <i>Lwowski.</i> Jan IV. Strze- lecki Wątró- bka 1493 Jędrzej Bory- szewski 1503</p>	<p><i>Marszałkowie Wielcy.</i> Rafał Jarostaw- ski 1493 Piotr Kmita 1505 <i>Kanclerze.</i> Kresław z Ku- rozwek 1503 <i>Podkanclerze.</i> Grzegorz Deitarus 1493 Wacław Prze- rębski 1503 <i>Podskarbiowie Wielcy.</i> Jakób z Szy- dłowca 1510 <i>Marszałkowie Nad.</i> Rafał Leszczyń- ski 1501</p>	<p>Sam Król o- sobą swoją na wojnę prowa- dził wojsko. Piotr Biały Hetman Wielki W. Księstwa Litewskiego u- marł R. 1498 po nim nastąpił Konstantyn Książę Ostrogski. Piotr Biały pierwszy go- dnością tą był ozdobiony która przed nim do czasu tylko da- na bywała.</p>	<p>Filip Kallimak Buonacorsi który umarł R. 1496. acz Włoch miejsce tu mieć powinien czę- ścią dla tego iż na- uczyczycielem był Królewiczów Pol- skich, częścią dla ksiąg od niego na- pisanych tyczących się Historji Pot- skiej. Między Mi- nistrami mógłby mieć miejsce gdyby gwałtowne do spraw Rzpltej i nie- prawne mieszanie się, lub affekt Kró- lewski uczynić ko- go Ministrem zwła- szcza Cudzoziemca mogło. Rzecz pe- wna iż nieograni- czonej był u Króla Jana Olbrachta po- wagi przez co sta- ło się iż go żaden z Polaków po śmierci nie zało- wał. Jan z Stobnicy Filozof 1500 Jan Ursinus Kra- somowca.</p>
<p>Około roku 1499. pierwsza wzmianka Mi- nistrów W. Księstwa Litew- skiego w osobie Mikołaja Radzi- wiła Wojewody Wileńskiego i Kanclerza W.</p>			

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ALEKSANDRA

ALEKSANDER

Syn Kazimierza IV. na Państwo nastąpił roku 1501. mając lat 40. Od Fryderyka brata swego na Królestwo był namaszczony.

1501 — 1504.

Aleksander W. Książę Litewski obwołany jest Królem w Piotrkowie koronowany w Krakowie. Tatarowie kryjomo od Sztefana Wojewody Multańskiego wsparci wtargnęli do Polskiej. Polskie wojsko Multańską ziemię zawojowało. Król Mistrza W. do Malborge wzywa aby mu tam hold oddał od którego on się wyłamując do Niemiec wyjeżdza.

1505 — 1506.

Litwę Tatarowie znowu pustoszą których Michał Gliński na głowę poraża. Król przed samym skonaniem o tym zwycięstwie wiadomość odebrał. Umarł w Wilnie nie tak z choroby jak z Lékarzów niebiegłości. Kanclerz Łaski chciał aby go w Krakowie pochowano, lecz Litwa przyłożyła iż gdyby do Krakowa na pogrzeb Króla jechać miała Michał Gliński wielką mający powagę zwłaszcza na Rusi ojczyźnie swojej, mógłby z nieprzytomności ich korzystać i to Księstwo opanować, zwłaszcza iż mu odniesione święzo zwycięstwo wiele władzy przyczyniło. Te dowody sprawiły iż pozwolono aby Aleksander w Wilnie był pochowany.

UWAGI SZCZEGÓLNE.

Obowiązek od Królów Polskich przyjęty otrzymania stanów zezwolenia w stanowieniu nowych podatków, pierwszym stał się początkiem tychże stanów powagi. Ustawa Kazimierza IV. którą przyziano tymże stanom moc ustanowienia praw i podnoszenia wojny, wzrost dał tejże powadze zaś prawo fundamentalne od Króla Aleksandra R. 1555 uczynione nakazujące aby w sprawach tyczących się stanu nic z goła Król przez się nie czynił bez jednostajnego zezwolenia Senatorów i Posłów, do uczestnictwa najwyższej władzy téż stany przypuściło. Nie zaniechały one w czasach następujących zwłaszcza pod czas Bezkrólewia swo-

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1506.	Tędyż czasu żyjący Monarchowie
<p>Helena córka Jana Wasile- wicza Cara Mo- skiewskiego za- ślubiona R. 1493 Niebyła na Kró- lestwo Polskie koronowana z pryczyny róż- nicy w wie- rze. Pozwolono jej jednak ka- plicę mieć w Zamku Króle- wskim Krakow- skim dla Nabo- żeństwa obrząd- kiem swoim rus- kim.</p>	<p>—</p>	<p>Alexander u- marł w Wilnie R. 1506. i tam- że był pochowa- ny miał lat 45 panował lat 5.</p>	<p><i>Papieże.</i> Alexander VI. 1503 Pius III. 1503 Julius II. 1513 <i>Cesarze.</i> Maxymilian 1519 <i>Cesarze Turcy.</i> Bajazet II. 1512 <i>Królowie Francuzi.</i> Ludwik XII. 1515 <i>Królowie Hiszpań.</i> (Ferdynand 1516 (Izabella 1504 Filip I. 1506 <i>Królowie Angielsi.</i> Henryk VII. 1509 <i>Królowie Duńscy i Szwedzcy.</i> Jan 1517 <i>Carowie Moskiewscy.</i> Iwan Wasylewicz 1505 Wasil Iwanowicz 1533</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ALEXANDRA

bód sobie przycyniać, do których nie znacznie przyszły, te zaś główniejsze onych przy końcu panowania Alexandra były; 1. Pozwolić lub nie na ustanowienie podatków. 2. Pozwolić lub nie na wyprawę jaką powszechną. 3. Pozwolić lub nie na oderwanie dóbr stołowych Królewskich. 4. Ogłaszać nowe prawa. 5. Bić monetę. 6. Tryb sprawiedliwości rozporządzać. Potrzeba pieniędzy bez których obejść się nie mogli Królowie, początkiem była władzy stanów, i ustawiczną onęj pomnożenia okazyją; która tym częściej zdarzała się i tym skuteczniej użyta być mogła iż Królowie własne dobra swoje rozrzutnie utracili. Wojny kosztowne dla własnego lub Familii swojej interesu podjęte, do których się naród tyle przykładał ile w tym zysk własny widział przez żołąd od Króla otrzymany, te mówie wojny Królów przynaglały do szukania wsparcia od stanów, którego otrzymać nie mogli bez uszczerbku powagi swojej.

Nie trzeba zatym o wzroście powagi stanów trzymać się zdania Księdza *Coyer* w historii Jana III. Ten autor dowcip swój w głątkości pisania pokazać raczej chciał niż prawdę odkryć. Polacy dawni wyniosłość raczej umysłu obywatelom pełnocnych krajów zwyczajną niż chytróść Włoską mieli, nie mogli więc plantę sobie ułożyć na polityce najgłębszej zasadzoną, której się trzymają (jak autor pomieniony mówi) Królestwo w Rzpltą przemienili.

Kształt ten rządów który z czasem nastął skutkiem był raczej zawitych i zagmatwanych okoliczności niż Panów chytróści albo raczej całe wynikał z niezmiernéj Królów rozrzutności.

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstawienni ludzie.
<p><i>Gnieźnieńscy.</i> Fryderyk brat Królewski 1503 Jędrzej Boryszewski 1510 <i>Lwowscy.</i> Jędrzej Boryszewski 1503 Bernard II. Wilczek 1540</p>	<p><i>Marszałkowie Wielcy.</i> Piotr Kmita 1505 Piotr Myszkowski 1507 <i>Kanclerze.</i> Kresław z Kurozwęk 1503 Jan Łaski 1510 <i>Podkanclerze.</i> Wacław Przerębski 1503 Maciej Drzewicki 1510 Roku 1504' zaszła konstytucja przykazująca aby Pieczętarze Duchowni pieczęć złożyli kiedy Arcybiskupstwo Gnieźnieńskie lub Biskupstwa Krakowskie, Kujawskie, Poznańskie, Płockie i Warmińskie obejmują. Tąż konstytucją ustanowiony jest urząd Sekretarzów Wielkich. <i>Podskarbiowie Wielcy.</i> Jakób z Szydłowca 1510 <i>Kanclerze Litew.</i> Mikołaj Radziwiłł Wda Wiłeński 1508 <i>Marszałkowie Nadworni.</i> Jan z Rabsztyna Tęczyński 1503 Jan Jarecki 1515</p>	<p>Michał Gliński Tatarów zbił pod Kleckiem roku 1506. <i>Hetmani W. Litewscy.</i> Konstantyn Książę Ostrogskie †. 1532 <i>Hetmani Polni Litewscy.</i> Stanisław Biały Kiszka 1508</p>	<p>Jan z Głogowa filozof, jednym był z najpierwszych profesorów Akademii Krakowskiej którzy się u postronnych nauką swoją wstawili. Dla niego wiele Niemców do Akademii Krakowskiej na naukę udało się. Jan Haller najpierwszy drukarz w Polsce. Kasper Hochfeder Hallera pomocnik. Michał z Wrocławia Teolog i Nauczyciel w Krakowie. Eckius który potem tak mądrze kacerze gromił jego był uczniem.</p>

ZYGMUNT I.

Syn piąty Kazimierza IV. na Państwo nastąpił mając lat 40.
w roku 1506.

1506.

Zygmunt ogłoszony jest Książęciem W. od Litwy; uznany na Króla od Polaków i koronowanym w Krakowie.

1507 — 1508.

Traktaty z Moskwą rozpoczęte rozerwał Gliński człowiek niespokojny, który zbuntowawszy się uciekł do Moskwy Litwę pustoszącą. Gliński obległ Mińsk a za nadciągnięciem wojska Królewskiego od miasta tego odstąpiwszy ku Dnieprowi uszedł. Moskale którzy w 60 tysiącach na odsiecz mu przybyli uciekli. Uspokojone były te klótnie przez przywrócenie Zamków niektórych Polakom wydartych. Glińskiego od wszystkich dóbr w Litwie razem z współtowarzyszami odsądzonego z kraju wywołano.

1509 — 1512.

Bogdan Wojewoda Multański i Wołoski wtargnął do Polskiej i próżno Kamieniec, Lwów i Halicz miasta obległ. Polacy wzajemnie kraj Wdy pustoszą i wojsko jego porażają. Pokój za pośrednictwem Króla Czeskiego zawarty, w którym obwarowane jest Multan i Wołosza holdowanie.

Konkordata względem Biskupstwa Warmińskiego samej tylko Apostolskiej Stolicy podlegającego, mocą której po zesłym Biskupie, Król 4. kanoników Warmińskich Indygenat w Prusiech mających, z których jednego obiera Kapituła.

1513.

Albrycht z Brandeburskiego domu, ostatni z Mistrzów Wielkich Krzyżackich uwalnia od hołdu Mistrza Infant-skiego Waltera de Plettenberg którego wkrótce potym Książęciem Rzeszy Niemieckiej uczynił Karol V. Cesarz.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1548.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
1) Barbara córka Sztefana Wdy Siedmiogrodzkiego zaślubiona 1512. Umarta 1515.	1) Jadwiga zaślubiona Joachimowi Elektorowi Brandeburskiemu w roku 1535 †. 1573.	ZYGMENT I. umarł roku 1548 mając lat 80. Panował lat 42 Pochowany w Krakowie.	<i>Papieżo.</i> Juliusz II. 1519 Leo X. 1521 Adrian VI. 1523 Klemens VII. 1534 Paweł III. 1549
2) Bona Sforzia córka Jana Galeasa Sforzia Księcia Mediolańskiego i Izabelli Arragońskiej, zaślubiona r. 1518. Umarta R. 1559 w Barze w Królestwie Neapolitańskim. Zdanie Polaków o tej Królowej w tych dwóch wierszach jest zawarte:	Anna urodzona roku 1515. †. 1520.		<i>Cesarze.</i> Maxymilian I. 1519 Karol V. 1555
<i>Ut parce par cunt; ut luci lumine lucent; Ut bellumbellum; sic bona Bona fuit</i> W historii Thuana około R. 1555. charakter i obyczaje tej Królowej doskonale są wyrażone.	2) Zygmunt August po Ojcu panował. Izabella urodziła się R. 1519 zaślubiona 1538. Janowi Zapol Królowi Węgierskiemu †. 1560. Zofia wydana za Henryka Księcia Brunświckiego †. 1575. Anna która panowała.		<i>Cesarze Tureccy.</i> Bajazet II. 1512 Selim I. 1520 Soliman II. 1560 <i>Królowie Francus.</i> Ludwik XII. 1515 Franciszek I. 1547 Henryk II. 1559 <i>Królowie Hiszpań.</i> Ferdynand 1516 Karol V. 1558 <i>Królowie Portugal.</i> Emanuel W. 1521 Jan III. 1557
<i>Kochanki lub nałożnice Królowskie.</i> Katarzyna z Śląska wydana potym za Kościeleckiego Kasztelana Wojnickiego.	Katarzyna zaślubiona Janowi Księciu Finlandskiemu który potym panował w Szwecyi pod imieniem Jana III. roku 1562. †. 1583. ona była matką Zygmunta II. <i>Synowie z nieprawego łoża.</i> Jan Biskup Poznański. Córka wydana za Ilię Księcia Ostrońskiego.		<i>Królowie Angielscy.</i> Henryk VII. 1509 Henryk VIII. 1547 Edward VI. 1558 <i>Królowie Duńscy.</i> Jan 1517 Christian II. 1528 Fryderyk I. 1534 Christian III. 1559 <i>Królowie Szwedz.</i> Jan 1517 Christian II. 1523. Gustaw Waza 1560 <i>Carowie Moskiew.</i> Wasil Iwanowicz 1533 Iwan Wasilewicz 1585.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA I.

1514.

Moskwa znowu podnosiła wojnę i Smoleńsk wzięła. Zwycięstwo sławne nad nią odniesione przez Konstantego Księcia Ostrogińskiego, po którym uczynione jest do czasu przymierze podczas którego Smoleńsk przy Moskwie został.

1515.

Zjazd walny w Wiedniu na którym się Cesarz Maximilian, Zygmunt Polski i Władysław Czeski Królowie najdują. Przymierze między Cesarzem i Królem Polskim zawarte, mocą którego obowiązał się Cesarz postarać o przystojny dla Króla pokój z Moskwą, i Mistrza W. Krzyżackiego nakłonić do zachowania dawnych traktatów, a gdy namowy mniej skuteczne być miały wojskiem Króla przeciw Krzyżakom wesprzeć. Król z strony swojej obiecał wojskiem Cesarzowi pomagać gdyby się wojna przeciw Turkom wszczęła. Przymierze to bynajmniej nie nakłoniło Albrychta Margrabię Brandeburskiego do oddawania hołdu, cwszem po nieprzyjacielsku z Polską zaczął postępować.

Jan Łaski Arcybiskup Gnieźnieński dla siebie i następców swoich otrzymał na drugim Soborze Laterańskim u Papieża Leona X. godność *Legati nati* Stolicy Świętej. Ta godność daje Prymasom władzę nad całym Duchowieństwem Polskich krain, tę zaś władzę i godność nienaruszoną dotąd Prymasowie mocno przy niej obstając zachowali, tak dalece iż za wyjazdem Nuncyuszów z Polskiej namiestnikom onych żadnego sprawować urzędu nie pozwolili, i patronom w sprawach przed nimi stawać zakazali do czego się téż Królowie przyłożyli. Od tąd Nuncyuszowie nie prędzej z Polski wyjeżdżać zwykli aż ich następcą przybędzie.

1518.

Mikołaj Radziwiłł Wda Wileński otrzymawszy od Cesarza tytuł Książęcia Rzeszy Niemieckiej albo S. Państwa Rzymskiego otrzymuje oraz od Rzpltej. pozwolenie wolnego używania tego tytułu.

Arcybiskupi.	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstawieni ludzie.
<i>Gnieźnięscy.</i>	<i>Marszałkowie</i>	<i>Hetmani W.</i>	Stanisław Byliński
Jędrzej Boryszewski 1510	W. K.	Koronni.	Teolog 1531
Jan VII. Łaski 1531	Piotr Myszkowski Wda Łęczycki 1507	Mikołaj Kamieniecki Wojewoda Krakowski 1515	Jan Chojeński Biskup Krakowski Teolog †. 1538
Maciej Drzewicki 1535	Stanisław z Chodeza 1529	Mikołaj Firlej Kasztelan Krakowski 1526	Erazm Ciołek Biskup Płocki Krasomowca żył około roku 1518.
Jędrzej II. Krzycki 1537	Piotr Kmita Wda Krakowski 1551	Od tego czasu	Jan Flachs binder
Jan VIII. Łaski 1540	<i>Kanclerze K.</i>	komenda.	Dantiscanus a Curia
Piotr IV. Garmrat 1545	Jan Łaski 1510	wojsk jednemu tylko poruczona	nazwany Biskup Warmański †. 1548
Sławny przez błędy życia swego przez łaskę u Królowej Bony i przez swoje nawrócenie był oraz Biskupem Krakowskim.	Maciej Drzewicki 1513	bywała, który ją na wszystkich przypadających wojnach trzymał.	Uczonych ludzi wielkim, był przyjacielem i dobrodziejem. J. W. Załuski Biskup Kijowski wiele pisanych od tego Biskupa Rymów Łacińskich w swojej ma księgarni które roku 1764. Bohmius w Lipsku zebrał i wydrukował.
Mikołaj III. Dzierzgowski 1559	Krzysztof Szydłowiecki Kasztelan Krakowski 1532	Dawniejszych zaś czasów Hetmana na każdą z osobna wojnę naznaczone	zebrał i wydrukował.
<i>Lubowscy.</i>	Jan Chojeński Biskup Krakowski 1537	Jan Tarnowski Kasztelan Krakowski 1561	Mikołaj Hussovianus Rymopis 1523.
Bernard II. Wilczek 1540	Paweł Wolski 1544	Powagą wszystkich przed sobą Hetmanów przewyższał tak dalece iż ubliżyć nieco począł Królewskiej powadze.	Mikołaj Jasker prawnik 1535.
Piotr II. Starzechowski 1554	<i>Kanclerze W. X. L.</i>		Klemens Janicius którego Rymy łacińskie zebrane w księgarni wyżej
	Mikołaj Radziwiłł Wda Wileński 1508		
	Mikołaj Radziwiłł także Wda Wileński 1522		

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA I.

1519 — 1521.

Sejm w Toruniu, na którym postanowiona wojna przeciw Krzyżakom, która na wzajemnym krajów pustoszeniu i rabowaniu zakończyła się. Wojsko od Krzyżaków w Niemczech zaciągnięte część większą Pomorskiej ziemi osadziło, lecz Królewskie wojsko wnet potem też Prowincyją odebrało gdy Krzyżacy dla żywności niedostatku z niej ustąpić musieli. Przymierze na lat cztery, pierwsza ustawa *subsidiarii charitativi* albo pogłównego generalnego na sejmie Bydgoskim.

1525.

Pokój w Krakowie zawarty mową którego Margrabia Brandeburski Albrycht z Mistrza W. Krzyżackiego staje się Książęciem dziedzicznym Prus wschodnich które jako lenność Rzpltej jemu i Potomkom jego męskiej płci a w ich niedostatku braci Księcia i potomkom ich także męskiej płci dostać się miało; po nich zaś Królowi i Rzpltej wrócić się. W tymże traktacie ustanowiono aby na wszystkich sejmach, zjazdach i publicznych obrządkach Książęta Prusey miejsce zaraz po Królu mieli a na wojnę pewną wojska kwotę posyłali.

1526.

Zamieszki w Gdańsku z przyczyny różności w wierze. Król do Gdańska jedzie aby je uspokoił, tamże Książętom Pomorskim z siostry swojej zredzonym oddaje lennym prawem na potomków ich męskiej płci powiaty Lemburski i Bytowski. Przymierze z Moskwą na lat sześć.

MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstawienci ludzie.
<p>Wojciech Gastołd Wda Wileński około R. 1522.</p> <p><i>Podkanclerze koronni.</i></p> <p>Maciej Drzewicki 1510</p> <p>Krzysztof Szydłowiecki 1513</p> <p>Piotr Tomicki</p> <p>Biskup Krakowski 1535. Wielce się kochał w czyścój i wybornej łacinie z kąd też nazwany był;</p> <p><i>Pater & norma Cancellariorum.</i></p>	<p><i>Hentmani W.</i></p> <p><i>W. X. L.</i></p> <p>Konstanty Książę Ostrogskie 1532</p> <p>Jerzy Radziwiłł 1541</p> <p>Jan Radziwiłł 1542</p> <p>Hieronim Chodkiewicz 1562</p>	<p>wyrażonej od tegoż P Bohmusa wydane są.</p> <p>Mikołaj Kiełczewski żyjący w roku 1507. <i>Dziejopis.</i></p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA I.

1529 — 1530.

Po wygasłym domie Książąt Mazowieckich, Księstwo to do korony jest przyłączone.

Królewicz Zygmunt August ogłoszony W. Książęciem Litewskim i Następcą na Tron po Ojcu co oczewistym jest dowodom wielkiej Króla tego władzy.

1534 — 1537.

Nowa wojna z Moskwą przymierzem zakończona. — Wtargnienie do Multańskiej ziemi.

Król Szlachtę do Lwowa wzywa na walną wyprawę. Szlachta zgromadziwszy się nie tak o walce myśli jako raczej domaga się naprawy tego co z kluby prawa wyszło, i co uszczerbek wolnościom Szlacheckim przynosiło, w szczególności nalega aby Król zniszczył instrument naznaczający Mazowsze Królowej na oprawę wdowią. Król jedne Szlachty pragnienia do skutku przywiódł, inne do przyszłego sejmku odłożył, i wszelkich sposobów użył na ułagodzenie umysłów, tak przeciw sobie zawziętych iż na własne tylko pragnienia baczenie mając wszelką do zrabowania granic Multanom pogodę zostawili i do siebie z sercem rozjątronym powrócili. Kmitowie Zborowscy i inni niektórzy Panowie urażeni na Króla oto iż pożądaných godności otrzymać nie mogli, rozruchu tego przyczyną byli. Niektórzy autorowie ten w Lwowie zjazd, sejmem konnym nazywają, lecz sprawiedliwiej Rokoszem nazwany być może. To słowo Rokosz początek swój bierze od wsi tegoż imienia w Węgrzech pod miastem *Pest*, gdzie niegdyś Królów nie porządnie i na zbrojnym sejmie obierano. Rokosz Lwowski pierwszy jest który Polskę do wielkiego przywiódł zamieszania, skutkiem jego jest utrata Wołoskiej ziemi którą Turcy zawojowali. Zygmunt August syn Królewski do lat przyszedłszy pod przysięgą w Krakowie wykonaną, obiecuje prawa fundamentalne Królestwa zachować, i za życia Ojca bynajmniej do rządów nie mieszać się.

MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczeni i wstawienni ludzie	Uczeni i wstawienni ludzie.
Jan Chojeński 1537	<i>Hetmani Polni</i> W. X. L.	Jędrzej Krzycki Arcybiskup	Piotr Tomicki Biskup Krakowski,
Paweł Wolski 1538	Jerzy Radziwiłł 1533	Gnieźnieński umarł w roku	umarł roku 1535.
Samuel Maciejowski 1547	Jan Radziwiłł 1541	1537. wiele pisał rymem i prozą.	w prawie i wszystkich naukach wielce biegły.
Mikołaj Grabia 1548	Piotr Stanisław Kiszka 1544	W księgarni publicznej Załuskich trzy znajdują się Egsempłarze wierszów	Wiele starania przykładał aby języki Hebrajski i Grecki w Akademii Krakowskiej
<i>Podskarbiowie</i> W. K.	Grzegorz Chodkiewicz 1562	tego Polskiego Owidiusza.	kwitnęły. Tenże Biskup osobliwszą dawał protekcją
Jakób z Szydłowca 1510		Jan Łaski Arcybiskup Gnieźnieński †. 1531	Jerzemu Libanowi rodem z Śląska który ona wsparty i
Jędrzej Kościelcki 1515		pierwszy Polskie prawa zebrał.	Franciszka Bonera burmistrza Krakowskiego na pomocy
Mikołaj z Szydłowca 1532		W ścisłej z Erazmem Roterodamem żył przy jaźni.	mając, wiele ksiąg uczonych i pożytecznych napisał i wydał.
Zbigniew Spytek Tarnowski 1549		Maciej Łącki Archidiakon Gnieźnieński	Jan Turzo w Krakowie urodzony Biskupem był Wrocławskim, człowiek
<i>Podskarbiowie</i> W. X. L.		Kancelarz kilku Prymasów <i>w prawie</i> 1557	wielce uczoney i mądrych kochający †. 1520.
Jan Hornostay 1547		Stanisław z Łowicza w różnych umiejętnościach biegły	Mikołaj z Szamotuł żyjący około R. 1522. <i>Matematyk.</i>
Jan Mikołaj Naruszewicz 1573		żył około roku 1512. Walenty z Lublina <i>Medyk.</i>	
		Jerzy z Przeciszowa Myszowski kanonik Gnieźnieński	
		Kancelarz Prymasa Łaskiego	
		<i>Teolog.</i>	

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA I.

1544.

Król rządów W. Księstwa Litewskiego synowi ustępuje.

1548.

Śmierć Króla Zygmunta I. Pana najdoskonalszych przymiotów. Żaden prawie z Królów doskonałej za niego powagi Królewskiej utrzymać nie potrafił. Do czego prócz wszystkich do rządzenia potrzebnych przymiotów i miłości ku sobie Litewskiego narodu, wielką miał pomoc w zachowanej ściśłej z Cesarzem Niemieckim przyjaźni. Sprawiedliwie zatym Paulus Jovius sławny pisarz mawiał iż Karol V. Cesarz, Franciszek I. Król Francuzki, i Zygmunt I. Król Polski, każdy z osobna pierwszeby między współzyczącami Monarchami otrzymali miejsce gdyby razem nie żyli.

MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczeni i wstawienni ludzie.	Uczeni i wstawienni ludzie.
<p><i>Marszałkowie Nadworni Koroni.</i> Jan Jarocki 1506 podobno i dalej aż do R. 1515 Piotr Kmita 1530 Jan Tęczyński Wda, Sendomirski 1553 <i>Marszałkowie Nadworni Litewscy.</i> Hornostaj który oraz był Podskarhim 1547 Byli przed nim jeszcze niektórzy Marszałkowie Nadworni Litewscy o których Niesiecki Tom. I. tamże doczytać się możesz o pierwszych Marszałkach Wielkich W. X. L.</p>	<p>—</p>	<p>Maciej z Miechowa Doktor Medycyny i Medyk Królewski † 1523 <i>Historyk.</i> Jakób Przyłuski żył około roku 1533. wielce w prawie biegły, zostawił zebranie statutów. Lecz w nim gdzie tylko może katolików a zwłaszcza duchownych szarpie. Był ten Jakób z razu księdzem i plebanem w Męciskach lecz odstąpiwszy od wiary katolickiej i żonę pojąwszy najzwawszym stał się katolików nieprzyjacielem.</p>	<p>Bernhard Wapowski kanonik i kantor Krakowski †. 1535. <i>Dziejopis.</i> Tenże Wapowski tak był w matematyce biegłym że się jego w wielu wątpliwościach astronomicznych radził Kopernik. Stanisław Zabrowski w prawie biegły i polityk żył około roku 1507. Mikołaj Kopernik narodził się w Toruniu roku 1473. Matematyk i astronom wieku swego najprzedniejszy był kanonikiem Warmińskim †. 1543.</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

ZYGMUNT AUGUST

Syn Zygmunta I. Wstąpił na Państwo r. 1548. mając lat 28. Nazwany był Augustem iż się dnia 1. Augusta albo Sierpnia urodził.

1548 — 1549.

Sejm nieskuteczny w Piotrkowie. Szlachta czas traci na sprzeczkach względem małżeństwa tajemnie od Króla w Litwie przyjętego z Barbarą Radziwiłówną, i domaga się tegoż małżeństwa rezerwania. Zygmunt w przedsięwzięciu niewzruszony stanem odpowiada iż złamanie wiary małżeń-
 ce, złaby otuche czynić mogło dotrzymania poprzysiężonych obietnic poddanym. Na tymże sejmie wyciągaro po Królu aby Litwę, Prusy i Księstwo Zatorskie tak ściśle do ko-
 rony przyłączył aby te wszystkie kraje jeden kształt rzą-
 dów i jednę prawa miały. Żądanie to bynajmniej się Pru-
 sakom nie podobało, gdyż takie przyłączenie zdało się im
 być przeciwne ichże swobodom i paktom poddaństwa z Kró-
 lem Władysławem zawartym.

1549.

Studenci w Akademii Krakowskiej uczący się roz-
 gniewani o to iż niektórych z ich liczby zabójstwo podług
 sprawiedliwości nie było ukarane, Akademią i Miasto por-
 rzuciwszy po różnych stronach rozesli się. Niektórzy z nich
 do Niemiec, do Czech, do Prus udali się i tam Lutra nauki
 zachwyciwszy za powrotem swoim do Polskiej téż naukę
 w ojczyźnie własnej rozszerzyli.

Zamku Krakowskiego część wielka zgorzała. Tataro-
 wie Ruś plondrują. Jan Tarnowski Kasztelan Krakowski na
 głowę ich poraża.

1550.

Sejm powtórny w Piotrkowie, na którym stany doma-
 gają się wypełnienia praw przed tym ustanowionych i okre-
 ślenia władzy sądowej Biskupów, Król do dawnych zwyczajów
 stosując się swobody i wolności narodu potwierdził.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1572.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie.
<p>1) Elżbieta Austryjczak córka Ferdynanda w ten czas Króla Węgierskiego i Czeskiego a potym Króla Rzymskiego i Cesarza urodzona 1526. zaślubiona 1543. umarła R. 1545.</p>		<p>Zygmunt August umarł w Kuiszynie na Podlasiu r. 1572 mając lat 52. z których lat 24. Królem był. Gratiani w życiu Komendona Kardynała przy czynę</p>	<p><i>Papieże.</i> Paweł III. 1549 Juliusz III. 1555 Marcellus II. 1555 Paweł IV. 1559 Pius IV. 1565 Pius V. 1572</p>
<p>2) Barbara córka Jerzego Księcia Radziwiłła Kasztelana Willeńskiego Hetmana W. W. X. L. z Barbary Wolskiej córki Mikołaja Wolskiego Kasztelana Sandomirskiego, drudzy piszą iż Wolskiego Wojewody Ruskiego acz z tym tytułem żaden się nie najduje tego imienia. Urodziła się roku 1523. zaślubiona tajemnie 1545 gdy wdową po Gastoldzie Wojewodzie Trockim zosłała koronowana R. 1550</p>		<p>przyśpieszeniu śmierci Królewskiej na samego Króla w passyjach swoich hamować się nie chcącego wkłada.</p> <p>Wszakże należy cięna śmierć przygotowany i od Franciszka Krasieńskiego Biskupa Krakowskiego wszystkimi Sakramentami opatrzony umarł.</p>	<p><i>Cesarze.</i> Karol V. składa Cesarzką godność - 1556 Ferdynand 1564 Maxymilian II. 1576</p> <p><i>Cesarze Tureccy.</i> Soliman 1566 Selim II. 1574</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Henryk II. 1559 Franciszek II. 1560 Karol IX. 1574</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Karol V. 1555 Filip II. 1598</p> <p><i>Królowie Portugal.</i> Jan III. 1557 Sebastian 1578</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i> Edward VI. 1553 Maryja 1558 Elżbieta 1563</p>
<p>3) Katarzyna Austryjczka siostra Elżbiety pierwszej mał-</p>	<p>żonki Królewskiej wdowa po Franciszku Gonzaga Księciu Mantuańskim zaślubiona 1553 †. 1572.</p>		<p><i>Królowie Duńscy</i> Christian III. 1559 Fryderyk II. 1588</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i> Gustaw 1560 Eryk złożony 1568 Jan Eryka brat 1592</p> <p><i>Carowie Moskiewsc.</i> Iwan Wasylewicz 1584</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

Koronacya Królowej Barbary w Krakowie której się nikt nie sprzeciwił choć tyle przeciwników Króla z nią małżeństwu było.

1552.

Nowe kłótnie z Biskupami o władzę ich sądenia szlachty w sprawach wiary tyczących się. Biskupi dla uniknienia większych kłótni obiecują przez rok jeden tój władzy nie używać, przez który czasu przeciąg zachodzące z nimi rosterki uspokoić spodziewano się. Wielka zaś w tój mierze zachodziła trudność częścią dla tego iż domy w Polsce najprzedniejsze i najmożniejsze kacerskim jadem napojone były, częścią dla tego iż pa rozszerzenie kacerstwa wszystkimi się siłami ludzie niektórzy chytrnością i nauką znakomici przykładali. Owszem czasów onych oplakanych w samym nawet duchowieństwie znajdowali się ludzie którzy przez wstręt od karności kościelnej, przez swobody żądzą, przez skłonność nawet do nowości, kacierzom albo pobłażali, albo tóż onym sprzyjali. Było i na Króla samego podejrzenie iż kacerskim nowościom tajemnie sprzyja, przynajmniej dał do takowego mniemania pochop częścią przez zbyteczne ociągnięcie się w sprawach utrzymania dawniej religii tyczących się, częścią przez mowę nie ostrożną. O czym można czytać listy Hozyusza do Karnkowskiego i Karnkowskiego do Króla. *Epist. Virorum illustrium ad calcem Edit. Długoss. Lips. Tom II. Pag. 1666, 1667 & 1793.*

Król do Prus Polskich wyjeżdża i tam igrzyska sprawuje. Z tamtąd do Królewca jedzie aby się z Albrychtem Księciem Pruskim widział. Tam w wielkim życia niebezpieczeństwie zostaje z nieostrożności albowiem Puszkarza Książę Wiśniowiecki blisko Króla stojący zabity tak iż mózgiem suknią Króla obryzgał.

Król Zygmunt na Hetmana Wielkiego Sieniawskiego proźbę, Wołoską ziemię Piotrowi niejakiemu obywatelom kraju tego wielce miłemu oddaje w hołd, z czego jednak większy frasunek miał Król niż radość, obawiał się bowiem

<i>Arcybiskupi</i>	<i>MINISTROWIE</i>	<i>WOJOWNICY</i>	<i>Uczeni i wstawieni ludzie.</i>
Gnieźnieńscy. Mikołaj III.	<i>Marszałkowie</i> <i>W. Kor.</i>	<i>Hetmani W.</i> <i>Kor.</i>	Łazarz Andry-
Dzierzgowski 1550	Piotr Kmita 1551	Jan Tarnowski 1561	sowicz pierwszy za-
Jan IX. Prze- rębski 1562	Jan Mielecki 1561	Mikołaj Sie- niawski 1569	łożył, w rok 1553.
Jakób IV. U- chański 1581	<i>Marszałkowie</i> <i>W. W. K. L.</i>	Jerzy Jazłowiec- ki 1575	piękna tę drukarnią
<i>Lwowscy.</i>	Jan Chodkie- wicz Kasztel- lan Wileński 1579	<i>Hetmani W.</i> <i>W. X. L.</i>	która się potym
Piotr II. Sta- rzechowski 1554	<i>Kanclerze. K.</i>	Hieronim Chod- kiewicz 1562	wstawiała pod imie
Felix Ligęza 1560	Samuel Macie- jowski 1550	Grzegorz Chod- kiewicz 1569	niem drukarni Ła- zarowskięj.
Paweł Tarło 1565	Jan Ocieski 1563	Mikołaj Radzi- wił 1588	Marcjn Białobrze- ski Biskup Kamie- niecki <i>teolog i ka- znodzieja sławny.</i>
Za tego Ar- cybiskupa od- prawił się Synod na którym Try- denckiego Sobor- u ustawy przy- jęte były.	Walentyn Dę- biński 1576	<i>Hetmani Polni</i> <i>Koronni.</i>	Piotr Kassovius albo Kaszewski
Stanisław Słomowski 1575	<i>Kanclerze</i> <i>W. X. L.</i>	Mikołaj Sieniaw ski 1561	Kancelerz Rzeczy- pospolitej Babiń- skiej od Pszonki R.
	Jan Chlebowicz 1551	Jerzy Jazłowiec- cki 1569	1546. zmarłego, założonej ku wza- jemnej rozrywce i
	Mikołaj Radzi- wił 1567	Mikołaj Sieniaw ski Kasztellan Kamieniecki 1582	naprawie uczciwym żartem obyczajów.
	Mikołaj Radzi- wił 1579	<i>Hetmani Polni</i> <i>W. X. L.</i>	O czym Sarneckie- go czytaj Annal.
	<i>Podkanclerze</i> <i>Kor.</i>	Grzegorz Chod- kiewicz 1562	VII. Cap. 11.
	Jan Ocieski 15550	Roman Książę Sanguszko 1571	Stanisław Gro- dziecki zakonu S.
	Jan Przerębski 1559		J. żył około roku 1570. <i>teolog.</i>
	Filip Padniewski 1560		Stanisław Grzep- ski doktor w aka- demii Krakowskięj
	Piotr Myszkowski 1566		i Professor †. 1572
	Franciszek Kra- iński 1572		<i>biegły wrozmatylich</i> <i>naukach.</i>
	<i>Podkanclerze</i> <i>W. X. L.</i>		
	Eustachi Woł- łowicz 1579		

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

aby tym postępkim Turków na się nie poburzył, których ogromna w tedy była potęga.

1555.

Odnowienie na lat 6 przymierza z Moskwą zawartego.

Sprzeczką o precedencyją na weselu Księcia Meklenburskiego na Szwerynie panującego między Posłem Polskim i Duńskim. Polskiemu prawo przodkowania jest przyśędzone patrząc Bielskiego na karcie 600.

Zgromadzenie czyli zchadzka Synodu imieniem ochrzczona w Koźminie pod Kaliszem, gdzie wyznanie wiary Hussytów przyjęte i związek między Hussytami i Kalwinami uczyniony. Tychże lat pierwsza schadzka Kalwińska Synodem przezwana w Pińczowie.

1556 — 1557.

Królowa matka Królewska do Włoch wyjeżdza i rychło potym tamże umiera. Pożyczyła ta Królowa Filipowi II. Królowi Hiszpańskiemu i Neapolitańskiemu summę 430000 czerwonych złotych pod obowiązkiem odbierania z niej prowizyi z komory celnój w *Foggia*. Ta summa dziedzictwem na Zygmunta Augusta i siostry jego spadająca znajoma jest pod imieniem summ Neapolitańskich.

Zygmunt trzeci Król Polski część tych summ na się spadającą darował Rzpltej, która w następujących czasach nie raz acz daremnie o odebranie onój starała się. Przez *Posła Conventa* STANISŁAWA AUGUSTA szczęśliwie nam panującego Króla używanie prowizyi z summ tych pochodzącój Jemu jest od stanów pozwolone.

Wojna między Arcybiskupem Rygskim i Mistrzem W. Inflantskim. Król Arcybiskupowi na odsiecz przybywa i tegoż Arcybiskupa z więzienia w którym go trzymał Mistrz W. uwolniwszy, kłótnie te uspokaja.

Przymierze wieczne między Litwą i Inflantami za cel wzajemną przeciw Moskwie obronę mające.

MINISTROWIE	Uczeni i wstawienni ludzie	Uczeni i wstawienni ludzie.	Uczeni i wstawienni ludzie.
<i>Podskarbiowie</i> W. Korony.	Walenty Kucz- borski Teolog † 1573.	Jeśli to praw- da co nie któ- rzy powiada- ją iż się w	Wigilantius z Sam- bora <i>Rymopis</i> .
Spytek z Za- kliczyna Jor- dan 1556	Jan Lasicki <i>Dziejopis</i> .	Wittemberdze	Kaspar Sawicki je- zuita żył około
Stanisław Tar- nowski 1563	Jan Łatos <i>Ma- tematyk</i> .	pod Lutrem u- czył, tej nau- ki dobrze	roku 1561. Teo- log sławny szczę- śliwie z kace- rzami wojował.
Walentyn Dę- biński 1563	Jan Leopolita autor pier- wszego tłuma- czenia kato- lickiego ksiąg	potym przeciw samymże Lut- trom i Kalwi- nistom użył.	Wiele wydał ksiąg w których się pod imieniem
Stanisław So- bek 1569	pisma Ś. na polski język które druko- wano w roku	To tylko mu sprawiedliwie zadać można	się pod imieniem
Hieronim Bu- zeński 1578	1561, 1574. i 1577.	iż księdzem i kanonikiem	Kaspra Cicho- ckiego tak jako
<i>Podskarbiowie</i> W. W. X. L.	Szym. Marycki biegły w roz- maitych nau- kach 1551.	Przemysłkim będąc żonę pojawszy	to w księdze na- der teraz rząd- kiej której tytuł
Jan Mikołaj Narusiewicz 1573	Jędrzej Mo- drzewski żył około roku	wielkich roz- ruchów był przyczyną	<i>Alloquia Osiecen- sia</i> .
<i>Marszałkowie</i> Nadw. Kor	około roku 1550. <i>Polityk</i> .	lecz poddaw- szy się koś- ciółowi i te	Paweł Stępowski sekretarz Kró- lewski <i>Polityk</i> †
Jan Tęczyński 1553	Mikołaj Rey z Nagłowic <i>Ry- mopis sławny</i>	rozruchy u- spokoił i koś- ciółu ku sobie	1584.
Stanisław Ma- ciejowski 1563	Albertus Novi- campianus † 1558. <i>Teolog</i> .	doznał łagod- ności.	Józef Struth † 1568 <i>Medyk</i> .
Stanisław Wol- ski 1566	Stanisław Orze- chowski herbu Oksza <i>Dziej- opis i Teolog</i>	Bartłomiej Pa- procki <i>Dziejo- pis</i> o fami- liach też Pol- skich i krain	Tomasz Szycz- owski zakonu ka- znodziejskiego.
Stanisław Bar- zi 1570	nader sławny żył około R. 1561.	okolicznych wiele pisał.	Jan Trzeciecki u- czeń Erazma
Jędrzej Opa- liński 1575			człowiek zacny i uczoney, tym sła- wę swoją zacmił
<i>Marszałkowie</i> Nadw. Litew.			iż w Krakowie pierwszy prawie
Eustachi Woł- łowicz 1570			kacerstwa rozsie- wać począł.
Mikołaj Radzi- wił 1579			

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

1558.

Moskwa o przymierze to urażona, w pada do Inflant i kraj cały pustoszy.

1559.

Obywatele Inflantscy pakta z Litwą zawierają przez które Litwa obowiązuje się przeciw Moskwie podnieść wojnę gdyby Inflantcykewie przystojnego dla siebie wyjednać nie mogli pokoju. Też Litwie zastawione powiaty niektóre w Inflanciech pod obowiązkiem oddania wziętej summy po zakończeniu wojny.

Stan Kawalerów Inflantskich coraz się gorszym staje, i dla niezgody wewnętrznej, i dla szczęśliwego Moskalów w tym kraju wojowania.

1561.

Gdy Jan de Mönlichhausen, Biskup Wyspy Oselyi Biskupstwo swoje sprzedał Magnusowi Książęciu Holsztyńskiemu bratu Fryderyka II. Króla Duńskiego a Król Szwedzki Eryk XIV. dobył Rewla i kilku innych miast Estonii, Moskale téż pozostałą część Inflant zawojowali; Kawalerowie Inflantscy rady sobie dać nie mogący poddali się z całym krajem swoim Królowi, jako W. Książęciu Litewskiemu. Stała zatem ugoda mocą której część Inflant za Dzwinią rzeką wiecznie do Królów Polskich należeć miała przy zupełnym jednak zachowaniu Szlachcie tamecznej i miastom wszelkich praw swobód i wolności. Pozostała zaś część kraju na prawej stronie Dzwiny położona, Gotthardowi Ketlerowi Mistrzowi Kawalerów Inflantskich i potomkom jego, płci męskiej pod tytułem Księstwa Kurlandskiego i Semgalskiego dostać się miała s powinnością hołdowania Polsce. Zniesiony był zatem Kawalerów Inflantskich zakon a nowo uczyniony Książę został Polskim a zrazu bardziej jeszcze Litewskim hołdownikiem.

MINISTROWIE	Uczeni i wstawieni ludzie	Uczeni i wstawieni ludzie	Uczeni i wstawieni ludzie.
<p>Na Sejmie roku 1565. postanowiono na prośbę Posłów aby godność Marszałka Wielkiego, Marszałka Nadwornego i Podskarbiego Senatorom nie była dawana tak iżby z nią razem i Senatorską dostojność zachowali.</p>	<p>Jan Tarnowski Hejman Korony <i>Dziejopis</i>. Jędrzej Trzeciński żył około R. 1555. sławny <i>Rymopis</i>. Bernard Wójciewodka drukarz w Krakowie żył około R. 1564. Biblią tłumaczenia kacerskiego na polskie drukował w Brześciu Litewskim nakładem Książęcia Mikołaja Radziwiłła Marszałka Nadwornego Litew. Tłumaczona zaś była w Pińczowie gdzie pod protekcją Mikołaja Oleśnickiego gniazdo Kalwinów było. Gesner Bullinger Kalwin i inni kacermistrowie do Króla pisali. Kalwin mu przypisał wykłady swoje na list Ś. Pawła do żydów a luter Biblią od siebie wydaną, tej Biblii exemplarz jeden nadjadał się w księgniarni Akademickiej Wileńskiej</p>	<p>u Jezuitów, lecz podczas inkursji Szwedzkiej za Jana Kazimierza gdy księgi do Królewca były przeniesione Biblia ta z wielką innemi księgami zginęła Panowanie Zygmunta Augusta złotym się dla żydów w Polsce wiekłem nazwać może, nigdy więcej wolności i przywilejów nie mieli jak za tego Króla. Nietylko szkoły i miejsca do nabożeństwa pozwolone im były ale też i sądy własne na których się między sobą rozprawowali.</p>	<p>Rabin Szymon z Gintzburga biegłym bym w mierniczej i budowniczej sztuce, wiele ksiąg wydał i razem przelożonym był szkoły i sądów. Ten naród spokojny był w Polsce, a szczęśliwy na Ukrainie. Kardynał Kommenden przez ten kraj przejeżdżający w R. 1561. wielce się dziwował temu że żydzi rolą się bawili i gronta arrendą trzymali, iż się w gwiazdarskiej sztuce ćwiczyli i lekarzami byli, iż wiele innych urzędów sprawowali. W tym jedynie kącie świata wolni byli od tej wzgardy której po wszystkich świata stronach doznają.</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

1562 — 1563.

Pakta te tak Cara obraziły iż pokój Polsceze wypowiedziawszy wojska swoje do Litwy posłał. Wojna ta odmiennym szczęściem toczyła się. Ustanowienie na sejmie Piotrkowskim wojska kwarcianego na obronę Królestwa przeciw Tatarskim wycieczkom. Kwarciane zaś nazwane jest od kwarty albo czwartej części dochodów dóbr Królewskich na zapłatę onemu naznaczonych. Jeszcze w tedy dobra Królewskie i dobra Królewskiego stołu nie były należycie od siebie odłączone, lecz Król, Starostom lub dobra trzymającym pewną pensyą lub roczny dochód naznaczał.

Eryk Książę Brunświckie przyciągnął do Prus z 14 tysiącami wojska pod pozorem dania Królowi posiłków przeciw Moskwie. Król który go bynajmniej o pomoc nie prosił, wielce się z przybycia tak nie spodzianego gościa zadziwił, zwłaszcza iż podług wszelkiego podobieństwa przyczynić raczył chciał kłótni niż je uspokoić. Lecz Eryk wnet potym do siebie powrócił odebrawszy summę 12. tysięcy Talarów którą Gdańszczanie temu nie proszonemu obrońcy wypłacili.

Soboru Trydentskiego ustawy przyjęte w Polsceze za usilnym Kardynała Komendoniego staraniem, przeciw woli Prymasa Uhańskiego który się temu przyjęciu z razu mocno sprzeciwiał.

1565 — 1567.

Trzy nad Moskalami odniesione zwycięstwa, bez skutku prawie zostają kiedy oni Siewierską ziemię plondrować nie przestają. Stan Rzeczypospolitej usilnie Króla proszą o przywrócenie do Państwa Królowej do niemiec odesłanej, lecz Król z tym się oświadcza iż umrzeć woli niż z tą żoną żyć.

1569.

Unia albo złączenie wieczyste Litwy z Polską której te głównejsze były artykuły; Polska i Litwa jedną tylko i nierozdzieloną składać mają Rzeczpospolitą pod jednymże Panem, który od obudwóch narodów w Polsceze ma być

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

obrony. Sejny spólnie oba narody w Warszawie odprawować mają, izby Senatorska i Poselska z Polskich i Litewskich obywatelów złożone być mają. Mennica, przymierza, wojny, związki wszelakiego rodzaju, obudwom narodom być wspólne mają. Wołyń, Podole, Podlasie i Kijow do korony należeć będą. Inflanty które do czasu onego częścią Litwy były, do Korony oraz przyłączone zostały. Zatem Rsiążęta Kurlandzey hołdownikami korony stali się równie jak i Litwy. Pruskiem ziemiom miejsce w Senacie oznaczone. Naostatek ułożony porządek między Senatorami i Posłami.

Na tymże sejmie Albrycht Fryderyk Książę Pruski uroczystą na Księstwo swoje inwestyturę odebrał. Chorągiew Posłom Elektora Brandeburskiego i Margrabi Anszpachskiego podaną była na znak przyszłego ich prawa do tego Księstwa.

1570.

Przymierze z Moskalami do trzech lat przeciągnione. Car Iwan Książęca Holsztyńskiego Magnusa Królem w Inflanciech ogłosił i jede z krewnych swoich zań wydał. Temu Magnusowi Fryderyk II. Król Duński brat jego, część Inflant którą posiadał ustąpił.

Zchadzka Dyssydentów w Sandomierzu na której stało złączenie Lutrów, Kalwinistów i Hussytów w Polsce.

1572.

Śmierć Zygmunta Augusta Pana i nauką i łaskawością wiele znakomitego, lecz w zdaniach swoich nad zwyczaj upartego, i zbyt o całość powagi swojej Królewskiej troskliwego. Władza Królewska w tejsze za jego panowania była mocy jak przy końcu panowania Alexandra od którego czasu stany sobie tylko obwarowały aby bez ich zezwolenia ludzie do wojska na nowo zaciągnieni nie byli. Lecz wnet potym daleko znaczniejsze dla siebie przywileje i swobody otrzymały. Śmierć Zygmunta Augusta ostatniego z Jagiellońskiego domu, który równie jak i przodkowie jego używał tytułu Pana i Dziedzica Polskiej i pro-

PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

wincyi do niej przyłączonych, ostatnim krésem było prawa następowania na tron, i przywróciła stanom Rzeczypospolitéj prawo obierania sobie Pana i ustanowienia w Rzeczypospolitéj rządu który teraz kwitnie.

Żaden z Królów w Polsce panujących bardziej kacerstwom w tym kraju krzewiącym się nie pobłażał jak Zygmunt August. Nie było prawie w Europie sekty któraby się do Polskiej jako do miejsca dla siebie najbezpieczniejszego nie cisnęła. Przez co tak się kraj zaraził iż między możniejszymi mało już katolików było. Strofowano o to nie raz Króla a mianowicie na sejmie 1566. przestrzegano go aby się przynajmniej sprzeciwił rozprzestrzenieniu szkaradnego kacerstwa Bóstwo Chrystusowi Panu odejmującego, lecz mało to pomogło z przyczyny iż na tejsze radzie wiele Socinnianów, a więcej jeszcze onym sprzyjających było. Z tym wszystkim rozsiana pogłoska o skłonności jego do przyjęcia nowéj wiary nie ze wszystkimz prawdą zgadza się, do katolickiéj wiary zawsze sercem był przywiązany, a skłonność do nowości nie z tychże nowości szacunku jako raczej z wolniejszego życia pochodziła. Przy wstępie swoim na Państwo tak umniejszone zastał Królewskie dochody, iż na utrzymanie Dworu bynajmniej nie wystarczały, tak dalece iż nowe obmyślić musiano podatki na opatrzenie potrzebnych nakładów. Za jego panowania wiele hałasu i zamieszania uczyniło wykonanie statutu Króla Alexandra, mocą którego dobra stołu Królewskiego zastawną lub innym

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

sposobem partykularnym osobom puszczone znowu do korony przyłączone były. Król z Szlachtą mocno się wypełnienia statutu tego domagał, które u Panów przedniejszych w obrzydzeniu było. Te dobra Królewskie znacznie potym powiększone były przez przyłączenie do nich wszystkich dóbr Zygmunta Augusta, kiedy testament jego którym dobra swoje siostrom i ich potomkom zapisał był z kasowany.

HENRYK WALEZYUSZ

Syn Henryka II. Króla Francuzkiego i Katarzyny z domu Medicis obrany Królem Polskim roku 1573. mając lat 22 opuścił Królestwo roku 1574. a stany roku 1575. Bezkrólewie ogłosili.

1572.

Puki Dóm Piastów panował, Królowie Polscy dziedzicznym po sobie prawem na Państwo następowali. W Jagiellonczyków Familii była elekcyja z następowaniem złączona to jest iż Królów w tejże Familii obierano. Po śmierci Zygmunta Augusta cale wolne było obieranie. Wtedy Polski naród nie będąc już więćej do jednego domu przywiązany, między ubiegającemi się do korony jednego podług zdania swego obrać miał. To Bezkrólewie tym dokładniéj i zupełniéj opisane być powinno iż ustanowiony na nim porządek prawidłem się stał wszystkich elekcyi następujących.

Stany Rzeczypospolitéj wszystkie przedsięwzięły środki potrzebne na utrzymanie pokoju wewnątrz i zasłonięcie kraju od wszelkich zamachów okolicznych sąsiadów. Szlachta Wielkopolska, Małopolska, Ruska i Pruska także Litewska osobnie zjazdy swoje i sejmiki miała. Najpiérwéj się szlachta Małopolska zjechała u której Jan Firlej Marszałek Wielki herszt na ówczas Dyssydentów i Piotr Zborowski Wojewoda Sandomierski najwięćej powagi mieli. Po długich sprzeczkach względem czasu któregoby się sejm konwokacyi miał odprawować i gdy sejm od Prymasa na 9. dzień Października naznaczony dla szczupléj senatorów liczby zacząć się nie mógł, zgodzono się na zaczęcie sejmukonwokacyi dnia 6. Stycznia roku następującego w Warszawie. W tym mieście wszystkie odtąd sejmy konwokacyjne odprawowały się.

1573.

Na tym sejmie roztrząsano wiele rzeczy tyczących się nowego kształtu rządów który miał być ustanowiony. Ów wiekopomnéj sławy mąż Zamojski pytanie ono jeśliby

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1589.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Ludowika z domu Lotaryńskiego córka Nikołaja hrabi Valdemontu brata młodszego Książęcia Lotaryńskiego zaślubiona roku 1575. umarła roku 1601.</p>	<p>---</p>	<p>Henryk Walezyusz zabity zdradliwie od niejakiego Jakóba Klemensa w St. Claud. 1589.</p>	<p><i>Papieże.</i> Grzegorz XIII 1585 <i>Cesarze.</i> Maxymilian II. 1576 <i>Cesarze Tureccy.</i> Selim II. 1574 <i>Królowie Francus.</i> Karol IX. 1574 <i>Królowie Hiszpań.</i> Filip II. 1598 <i>Królowie Portugals.</i> Sebastian 1578 <i>Królowie Angielscy.</i> Elżbieta 1603 <i>Królowie Duńscy</i> Fryderyk II. 1588 <i>Królowie Szwedz.</i> Jan 1592 <i>Carowie Moskiew.</i> Iwan Wasilewicz 1584</p>

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA HENRYKA WALEZYUSZA.

szlachta na Króla osobiście *vota* dawać miała czyli przez Posłów, tak rozwiązał aby wszystka Szlachta przez się głos swój na Króla dawała sądząc za rzecz przyzwoitą aby się wszyscy ci do obrania Króla przykładali, którzy się do bronienia Ojczyzny przykładają. Sprzeczki tyczące się władzy Prymasowskiej tak uspokojone były iż Prymasowi podczas Bezkrólewia prawo naznaczenia sejmów i sejmików i mianowania nowego Króla podług danych od Szlachty głosów przysądzone było. Marszałkom zaś zostawiono prawo ogłoszenia tegoż nowo obranego Króla. Lecz inna daleko ważniejsza zaszła potym sprzeczka która z różności wiary wyniknęła. Katolików stan w tych okolicznościach bardzo był niebezpieczny. Panowie najmożniejsi w Królestwie, część większa Szlachty i Obywatelów kacerskiemi zarażona była błędami. Prymas na którego podejrzenie przedtem było iż do nowości był skłonnym podczas tego Bezkrólewia cale się innym być pokazał. Gdy bowiem pokoju z Dyssydentami artykuły od niektórych Senatorów napisane na wzór takowegoż pokoju trochę pierwej w Niemczech uczynionego, od wszystkich prawie przyjęte były. Arcybiskup mocno się onym sprzeciwił i tyle wymową i staraniem swoim dokazał iż bez skutku zostały zwłaszcza gdy od nich wielu z tych którzy je pierwej z nieostrożności podpisali odstąpiło. Panowie do dawnego dworu przywiązani nową facyją uczynili, zamyślali oni Królowną Annę Protektorką Królestwa ogłosiwszy, sami pod tym imieniem Królestwem rządzić. Obawiać się zatym trzeba było wielkiego na sejmie Elekcyinym zamieszania do którego wchodzić chcieli Książęta Pruski i Kurlandzki, acz skutku żądź swoich nie otrzymali. Czas sejmu tego na dzień 5. Kwietnia naznaczony. Zaczął się sejm Elekcyiny od dania audyencyi Posłom postronnym. Kardynał *Commendon* przełożył stanom usilną Ojca Ś. żądź widzenia na Tronie Króla Katolika, gorliwego o utrzymanie i pomnożenie téj wiary w Polszcze, któryby jój przeciw kacerskim zamachom, dotąd aż nad to skutecznym, bronik. Wilhelm Rosenberg i Władysław Perstein, Arcy Księcia Rakuskiego Ernesta syna Maxymiliano

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wsławieni ludzie.
<i>Gnieźnieńscy.</i> Jakób IV. Uchański 1584	<i>Marszałkowie</i> W. Kor. Jan Firlej 1574	<i>Hetmani W. Koronni.</i> Jerzy Jazłowiecki 1575	Leonard Gorecki <i>Dziejopis.</i> Jan Herburt Kasztellan Sanocki w
<i>Lwowski.</i> Stanisław Słomowski 1575	<i>Marszałkowie</i> W. W. X. L. Jan Chodkiewicz 1579	Heidenstein na karcie 5 pisze iż Jazłowiecki do czasu tylko od Zygmunta Augusta powierzoną miał sobie nad woj-	prawie śięgły. Maciej Strykowski <i>Dziejopis i Ry-</i>
	<i>Kancelerze. K.</i> Walentyń Debiński 1576	skiem komendę nie zaś z tytułem i władzą Hetmana W.	<i>Rymopis.</i> Stanisław Warszawicki S. J. Teolog.
	<i>Kancelerze</i> W. X. L. Mikołaj Radziwiłł 1579	Hetmani W. Litewscy. Mikołaj Radziwiłł 1588	Krzysztof Warszawicki brat Stanisława Polityk.
	<i>Podkanclerze</i> Kor. Piotr Wolski 1574	Hetmani Polni Koronni. Mikołaj Sie-	Piotr Wolski Biskup Płocki Krasomowca.
	Jan Zamojski 1578 <i>Podskarbiowie</i> W. Kor.	niawski acz i ten podług wszelkiego podobieństwa późniejszej tę godność otrzymał.	
	Hieronim Buzieński 1578 <i>Podskarbiowie</i> W. W. X. L.	<i>Hetmani Polni</i> W. X. L. Krzysztof Radziwiłł 1588	
	Jan Narusiewicz 1573 Wawrzyniec Wojna 1580 <i>Marszałkowie</i> Nad. Kor.		
	Jędrzej Opaliński 1575 <i>Marszałkowie</i> Nad. W. X. L.		
	Mikołaj Radziwiłł 1579		

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA HENRYKA WALEZYUSZA.

II. interes wspierając obiecywali, iż zaszle rosterski o Prusy i Inflanty uspokoi, iż żegludze po Narwie rzęce na przeszkodzie będzie, że od Rudolfa brata swego, wolne win Węgierskich do Polskiej otrzyma wprowadzenie. Henryk Walezyusz którego mocno wspierał Karol IX. Król Francuzki pozbyć się jego mocno żądający, zalecony stanom Rzeczypospolitej był od Jana Montluka Biskupa Walencyi. Poseł Francuzki zaraz po Cesarskim otrzymał audyencyją, co przyczyną było iż Poseł Hiszpański jój nie miał iż precedencyi przed Montlukiem domagał się. Jan *Lorch* za Króla narodowi podawał Jana III. Króla Szwedzkiego, lub syna jego Zygmunta. Car Moskiewski stanom doniósł iż widząc drobnych onych Monarchów jako to Cesarza Niemieckiego i Króla Francuzkiego ubiegających się o Tron Polski, bynajmniej nie wątpi iż Polacy Monarchów i starożytnych i czei najgodniejszych, w których liczbie siebie tylko i Cesarza Tureckiego kładł, nad nimi przelożyć zechęą. A jeśli honoru onego dostąpić pragną aby on lub syn jego nad nimi panował, nie będą się domagać po nim aby z uszczerbkiem godności swojej Polaków o oddanie sobie Berła prosił, ale raczej dobrowolnie mu Koronę ofiarować będą z przyłączeniem do niej Inflant i Kijowa któreby kraje na wieczne czasy do Moskiewskiego Państwa przyłączone zostały. Pszyszły téż listy do stanów od Tureckiego Cesarza pełne zuchwałości w których prawie roskazywał aby A. X. Austryjackiego za Króla nie obierano, Francuza zaś mocno zalecał, a gdyby ten stanom nie podobał się podawał do Tronu Piasta, mianowicie Arcybiskupa Gnieźnieńskiego i Wojewodów Krakowskiego i Ruskiego.

Po tych audyencyjach i listów czytaniu stany na trzy się partyje rozdzieliły: Moskiewską, Austryjacką i Francuzką. Była i czwarta Piasta pragnąca, lecz ta wnet upadła, jako i Moskiewska. Dwie zatym tylko zostały Austryjacka w sparta od Marszałka W. Koronnego i Francuzka której Hersztem był Piotr Zborowski, całą przy sobie Litwę mający, ta albowiem od Radziwiłłów i Chodkiewi-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA HENRYKA WALEZYUSZA.

czów nakłoniona Henryka Walezyusza Książęcia Anlegawskiego za Króla pragnęła pod tym obowiązkiem aby Królowną Annę za żonę pojął. Biskup Walencyi partya Francuzką w broń opatrzoną na polu Elekeyinyin u wsi Kamienia (gdzie August III. był potym obrany) stawił, a nie oszczędzając podarunków a bardziej jeszcze obietnic na pozyskanie sobie przeciwnój partyi, dokazał tego iż dla swego kandydata wszystkich głosy otrzymał. Zaczyn Henryk od Prymasa mianowany był Królem Polskim. Posłowie Francuzcy pokwapili się zaprzysiądz imieniem Henryka obowiązki pod któremi koronę mu oddawano. Książdz *de Noailles* skwapliwie te artykuły Montlukowi czytał, który je nie odwołocznie podpisywał bez żadnego uważenia ich i rozstrząśnienia, lubo wielka tego potrzeba była.

Przez nie albowiem ustanowione było wieczne przy mierze między Francyją i Polską z obowiązkiem dcdawania sobie wzajemnej pomocy w ludziach i pieniądzach. Francyja obiecywała 4000 Waskonów zaciągnąć i podejmować przeciw Moskalom, armatę wodną wystawić dla zachowania Polakom panowania nad morzem Bałtyckim i przyłączenia do Polskiej portu i miasta Narwy, pozwolić kupcom Polskim téż w handlach wolności które kupcy francuzcy mieli. Król z strony swojej obiecywał corocznie do skarbu Rzeczypospolitej płacić 450000 złotych, długi Zygmunta Króla uspekoić, i osobnym instrumentem potwierdzić wolności i swobody narodu Polskiego.

Po tym przyrzeczeniu, mianowany od Prymasa Król, ogłoszony był Królem Polskim i W. Książęciem Litewskim, od Marszałków Jana Firleja, Andrzeja Opalińskiego i Jana Chodkiewicza. Wszakże w sercu Firlej z wielą Senatorami do domu Austryjackiego był przywiązany, zwłaszcza będąc przeciw Henrykowi poduszczony od Książąt Protestanckich Niemieckich, i małą dla Dyssydentów w panowaniu jego widząc nadzieję, iż się nie mało przyłożył do sławnego onego a obrzydliwego Kalwinistów wycięcia w dzień Ś. Bartłomieja popełnionego.

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA HENRYKA WALCZYUSZA.

Po obwołaniu Króla nastąpiło zaraz ułożenie prawa, podług którego Król i następcy jego obowiązani być mieli rządzić Rzeczpospolitą. Te prawa nazywają się *Pacta Conventa*. Treść onych Henrykowi przepisanych ta była, iż Król za życia następcę na Tron mianować nie miał, ani składać żadnej Elékcyi, ani pomagać nikomu pod jakimkolwiek pozorem do osiągnięcia Tronu, ale że po śmierci Króla zupełną stany Rzeczypospolitej wolność mieć mają przystąpienia do nowej Elekcyi. Że urzędy i godności osierociałe samym tylko zastużonym Polakom a nie cudzoziemcom oddawane być mają. Że Król ani żony brać, ani z nią się rozwodzić bez zezwolenia Senatu nie będzie. Że Król tytułu Pana i Dziedzica używać nigdy nie będzie. Że na radach Senatu, gdyby zdania nie mogły być do jednomyślności przywiedzione, Król zatym zdaniem pójdzie które i z prawem najbardziej zgadzać się i z większym Rzeczypospolitej pożytkiem złączone będzie. Że sejmy co dwie letnie złożone będą częściej gdyby tego potrzeba wyciągała (*z kąd podział Sejmów ua zwyczajne i nadzwyczajne uróst*) które to sejmy przez 6 tygodni trwać mają. Naostatek iż Król ani wojny nie podniesie, ani Szlachty na generalną jaką wyprawę nie wezwie, ani podatków nowych nie ustanowi bez zezwolenia stanów zgromadzonych. Ostatni paktów tych artykuł to w sobie zawierał, iż gdyby Król one przestąpił, poddani od wszelkiego posłuszeństwa i przysięgi wierności wolniby zostać mieli, co jednak tak wykładano iżby takowe uwolnienie w tedy dopiero nastąpiło, kiedyby Król prawa i wolności narodu gwałtownie przelamując niechciał przestroż i napomnienia Senatu słuchać. Adam Konarski Biskup Poznański na czele innych wielu Posłów zostający do Frańcyi pojechał, Króla do obięcia Tronu zapraszając. Z okazji poselstwa tego godne jest uwagi świadectwo sławnego Thuana (L. 56.) z którego się pokazuje jak onych wieków nauki w Polsce kwitnęły. Posłowie ci (mówi ten Historyk) wszyscy łaciński język umieli, wielu z nich po włosku i po niemiecku mówiło,

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA HENRYKA WALEZYUSZA.

niektórzy zaś tak doskonałemi w Francuzkim języku byli, że ich za Paryżanów poczytać można było.

Księżę Andegawęńskie wszystko co Polacy żądali wykonał, i artykuły od Biskupa Walencyi podpisane przysięgą stwierdził. Konarski przeciw artykułowi pokój Dysydyntom warującemu solennie protestował się. Posłowie w instrukcyi swojej mieli aby na Księżęciu wymogli obietnicę zaślubienia sobie Anny córki Króla Zygmunta I. lecz Henryk wymówił się od tego znalazłszy pozorną przyczynę iż Posłowie zaniechali z sobą przywieść zezwolenie téjże Królownej na piśmie wyrażonego, i cały ten interes do przyjazdu swego do Polskiej odłożył. *Pacta Conventa* przyjął i potwierdził. Zaczyn w przytomności Króla Francuzkiego, Parlamentu i Dworu Królewskiego dyploma Elekcyi oddane mu było, dnia 13go Września, i Królem był przywitany. Wkrótce potem z Francyi wyjechał dokąd mu Królowa prędki powrót rokowała.

1574.

Wiadz wspaniały Króla do Krakowa. Sejm koronaeyi na którym Agryppa Poseł z Litwy obrany Marszałkiem tytuł tylko zachował dla niedostatku wymowy, a urząd sprawował Stanisław Czarnkowski. Jan Tęczyński Kasztellan Wojnicki wyzwany na pojedynek od Samuela Zborowskiego. Kasztellan Przemyński Wapowski chcący ich pogodzić śmiertelnie od Zborowskiego czyli sług jego raniony. Zborowski od Króla z kraju wywołany, lecz ta kara Senatorom zbyt się lekka być zdawała, przeto Henrykowi zbyteczne do Zborowskich z uszczerbkiem praw narodowych przywiązanie zadawano. Rosterski między Królem i Stanami. Stany przyganiają mu o zbyteczną rozrutność, o przywiązanie do zauszników, o zbytki rozmaite w biesiadach, łowach i innych rozrywkach. Król wzajemnie narzeka na niespokojne Polaków umysły i chciwość niezmierną tak dalece iż o jedno starostwo więcej się niż 30 osób nbiegało. W takich okolicznościach wiadomość o śmierci Króla Francuzkiego ani Królowi ani Polakom smutku nie przyniosła. Król cierpliwie wysłuchał zdanie Senatorów

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA HENRYKA WALEZYUSZA.

sądzących iż starać się powinien był o pozwolenie stanów na Sejmie zgromadzonych aby do Francyi wyjechał. Sam zaś tajemnie tego był mniemania iż rzecz dla niego najbezpieczniejsza była nieopowiednie ujechać, co téż z kilką podróży swojej towarzyszącami wykonał, zostawiwszy listy do Senatorów w których pozorne ujechania swego tajemnego dawał przyczyny, a oraz radził im aby Posłów do Francyi wysłali, z któremiby naradzał się względem interesów dotyczących się Rzeczypospolitój. Jan Tęczyński Kasztellan Wojnicki Króla w Pilźnie na Ślązku dogonił, lecz żadnym go sposobem do powrotu nakłonić nie potrafił. Sejm w Warszawie od Prymasa złożony na którym ustanowiono iż jeśli Król na dzień 12. Maja roku następującego nie powrócił do Polskiej, tedyby do nowój Elckcyi przystąpiono, ogłosiwszy iż Tron wakuje. Ustawa ta Królowi przez dwóch Posłów i na piśmie z podpisem Senatów doniesiona. Henryk uspokoiwszy Francuzkie interesa do Polskiej powrócić obiecuje.

1575.

Sejm w Stężycy na dzień 12go Maja na którym iż Tron wakuje ogłoszono. Sejm ten nie tak zezwoleniem stanów zakończony, jako raczej, nie zgodą i sprzeciwieniem się niektórych temu ogłoszeniu, był zerwany.

Tatarowie wtargnęli w kraj Rzeczypospolitój mianowicie do Podola, Wołynia i Rusi, trwoga z tąd wielka w Krakowie owszem i na Śląsku gdzie Wrocław okopano aby w stanie był wytrzymania oblężenia.

Dyssydentów pełna Polska i Litwa tak dalece iż na Zmudzi ledwie 6 księży było, a w Litwie ledwie tysiączna część obywatelów wiary się katolickiej trzymała.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA HENRYKA WALEZYUSZA.

Polska podobno za osobliwszą łaską Boga poczytać była powinna ujechanie tego Króla, którego już w pogardzie mieć zaczęto dla jego lekkomyślności i nierządnego życia. Mając wzgląd na życie które potym w Francyi prowadził, wieszować sobie mogli Polacy iż się jego pozbyli.

STEFAN BATORY

Syn Stefana Wojewody Siedmiogrodzkiego wstępuje na Państwo r. 1575. mając lat 44.

1575.

Sami do Francyi ściśle przywiązani Panowie, trwożyć się poczynają, bacząc jak smutne za sobą skutki długie Bezkrólewie pociągnąć może, zaczym potrzebne przystąpienia do nowéj Elekcyi uznawają. Ernest Arcyksiąże Austryjackie syn Maxymiliana II. Cesarza, Ferdynand tegoż Cesarza brat, Jan Król Szwedzki i syn jego Zygmunt, Alfons Książę Ferrary i Modeny, Stefan Batory Wojewoda Siedmiogrodzki, do Tronu się ubiegają. Senatorowie duchowni Cesarzowi Tron ofiarują, ołoc żadnego do otrzymania jego kroku nie uczynił. Senatorowie świeccy rozdzielają się na dwie partyje z których jedna trzyma stronę Maxymiliana druga stronę syna jego. Mało ich było którzyby Piasta pragnęli, a jeden tylko Marszałek Nadworny Batoremu był przychylnym. Szlachta na dwie także strony rozdzielona była, jedna Króla z Austryjackiego Domu, druga Piasta żądała. Ów nieśmiertelnéj sławy mąż Jan Zamojski na czele był téj ostatniéj partyi i swoją jedynie powagą sprawował iż inne przeważała. Ci co z Cesarzem trzymali straciwszy nadzieję przeciagnienia na stronę swoją Szlachty Piasta pragnącój, od niéj się odłączywszy przez Prymasa i Marszałka W. obwołali Królem Polskim Maxymiliana II.

Ta rzecz bynajmniej partyi Zamojskiego nie ztrwożyła, i w zamysłach jego żadnej innéj nie sprawiła odmiany prócz téj iż miasto Piasta, Królowną Annę córkę Zygmunta I. Królową Polską obwołano, i naznaczono jéj za małżonka Stefana Batorego Króla Polskiego. Nominacyja ta uczyniona jest od Jana Sienińskiego który żadnym jeszcze nie był Biskupem z przyczyny iż Biskupi wszyscy przeciwnéj się strony trzymali.

Posłowie Stefana, imieniem Pana swego przyobiecali, iż potwierdzi wszystkie prawa i wolności narodu, mianowicie te które w paktach konwentach z Henrykiem zawartych są przepisane, iż wszystkie narodowe długi uspokoi,

MAŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1586.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie.
<p>Anna córka Zygmunta I. Króla Polskiego zaślubiona roku 1576. mając lat 52. umarła 1596 Stany Rzpltej. naznaczyły jej w roku 1581. dochody z Księstwa Mazo- wowieckiego, które jej matce Bonie były przedtym po- zwolone.</p>		<p>Stefan Batory umarł w Gro- dnie roku 1586. mając lat 54. z których pano- wał lat 10. Po- chowany w Kra- kowie.</p>	<p><i>Papieże.</i> Grzegorz XIII. 1585 Syxtus V. 1590 <i>Cesarze.</i> Maxymilian II. 1576 Rudolf 1612 <i>Cesarze Tureccy.</i> Amurat III. 1595 <i>Królowie Francusc.</i> Henryk III. 1589 <i>Królowie Hiszpań.</i> Filip II. 1598 <i>Królowie Portugal.</i> Sebastyan 1578 Henryk Kardynał 1580 Filip II. 1598 <i>Królowie Angielsc.</i> Elżbieta 1603 <i>Królowie Duńscy</i> Fryderyk II. 1588 <i>Królowie Szwedzc.</i> Jan 1592 <i>Carowie Moskiewsc.</i> Iwan Wasilewicz 1584 Fiedor Iwanowicz 1594</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

iz Polaków w niewolą od Tatarów wziętych okupi, iz sumę 200000 złotych do skarbu przed przybyciem swoim do Polskiej odliczyć każe, iz usiłować będzie aby pokój z Turkami i Tatarami był zachowany, iz wszelkiego starania doloży na odebranie krain od Polskiej przez Moskwę oderwanych, iz granice Rzpltej od najazdów wszelkich postronnych zastoni, iz naostatek przysięgą to wszystko ztwierdzi albo sam przez się albo przez Posłów swoich na przyszłym sejmie który w Andrzejowie był naznaczony.

Strona przy Batorem stojąca zaprosiła go do obięcia Tronu. Partya przeciwna także do Cesarza projekt Pak-tów konwentów posłała. Prymas zjazd w Łowiczu nazna-czył na utrzymanie swojej strony interesów.

1576.

W Andrzejowie taki był tłum zewsząd przybywają-cych iz jak pisarz pewny powiada bardziej się zdawało iz Polacy postronne jakie Królestwo zawojować pragną, niz swoje oddawać. Kilku świeckich Senatorów z Biskupem Kujawskim Stanisławem Karnkowskim do Szlachty, która po większej części przytomną była, przyłączyło się. Po-twierdzono tam obranie Anny i Batorego, (zkd takowe zjazdy poparciem Elekeyi nazwane są) za nieprzyjaciół oj-czynny tych ogłoszono którzyby się temu sprzeciwiali. Czas koronacy Królewskiej naznaczono, i należyte przedsięwzięto środki przeciw tym którzyby pokój powszechny mieszali.

Stefan do Polskiej przybywa, zaślubia sobie w Kra-kowie Królowną Annę, i znią razem koronowany jest w Krakowie dniem przed ślubem, przez Biskupa Kujawskiego.

Król usiłuje do siebie pociągnąć tych którzy się Elek-eyi jego sprzeciwili. Stany 16. Senatorów naznaczają, którzyby przy Królewskim boku byli dla rady, co począt-kiem było Senatorów przy Królu rezydujących. Zamojski Podkaclerzym zostaje z wielkim domu Zborowskich nieu-kontentowaniem, téj godności pragnącym w nadgrode za podjęte prace w wyniesieniu Króla na Tron. Ta rzecz źró-dłem się stała onéj nienawiści Zborowskich przeciw Zamoj-skiemu która potym tak okropne skutki sprawiła.

<i>Arcybiskupi.</i>	MINISTROWIE	WOJOWNICY	<i>Uczeni i wstawienni ludzie.</i>
<i>Gnieźnieńscy.</i>	<i>Marszałkowie</i>	<i>Hetmani W.</i>	Marcin Broniewski.
Jakób IV. — U-	W. K.	<i>Koronni.</i>	<i>Ziemiopis.</i>
chański 1581	Jędrzej Opaliń-	Mikołaj Mielec-	Jakób Brzeźnicki w
Stanisław Karn-	ski 1593	ki 1580	roku 1585 żyjący
kowski 1603	<i>Marszałkowie</i>	Jan Zamojski	<i>Dziejopis.</i>
<i>Lwowscy.</i>	W. W. X. L.	Hetmanem u-	Adam Bursius ży-
Jan V. Sieniń-	Jan Chodkiewicz	czyniony R.	jący roku 1580.
ski 1582	1579	1581. złął	<i>Krasomowca.</i>
Jan VI. Dymitr	Mikołaj Krzy-	władzą którą	Marcin Kromer Bi-
Solikowski	sztof Radzi-	niegdyś miał.	skup Warmiński
1603	wił 1586	Jan Tarnowski	† 1589. <i>Książę</i>
	<i>Kanclerze K.</i>	1605	<i>Dziejopisów Pol-</i>
	Walenty De-	<i>Hetmani W.</i>	<i>skich.</i>
	biński 1576	W. X. L.	Jakób Gorski † 1595
	Piotr Wolski	Mikołaj Radzi-	<i>Krasomowca.</i>
	1577	wił 1588	Felix Herbortus
	Jan Zamojski	<i>Hetmani Polni</i>	<i>Krasomowca.</i>
	potem i Het-	<i>Kor.</i>	Stanisław Hosius
	man 1605	Mikołaj Sieniaw	Kardynał i Bi-
	Król za niego	ski 1582	skup Warmiński
	wydał syno-	Po którym za-	† 1579. Teolog
	wice swoje	dnego polnego	po całym świecie
	Gryzeldę cór-	Hetmana Król	sławny był wiel-
	kę Krzysztofa	nie naznaczył	kim renitency-
	Batorego Ksia-	<i>Hetmani Polni</i>	aryuszem i pre-
	żęcia Siedmio-	W. X. L.	zydentem sobo-
	grodzkiego.	Krzysztof Ra-	ru Trydenckiego.
	<i>Kanclerze</i>	dziwił oraz	Księgi jego na
	W. X. L.	Podkanclerzy	Francuzki, An-
	Mikołaj Radzi-	1588	gielski, Niemiec-
	wił 1579		ki i Polski język
	Eustachi Woł-		przetłumaczono.
	łowicz 1584		Jan Kochanowski †
	Krzysztof Ra-		1584. <i>Hymopis</i>
	dziwił 1588		<i>najprzedniejszy</i>
			<i>Polski.</i>
			Piotr Kochanowski
			<i>Hymopis.</i>
			Jan Leopolda Teol.
			Łukasz Leopolda
			Teolog żył w R.
			1580.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

Król zaciąga regiment Gwardyi koronnéj i Kommandę nad nim daje Janowi Zborowskiemu Kasztellanowi Gnieźnieńskiemu. Krzysztof Radziwiłł miał na ten czas Kommandę nad Gwardyą Litewską. Prymas po nieskutecznym zjeździe Łowickim zjazd inny do Warszawy naznaczył. Król do Warszawy jedzie. Litwa a potem Prymas i wszyscy prawie Senatorowie poddają się.

Za ich przykładem idą Prusacy wyjawszy miasto Gdańsk w którym Konstantyn Ferber wiele u magistratu i pospólstwa mogący obywatelów pociągał do utrzymania Elekcyi Cesarza. Stany Rzeczypospolitéj Królowi pozwalają ogłosić generalną wyprawę na uskromienie Gdańszczanów i przywieńzenie ich do posłuszeństwa. Dymitr Solikowski i Jan Krotowski do Ratysbony posłani aby Maxymiliana II. przywiedli do odstąpienia od pretensyi do Korony Polskiej, nie u Cesarza tego zjednać nie mogą. Lecz wnet potem Cesarz umarł i śmiercią swoją spokojność w Polsce ugruntował. Król na kozaków pewne wkłada powinności, i z nich rodzaj niejaki zawsze trwającej milicyi składa. Kozacy początek swój wzięli od pogranicznych mieszkańców Rusi, Wołynia, Podola i innych Polskich prowincyi, często się zgromadzali dla najechania innych krajów spuszczając się tym końcem morzem czarnym i cały kraj aż do bram Carogrodzkich pustosząc. Stefan ich zgromadził, nadał im swobody, i wolność obierania Hetmana któremu rezydencyą w Terechtemirowie naznaczył, wydzielł też im kraj pewny na granicach Królestwa, którego powinni byli bronić przeciw najazdom sąsiadów a zwłaszcza Tatarów, równą jak oni do łupiestwa ochotę mających.

1577.

Gdańszczanie za nieprzyjaciół ojczyzny ogłoszeni do broni się mają i poczty niektóre wojska Królewskiego rozpraszają. Gdańsk od Króla obleżony, zamek przy wyjściu Wisły ściśle opasany lecz bez skutku. Naostatek zamieszki te uspokoione gdy Gdańszczanie nakłady wojenne przywróciwszy Króla przeprosili, którym winę Król darował i wszystkie ich przywileje potwierdził.

MINISTROWIE	Uczni i wsławieni ludzie	Uczni i wsławieni ludzie.
Podkanclerze Kor.	Jan Monczyński <i>pierwszy Słownika Polskiego i Łacińskiego</i> <i>Disarz.</i>	od Krakowa u Adama Błońskiego który mu protekcyą dawał. Uczniowie Socynnowi Arryanie w Polsce zostali do roku 1660, którego za Jana Kazimierza z Polskiej wygnani byli.
Jan Zamojski 1578	Piotr Myszkowski <i>uczonych i mądrych kochający.</i>	Paweł Sempowski <i>Teolog.</i>
Jan Borukowski 1585	Jędrzej Patrycy Nidecki <i>piérwszy Biskup Inflantski po odebraniu Inflant † 1583. Teolog i Krasomowca.</i>	Stanisław Taszycycki <i>nowca sławny.</i>
Wojciech Baranowski 1590	Sebastyan Petrycy żył około roku 1583. <i>Medyk.</i>	
Podkanclerze W. X. L.	Mateusz Piskorzewski <i>Krasomowca.</i>	
Eustachy Wołłowicz 1579	Stanisław Sarnicki <i>Dziejopis</i>	
Podskarbiowie W. K.	Marcin Smiglecki S. J. żył około R. 1581	
Hieronim Bużeński 1578	Sławny <i>kontrowersista.</i>	
Jakób Rokosowski 1580	Faustus Socinus do Polskiej przyjechał R. 1579.	
Jan Dulski 1589	Po wydaniu książki do Magistratu ustąpić z Królestwa musiał, leoz powróciwszy umarł R. 1604.	
Podskarbiowie W. W. X. L.	we wsi e g mil	
Wawrzyniec Wojna 1580		
Jan Chlebowicz 1583		
Teodor Tyszkiewicz 1587		
Marszałkowie Nadw. Kor.		
Jędrzej Zborowski 1589		
Marszałkowie Nadw. W. X. L.		
Mikołaj Radziwiłł 1579		
Albrycht Radziwiłł 1586		

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

1578.

Na Sejmie Warszawskim Administracyja Prus za życia Alberta Fryderyka dla chorób do rządu niesposobnego, oddana Jerzemu Fryderykowi Margrabi Anszpachskiemu. Przy téj ceremonii Posłom téż Elektora Brandeburskiego podana jest chorągiew na znak wspólnej na Pruskie Księstwo inwestytury. Lecz szlachta cała jednostajnie przeciw aktowi temu protestacyą czyniła, przekładając iż jeśli sobie Elektorowie jakie do Prus prawo przeciw dawnym traktatom przez pobłażanie Królów przywłaszczyli, nie dla tego jednak, Prusy Elektoralnemu domowi dostać się miały, ponieważ ani zezwolenie, ani powaga stanów, do ugruntowania takowych transakcyi koniecznie potrzebna, nigdy nie zaszły.

Założenie Trybunału głównego koronnego. Sprawy Wielkopolskie w Piotrkowie. Małopolskie w Lublinie zaś Litewskie w Trybunale Litewskim w trzy lata po koronnym założonym 6 miesięcy w Wilnie a drugie 6 alternatą w Nowogródku lub Mińsku sądzą się. Prawo wieczne mocą którego żaden do klejnotu Szlacheckiego przyjęty być nie może bez zezwolenia Sejma. Pokój Moskwie do Infant wkraczającej wypowiedziany. Jędrzej Sapiecha wojsko ich, gdy się oblężeniem Kiesi albo Wenden miasta bawili poraził. Zaś dla tym skuteczniejszego téj wojny prowadzenia ułagodzone Tatarów, postąpiwszy im pewny na rok podarunek, kozaków zaś nastraszono jednego z niespokojnych ich wodzów zchwytanego na gardle skarawszy.

1579.

Król sam wojsko prowadził i Połocka miasta w Litwie za panowania Zygmunta Augusta od moskalów wziętego dobywa. Polacy w nadziei swojej znalezienia tam bogatego plonu oszukani, gdyż wszystko z sobą moskale wprowadzili, prócz znakomitej księgarni którą uczeni Polacy wielce szacowali. Zawierała ona wiele latopisców i ojców Ś. z języka Greckiego na Słowiański przetłumaczonych od Ś. Methodiusza Słowaków Apostoła, i brata jego Ś. Cyrylla którego inaczej Konstantynem zowią. Gothard Kett-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

ler Hołd oddaje Królowi i uroczyście inwestyturę na Księstwo Kurlandzkie bierze.

Wojsko Polskie po zdobytych trzech Zamkach około Połocka, na kwatery zimowe idzie. Król do Warszawy na Sejm pośpiesza, gdzie pobór uchwalono, dla dalszego prowadzenia wojny.

Założenie Akademii Wileńskiej potwierdzonej od Grzegorza XIII. Papieża.

1580.

Stefan do Litwy wyjeżdża i obmyśla sposoby wynalezienia pieniędzy na prowadzenie wojny przez ten rok. Toż samo z strony swojej czyni Zamojski dla pomnożenia wojska. Jazda Polska z samej tylko Szlachty złożona w lepszym daleko stanie zostawała niż piechota w której sam pospólstwa motłoch karności, biegłości, doświadczenia pozbawiony znajdował się. Król temu zabiegając zaciągnął ludzi z Niemiec i z Węgier i przykazał aby w dobrach Królewskich ludzi mocnych i do pracy zgodnych wybrano, których piechotą łanową nazwano. Która piechota nie była jednak wtedy na zawsze ustanowiona, ale jedynie na wojnę zebrana. *Jazda Sarmacka* (mówi Tacyt Hist. I. I. c. 79.) *jest niezwyciężona, lecz nie optakanszego jak wojsko ich gdy piechotę bić się trzeba.* Po tylu wiekach jeszcze podobno z prawdą zgadza się Tacyty zdanie. Pewny rotmistrz Ułan nazwany nad poczem Tatarów w Polskim wojsku miał zwierzchność. Wielkie jest podobieństwo iż Ułan nazwisko raczej wojskowej godności niż osoby było. Dzieiopisdownie już około roku 1410 wspominają Tatarów w wojsku Alexandra Książęcia Litewskiego służących. Ułan równie jak kozak rodzaj raczej pewny służby wojskowej znaczy niż jaki naród. Ułanów w roku 1673 uwolniono od głównego i innych niektórych podatków którym podlegają ci co z szlachectwa zaszycać się nie mogą.

Króla o pokój Moskwinin prosi, lecz go otrzymać nie może. Ojciec Ś. miecz i czapkę poświęconą Królowi posyła.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

Wielkiełuki szturmem wzięte, Newel, Jezierzyszcz. Zawołocie poddają się. Wielisz od Zamojskiego, Uświata od Radziwiłła Hetmana W. Litewskiego zdobyta.

1581.

Polakom acz szczęśliwie wojującym lecz znużonym naprzykrza się wojna. Proszą zatem Króla na sejmie Warszawskim aby ją tego roku zakończył. Król to wykonać obiecuje byleby mu tylko Moskale całych Inflant ustąpili. Zamojski dobywa Ostrowa i Hetmanem W. zostaje ztąż władzą którą niegdyś miał Tarnowski. Król sam obległ Plesków albo Psków miasto, Zamojski po odejździe Króla do Litwy oblężenia tego dogląda. Grzegorz XIII. Papiież uproszony od Cara Moskiewskiego, pośrednikiem się między nim i Królem staje, spodziewając się iż tą przysługą Cara do Unii z katolickim kościołem pociągnie. Antoni Possevin kapłan z zakonu jezuitów posłany dla ułożenia pokoju między obiema monarchiami.

1582.

Pokój w Zapole i Kiwerowej horce zawarty i podpisany którym się Król obowiązał wszystkie zdobyte w Moskwie zamki przywrócić, zaś Moskwa Królowi Inflant Połocka i innych miast w Litwie od Króla odebranych ustępowała. Zamojski Pskow miasto od oblężenia uwalnia.

Król Stefan dopomina się u Szwedów przywrócenia Estonii do Inflant przedtym należącej prowincyi. Ustawy względem rządów téj prowincyi. Ustanowiono aby swego Biskupa miała któregoby Stolica w Wenden albo Kiesi była, także trzy nowe Województwa założono: Wendeńskie, Derptskie i Parnawskie; tyleż Kasztellanów, Podkomorzych, Chorążych i innych ziemskich Urzędników. Szlachta Króla prosi o obmyślenie pewnego porządku w obieraniu przyszłych Królów, lecz gdy Król o tym myślić poczyna, taż Szlachta sprzeciwia się pod tym pozorem iż Elekcyja prawami opisana nie może być dostatecznie wolna, do czego téż przystąpiła bojaźń którą Szlachta miała aby Król pod pozorem utwierdzenia wolnego głosu w Elekcyach, jakiego dla wolności nie stał się przyczyną uszczerbku.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

1583.

Poróżnienie między Batorym i Fryderykiem II. Królem Duńskim, po śmierci Brata Fryderyka, o ziemię Piltyńską w Kurlandyi, która niegdyś Biskupstwem była.

1594.

Uspokojenie tego poróżnienia przez wypłacenie Fryderykowi pewnej summy, której Batory od Książęcia Pruskiego pożyczył, zastawiwszy mu ziemię Piltyńską. Jędrzej Batory synowiec Królewski Koadiutorem Biskupstwa Warmińskiego otrzymuje na fundamencie zaszczytów z Biskupstwem tym ugody, mocą której bracia i synowie Królewscy pierwsze przed innemi kandydatami do Biskupstwa tego mają prawo.

Ojciec Ś. Kardynałami na Królewską Nominacyją, mianował Jerzego Radziwiłła Biskupa Wileńskiego i Alberta Bolognetti Nuncyusza w Polszcze, zaś ojciec Ś. z własnej woli swojej na tę godność wyniósł Jędrzeja Batorego samego i bez przywiązania się do żadnych czasu okoliczności. Samuel Zborowski z kraju wywołany do ziemi Siedmiogrodzkiej udał się był, z Królem do Polskiej powrócił. Pełen dumy dla wielkiego Familii swojej kredytu, Królewskiej łaskawości i licznej assistencyi bez której nigdzie się nie pokazywał, mniej dbał o dekret przeciw sobie o zabójstwo Wapowskiego uczyniony.

Możeby śmiało i bez kary sędziów swoich wyrokami pogardził, gdyby zawziętość jego przeciw Zamojskiemu do tego zaślepienia jego nie przywiodła, iż Turków z którymi Polska w pokoju zostawała zaczął, i na życie się Króla sprzysiągł z dwiema braćmi swojemi.

Zamojski starostą będąc Krakowskim, widząc iż wszelka przewłoka byłaby szkodliwa zchwycić go nie daleko Krakowa, i osądzonego ściąć kazał. Pytany przed śmiercią o spisek przeciw Królowi uczyniony braci dwóch swoich powołał, których na sejm do Lublina pozwano aby się tam sprawili.

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

1585.

Na sejmie tego roku odprawionym Krzysztof Zborowski za winowajcę zelżonego majestatu osądzony, i mimo proźby krewnych a wszczególności brata swego starszego Jana Zborowskiego Kasztellana Gnieźnińskiego w wielkiej z Zamojskim przyjaźni żyjącego skazany na utratę życia i honoru. Jan Zborowski bynajmniej się do brata swego występków nie przymieszał. Zaś sprawa drugiego brata jego Jędrzeja, do następującego sejmu była odłożona.

Zborowscy Szlachtę buntują która mieniła iż te wyroki jej wolnościom są przeciwne, sprzeciwiają się więc onym, a zatym i sejm bez skutku rozszedł się.

Bunt w Inflanciech którego przyczyną było wprowadzenie Kalendarza poprawnego Rzymskiego, w Parnawie, zaraz był uspokojony, lecz w Rydze złe za sobą skutki pociągnął, lud albowiem żadną miarą przystać na to nie chciał iż gwiazdarskie wynalazki bynajmniej się wiary nie tyczą. Ministrowie protestancy święta podług nowego kalendarza obchodzili z rozkazu magistratu, lecz nikogo na kazania do Zborów swoich zwabić nie mogli, lud téż od zwykłej pracy w te dni nie wstrzymywał się, i oneż opuszczał gdy podług dawnego Kalendarza święto jakie przypadło, a zehodząc się do Zborów nabożeństwo bez ministrów odprawiał.

1586.

Król do Grodna jedzie. Chcąc zaś z śmierci Cara Jana Wasilewicza korzystać i Moskwę do Polskiej przyłączyć, sejm nazaczył dla otrzymania na to zezwolenie stanów, lecz niespodziana jego śmierć Moskwę od wielkiej bojaźni uwolniła. Stefan Batory przeciwnościom od siebie doznanym powiuen był przypisać i cnoty swoje i w wielu rzeczach biegłość. Przywiązany do Ferdynanda na ten czas Króla Węgierskiego, Królownę Katarzynę Książęciu Mantuańskiemu zaślubioną do Włoch odprowadził. Lecz sprzykrzywszy sobie tę służbę dla niewdzięczności Ferdynanda, który bynajmniej nie starał się o przywrócenie mu

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

wolności na służbie jego straconej, przeniósł się do dworu Jana Książęcia Siedmiogrodzkiego. Ten go posłał do Cesarza Maxymiliana, który go kazał aresztować pod tym pozorem że przymierza nie dotrzymał. Trzy lata w areszcie i osobności zostając przepędził na wydoskonaleniu dowcipu swego przez czytanie ksiąg pożytecznych zwłaszcza dobrych Dziejopisów, i przez rozmowę z ludźmi uczonemi. Po śmierci Jana obrany był jednostajnymi głosy na Księstwo Siedmiogrodzkie, i w krótcu potym na Tron Polski nastąpił.

Batory i wzrostu i postawy był poważnej, z wielką łatwością i przystojnością mówił, przeciwności doznane uczyniły go przyjemnym, ludzkim, i do litości nad nieszczęśliwościami poddanych swoich skłonny.

Wszakże te przymioty hynajmniej biegłości w wojennej sztuce i męstwu nie przeszkadzały przez co straszny był nieprzyjacielom. A Polska nigdy bardziej jak za Króla tego postronnym nie była straszliwa. Dziejów Juliusza Cesarza z rąk nigdy nie spuszczał w czym podobnym był wielu przed sobą i po sobie bohaterom, i tego czytania dobrze, gdy się trafiła pogoda używał.

Śmierć jego hasłem była wojny między lekarzami, z których każdy tege dowodził iż inni ani rodzaju choroby tego Króla, ani lekarstw do uléczenia jój zgodnych nie znali. Najbiegliciejsi z lekarzów sądzili iż otruty umarł. Nieprzyjaciele Zamojskiego wielką mieli nadzieję iż przez śmierć Królewską powaga jego upadnie.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

ZYGMUNT III.

Syn Jana Króla Szwedzkiego i Katarzyny córki Zygmunta I. Króla Polskiego wnuk Gustawa Wazy urodził się 1566. obrany Królem Polskim 1587. nastąpił na Królestwo Szwedzkie roku 1594.

1587.

Zwykle podczas Bezkrólewia zamieszki wzmagają się przez niezgodę Panów. Na sejmie konwokacyi Zborowscy i do nich przywiązani, (z których najpierwsi byli Górka Wojewoda Sandomirski i Czarnowski mąż wzięty bardzo u szlachty) próżno usiłują w nienawiść u narodu wyprawić Zamojskiego, i nakłonić szlachtę do zemszczenia się śmierci Samuela Zborowskiego, i skasowania dekretu przeciw bratu jego uczynionego. Na sejmie Elekcyi Zamojski z małym wojskiem a jego przeciwnicy z 10000 ludzi zbrojnych przybyli, chcąc piérwój kłótnie swoje uspokoić, niż do dawania głosu na Króla przystąpić. Szlachta gniewem zdzięta widząc iż dobro publiczne, dla prywatnego interessu zarzucone jest, już się do rokoszu miała, dla sprzeciwienia się zamysłom przedniejszych Panów, wstrzymana jednak od niego jest przez Prymasa i niektórych innych Senatorów.

Audyencya dana Posłom. Posłowie Cesarski, Hiszpański, Kurfirsztów, Arcyksiążąt Niemieckich i Książęcia Pruskiego zalecali stanom jednego z braci Rudolfa II. Cesarza. Posłowie zaś Cara Fiedora i Zygmunta Książęcia dziedzicznego Szwedzkiego za pryncypałami swojemi obstawali. Nuncyusz Papieski jedynie polecał obranie Króla katolika.

Litwa odłączywszy się od Polaków oczekiwana na kogo się oni nakłonia. Polacy rozdzieleni między Maxymilianem Arcyksięciem i Zygmuntem Królewiczem Szwedzkim, idąc częścią za Zborowskiemi piérwszego, częścią za Królową wdową, Zamojskim i innemi drugiego utrzymujących.

Zygmunt wnukiem był Zygmunta I. i z domu Jagiellońskiego po matce pochodził. Wychowany w nadziei osiągnięcia Tronu Polskiego, nauczył się języka tegoż narodu, i wiarę katolicką przyjął.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1632.	Jednego czasu żyjący Monarchowie.
<p>1) Anna córka Króla Arcyksięcia Austryjaca wnuczka Cesarza Ferdynanda I. zaślubiona R. 1592. naznaczono jej mocą Konstyt. 1593. pewne na wyprawę dobra w Polsce w Lit. i w Prusiech przeciw dawnemu zwyczajowi zapisania Królowi wyprawy na jednym jakim kraju całym lub powiecie. Nadto przydano iż Królowa nie mogłaby tej wyprawy użyć gdyby Król jej mąż berłem Polskim aż do śmierci nie władał. †. 1598.</p>	<p>1) Anna Marya urod. R. 1593. † 1600. Katarzyna urodzona 1594. w dzieciństwie umarła. Władysław Zygmunt urod. się R. 1595. Panował po ojcu Katarzyna urodziła się R. 1596. † 1597. 2) Jan urodził się roku 1607. † 1608. Jan Kazimierz urodził się roku 1609. panował po Bracie. Jan Albert urodził się 1612 był Biskupem Krakowskim i Kardynałem w R. 1633. † 1634. Karol Ferdynand urodził się R. 1613. był Biskupem Wrocławskim i Płockim w R. 1640. † 1655. Alexander Karol urodził się 1614. † 1635. Anna Katarzyna zaślubiona R. 1642. Filipowi Wilhelmu Falcgraffowi Rhenu z linii Nejburskiej umarła R. 1651.</p>	<p>Zygmunt III. apoplexyą ruszony umarł, mając lat 66. z których panował lat 45. pochowany w Krakowie.</p> <hr/> <p>Zygmunt Król Polski 1599 Karol 1611 Gustaw Adolf 1632 <i>Carowie Mosk.</i> Fiedor Iwanowicz 1594 Borys Gudenow 1605 Fiedor Boryssowicz 1605 Dymitr zmysłony 1606 Wasil Szujski 1610 Dymitr II. oszust 1613 Dymitr III. oszust 1613 Władysław Królewicz Polski 1613 Dymitr IV. oszust 1613 Michał Fiedorowicz 1648</p>	<p><i>Papieże.</i> Sixtus V. 1590 Urban VII. 1590 Grzegorz XIV. 1591 Innocenty IX. 1591 Klemens VIII. 1605 Leon XI. 1605 Paweł V. 1621 Grzegorz XV. 1623 Urban VIII. 1644</p> <p><i>Cesarze.</i> Rudolf II. 1612 Maciej 1619 Ferdynand II. 1631</p> <p><i>Cesarze Tureccy.</i> Mahomet III. 1604 Achmet 1617 Mustapha 1617 Osman 1622 Amurat IV. 1640</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Henryk III. 1589 Henryk IV. 1610 Ludwik XIII. 1643</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Filip II. 1598 Filip III. 1621 Filip IV. 1665</p> <p><i>Królowie Portugal.</i> Filip II 1598 Filip III. 1621 Jan Książę Braganckie 1656</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i> Elżbieta 1603 Jakób I. 1625 Karol I. 1649</p> <p><i>Królowie Duńscy</i> Fryderyk II. 1588 Chrystyan IV. 1648</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i> Jan 1592</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

Obie strony osobne rady mają. Prymas Zygmunta Królem mianuje. Zborowscy których słabsza była strona Maxymiliana przez Jakóba Woronieckiego Biskupa Kijowskiego nominują. Obie strony do Elektów *pacta conventa* posyłają i onychże do Królestwa zapraszają. Pełnomocni Posłowie Zygmunta traktat podpisali wieczystego pokoju między Szwecyją i polską przeciw wzajemnym ich nieprzyjacielom, Król obrany obowiązał się Esthonią i część summ Neapolitańskich na się przypadających, Polsce ustąpić, utrzymać armatę wodną, ryszunkiem wojennym Królestwo opatrzyć, uspokoić niektóre długi narodowe, i wszystkie narodu prawa i swobody potwierdzić.

Po starganym przez takowe niezgody (sejmie Elekcyi Zamojski Kraków, Zborowscy Wiślicą opanowali. Lecz wnet potym w tymże mieście odprawił się zjazd partyi Zygmuntofskiej, która od wojska Hetmana W. ubezpieczona potwierdziła uczynioną Elekcyą, i do Maxymiliana posłała odradzając mu przybycia do Polskiej, zlecono téż Zamojskiemu obronę Królestwa, i moc dano na pomnożenie wojska według potrzeby. Maxymilian z 6000. wojska do Polskiej wchodzi, partya z nim trzymająca przyłączeniem się do niego toż wojsko pomnaża. Obłężenie Krakowa, którego mocno broni Zamojski i Maxymiliana do odstąpienia przymusza.

Tym czasem Zygmunt z Szwecyi do Polskiej wyjeżdża z niemłym Ojca swojego żalem, który niechętnie syna posyłał do Polskiej, i nie pierwój na to zezwolił, aż Lesniowski pogroził mu Elekcyą Cara Fiedora, przez co największego nieprzyjaciela jego siły znacznie byłyby pomnożone. Z tym wszystkim Król Jan mocno synowi zalecił aby nigdy nie zezwolił na przyłączenie Estonyi do Polskiej, mając nadzieję, iż gdy Polacy mocno się o to domagać będą, syn jego pozorną w tym samym tak przykrym obowiązku znajdzie przyczynę uwolnienia się od jarzma, jak on mienił, nader uciążliwego.

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wsła- wieni ludzie.
<p><i>Gnieźnieńscy.</i> Stanisław Karn- kowski 1603 Jan X. Tarnow- ski 1606 Bernard Macie- jowski Kardyna- łał i Biskup oraz Krakow- ski, lecz Kra- kowskie Bi- skupstwo już w roku 1607. zdał.</p>	<p><i>Marszałkowie</i> W. Kor. Jędrzej Opaliń- ski 1593 Stanisław Przy- jemski 1595 Prokop Sieniaw- ski 1596 <u>Mikołaj Żebrzy- dowski</u> 1601 <u>Zygmunt Mysz- kowski</u> 1613 <u>Mikołaj Wolski</u> 1630</p>	<p><i>Hetmani W.</i> <i>Koronni.</i> Jan Zamejski 1605. Był o- raz Kancel- rzem W. K. Stanisław Zół- kiewski oraz i Kanclerz W. 1620 Stanisław Ko- niecpolski 1646</p>	<p>Sebastian Acernus albo Klonowicz † 1508. <i>Sławny</i> <i>Rymopis Łaciński.</i> Fryderyk Bartsch S. J. <i>Teolog za- wołany</i> † 1609. Math. Bembus S. J. <i>Teolog</i> 1645. Szymon Birkowski <i>sławny kaznodz.</i> zak. Kaz. 1602 Marcin Bielski <i>Diej- opsis</i>, Joachim Bielski syn Mar- cina także <i>Dziej- jopsis</i>.</p>
<p><i>Damalewicz</i> † 1608. Wojciech III. Baranowski 1615 Wawrzyniec Gębicki 1624 Henryk III. Fir- lej 1626 Jan XI. Wężyk 1638</p>	<p>Łukasz Opaliń- ski 1649 <i>Marszałkowie</i> W. W. X. L. <u>Albrycht Radzi- wiłł</u> 1593 Stanisław Ra- dziwiłł 1595 Jędrzej Zawisza 1603 Krzysztof Do- rohostajski 1609</p>	<p><i>Hetmani W.</i> <i>W. X. L.</i> Mikołaj Radzi- wiłł 1588 Krzysztof Ra- dziwiłł 1603 Jan Chodkie- wicz 1621 Leon Sapieha 1633 <i>Hetmani Polni</i> <i>Koronni.</i></p>	<p>Jan Brantus S. J. <i>Teolog, Wierszo- pis, Muzyk</i> † 1601. Adam Bursius pro- fessor w Zamo- ściu. Dawid Chilchen † 1608. <i>Polityk.</i> Stefan Chmielecki <i>sławny bohater</i> Wda Kijowski † 1630. Krzysztof Chramski † 1618. <i>Teolog.</i> Jan Kłobudzki Kra- somowca † 1609. Marcin Czechowski † 1608.</p>
<p><i>Lwowszczy.</i> Jan VI. Dymitr <u>Solikowski</u> 1603 Jan VII. Zamoj- ski 1614 Jan VIII. Ję- drzej Pruch- nicki 1633</p>	<p>Piotr Wiesio- łowski — Jan Sapieha 1635 <i>Kanclerze. K.</i> Jan Zamojski oraz i Hetman W. Kor. 1605 Maciej Pstrokoń- ski 1609 Wawrzyniec Gębicki 1613 Felix Kryski 1617</p>	<p>Stanisław Zół- kiewski 1608 Stanisław Ko- niecpolski 1624 Marcin Kazano- wski 1636 <i>Hetmani Polni</i> <i>W. X. L.</i> Krzysztof Ra- dziwiłł 1588 Jan Chodkiewicz 1603 Krzysztof Ra- dziwiłł 1633</p>	<p>Tomasz Dresner <i>Prawnik.</i> Jan Fox <i>w prawa</i> <i>biegły.</i> † 1636.</p>
	<p><u>Stanisław Zół- kiewski</u> 1620 <u>Jędrzej Lipski</u> 1624</p>		

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

Zygmunt do Gdańska przybywa i potwierdza wszystkie dane od siebie obietnice, tę wyjąwszy która za cel Estoniją miała, której prowincyi interes do śmierci Ojca swego odłożył. Król w Krakowie koronowany od Prymasa. Na sejmie koronacyi Zamojskiemu zlecono wojska na rugowanie z Polskiej Maxymiliana użyć.

1588:

Hetman W. z wojskiem podczas zimy przeciw Maxymilianowi zmierza, i dogoniwszy go pod Byczyną na Śląsku wojsko jego poraża. Maxymilian do miasta umyka lecz do poddania się z wszystkimi tam się znajdującymi przymuszony był. Stała ugoda aby do dalszego tych kłótni uspokojenia Maxymilian pozor wolności mając w niewoli zostawał.

Inni z nim w niewolą zabrani Niemcy, częścią przez okup, częścią zwłaszcza podlejszego urodzenia bez wszelkiego okupu wolno puszczeni byli. Polaków też przy nim znajdujących się wolno puszczono, za poprzedzającą jednak przysięgą wierności Królowi i Stanom Rzeczypospolitej, wyjęto jednak z tej liczby hersztów, mianowicie Górkę Wojewodę Poznańskiego i Zborowskiego Marszałka Nadwornego, których do dalszego przez stany na sejmie rozsądzenia przytrzymano. Zwycięztwo to przeciwną Królowi partyją zupełnie zwojowało i zniszczyło. Król sam na Tronie ugruntowany wszystkich którzy dotąd w obojętności zostawali pozyskał. Przyhywszy do Krakowa przed zakończeniem sejmu przyjęty był z oświadczeniem powszechnej radości. Zamojskiemu dwa Starostwa prawem dziedzicznym dano, a Stefanowi, Jędrzejowi i Baltazarowi Batorym Króla przeszłego synowcom Indygenat nadano. Pierwszy ten był przykład w Polsce nadanego Indygenatu, dawniejszych bowiem czasów skoro cudzoziemcy Szlachectwem w innych krajach zaszczytzeni w Polszcze osiedli, zaraz wszystkich praw i wolności równie jak i inni Polacy używali.

MINISTROWIE	WOJOWNICY
-------------	-----------

Wacław Lesz-
czyński 1628

Jakób Zadzik
1635

Kanclerze

W. X. L.

Krzysztof Ra-
dziwiłł 1588

Leo Sapieha
1623

Stanisław Ra-
dziwiłł 1636

Podkanclerze

Kor.

Wojciech Bara-
nowski 1590

Jan Tarnowski
1598

Piotr Tylicki
1603

Maciej Pstro-
koński 1605

Stanisław Miń-
ski 1607

Wawrzyniec
Gębicki 1609

Felix Kryski
1613

Henryk Firlej
1618

Jędrzej Lipski
1620

Wacław Lesz-
czyński 1624

Stanisław Łu-
biński 1627

Jakób Zadzik
1629

Tomasz Zamoj-
ski 1635

Podkanclerze

W. X. L.

Leo Sapieha
1589

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1589.

Posłowie Cesarscy przyrzekli iż Arcyksiążę wszelkich do Królestwa i tytułu nawet Króla Polskiego odstąpi pretensyi, i że ón sam, także Cesarz i stany Węgierskie i Czeskie tę ugodę potwierdzą; otrzymują Maximilianowi wolność który aż do Szląskich granic był odprowadzony.

Król amnetyą daje wszystkim którzy się strony Maxymiliana trzymali. Jeden tylko Zborowski Marszałek Nadworny urzędu swego pozbawiony, który Stanisławowi Przyjemskiemu był oddany.

Potwierdzenie ordynacyi Ołyckiej dla Familii Książąt Radziwiłłów, która ordynacya najpiérwsza w Polsce założona, także Zamojskiej dla potomków i Familii Hetmana W. Zamojskiego. Bulla Papieża Syxta V. utrzymująca Arcybiskupów Gnieźnieńskich przy prawie nominowania Króla, a oraz zakazująca wszystkim innym Biskupom téj nominacyi. Taż Bulla przykazuje aby Król Polski zawsze był religii katolickiej, co téż potym ustanowiono w paktach konwentach Króla Michała roku 1669. Wszakże i dawniej mianowicie konstytucyjami roku 1369. i 1496. toż samo obwarowano. Tatarowie Ruś i Podole plondrujący porażeni. Kozacy w Państwie Tureckim rabunki czyniący, Turków przeciw Polakom wzruszają. Lecz ugłaskano Turków, obiecując im iż kozacy pohamowani, i Posłowie do Porty Otomańskiej posłani będą. Król tego czasu w Rewlu został gdzie za pozwoleniem stanów z Królem Ojcem swoim interessa Szwecyi tyżące się układał. Polacy domagają się u Króla aby do Polskiej powrócił, a że Ojciec mu tego odradzał, rozeszła się wieść jakoby Król do Szwecyi powrócił i Polskiego Królestwa pod pewnemi obowiązkami Arcyksiążęciu Ernestowi ustąpić miał.

Król powróciwszy z Rewla do Warszawy jak płonna była ta pogłoska pokazał.

MINISTROWIE	MINISTROWIE	Uczeni i wsła- wieni ludzie.	Uczeni i wsła- wieni ludzie.
Gabriel Wojna 1615	Jędrzej Przyjem- ski 1618	Erazm Gliczner Minister Pro- testancki <i>Dzie- jopis</i> † 1603.	Reinhold Heiden- stein żył w roku 1602. <i>Dziejopis.</i>
Hieronim Wol- łowicz 1620	Łukasz Opaliń- ski 1630	Łukasz Górnicki <i>Dziejopis, Kra- somowca, Polil.</i>	Historię jego syn Jan Kasz- tellan Gdań- ski z manuskry- ptów ojcowskich poprawioną i roz- szerzoną wydał roku 1672.
Albrycht Ra- dziwiłł 1623	Stanisław Przy- jemski 1642	Wawrzyniec Goślicki Bi- skup Poznański † 1607. <i>Poll- tyk. Kraso- mowca.</i>	Daniel Herman o- kolo roku 1601. <i>Diejopis.</i>
Paweł Sapieha 1635	<i>Marszałkowie</i> Nad W. X. L.	Stanisław Gro- chowski okolo R 1611. <i>Wier- szopis.</i>	Jan Januszowski † 1613 <i>Dziejopis</i> i <i>w prawie biegly.</i> Drukarzem był z razu, potem od Zygmunta III. no- bilitowany.
<i>Podskarbiowie</i> W. Kor.	Stanisław Ra- dziwiłł 1593	Stanisław Gro- dzicki S. J. <i>Te- olog</i> † 1613.	Jan Krasiniński † 1613. <i>Dziejopis</i> <i>wydał opisanie</i> <i>kraju Polskiego.</i>
Jan Dulski 1589	Krzysztof Do- rokostajski 1595	Alexander Gwa- gin Włoch In- dygenat otrzy- mał okolo roku 1614 Kommen- dant Witebski.	Mikołaj Łęczycycki S. J. <i>Teolog.</i> † 1652.
Jan Firlej 1607	Piotr Wiesioł- owski 1609	Kronikę od Strykowskiiego napisaną sobie przywłaszczy- wszy pod swo- im wydał imie- niem Stry- kowski powia- da iż czytać nawet nie umiał.	Marcin Łąski S. J. <i>Teolog.</i> † 1615.
Balcer Stani- sławski 1610	Jan Sapieha 1619	Jakób Górski <i>Te- olog.</i>	Marcin Łąski dru- karz Akademii Zamojskiej w R. 1597. celował w drukowaniu ksiąg Greckich.
Stanisław War- szycki 1616	Krzysztof Wie- siółowski 1635		
Mikołaj Dani- łowicz 1624			
Hermolaus Li- geza 1632			
<i>Podskarbiowie</i> W. W. X L.			
Teodor Tysz- kiewicz 1587			
Dymitr Chalecki 1598			
Jędrzej Zawisza 1603			
Hieronim Wol- łowicz 1618			
Krzysztof Na- ruszewicz 1631			
Stefan Pac 1635			
<i>Marszałkowie</i> Nadworní Koronni.			
Jędrzej Zborow- ski 1589			
Stanisław Przy- jemski 1593			
Prokop Sienia- wski 1595			
Mikołaj Wolski 1615			

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

Konstytucyja mocą której po zejściu potomków płci męskiej Gottharda Kettlera, Karlandya tymże sposobem jak Inflanty pod władzę Królewską dostać się miała. Także ustanowienie dóbr stołu Królewskiego które się oddzieliwszy Starostwa, przy Królu zostać miały, są zaś te; żupy solne Krakowskie, Kruszce Ołkuskie, Cła koronne, Cła na Rusi. — Ekonomie Sandomierska i Samborska z Oziminą i Medenica, Ekonomia Malborska, Rogoźno, Tczów, Wielkorządy Krakowskie, Cła Gdańskie, Elbląskie, Płockie i Bygskie. W Litwie Ekonomie Grodzińska, Szawelska, Brzeska z Kobryniem, Mohylowska i Ołycka, naostatek zysk z Mennicy i podwód wynikający.

1590.

Polska cała ma się do broni dla uskromienia zuchwałości Turczyzna, daninę wymagającego. Lecz burza ta ustała przez staranie Posła Angielskiego który w Carogrodzie pokój Polakom wyjednał.

1591.

Potwierdzone na lat 11 przymierze między Polską i Moskwą. Śmierć Książęcia Słuckiego ostatniego z domu Olelkowiczów pochodzących z Włodzimierza syna najstarszego Olgierda Książęcia Litewskiego. Córka jedynaczka Książęcia tego Księżstwo to otrzymała dla tego iż to Księżstwo dziedzictwem nie zaś lennością być uznano. Zatargi między katolikami i protestantami zwłaszcza w Krakowie gdzie kacerze tak właśnie postępowali jakby wolne wiary swojej obrządki mieli. Zbory ich dwa częścią przez studentów częścią przez mieszczanów Krakowskich zburzone. Stany na Króla narzekają z przyczyny szerzącej się pogłoski iż nie dolożywszy się onych żonę brać miał, w podejrzeniu oraz zostawał Król iż Królestwo Austryjackiemu domowi oddać zamysłał.

Uczeni i wsławieni ludzie	Uczeni i wsławieni ludzie	Uczeni i wsławieni ludzie.
Piotr Lilia † 1606. Profesorem był w Poznaniu.	Justus Rabus. <i>Teolog.</i> S. J. † 1612	Dymitr Sulikowski <i>Dziejop. i Wierszopis.</i>
Jędrzej Lipski Kancelarz W. †. 1624. <i>Dziejopis i w prawie biegły.</i>	Mikołaj Rakowski S. J. † 1618 <i>Teolog.</i>	Tomasz Treter <i>Dziejopis.</i>
S. weryn Lubomliusz Zak. Kazn. † 1612.	Krzysztof Książę Radziwiłł w rozmaitych naukach biegły.	Walenty Widawski <i>Teolog</i> † 1601.
Bernard Maciejewski † 1617.	Jan Skarga Pański S. J. † 1612. <i>Kaz. i Teolog zawołany.</i>	Jan Ursyn Medyk † 1613.
Jan Makowski <i>Teolog.</i>	Stanisław Reščius † 1600	Stanisław Warszawicki S. J. <i>Teolog i w naukach różnych biegły.</i> † 1591.
Mikołaj Mosciensis Zak. Kazn. <i>Teolog.</i>	Krzysztof Przyjemski. <i>Polityk</i>	Krzysztof, Stanisława Warszawickiego brat. <i>Krasomowca, Hist. Filozof</i>
Hieronim Moskorzewski sławny Socinianin † 1623	Stanisław Reščius † 1600 <i>Teolg.</i>	Jakób Wujek S. J. <i>Teolog, tłumaczył Biblię na Polski język</i> † 1597.
Szymon Nicovius S. J. † 1594. <i>Teolog.</i>	Adam Romer † 1616 <i>Kras.</i>	Szymon Wysocki S. J. † 1622. <i>Tłumacz ksiąg pobożnych</i>
Łukasz Opaliński Marszałek W. Kor. † 1654. <i>Filozof.</i>	Jędrzej Budomin S. J. Misionarz w Chinach tamże umarł. 1633. <i>Tłumaczył niektóre księgi</i>	Jan Saryusz Zamojski Kancelarz i Helman W. † 1605. w rozmaitych umiejętnościach nader biegły. <i>Prawdziwy pisarz księgi: de Senatu Romanu.</i>
Paweł Palczewski <i>Polityk.</i>	Szymon Simonides. <i>Sekretarz Zamojskiego Wierszopis.</i>	Teodor Zawacki <i>Dziejopis</i> † 1609
Bartłomiej Paprocki o familiach pisał przytym <i>Dziejopis</i> † 1614.	Franciszek Siłański żył około roku 1626. <i>Wierszopis.</i>	Stanisław Karnkowski <i>Arcybis. Gnieźn.</i> † 1603. <i>Dziejopis.</i>
Jan Petrycy <i>Dziejopis</i> † 1620.	Jakób Skrobiszewski <i>Dziejopis</i> † 1628.	Stanisław Krzysztanowski † 1617. <i>Dziejopis.</i>
Hieronim Powodowski † 1613. <i>Teolog.</i>	Marcin Smigielski S. J. † 1618. <i>Teolog.</i>	

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1592.

Sejm w Warszawie Inkwizycją nazwany z przyczyny iż na nim pilnie roztrząsano postęпки Króla i tych których adherentami domu Austryjackiego nazywano. Król na piśmie daje przyrzeczenie iż nigdy ani z Królestwa ustępować ani przywilejom jego ubliżyć nie myślił, także iż lubo interessa Szwedzkie jego tam przytomności wyciągają, jednak przez Plenipotentów one uspokoi, a gdyby śmierć na Króla Ojca jego przypadła do Szwecyi bez zezwolenia stanów nie pojedzie. To Królewskie przyrzeczenie sprawiło iż sejm z wielką wrzawą zaczęty spokojnie się zakończył. Król Szwedzki Jan Ojciec Zygmunta umiera.

1593.

Stary Zygmuntowi pozwalają do Królestwa swego dziedzicznego wyjechać, za daną jednak od niego obietnicą iż za rok powróci. Potwierdzona tegoż czasu wolność Elekcyi. Król do Szwecyi wyjeżdżający, w Gdańsku w życia niebezpieczeństwie z okazji rozruchu między, pospólstwem wznieconego zostaje. Przybywa do Stokholmu.

1594.

Koronacyja Króla w Upsalu na Szwedzkie Królestwo po zasługach przywilejów tego narodu potwierdzeniu, którego rządy Karolowi Książęciu Sudermanii zdawszy Król, do Polskiej powraca. Podczas niebytności jego Prymas mocą konstytucyi roku przeszłego uczyniorój, audyjencyją dał Posłom Cesarskim, proszącym aby przejście Tatarom przez Polskę nie było pozwolone i do przymierza z Cesarzem przeciwko Turkom poeiągającym. Prymas odpowiedział im iż w żadne traktaty bez Króla wkroczyć nie można, z tym wszystkim iż Tatarom przejście przez Polskę do Węgier będzie zabronione. Tatarowie gwałtem przejść usilują i kraj cały przez który przechodzą pustoszą. Założenie Akademii Zamojskiej od Kanclerza i Hetmana W. Zamojskiego.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1595.

Cesarz znowu usiłuje Króla przywieść do zawarcia traktatu przeciw Turkom. Zamojski Mułtańską ziemię, którą sobie Zygmunt Batory Książę Siedmiogrodzkie przywłaszczył zawojowawszy, oddaje ją pod rząd Jéremieja Mohiły pod obowiązkiem hołdowania Polsce.

Siedmdziesiąt tysięcy Tatarów do Mułtan wpada na wsparcie Batorego, lecz porażeni od Polaków do zawarcia pokoju są przymuszeni, mocą którego Mohiła na Państwie utwierdzony został. Siedmiogrodzkiego Książęcia wojsko w podobnej przeciw Mułtanom wyprawie nie było szczęśliwsze. Ukraina od najazdów kozaków od Zółkiewskiego Hetmana Polnego Koronnego uwolniona. Sejm w Suderko-ping w Szwecyi, na którym stany tego Królestwa Karolowi Książęciu Sudermanii Regencyą od Króla daną ztwierdzają, przydając iż mu od Króla nie będzie mogła być odjęta. Zygmunt takową ustawą obrażony zniesienia cnój domaga się lecz darmo, gdyż Szwedzi utrzymywali iż koniecznie potrzebną jest na obronę ich swobód i wolności. Karol aby w podejrzenie u Króla nie wpadł regencyją z siebie składa, lecz wnet ją znowu odbiera, za usilną stanów Szwedzkich od siebie namówionych proźbą.

Rozruchy na Rusi między obywatelami obrządków Greekich, z przyczyny przyjęcia unii z kościołem katolickim Rzymskim od Metropolity Kijowskiego, Arcybiskupa Połockiego i Biskupów Włodzimirskiego, Łuckiego, Chełmskiego i Pińskiego, którzy dla oddania imieniem innych posłuszeństwa Ojcu Świętemu posłani byli. A że w tej mierze Konstantina Książęcia Ostrogskiego Wojewody Kijowskiego nie dołożono się, zwawie się on tej unii sprzeciwił, lubo dawniej wielce się do niej skłonny być pokazał. Wsparci zatem jego powagą niektórzy, wszystkich sposobów na ohydzenie zjednoczenia tego użyli, czego też nie-szczęśliwie na wielu osobach dokazali, i źródło otworzyli do nieustaunego narzekania i niepokoju które nie mało potem Rzeczpospolitą Polską zaprzętały.

PRZYPADKI ZNA CZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1596 — 1598.

Traktaty z Cesarzem nieużyteczne o przymierze przeciw Turkom. Sejm w *Arbogou* w Szwecyi na którym sejm dawniejszy w *Syderkoping* potwierdzony. Zygmunta przyjaciół do ustąpienia z Szwecyi przymuszono. Zygmunt do Królestwa swego dziedzicznego jedzie, Kalmar i Stokholm jemu się poddaje. Utarczka pod Stegeborgiem w której zwycięstwa żadna strona nie odniosła. Rozterki między Królem i Książęciem odłożone do Sejmu w Stokholmie.

1599 — 1600.

Szwedzi nie mogą od Króla otrzymać aby do Szwecyi jechał, lub syna do nich posłał którego by w religii i obyczajach swoich wychowali, jemu i potomkom jego Królestwo odbierają, Książęcią Karola Królem ogłaszają i Senatorów Zygmunтови i wiernych sądzą. Król na sejmie Warszawskim mocno na niesprawiedliwość tę utyskuje, lecz Polaków nakłonić do tego nie może aby się w tę sprawę wmięszali, w rewolucyi albowiem Szwedzkiej interes partykularny Króla, całe się Rzeczypospolitej nie tyżący upatrowali. Tym czasem Jerzy Farensbach Wojewoda Wendeński z tajemnego Króla rozkazu wtargnął do Estonii, Karol mszcząc się tego, Parnawę i inne niektóre miasta Inflanckie opanował. Jeremiej Hospodar Mułtański z Państwa swego wypędzony od Michała Hospodara Wołoskiego, przywrócony jest na toż Państwo przez Zamojskiego. Symeon brat Jeremieja uczyniony Hospodarem Wołoskim pod obowiązkiem hołdowania Polsce. Usiłowania Michały na odzyskanie Wołoskiej ziemi wniwecz poszły za mocnym sprzeciwieniem się wojska Polskiego Symeona wspierającego.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1601 — 1602.

Pokój Szwedom wypowiedziany gdy już oni całe Inflanty opanowali. Litwa Szwedów poraża pod Kokenhausen, Wenden i inne niektóre miasta odbiera. Zamojski szturmem Wolmaru dobywa, a zamek ugodą jemu się poddaje. Oblężenie Felina na którym Farenzbach Wojewoda Wendeński zabity, a Zamojski bez względu na poduszki wick swój wojsko prowadzący, ciężko raniony. Wesenberg i Weissenstein Polakom poddają się. Zamojski do Polskiej odjeżdża Komendę Karolowi Chodkiewiczowi staroście Zmudzkiemu zdawszy. *Potwierdzenie Ordynacyi Pińczowskiej dla Margrabiów Myszkowskich.*

1603 — 1604.

Wojsko Karola już Królem Szwedzkim ogłoszonego, od Chodkiewicza porażone, Karol Weissenstein obległ a Derpt odebrał.

1605.

Karol Rygę obległ, a Dunamundę wziął, Chodkiewicz na odsiecz obleżoném idzie. Walna pod Kircholmém bitwa, na której Chodkiewicz w sparty wojskiem Fryderyka Książęcia Kurlandzkiego zupełne i nader chwalebne nad Karolem odnosi zwycięstwo, którego skutkiem było uwolnienie Rygi i całych Inflant. Polacy korzystając z zwycięstwa nie starają się mając nowe przyczyny utyskowania na Króla. Za złe mu to mieli iż się znowu przez małżeńskie śluby z Arcyksiężniczką domu Austryjackiego, a to jeszcze siostrą pierwszszą żony swojej chciał złączyć. Radzono mu pojąć za żonę córkę Kurfirszta Saskiego. Zamojski rozgniewany oto iż kto inszy godnością Marszałka W. był ozdobiony nie zaś ten którego on zalecał, hersztem był sprzeciwiających się małżeństwu Królewskiemu, lecz śmierć jego która wkrótce nastąpiła, wszystkie trudności uprzętniała i Konstancyja Królową Polską została i koronowa była. Tegoż czasu na Króla padło podejrzenie iż Władysława syna swego po sobie Królem naznaczyć zamysła i powagę Królewską pomnożyć z uszczerbkiem wolności narodowej.

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1606.

Szlachta Województwa Krakowskiego uczyniwszy związek, w Steżycy zgromadza się za powodem Mikołaja Zebrzydowskiego Wojewody Krakowskiego, i ztamtąd na sejm do Warszawy skargi swoje na piśmie wyrażone posyła. Do Krakowskiej szlachty przyłączyła się szlachta z wielu innych Województw, demagająca się u Króla zadosyć czynienia żądzom swoim. Król jedne zarzuty zbijał, drugich się zaś zapierał a z strony swojej wyciągał aby one na sejmie były roztrząśnione. Rokoszanie zjazd w Lublinie mają gdzie się jak najściślejszym z sobą związkiem złączywszy, Króla do sprawowania się im z rządów swoich i postępów; także do naprawy tego wszystkiego co się prawom podług nich sprzeciwiało chcą przymusić, a wszystkich którzyby z nimi nie trzymali za nieprzyjaciół Ojczyzny ogłaszają. Zygmunt używszy wszelkich sposobów na uspokojenie tych kłótni przez pośrednictwo Senatorów rozmaitych i innych osób znakomitych strony swojej ciągnie przeciw Rokoszanom, któremi władali Zebrzydowski i Radziwiłł Rodzimaszy. Litewski o to urażony iż Dądzińskie Starostwo po śmierci Ojca nie jemu lecz Chodkiewiczowi dostało się. Już obie strony w gotowości do bitwy stały kiedy Senatorowie niektórzy, wkroczywszy w rozmowę z Hersztami Rokoszanów, onych nakłonili do tego aby zchadzki już żadnych prywatnych nie mieli, lecz spokojnie rozstrzygnięcia tej sprawy na sejmie czekali.

1607.

Rokoszanie zrywają się z tej ugody i do oręża mają się przeciw tym którzy się Rokoszowi sprzeciwiali. Król wzywa ich na sejm do Warszawy gdzie też aby wszelką obradom wolność zostawił obiecał na nich nie być przytomnym, nad to obwieścił aby śmiało stanom Rzeczypospolitej Senatorskiemu i Rycerskiemu każdy doniósł, jeśliby co przeciw niemu miał, zwłaszcza jeśliby dowieść tego mógł iż Królestwo opuścić, lub ustąpić go komu, lub naostatek wolnościom narodu sprzeciwić się chciał. Żaden się na oskarżenie Króla nie znalazł, a Król wolność Eleckey i

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

niektóre punkta paktów konwentów swoich potwierdził. Łaskawość Królewska Rokoszanów w uporze swoim utwierdziła, którzy wazyli się ogłosić iż Tron wakuje, i że przyjaciele Królewscy nieprzyjacielami są ojczyzny. Prócz Wojewody Krakowskiego, ledwie który z senatorów trzymał się Rokoszanów strony. Takowa zuchwałość przywiodła Króla do uskromienia buntowników siłą i orężem. Już uszykowane były do boju obie strony kiedy kwarciane wojsko bitwy unikając podało okazyją Wojewodzie Krakowskiemu i Rokoszanom do ucieczki. Lecz Król doścignął ich pod Guzowem o trzy mile od Radomia i zwycięstwo odniósł. Radziwiłł Podczasy Litewski pozostałych po bitwie Rokoszanów pod Warszawą zgromadza. Wojewoda Krakowski tamże wojsko swoje ściga.

1608.

Zebrzydowski poddaje się Królowi i amnestyją otrzymuje, za jego przykładem inni Rokoszanie idą. Wojna z Szwedami w Inflanciech nie ustaje.

1609.

Chodkiewicz Dunamundę i Parnawę odbiera. Wojna z Moskwą poczyna się. Bazyli Szajski wstąpiwszy na to Państwo przez zabójstwo Dymitra, wiele przeszkód doznaje od rozmaitych oszustów za Dymitra prawdziwego udających się, i o pomoc Króla Szwedzkiego prosi. Zygmunt pokój mu wypowiada w nadziei powetowania szkody utratą Szwecyi poniesonej przez zawojowanie Moskwy.

Sejm w Warszawie na którym dana Rokoszanom amnestyja i punkt w paktach konwentach o wypowiedzeniu posłuszeństwa Królowi, należycie wyłożony. Jan Zygmunt Kurfirszt Brandeburski po śmierci Ojca swego otrzymuje kuratelę na Książęciu Pruskim, i Księstwa tego Regencyją.

Założenie ordynacyi Ostrogskiej. Król obległ Smoleńsk, które to oblężenie przez dwie lecie trwało.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1610.

Król Przyzwaniem Polaków fałszywego Dymitra persikujących, onegoż partyją osłabia, a stronę Szujskiego wzmacnia. Żółkiewski Hetman W. wojsko Cara na odsiecz Smoleńskowi przybywającego zniósłszy ku Moskwie miastu zmierza i toż miasto w oblężeniu trzyma. Dymitr zmyślony toż miasto z drugiećj strony opasał. Moskale nie mogąc dwóm tak potężnym nieprzyjacielom dać odpór, onych między sobą poróżnić usiłują. Bazyli z Państwa wyzuty. Nastąpiła Elekeyja acz nie szczyra z strony Moskwy Władysława syna Zygmunta. Moskwa miasto poddaje się Żółkiewskiemu. Dymitr uciekać musi. Bazyli i dwaj bracia jego Żółkiewskiemu wydani. Moskale wierność Władysławowi poprzysięgają, i Króla Ojca jego proszą aby jak najprędzej do nich był posłany i koronawany, pod tym jednak obowiązkiem, aby Grecką religiją przyjął. Król obowiązku tego przyjąć niechce, w tym śmierć Dymitra od własnych swoich ludzi zabitego Moskalów pobudza do szukania sposobów uwolnienia się od władzy Władysława.

1611.

Król dobywszy Smoleńska na pomoc Polakom w Moskwie oblężonym nie przybywa. Niedostatek pieniędzy na płacę i zazdrość między Hetmanami Potockim i Chodkiewiczem niezgodę w wojsku pomnaża. Żółkiewski Hetman W. korony tryumfalnie do Warszawy wieżdza prowadząc za sobą Bazylego Szujskiego i dwóch braci jego w niewolę wziętych. Na sejmie następującym Władysław Królewicz po lewéj stronie Ojca siedział aby na publicznych obradach przytomnym będąc do spraw Rzeczypospolitej przywyknął.

Porzątek sądów, przepisany.

Urzędników ziemskich precedencyja między sobą, prawem utwierdzona, Jan Zygmunt Kurfirszt Brandeburski sam w osobie swojej inwestyturę solenną na Księstwo Pruskie odebrał w Warszawie przed kościołem Bernardynów.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1612.

Polacy w Moskwie nie doczekawszy się pomocy w liczbie 7000 z miasta wychodzą, i związek uczyniwszy Króla do zapłacenia im żołdu przymuszają. Którzy zaś zostali poddać się musieli. Król który tak mało staraniałożył na utrzymanie tego Państwa do Polskiej powrócił i wszelką o nim myśl nawet złożył. Michał Niedorowicz obrany Carem.

Stefan Tomsza uczyniony od Cesarza Tureckiego Hospodarem Multańskim, przymusza Konstantyna Mohyłę syna Jeremiego do opuszczenia Multan. Stefan Potocki szwagier jego usiłujący na Państwie go utrzymać sam wolność stracił i do Carogrodu był zaprowadzony.

Tatarowie bez żadnego odporu ziemię Podolską pustoszą.

1613 — 1615.

Dawne Traktaty między Polską i domem Austryjackim potwierdzone.

Litwa która do tych czasów nie była jeszcze obowiązana do płacenia kwarty, sama dobrowolnie na dwie lecie ten ciężar przyjęła.

Ustanowienie Trybunału skarbowego Radomskiego w Polsce. W Litwie zaś po zakończonym Trybunale głównym pod obranym własnym skarbowym Marszałkiem ten się Trybunał odprawuje.

Przymierze do czasu w Inflanciech podczas którego spodziewano się pokój wieczysty ustanowić za pośrednictwem Francji, Brytanii i stanów Hollenderskich. Traktaty z Szwecją i Moskwą nie doszły.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1616 — 1619.

Wojna znowu przeciw Moskalom podniesiona. Król Władysław komendę nad wojskiem obiół bez uszczerbku jednak władzy Hetmańskiej. Chodkiewicz Hetman W. Litewski wszystkie potrzebne uczynił przygotowania, lecz niekarność wojska wielką do pomyślnego wojowania tego roku przeszkodą była. Następującego roku oblężone miasto Moskwa, co Moskalów przymusiło do zawarcia przymierza na lat 14 przez które Smoleńsk, Siewierz i Czernichów przy Polsce zostać się miały. Nieszczęśliwa wyprawa przeciw Turkom w Mułtanach. Gdy się do granic Polskich zbliżali, Żółkiewski na danie im odporu wysłany, pokój z nimi zawarł bez przyłączenia się Króla i stanów Rzeczypospolitej, mocą tego traktatu Mułtany zupełnie pod Turków władzą zostać miały. Żółkiewski wymówił się okolicznościami które go do zawarcia takiego pokoju przymusiły. Tatarowie Ruś i Wołyń plondrują bez najmniejszego odporu z strony Żółkiewskiego który w obozie swoim pod Kamieńcem zostając nic nie uczynił ani na odbicie Tatarom plonu, ani na zabezpieczenie dalszym ich najazdom. Hrabia de *Althan* przyobiecawszy Królowi zaciągnąć w Niemczech 50000 wojska i one z Prus do Szwecyi przesłać, Król w nadzieję wojska tego Szwedów do buntowania się przeciw Gustawowi Adolffowi pobudza obiecując im iż sam osobą swoją dla wsparcia ich przybędzie. Gustaw uprzedza go i wojsko swoje pod Rygą wysadziwszy, całe prawie Inflanty podbija za zdradą Wolmara Farensbacha, lecz za powrotem Farensbacha od Króla Zygmunta téż Inflanty odzyskane były.

Przymierze na dwie lecie z obowiązkiem aby strona któraby pokój wypowiedzieć chciała drugą stronę trzema pierwój miesiącami otym przestrzegła.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA ZYGMUNT III.

1620.

Betlem Gabor Książę Siedmiogrodzkie urażony na Króla o to iż Cesarzowi Ferdynandowi II. 8000 kozaków Lisowczyków posłał przeciw niemu, Turków i Tatarów na Polskę poduszczał. Gracyan Hozzpodar Multański następca Tomszy i przyjaciel Polaków Króla otych zdradach przestrzegał, lecz Osman Turecki Cesarz domyślając się iż Gracyan ma skryte z Polską porozumienia, wojsko na zchwytanie jego posłał. Żółkiewski na proźbę Graciana z 8000 do Multan wszedł przeciw Turkom i Tatarom których na sto tysięcy liczonó. Bitwa na której zginął Gracyan. Polacy wstrzymawszy natarczywość nieprzyjaciół; głodem i chorobami przyciśnieni ku Polskim granicom zmierzają, lecz o milę od Dniestru na głowę porażeni byli. Żółkiewski zabity, Koniecpolski Hetman polny w niewolą do Stambułu zaprowadzony. Cesarz Turecki wojnę przeciw Polakom podnosi, którzy na sejmie naradzają się względem sposobu obronienia Ojczyzny. Postanowiono zatem 35000 wojska zaciągnąć i do niego 30000 kozaków przydawszy komendę Karolowi Chodkiewiczowi i Stanisławowi Lubomirskiemu Podczaszemu Koronnemu oddać. Królewicz téż Władysław na téj wyprawie miał być przytomnym.

Frenctyk pewny Michał Piekarski nazwany Króla do kościoła Ś. Jana w Warszawie wchodzącego dwa razy Czekanem uderzył. Rany zadane lekkie były z przyczyny iż Królewicz Władysław zamach zabójcy wstrzymał. Osądzony na zajutrz złoczyńca przyzwoitą zbrodni swojej karę odniósł.

1621 — 1622.

Kozacy do Polaków pod Chocimem przyłączyli się. — Osman Cesarz z 300000 wojska a Han Tatarski z 100000 przeciw Polakom idą. Polacy acz chorobami ra które i sam Chodkiewicz umarł osłabieni, i nie dosyć należycie w ryszunek wojenny opatrzeni mężny odpór niewiernym dają, co nakoniec Turków nakłoniło do zawarcia w Chocimie Traktatu, którego przedniejsze te były obowiązki, aby Tatarowie i kozacy Lissowczykowie od wszelkich się wz-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

jemnych najazdów wstrzymali, aby Traktat dawniej z Żółkiewskim zawarty był potwierdzony, aby u Porty Otomańskiej zawsze się Minister lub Posel Polski najdował. Aby naostatek Hospodarem Multańskim był chrześcianin i Polakom sprzyjający.

Wojna znova się w Inflanciech wszeczyna, Gustaw Adolf ją podnosi nie przestrzegłszy piérwój podług umowy Polaków. Ryga po sześcioniedzielnym obleżeniu wzięta. Nitawa poddaje się, lecz i to miasto i cały kraj z téj strony Dzwiny zawojowany, mocą zawartego na dwa lata przymierza oddany.

1623.

Król dla rozrywki w pracach swoich do Prus wyjeżdża z Królową, Królewiczem Władysławem i Królowną Anną.

1624.

Stany podczas sejmu na Króla utyskują iż synowi swemu Janowi Albrychtowi 9 tylko lat mającemu oddał Biskupstwo Warmińskie, iż Cesarzowi na odsiecz nie przestawał posyłać kozaków, iż Królowa żywiec na Śląskiej i Węgierskiej granicy kupiła co do pomnożenia Królewskiej władzy wielce pomagać mogło, a to przeciw konstytucyi wyraźnie Królom zakazującej z kupowanie dóbr nie ruchomych w Polsce. Zygmunt przyobiecał iż syn jego lat dorosłszy przysięgę wierności Rzeczypospolitej miał wykonać, także odsądzono od czci wszystkich którzyby w cudzoziemskich wojskach służyli.

Królewicz Władysław pod imieniem Książęcia Radziwiłła cudze kraje zwiedza.

1625.

Gustaw Adolf wiedząc iż Szlachta z wielu miar na Króla skarży się, pokój zrywa i część Inflant za Dzwina sobie przywłaszczywszy wojsko Sapichy Marszałka Litewskiego zniósł i wiele miast w Kurlandyi i Litwie podbił.

Pożar w Jarosławiu przez który więcéj niż na dzieśięć milionów złotych Polskich zginęło. To miasto jedno było z najbogatszych w Polsce, i wielce dla jarmarków wstawione.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1626.

Król Szwedzki do Prus wpada dla tego iż ten kraj dla długiego pokoju w żywność obficie był opatrzony, i z wojska żadnej straży nie mając położeniem swoim wielce zamysłem Gustawa sprzyjał. Prussy Książęce przymuszone do zachowania obojętności, Polskie zaś po większej części zawojowane. Król Zygmunt do Torunia na odsiecz miastu temu przybywa.

Utarczka pod Gniewem, po której Traktaty nie dochodzą. Gustaw Adolf do Szwecyi powraca i Prussy pod rząd Kanclerza Oxenstierna oddaje.

Sejm w Toruniu na którym uchwalono przymoczyć wojska i ryszpunku wojennego, także podatki na dalsze wojny prowadzenie obmyślono. Stany wielce się obrażają z uczynionej od Podkanclerza koronnego propozycyi obrania następcy na Tron po Królu panującym, co on z namowy Królowej Berła Janowi Kazimierzowi życzącój uczynił.

Do wyznaczonych Krolewiczowi Władysławowi dochodów z pewnych powiatów Moskwie odebranych, i z dwóch Starostw w Prusiech, stany 15000 złotych rocznego dochodu przydają, na co sejmowej ustawy potrzeba było ponieważ Królowie ani godności, ani dóbr nadawać nikomu nie mogą prócz zostających w równości Szlacheckiej. Stefan Chmielecki na głowę poraża pod Białą Cerkwią Tatarów Ukrainę plądrujących.

1627.

Elektor Brandeburski Zygmuntowi sprzyjający przymuszony od Gustawa do zachowania obojętności. Gniew przez Polskie wojsko odebrany. Starania stanów Hollenderskich na przywrócenie pokoju skutku nie mają dla tego iż na trzydziestuletnie przymierze inaczéj pozwolić Szwedzi nie chcieli jak pod tym obowiązkiem aby im Polacy nakłady wojenne wrócili, na co naród nie pozwalał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

Prawdziwa odrzuconego pokoju przyczyna była, nadzieja którą Król zakładał w obietnicach Gabriela *Roy* i Barona *de Auch* iż Król Hiszpański za dwa miesiące miał postać znaczną flotę z 23. okrętów złożoną na morze Bałtyckie, która to flota oporzadzona i utrzymana kosztem Hiszpanii, służyć Królowi miała do przeniesienia wojny do Szwecyi i odebrania tego Królestwa. Zygmunt uwodząc się takowemi obietnicami które dla samój swojej wielkości podejrzane być miały, zrzucił się z traktatu sobie pożytecznego i domowi Austryjackiemu zwiścić się dał, który chciwie tego pragnął aby Król Szwedzki przeciągnięciem wojny w Polsce zatrudniony nie mógł się wnieść w interesa Niemieckie. Gabriel *Roy* począł w prawdzie zakupować okręty w Lubece i Rostoku, lecz miasta Hanseatyckie sądząc iż flota Hiszpańska na Bałtyckim morzu ubliżyłaby wolności ich handłów, jednostajnie się temu sprzeciwiły.

1628.

Trzeci zjazd dla zawarcia Traktatów na którym Kurfirszt Brandeburski z stanami Hollenderskiemi pośrednikiem był, i pracować nie przestał, chociaż Hollendrzy od tego pośredniatwa odstąpili, urażeni o to iż dokończenie tego dzieła aż do sejmu odłożono. Koniccpolski straż tylną nieprzyjaciela zniósł. Generał *Wrangel* od oblężenia Gniewa dla zagęszczonych w wojsku chorób odstępować musi. Sam Gustaw przytomnym na téj kampanii był.

Duńczykowie 9 okrętów kosztem Zygmunta oporzadzonych i do Cesarza na perswazyą Barona *de Auch* posłanych zatapiają.

Podatek na kupców Polskich i Litewskich pod imieniem donatywy włożony.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1629.

Batalia pod Gorzmem wygrana przez Generała *Wrangel*, który darmo się o Toruń pekuł. W Warszawie trwo-ga wielka gdzie dla dania odporu nieprzyjacielowi nowy podatek pod imieniem podymnego obmyślono. Sprowadzono posiłkowe od Cesarza wojska dla wsparcia wojsk narodo-wych. Na tym sejmie Król który Starostwa Golubskie i Brodnicke w Prusiech do wyprawy Królowej przyłączył, przyrzekł iż więcej nie bez stanów zezwolenia nie przy-łączy.

Pułkownik *Arnheim* 7000 wojska posiłkowego do wojska Polskiego pod Grudziądzem przyłącza. Na Gustawa Adolfa lasem nie daleko Stuma do Malberga ciągnącego nie spodzianie Polacy z Cesarskimi napadają, i znaczne odno-szą zwycięztwo, Gustaw po dwa razy w niewolę wzięty po tyleż razy szczęście miał otrzymania wolności.

Gustaw pod Malborgiem okopuje się zkad go Polacy próżno w pole wywieść usiłują. *Arnheim* w podejrzeniu zostający u Zygmunta iż wojnę przeciągnąć pragnie, i że Kurfirsztowi którego Hołdownikiem był sprzyja, od Wallen-steina nazad odwołany, a na jego miejsce przysłany Hen-ryk Juliusz Książę Saskie Lawenburskie. Gustaw wojsko swoje do Elbląga odprowadziwszy, sam do Szwecyi wy-jeżdża.

Przymierze między Polską i Szwedami na lat 6 za pośrednictwem Królów Francuzkiego i Angielskiego i Kur-firszta Brandeburskiego. Mocą tego Traktatu Szwedzi utrzy-mać się mieli przy Inflantach aż do Dzwiny i niektórych miastach w Prusiech.

Stefan Chmielecki i Stanisław Lubomirski Wojewoda Ruski Tatarów porażają.

Jerzy Rakoczy po Betlemie Gabor na Księstwo Sied-miogrodzkie z krzywdą Isthuana Betlem brata Gaboro, na-stępuje.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1630.

Konieczpolski kozaków którzy się zbuntowawszy Hetmana swego zabili do posłuszeństwa przywodzi.

Związek wojska Pruskiego pod Glinianami o nie zapłacenie żołdu.

1631.

Sejm w Warszawie na którym postanowiono nowy podatek dla wypłacenia Cesarzowi summ obiecanych których się Wallenstein natrętnie dopominał. Król wolność Elekcji znowu waruje. Uchwalono aby dobra dziedziczne Szlacheckie nie mogły się dostawać tylko Szlachcie w równości zostającój, i aby kupiony od Królowej Żywiec od szlachcica jakiego mógł być odkupiony, aby na ostatek wakujące urzędy samój tylko Polskiej szlachcie były rozdawane.

Królową przy dzierzawie Starostw Golubskiego i Brodnickiego zachowano. Lecz ona w krótkce potym umarła. Janusz Książę Zbaraskie Kasztellan Krakowski ostatni z domu tego umiera.

1632.

Jakób *Roussel* Minister Szwedzki w Polsce zwiedziony pogłoską o Królewskiej śmierci pisze z Rygi do senatorów niektórych i innych osób z rycerskiego stanu zalecając im Gustawa Adolfa. Ten postępek tak Króla i inne stany obraził, iż te listy publicznie palone były, a Gustaw ich autora więzieniem skarał.

Jan Kazimierz i Alexander synowie Królewscy otrzymują na sejmie każdy po dwa Starostwa z tych które Królowej były naznaczone. Jan Albrycht otrzymuje Biskupstwo Warmińskie, a Królowna Anna Katarzyna Starostwa Golubskie i Brodnickie. Król wdzięczność swoją za to stanom oświadczając z uszczerbkiem następców swoich, ustępuje Rzeczypospolitej zysku pochodzącego z bicia monety, aby jak Piasecki mówi, lepsza na potym bez szukania zysku bita była.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNT III.

Poniesione utraty tak wielkie za panowania Zygmunta III. jako to Szwecyi, Moskwy, Inflant, prawa do ziem Mułtańskiej i Wołoskiej nie samemu tylko nieszczęściu ale téż Króla w postępowaniu błędem przypisane być powinny. Nic dziwniejszego nad sposoby których użył na zachowanie Szwecyi i zawojowanie Moskwy.

Z przygód pomyślnych jemu się zdarzających nigdy nie korzystał, owszem je odrzucać zdawał się, gdy zaś jaka się w zamysłach przeciwność trafiła wtedy je upornie do skutku przywieść usiłował. Liedwieby temu wierzono gdyby się z historyi nie pokazywało iż ten Król przy wielkiej do zdania swego zaciętości, tych najczęściej rady używał, którzy zdobyć się na radę pożyteczną nie mogli. Z tym wszystkim Pan ten był nader pobożny, sprawiedliwy i łaskawy, jednegoż zawsze w szczęściu i nieszczęściu umysłu.

On pierwszy z Królów Polskich w Warszawie mieszkać począł, z przyczyny iż to miasto mniej od Litwy i Prus odległym jest niż Kraków, i że od czasów Zygmunta Augusta w tym się mieście odprawowały sejmy. Władysław IV. postawić przy bramie tego miasta kazał wysoką Kolumnę na której posąg Ojca jego stoi. Warszawa wiecznie temu Królowi za stan swój kwitnący powinna być obowiązana.

WŁADYSŁAW IV.

Syn Zygmunta III. wstępuje na Tron r. 1632. mając lat 36.

1632.

Sejm Konwokacyi na którym Kurfirszt Brandeburski jako Ksiązę Pruski przez swego Posła domagał się aby do obierania Króla oraz z ianemi Rzeczypospolitój stanami był przypuszczony. Daga mu odpowiedź, iż prawa do tego gruntownego nie ma, zwłaszcza iż żaden z Pruskich Książąt téj prerogatywy nie używał, odesłano więc tę i inne tegoż Elektora pretenzyje do decyzji Króla przyszłego. Kwarciarne wojsko i kozacy także się głosu na Elekeyą dopominali lecz pierwszym odmówiono, drugich zaś strofowano iż z tłuma pospólstwa będąc równać się Szlachcie Polskiej chcieli. Krzysztof Radziwiłł Hetman polny Litewski sam Dyssydentem będąc starania wszelkiego dokładał na utrzymanie i wsparcie swobod tymże Dyssydentom pozwolonych. Uczynione zatym konstytucyje względem Zborów, Ministrów, i ukarańia tych którzyby Dyssydentom na przeszkodzie być chcieli, lecz się do tych konstytucyi katolicy wszyscy *salvis jâribus Sacre Romanae Ecclesiae* podpisali.

Podczas sejmku Elekeyi której miejsce między Wolą i Warszawą naznaczone było, Władysław syn najstarszy Króla zmarłego do Warszawy przyjechał, co się Polakom zwłaszcza o wolność gogliwszym bardzo nie podobało, pragnęli bowiem aby kandydat do Tronu przytomnym nie był na Elekeyi. Ztąd téż wyniknęło prawo przykazujące aby kandydaci od miejsca Elekeyi oddaleni byli. Protestacyje wielkie zaszły przeciw temu co o Dysydentach na poprzedzającym sejmie ustanowono. Które z obu stron taką żwawość wznieciły, iż się wojny domowej obawiano, wszakże to pogodził Władysław otrzymawszy aby pomienione konstytucyje do paktów konwentów włożone były. Jeden tylko Władysław do Tronu kandydatem był, i interes swój przez swoich braci, przez kilka z Senatu i Rycerskiego stanu osób utrzymywał, także od Papieskiego Nun-

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1648.	<i>Jednegoż czasu żyjący Monarchowie.</i>
<p>Cecylia Renata córka Cesarza Ferdynanda II. zaślubiona 1637. umarła roku 1644. W księgarni Akademii Wileńskiej jest list oryginalny Królewski na Pargaminie, którym o tym małżeństwie Król stanom donosi.</p> <p>Ludwika Maryja córka Karola Książęcia Mantui, Ferrary i Niwernu urodziła się roku 1611. zaślubiona przez Prokuratora 1615. koronowana roku 1646. do Polskiej zawieziona od Renaty du Bec Marszałkowej de Guébriant która Poselkiej tytuł miała.</p>	<p>Zygmunt Kazimierz urodził się roku 1640. umarł roku 1648.</p> <p>Córka jedna urodzona roku 1643. w kilka dni potym umarła.</p> <p>Syn z nieprawego łoża.</p> <p>Konstantyn de Waza.</p>	<p>Władysław IV. umarł w Mierczu w Litwie roku 1648. mając lat 52 z których 16 lat panował, pochowany w Krakowie.</p>	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Urban VIII. 1644 Innocenty X. 1655</p> <p><i>Cesarze.</i></p> <p>Ferdynand II. 1637 Ferdynand III. 1657</p> <p><i>Cesarze Tureccy.</i></p> <p>Amurat IV. 1640 Ibrahim 1655</p> <p><i>Królowie Francus.</i></p> <p>Ludwik XIII. 1643 Ludwik XIV. 1715</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i></p> <p>Filip IV. 1665</p> <p><i>Królowie Portugals.</i></p> <p>Jan z Bragancyi 1656</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i></p> <p>Karol I. 1649</p> <p><i>Królowie Duńscy</i></p> <p>Chrystian IV. 1648</p> <p><i>Królowa Szwedz.</i></p> <p>Krystyna 1654</p> <p><i>Carowie Moskiew.</i></p> <p>Michał Fiedorowicz 1648</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

oyusza i Posłów Cesarskich był zalecony. Posłowie Króla Szwedzkiego domagali się aby żadnego z synów zmarłego Króla nie obierano, chyba pod tym obowiązkiem aby się wszelkiego do Królestwa Szwedzkiego prawa wyrzekli. Ministrom Kurfirszta Brandeburskiego ledwie dano audyencyją, iż Szlachta na niego wielce narzekała, zadając mu iż Szwedów do Polskiej zwabił i onym dopomagał.

Gdańskowi prawo podpisania Elekeyi jak je mają miasta Kraków, Wilno i Lwów nadano. Władysław obrany i mianowany Królem po ztwierdzonych przez plenipotentów przysięgi wykonaniem paktach konwentach, w których obiecywał prawa narodu zachować, szkołę Rycerską założyć, w rynsztunek wojenny zbrojownie Rzeczypospolitej opatrzyć, przymierza z postronnemi zachować, pokoju ani z Szwedami an z Moskalami nie czynić bez zezwolenia stanów, braci dochody od Rzeczypospolitej mających do wykonania zwykłej senatorskiej przysięgi nakłonić, ustąpić stanom Rzeczypospolitej zysku z bicia monety pochodzącego, i summ na starostwa Krzepickie i Soleckie zaciągnionych, wojska nie przymnażać, i wojny bez wiadomości Rzeczypospolitej nie podnosić, Kamienieckie i Puckie okopy naprawiać, żadnych dóbr, ani urzędów, ani Officerstwa w Gwardyi cudzoziemcom nie dawać, żony bez naradzenia się Senatu nie brać, obmyślić na blisko następującym sejmie sposoby wystawienia floty, i dokończenia naostatek interessu tyczącego się summ Neapolitańskich.

Pełno wtedy narzekania było na złą monetę, o czym Piasecki *p. 536. edit. Crac.* dosyć obszernie pisze téż same prawie téj nieszczęśliwości przytaczając na on czas przyczyny które tego złego i tych wieków naszych namnożyły.

1633.

Na Sejmie koronacyi wypowiedziano pokój Moskalom, którzy pierwsi przymierze złamali. Jan Albrycht Biskup Krakowski brat Królewski Kardynałem uczyniony. Postanowiono aby téj godności dostąpienie, bynajmniej Arcybiskupa Gnieźnieńskiego prerogatywom nie ubliżało.

Arcybiskupi.	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstawienni ludzie.
<i>Gnieźnieńscy.</i> Jan XI. Wężyk 1638	<i>Marszałkowie</i> W. Kor. Łukasz Opaliński 1649	<i>Hetmani W. Koronni.</i> Stanisław Konięcpolski 1646	Wawrzyniec Bartyliusz. <i>Teolog</i> † 1635.
Jan XII. Lipski 1641	<i>Marszałkowie</i> W. W. X. L. Jan Sapieha 1635	Mikołaj Potocki 1651	Fabian Birkowski <i>w rozmaitych naukach biegły</i> † 1645.
Maciej II. Łubieński 1652 <i>Lwowscy.</i>	Krzysztof Wiesiołowski 1638	<i>Hetmani W. X. L.</i> Leo Sapieha 1633	Abraham Bzowius Zak. Kaz. <i>Pisarz niespracowany po</i> Baroniuszu roczne Dzieje pisak † 1637.
Stanisław Grochowski 1644	Alexander Radziwiłł 1654	Krzysztof Radziwiłł 1640	Jan Chomentowski † 1641.
Mikołaj II. Krowsnowski 1654	<i>Kancelerze. K.</i> Jakób Zadzik 1635	Jan Kiszka 1653 <i>Hetmani Polni Kor.</i>	Camillus Jasiński Zakon. Kaz. <i>w prawie kościelnym</i> <i>biegły</i> 1644.
	Tomasz Zamojński 1638	Marcin Kazanowski 1636	Piotr Kamiński Zak. Kaz. † 1642.
	Piotr Gębicki 1642	Mikołaj Potocki 1646	Grzegorz Knapski S. J. †. 1638.
	Jerzy Ossoliński 1650	Marcin Kalinowski 1652	Słownika najwyborniejszego Polskiego, Łacińskiego i Greckiego autor.
	<i>Kancelerze</i> W. X. L. Stanisław Radziwiłł 1656	<i>Hetmani Polni</i> W. X. L. Jan Kiszka 1640	Samuel Kuszewicz 1645. <i>Dziejopis.</i>
	<i>Podkanclerze</i> Kor. Tomasz Zamojński 1635	Janusz Radziwiłł 1654	Jan Lipski † 1639. <i>Wierszopis i w rozmaitych naukach</i> <i>biegły.</i>
	Piotr Gębicki 1638		Rajmund Madrowicz Zak. Kaz. † 1641
	Jerzy Ossoliński 1643		Adam Makowski S. J. <i>Kaznodz.</i>
	Alexander Trzebiński 1644		Tomasz Makowski Kanonik Kaz.
	Jędrzej Leszczyński 1651		Mikołaj Mościcki w roku 1640.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

Moskale Turków i Tatarów przeciw Polsce podusz-
czyli. Ci kraje Rzeczypospolitej pustoszą, lecz Konięcpol-
ski wydarłszy im plon i 50000 Turków zbiwszy przymusza
ich do uciekania za Dniestr.

1634.

Jerzy Wilhelm Kurfirsz Brandeburski jako Książę
Pruskie, a Bogusław XIV. Książę Pomorskie jako Dzie-
rzawca Powiatów Lemburskiego i Bütowskiego, Królowi
przez Posłów swoich hołd oddają. Władysław Moskałów
w oblężeniu Smoleńsk trzymających odpędza i w obozie
zamkniętych opasawszy do poddania się przymusza, pod
tym obowiązkiem aby przez cztery miesiące przeciw Kró-
lowi nie wojowali. Król wiele innych miast zdobywszy
ku Stolicy ciągnie i wojnę kończy Traktatem Polsce po-
zytecznym, mocą którego Król wszelkich do Moskwy pre-
tensyi odstąpiwszy uznać miał Carem Michała Fiedorowicza,
ten zaś na zawsze ustąpić miał Polszcze Smoleńska, Sie-
wierza, Czernichowa, Drehobuza, Biały, Rosława, Staro-
duba i innych miast, wyrzec się tytułu Książęcia Smoleń-
skiego i Czernichowskiego, i wszelkich pretensyi do Infant,
Esthonii i Kurlandyi, na ostatek Królowi nakłady wojenne
nadgrodzić. Obydwie potencyje obowiązały się brańców
bez litkupu na wolność puścić, i żadnej zgola wzajemnym
nieprzyjacielom nie dawać pomocy.

Odnówienie dawnych Traktatów z Turkami, co skut-
kiem było zawartego pokoju z Moskalami.

Śmierć Stanisława Tęczyńskiego ostatniego z domu
tego starożytnością w koronie jak Piasecki mówi inne
wszystkie przewyższającego. Chwała tego domu cała teraz
w Ossolińskich Familii znajduje się, którzy tychże z Tęczyń-
skimi przodków mają. Urban VIII. Papież Książęcy tytuł
Ossolińskim na Ossolinie dziedziczącym nadał: Ferdynand
II. Cesarz onychże między Książętami S. Państwa Rzym-
skiego policzył. Przymierze z Szwedami na 26. lat po-
twierdzone, za pośrednictwem Królów Francuzkiego, An-
gielskiego, stanów Rzeczypospolitej Hollenderskiej i Kur-
firszta Brandeburskiego, a za staraniem Hrabi *d'Avauw*.

MINISTROWIE	Uczni i wsławieni ludzie.
<i>Podkanclerze</i> W. X. L.	Mikołaj Oborski
Paweł Sapieha 1635	Suffragan Krakowski † 1646.
Stefan Pac 1640	Jakób Olszewski
Mikołaj Tryzna 1643	S. J. Krasomowca † 1634.
Leo Sapieha 1659	Szymon Okólski
<i>Podskarbiowie</i> W. K.	Zak. Kaz. sławny <i>Dziejopis i Genealogista</i> †
Jan Daniłowicz 1650	1666.
<i>Podskarbiowie</i> W. W. X. L.	Jan Rywocki S. J. Krasomowca †
Stefan Pac 1635	1666.
Mikołaj Tryzna 1639	Maciej Kazimierz Sarbiewski S. J. † 1640 <i>Wierszopis łaciński po starożytnych najznakomitszy w</i>
Paweł Wołłowicz 1641	<i>Lirykach.</i>
Mikołaj Kiszka 1643	Jakób Sobieski Ojciec Króla Jana III. † 1646.
Gedon Tryzna 1648	<i>Dziejopis.</i>
<i>Marszałkowie</i> Nad. Kor.	Wawrzyniec Susliuga S. J. † 1640.
Stanisław Przyjemski 1642	<i>Teolog.</i>
Adam Kazanowski 1649	Fryderyk Szembek S. J. † 1647.
<i>Marszałkowie</i> Nadworni	<i>W różnych naukach biegły.</i>
W. X. L.	Szymon Ugniewski S. J. † 1647.
Krzysztof Wiesiołowski 1635	<i>Rymopis i Dziejopis.</i>
Alexander Radziwiłł 1638	
Leo Sapieha 1643	
Mikołaj Sapieha i Jan Tyszkiewicz 1649	

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

Staneła zatem ugoda aby Szwedzi cokolwiek tylko w Prusiech zawojowali, nazad oddali, a zdobyte w Inflantach kraje aż do Dzwiny zatrzymali. Nadto obiecano w tym przeciągu trwającego przymierza o wieczystym pokój u pomyśleć. Pokój ten mógłby i w ten czas być zawarty gdyby Władysław chciał odstąpić pretensyi swoich do Szwecyi, acz przy Elekeyi swojej Polakom na piśmie dał tajemnie przyrzeczenie iż onych odstąpić miał. Przymierze to i Szwedom i Polakom potrzebne było, ci więcéj czasu przez nie mieli do przygotowania się do wojny którąby potym szczęśliwiej prowadzili, tamtym oraz uspokoić się z strony Polskiej potrzeba było, aby interesa swoje w Niemczech przez batalią pod Nortlingą podupadłe podźwigneli.

Królowi o zaślubieniu córki Fryderyka V. Falcgraffa Rhenu zamyślajacemu, sprzeciwia się Senat, i na ten zamysł szemrzą katolicy. Z tym wszystkim Władysław interes któremu Król Angielski pod tym obowiązkiem, pomoc na odzyskanie Szwecyi obiecywał, nadzieja pociągnięcia z czasem téj Księżniczki do przyjęcia wiary katolickiej, sama sprawiedliwość wyciągająca aby Król w téj mierze, tyle przynajmniej miał wolności ile każda partykularna osoba, przykład na koniec Króla Alexandra którego żona Greckiej religii była, te wszystkie przyczyny zdawły się baczniejszym daleko być ważniejsze, niż te które sprzeciwiający się Królewskiemu małżeństwu podawali. Cesarz Ferdynand II. tajemnie traktuje interes wydania córki swojej za Króla, ten aby bez Cesarza urazy z tego się wymówił wielkie na Cesarza wkłada obowiązki którą Ferdynand bez najmniejszej trudności przyjmują.

Konstytucyja względem spraw szlachty świeckiej, z duchowieństwem.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

1637.

Powiatay Lemburski i Bütowski znowu do Polskiej przyłączone po śmierci Bogusława XIV. ostatniego Książęcia Pomorskiego, a w szczególności do Województwa Pomorskiego przydane, którego niegdyś częścią były.

Król na Sejmie otrzymuje nowych ceł nad morzem w Prusiech i w Kurlandyi ustanowienie, lecz postronne potencyje widząc w tym handłów uszczerbek starają się aby do skutku nie przyszło. Urząd Generała Artyleryi w Koronie i w Litwie ustanowiony, także nowa kwarta na utrzymanie Artylleryi naznaczona.

Kozacy Kudak Fortece na uskromienie ich wystawioną zburzyli. Mikołaj Potocki Hetman polny koronny do nich w obozie okopanych szturmuje i do poddania się i wydania Hetmana Pauluka i 4 innych wodzów przymusza, którym wolność po przeproszeniu Króla obiecano.

1638.

Pauluk i inni zehwytani kozaków Hersztowie śmiercią skarani. Kozaków po odebraniu nadanych im wolności wojować zaczęto, i w obozie ściśnionych po uporczywym bronieniu się przynaglono do przyjęcia nowych ustaw dla nich uczynionych. Zostawiono im jednak nicjaką nadzieję iż dawniejsze wolności na sejmie im będą przywrócone. — Lecz tak surowie z nimi postąpiono, tyle im gwałtów wyrządzono że się dziwować nie trzeba jeśli dla tych ucisków od posłuszeństwa Rzeczypospolitej winnego odstąpili i okazyją dali wojnie onęj nieszczęśliwój Królestwu, która aby wybuchnęła śmierci tylko Władysława czekała.

Jan Kazimierz brat Królewski do Hiszpanii zmierzający w Prowancyi przytrzymany od Gubernatora więzy jednéj nadmorskiej. Na galerze Genueńskiej żeglując po kilka kroć na brzeg wysiadał dla oglądania Tonionu, Marsylii i innych niektórych portów. Francuzyi postępek swój tym wymawiali, iż do Królestwa bez paszportu wszedł, choć w służbie Hiszpanów, Francyi nieprzyjasiół zostawał, i że ciekawość jego zbyteczną złączona pilnością w oglądaniu

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

okopów, podejrzenie nie płonne sprawiła, iżby napotym flotą władając Hiszpańską nie omieszkał z tych korzystać wiadomości.

Król wyjeżdza do Cieplic bez wiadomości stanów, którzy w lat trzy potym ustanowili iż Król za granice Państwa wyjeżdżać nie może, bez otrzymanego na sejmie stanów zezwolenia.

Szlachcie Polskiej ubiegać się o tytuły cudzoziemskie, i tych które otrzymali używać zakazano, z której liczby wyjęto tytuły i godności przy unii w roku 1564 i 1569 uznane, jako to Książąt *Ostrogskich, Czartoryskich, Sanguszków, Wiśniowieckich, Radziwiłłów, Czetwertyńskich, Zbarazkich* i Łukomskich, także Hrabiów na Tęczynie i Oleśnicy.

1639.

Król w Wilnie uroczyście inwestyturę daje Jakóbowi Książęciu Kurlandzkiemu.

1640.

Królewicz Jan Kazimierz uwolniony pod tym obowiązkiem, aby nigdy więcej przeciw Francyi i jój sprzymierzonym nie wojował, Król także i Rzplta. przyobiecali nigdy się jęgo więzienia nie mścić. Królewicz ujęciem wolności w smutek wprawiony do Rzymu pojechawszy Jezuitą zostaje.

1641.

Fryderyk Wilhelm Kurfirszt Brandeburski, inwestyturę na Księstwo Pruskie w Warszawie odbiera.

1644.

Tatarowie od Koniecpolskiego porażeni.

1645.

Rozmowa w Toruniu pod Tytułem *Colloquii charitativi* między katolikami i dyssydentami od Króla naznaczona. Kanclerz Książę Jerzy Ossoliński i Jan Leszczyński Kasztellan Gnieźniński imieniem Królewskim przydowali. Jerzy Tyszkiewicz Biskup Zmudzki nauki katolickiej bronił. Zy-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

gmunt Guldenstiern za lutrów, Zbigniew Gorajski za kalwinistów obstawał. Arryanie przypuszczeni do téj rozmowy nie byli. Rozeszły się wszystkie strony nic cale nie uczyniwszy, i téj rozmowy ten jedynie był skutek, iż przez narzekania i skargi wzajemne, nienawiść i zawziętość między przeciwnemi sobie stronami pomnożona była.

1646.

Król z Wenetami w przymierze w kroczywszy ludzi do wojska zaciągać każe. Hrabia de Magni wyjednał Królowi od Papieża i Książąt Włoskich pieniądze posiłki na wojnę przeciw Turkom i Tatarom.

Stany Rzeczypospolitéj żadnej o tym wiadomości nie mając wielce się obawiają aby pod pozorem wojowania z Turkami wolność narodowa uszczerbku jakiego nie odniosła. Ztąd żwawe na sejmie skargi. Stany w nieprzytomności Króla naradzają się i stanowią aby nowe zaciągi rozpuszczone były, na co Król sam zezwala a imieniem swoim i następców swoich obiecuje iż bez zezwolenia stanów zaciągów żadnych czynić, ani wojny podnosić, ani w Traktaty wchodzić, ani nowego przymierza zawierać, ani dawnego zrywać, ani Posłów posyłać, ani cudzoziemców do rady swojej przypuszczać, ani naostatek Gwardyi własnej nad 4200 ludzi pomnażać nie będzie.

1647.

Ludwik XIV. posyła Królowi Order Ś. Ducha. Władysław już miał Order złotego runa. Na początku panowania swego zamysłał o ustanowieniu Orderu pod tytułem Niepokalanego Poczęcia Najświętszój Panny, i nato już był otrzymał potwierdzenie od Urbana VIII. Papieża, lecz się temu Polacy sprzeciwili. W samych znakach orderowych Szlachta dystynkcyją ubliżającą równości szlacheckiej upatrywała, tym dotkliwszą narodowi wolnemu iż głęboko w umysł każdego obywatela wrazone jest to zdanie, iż w stanie Szlacheckim urodzony równa się najprzedniejszemu Królestwa Familiom. Z téj przyczyny widziano w czasie późniejszych senatorów składających Ordery któremi przyozdobieni byli, aby się równości szlacheckiej miłośnikami pokazując, łatwiej serca sobie Szlachty braci swojej pozyskali.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

Kozacy od Polaków nieznośne uciemienie cierpiąc, jarzmo to z siebie zrucić stanowią.

Ustanowienie poczt. Zamiast podwód które dotąd dawane bywały, nakazano pewny pieniężny podatek, wyjąwszy jednak Posłów od Moskwy, Turek i Tatarów przyjeżdżających którym podwoły miały być dostarczone.

Zwyczaj ten co do Posłów Rossyjskich już jest zniesiony, ponieważ oni nakłady na poselstwa od dworu swego odbierają, lecz trwa jeszcze względem Posłów Tureckich i Tatarskich.

Ustawa mocą której zwykle Rzeczypospolitéj dochody miały być użyte na utrzymanie kwarcianego wojska. Te dochody na ten czas były; kwarta, cła koronne, Fordan albo cło wodne, pogłówny żydowski, komory, czwarty grosz w wielkiej Polsce i na Rusi, sumny Pruskie, składy winne, czopowe i t. d.

Władysław IV. przez wczesne za młodu do życia wojskowego przywiązanie i ćwiczenie w naukach żołnierskich, także przez Hetmanów ćwiczenie, i przytomność w obozach i dziełach wojennych, stał się wojownikiem, lecz długi pokój i wstręt od spraw publicznych dla doznanego nieraz woli swojej odporu, przywiódł go do rokosznego i gnuśnego życia. Z przyrodzenia łaskawym będąc ani szczodrobliwym być nie umiał bez rozrzutności, ani z przyjaciółmi przestając z godności i powagi spuścić bez

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

ublżenia téjżc powadzc. Z tym wszystkim porażenie Moskálów i uskromienie Turków tyle Władysławowi chwały przyczyniło, iż się kozacy za życia jego przez bojaźń w posłuszeństwie zachowali. Śmierć zaś jego niespodziana tym większego dla Polskiej nieszczęścia zródłem się stała iż hasłem kozakom była do buntowania się.

JAN KAZIMIERZ.

Syn Zygmunta III. narodzony reku 1609 wstępuje na Państwo roku 1649. Ustąpił z Tronu roku 1668. Ostatnim był z domu Jagiellońskiego po babce.

1648.

Kiedy cała prawie Europa z niezmierną radością koniec długo pożądany nieszczęśliwości swojej przez zawarcie traktatów Westfalskich widziała, Polska i zwyktemu podczas Bezkrólewia zamieszaniu, i najazdom okrótnych i rozjuszonych nieprzyjaciół podlegająca, z niewypowiedzianą trwogą na zbliżającą się burzę poglądała. Bogdan Chmielnicki którego do szukania zemsty i własne i ojczyzny swojej urazy pociągały, kozaków Zaporozkich do podniesienia buntu nakłonił. Ci kozacy nad Dnieprem mieszkający straszliwemi się byli stali Turkom. Tatarom i Moskalom. Pod Hetmanem od Króla naznaczonym zostając ku obronie Polskiej walczyli, bez żadnej inniej nagrody prócz gruntów na Ukrainie sobie pozwolonych, swobód nadanych, i plonu który odnieść nad nieprzyjacielem mogli. Można ich było poczytać za posiłkowe Polaków wojsko i zastonę przeciw Tatarom i inszym od onej ściany nieprzjacielom. Władysław IV. umysłem wojowania z Turkami bronią ich opatrzył i wodą ku Carogrodowi zmierzać kazał, gdy sam z wojskiem lądem ciągnąć miał. Gdy ję stany tym zamysłem sprzeciwiły, Władysław (podług powieści niektórych autorów) umyślnie ich uzbrojonych zostawił, i do dawania zaczepki Turkom pobudził, aby poniewolnie nawet wszczęła się wojna z Turkami. Potocki Hetman W. przeciw kozakom ciągnący gdy wiadomość odebrał o porażeniu syna swego, wraca się do Korsunia, gdzie w obozie okopanym natarczywość kozaków wstrzymać usiłuje. Lecz dla niedostatku żywności przynaglony do ustąpienia z tegoż obozu wielką odnosi klęskę, wojsko całe zniszone, ci co śmierci uszli a między niemi obaj Hetmani Kor. w niewolę dostali się, ledwie kilku ucieczką, śmierci lub niewoli uszło.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1672.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Ludwika Marya wdowa po Królu Władysławie IV. zaślubiona Królowi Janowi Kazimierzowi w R. 1649. umarła R. 1667 pochowana w kościele W.W. Panien Wizytek w Warszawie od niej założonym, oraz z klasztorem tychże Pannien. Taż Królowa do Polskiej wprowadziła W.W. XX.</p> <p><i>Congregationis Missionis</i> którym też w Warszawie kościół i mieszkanie Królewskim nakładem opatrzyla. Nie śmiertelnej pamięci Biskup Meldeński Bossuet pogrzebową na Exekwiach tej Królowej w Francyi miał mowę. To małżeństwo acz się Senatowi wiele podobano gdyż uwolnione stany były od naznaczenia wyprawy dwóm Królowom, jednak nie miało powszechnej u całego narodu aprobacyi.</p>	<p>Maryja Anna Teressa urodziła się roku 1650. † 1651.</p> <p>Karol Ludwik urodził się roku 1652. i w kilka potym miesięcy umarł.</p>	<p>Jan Kazimierz umarł w Opactwie swoim Ś. Marcina 16. Gru. 1672. gdy z Buhońskich ciepło powracał dokąd się był udał dla poratowania zdrowia swego. Serce jego złożone jest w kościele Opackim Ś. Germana <i>in pratis</i> w Mausoleum nader wspaniałym na którym jego posąg z białego marmuru ciosany stoi z nadgrobkim łacińskim bardzo pięknie pisanym który w nowym opisanu Paryża przez Germana <i>Brice</i> najduje się. Ciało tego Króla do Polskiej odeślane w krótko po śmierci Króla Michała przywiezione jest. Tych 2. Królów razem R. 1676. pochowano. Jędrzej Trzebicki Biskup Krak. z wdzięczności ku Janowi Kazimierzowi kazał mu postawić grób nader wspaniały w kościele Kat. Krakowskim.</p>	<p><i>Papieże.</i> Innocenty X. 1655 Alexander VII. 1667 Klemens IX. 1669</p> <p><i>Cesarze.</i> Ferdynand III. 1657 Leopold I. 1705</p> <p><i>Cesarze Tureccy.</i> Ibrahim 1655 Mahomet IV. 1687</p> <p><i>Królowie Francusc.</i> Ludwik XIV. 1715</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Filip IV. 1665 Karol II. 1700</p> <p><i>Królowie Portugal.</i> Jan Książę Braganckie 1656 Alfons Henryk 1667 Piotr II. 1706</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i> Karol I. 1649 Karol II. 1684</p> <p><i>Królowie Duńscy</i> Fryderyk III. 1670</p> <p><i>Królowie Szwedzc.</i> Krystyna 1654 Karol Gustaw 1660 Karol XI. 1697</p> <p><i>Carowie.</i> Alexy Michałowicz 1676</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KZIMIERZA.

Wielka w Warszawie za odebraniem téj nowiny trwoga, gdzie się już przybycia kozaków Litwe i Podole plondrujących lękano. Na sejmikach uchwalono nowe zgromadzić wojsko, i one powierzyć Dominikowi Książęciu Zaslawskiemu Wojewodzie Sendomirskiemu, Alexandrowi Konięcpolskiemu Chorążemu W. Kor. i Mikołajowi Ostrorogowi Podczaszemu Kor. których władza zupełnie równa być miała.

Kozacy acz się im powodziło, żądali jednak pojednać się z Polską, wyznając iż wyrządzone im krzywdy, mianowicie ujęcie nadanych wolności, przymusiło ich do użycia oręża przeciw gwałtownikom. Polacy uczynili im nadzieję że do dawniejszych wolności powrócić mogą, byleby tylko, buntów zaniechawszy do posłuszeństwa powrócili.

Tym czasem Jeremiej Wiśniowiecki Wojewoda Ruski, gdy do Niemierowa własnego miasta swego przyjechawszy od poddanych nie był przyjęty, gwałtem do niego wpadłszy, wszystkich obywatelów wpien wyciął.

Kozacy na zerwanie ugody narzekać poczeli, Polacy z strony swéj całą winę na szczególne niektóre osoby składają, których wydania gdy kozacy otrzymać nie mogą, Chmielnicki z 100000 wojska z Białej Cerkwi ciągnie i na posiłki Tatarskie oczekiwą. Wiśniowiecki z trzema Regimentarzami przeciw niemu z wojskiem 30000 ludzi wynoszącym ciągnie, tym umysłem aby na kozaków przed złączeniem ich z Tatarami uderzyli.

Chmielnicki dwa zamki dniem pierwiej od Polaków wzięte odbiera, ta rzecz wojsko Polskie tak zatrworzyła iż się ku Konstantynowu cofać zaczęło, nocą następującej nagłą trwogą przerażone toż wojsko bez żadnej zaszłej walki rozprószyło się, przez co obóz Polski z obłogami i działami Chmielnickiemu dostał się. Plon ten tym był znako- mitszy iż Polskie wojsko z osobliwszą wspaniałością i wielkim nakładem, na tę się wyprawę oporządziło. Niektórzy zdania tego byli iż Książę Zaslawskie téj porażki był przyczyną iż rady kanclerza Koronnego Ossolińskiego usłuchawszy pokwapił się do Warszawy dla wsparcia Elek-

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstąpieni ludzie.
<i>Gnieźnieńscy.</i> Maciej II. Łubieński 1652	<i>Marszałkowie W. Kor.</i> Łukasz Opaliński 1649	<i>Hetmani W. Koronni.</i> Mikołaj Potocki 1651	Szczepan Dama- lewicz <i>Dziejopis.</i>
Andrzej III. Leszczyński 1658	Jerzy Lubomirski 1665	Stanisław Potocki 1667	Kasper Drużbicki S. J. <i>Teolog</i> † 1660.
Wacław Leszczyński 1666	Jan Sobieski został potym Królem 1664	Jan Sobieski oraz <i>Marszałek W.K. Królem</i> został 1674	Marcin Hincza S. J. <i>Teolog</i> † 1665.
Mikołaj IV. Prażmowski 1673	<i>Marszałkowie W.W.X.L.</i> Alexander Radziwiłł 1654	<i>Hetmani W. W. X. L.</i> Jan Kiszka 1653	Jan Jaknowicz S.J. <i>Teolog</i> † 1668.
<i>Lwowscy.</i> Mikołaj II. Krosnowski 1654	Krzysztof Zawisza 1669	Jan Radziwiłł 1655	Stanisław Kosiński S. J. <i>Historyk</i> † 1657.
Jan IX. Tarnowski 1669	<i>Kanclerze K.</i> Jerzy Ossoliński 1650	Paweł Sapięha 1667	Wojciech Kwiatkowski S.J. <i>Teolog</i> żył jeszcze roku 1676.
	Jędrzej Leszczyński 1652	Michał Pac 1682	Samuel Nakielski kanonik regularny <i>Dziejeopis</i> † 1657.
	Stefan Koryciński 1659	<i>Hetmani Polni Koronni.</i> Marcin Kalinowski 1652	Marcin Olszewski S. J. <i>Teolog</i> † 1667.
	Mikołaj Prażmowski 1666	Stanisław Potocki 1654	Bartłomiej Paprocki S. J. † 1650.
	Jan Leszczyński 1677	Stanisław Lancoronski 1657	<i>Krasomowca Wierszopis.</i>
		Jerzy Lubomirski 1663	Łukasz Paprocki S. J. † 1657.
		Stefan Czarniecki 1665	<i>Historyk.</i>
		Jan Sobieski 1667	Paweł Piasecki Biskup Przemyński, † 1649.
			<i>Dziejopis sławny i w prawie zwłaszcz kościelnym wielce biegły, jako znać z księgi Praxis Episc. Po- kilka razy w krajach cudzoziemskich przedrukowanój.</i>

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

cyi Kazimierza przeciw Wiśniowieckiemu Karola Królewicza utrzymującemu. Kozacy niezmierną moc wozów rozmaitym sprzętem napelnionych, także pacholików i za obozem ciągnących ludzi i rozmaitej chałastry zabrali, dziwować się zatym nie trzeba iż przy takim motłochu często wojsku Polskiemu na żywności zchodziło, tak dalece iż dla szukania pożywienia kraj zawojowany opuszczać do składów się swoich zbliżając musiało.

Nieprzyjaciel Ruś czerwoną plondruje i kontrybucyje wybrawszy mianowicie z Lwowa i Zamościa, na Ukrainę powraca, prowadząc za sobą tłum niezmierny brańców których część większa, od głodu, nędzy, zimna i chorób wymarło.

Sejm Elekcyi. Jan Kazimierz po śmierci brata swego tytuł Króla Szwedzkiego odebrawszy stara się o koronę mając w tej mierze wsparcie od Cesarza, Króla Francuzkiego i Królowej Szwedzkiej, a najbardziej od Kurfirszta Brandeburskiego. Brat Kazimierza Karol Ferdynand Biskup Płocki i Wrocławski wsparty od najmożniejszych i najbogatszych Panów także się do Korony ubiegał za namową Stanisława Zaręby Biskupa Kijowskiego, który nadzieję miał otrzymania godności Prymasowskiej od Króla, które-muby do osiągnięcia berła dopomógł. Do czego tym większą miał nadzieję, iż żyjący na ówczas Prymas bardzo podszłego był wieku. Jan Kazimierz w ugodę z bratem wszedł i ustąpiwszy mu dochodów z Księstw Raciborskiego i Opólskiego na Szląsku Władysławowi IV. od roku 1647. zostawionych, zabiegł dwoistę Elekcyi, której się obawiano, i za jednostajnym wszystkich zezwoleniem Królem był ogłoszony.

Kurfirszt Brandeburski jako Książę Pruski, posłał był głos swój na piśmie Prymasowi, którym Kazimierza do Tronu wzywał, lecz ten głos do aktów Bezkrólewia nie był włożony, na co Kurfirszt wielce utyskował.

MINISTROWIE	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wsła- wieni ludzie.
<i>Kanclerze</i> W. X. L.	<i>Podskarbiowie</i> W. W. X. L.	Dymitr Książę Wiśniowiecki 1676	Wawrzyniec Jan Rudawski żył około roku 1660
Stanisław Ra- dziwił 1656	Wincenty Gą- siewski oraz <i>Hetman Pol</i>	<i>Hetmani Polni</i> W. X. L.	<i>Autor przedtym nieznajomy. Pol- skiej Historji któ- ra z druku wy- szła za staraniem</i>
Krzysztof Pac 1684	<i>Litewski</i> 1662	Janusz Radzi- wił 1654	<i>J. W. Zaluskiego Bisk. Kijowskiego oryginal Historji tęj mającego.</i>
<i>Podkanclerze</i> Koronni.	Krzysztof Za- wisza 1667	Wincenty Gą- siewski 1662	Szymon Starowol- ski † 1658. <i>Dzie- jopis wiele ksiąg i w innych nau- kach wydał.</i>
Jędrzej Lesz- czyński 1651	Hieronim Kry- szpin 1676	Michał Pac 1667	Stanisław Szczy- gielski Benedy- ktyń. <i>Dziejopis żył około roku 1663.</i>
Hieronim Ra- dziejowski	<i>Marszałkowie</i> Nadw. Kor	Władysław Wotkiewicz 1669	Jędrzej Węgierski <i>Dziejopis pełen kacerskich błę- dów taił się pod imieniem Adriani Regenwölschii † 1649.</i>
złożony z u- rzedu 1653	Jędrzej Lubo- mirski 1649		Seweryn Karwat Wokiciewicz S. J. <i>Krasomowca Wierszopis † 1658.</i>
Szczepan Ko- ryciński 1652	Łukasz Opaliń- ski 1662		Mikołaj Zarowski <i>sławny Matema- tyk † 1665.</i>
Jędrzej Trze- bicki 1658	<i>Marszałkowie</i> Nadw. W. X. L.		
Bogusław Le- szczyński	Jan Tyszkie- wicz 1649		
1660	Krzysztof Za- wisza 1654		
Jan Leszczyń- ski 1606	Teodor Lacki 1676		
Jędrzej Olszo- wski 1676			
<i>Podkanclerze</i> W. X. L.			
Leo Sapiaha 1659			
Alexander Na- ruszewicz 1669			
<i>Podskarbiowie</i> W. Kor.			
Jan Daniłowicz 1650			
Bogusław Le- szczyński			
1658			
Jan Kazimierz Kraśiński			
1668			

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Pacta Conventa nowemu Królowi téż same co Władysławowi przepisane były. Na sejmie uchwalono nowe podatki i zaciągi, wydano oraz wici na pospolite ruszenie, a Chmielnickiego, który w onym czasie przeciągu Kudak Fortecę zburzył, namawiano aby koniec rozruchów uczynił.

1649.

Nowe uczyniono rozporządzenia na dalsze wojny prowadzenie. Jędrzej Firlej Kasztellan Bełski, Stanisław Lanczowski Kasztellan Kamieniecki i Mikołaj Ostrorog Podczaszy Koronny najwyższą nad wojskiem władzę na sejmie koronacyi otrzymali. Kurfirszt Brandeburski otrzymał od Króla pozwolenie oddania mu hołdu przez Posła pod obowiązkiem jednak wypłacenia Królowi 90000 złotych. Chmielnicki Królewskim imieniem Hetmanem kozaków ogłoszony odebrał buławę, buńczuk i chorągiew na znak téj godności, a on swoją za to wdzięczność oświadczając na kilka miesięcy zawarł przymierze i Królewskich posłańców odesłał z projektem pokoju, którego główne obowiązki były aby Wojewoda, Kasztellan i Starosta Kijowski, Greckich obrządków byli, aby Metropolita Kijowski w Senacie między Senatorami duchownymi zasiadał, aby wojsko kozackie z 40000 złożone nie Rzeczypospolitój lecz Królowi podlegało. Ten punkt tak się Polakom zdał być niebezpieczny, iż traktatu przyjąć niechcieli. Przymierze oraz wnet zerwane było od Polaków nad kozakami mszczących się o niedoskonałe tegoż przymierza zachowanie, a wojna z większą niż przedtem zawziętością zaczęła się.

Chmielnicki po złączeniu się z Tatarami mając na 200000 wojska 9 tysięcy Polaków pod Zbarażem okopanych opasał. Polacy mężny nieprzyjacielowi nacierającemu dają odpór i statecznie głód wytrzymują, cierpliwie oczekiwając na odsiecz którą im Król obiecywał. Chmielnicki przeciw Królowi ciągnie zostawiwszy pod Zbarażem dostateczną kwotę wojska na przeciagnienie oblężenia.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Bitwa walna pod Zborowem na Rusi przez dwa dni trwająca, na której kozacy i Tatarowie porażeni pierzehać musieli. Zwycięstwa tego skutkiem był zawarty pokój mocą którego Tatarowie corocznie 90000 złotych podarunku biorąc nie tylko zaczepiać Polskiej nie mieli, ale owszem pomocą ją swoją w potrzebie wspierać, nadto oblężenie Polaków pod Zbarażem miało być zniesione.

Chmielnicki przysięgę wierność wykonawszy przeprosił Króla, który zupełną kozakom nadał amnetyją, i wszystkim ich swobody i wolności potwierdził. Hetmani zaś i następcem jego na tę godność nadane Starostwa Czechińskie pod obowiązkiem jednak podlegania we wszystkim Rzeczypospolitej. Na drugim sejmie tego roku odprawionym, Traktat ten z kozakami był potwierdzony. Należało zatem Metropolicie Kijowskiemu obiać miejsce w Senacie między Biskupami Chełmskim i Kijowskim, lecz Senatorowie duchowni wszyscy temu się sprzeciwili, grożąc iż za wejściem jego do Senatu miejsca swoje opuszczą.

Podatek na Królewskie dobra włożony każdy Possessor onych miasto żołnierza 60 złotych dawać obowiązany został, nakazana oraz inna kontrybucyja na strawą dla koni, z kąd Hiberna początek swój wzięła, przedtym wojsk na zimę zwyczajne stanowiska były w dobrach Królewskich i duchownych których mieszkańcy żywności im dostarczać obowiązani byli.

Karol Ferdynand brat Królewski Mogilskie Opactwo otrzymuje.

1650.

Król mając wiadomość iż Chmielnicki na Ukrainie nowe burdy wzniecając Moskalów i Turków przeciw Polsce podusza, Hetmanowi W. Potockiemu który świeżo z niewoli był wyszedł z Kalinowskim, przykazuje obozem stanąć pod Kamieńcem. Ta ostrożność obraziła kozaków którzy ją i ukaranie niektórych opryszków narodu swego za zgwałcenie przymierza poczytali. W tych okolicznościach mało trwałości Traktatom zawartym obiecujących, uchwalono na sejmie aby pospolite ruszenie znowu było nakazane,

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

obmyślono oraz sposoby na zebranie pieniędzy z którychby nowo zaciągi mogły być zebrane, na koniec usiłowano kozaków namówić do zachowania Traktatów Zborowskich.

Jan Hrabia *de Kraft* Poseł Karola II. Króla Angielskiego z Państwa wygnanego, stanów na sejmie zgromadzonych o pomoc dla Pana swego prosi. Ustanowiony z tym podatek na kupców Anglików i Szkotów w Polszcze osiadłych mocą którego dziesiątą część majątności swojej na w sparcie tego Króla oddawać winni byli.

1651.

Gdy Chmielnicki posłanych Komissarzów na uspokojenie zaszłych na nowo kłótni nie przyjął, do oręża jako ostatniego w tój mierze sposobu mieć się poczęto. Kozacy pierwsi wojować zaczynają, Kalinewski po odniesionych kilku nad nimi pomniejszych zwycięztwach, nieprzyjaciół przewyższającymi siłami przyciśniony do obozu Potockiego cofać się musi. Oblężenie lecz próżne Kamieńca przez kozaków. Tym czasem nowe zaciągi Szlachta przez pospolite ruszenie wezwana, i sam Król do obozu Hetmana W. przybył. Zatem wojsko Polskie na 100000 ludzi wynoszące przeciw Chmielnickiemu i Tatarom w trójnasób liczniejszym ciągnęło. Po wielu pomniejszych utarczkach, nastąpiła walna pod Beresteczkiem bitwa, na której Król hufśredni, Hetman W. prawe skrzydło, Kalinowski lewe prowadził. Jeremiej Wiśniowiecki Wójewoda Ruski pierwszy bitwę zaczął, i prawe nieprzyjaciół skrzydło po uporczywej bitwie zniósł. Tatarowie ku przyległym góróm, Kozacy do Taboru cofneli się. Tych na 200000 liczono, którzy przez czas niejaki bronili przystępu do Taboru, lecz na ostatek przełamani oboz cały z znacznym plonem i 18. działami, na łup Polakom zostawili, Król do Warszawy Szlachtę rozpuściwszy pojechał, przez co skutek zwycięztwa tego zniszczony. Pozostała część wojska pod władzą Hetmanów została. Radziwiłł Hetman W. Litewski dobywszy Kijewa, z wojskiem się koronnym łączy pod Białą-cerkwią. Pokój z kozakami zawarty mocą którego postanowiono aby wojsko kozackie z 20000 złożone Królewskim

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

roskazom podlegające, w Województwie Kijowskim zostawało, aby obrządki Greekie nienaruszenie zachowane, były z zupełną odszczepieńcom wolnością, aby kozacy wyrzekłszy się przymierza z Tatarami, żadnej na potym z niemi przyjaźni nie mieli, ale raczej do wojska Królewskiego przyłączyli się gdyby wojna przeciw Tatarom podniesiona być miała.

Karol Samuel ostatni z domu Książąt Koreckich umiera.

Traktat Lubecki z Królową Szwedzką do skutku nie przyszedł dla pretensyi Polaków chcących, aby i Inflanty Polsce ustąpione były, i Król zamianę jaką za Szwedzką Koronę otrzymał. Gdyby Jan Kazimierz łatwiejszym w téj mierze pokazał się uniknąłby okropnej onéj wojny która w krótcie potym wyniknęła.

1652.

Do tychże Traktatów i powtórnie przystąpiono za pośrednictwem Francyi, Holandyi, Rzeczypospolitéj Weneckiej, i Kurfirsztu Brandeburskiego, lecz i za tą razą skutku nie miały dla zaszyłych protestacyi Ministrów Szwedzkich przeciw pieczęci przyłożonej do instrumentu moc zupełną plenipotentom Polskim dającego, na którym i herby i tytuły Króla Szwedzkiego wryte były.

Kozacy idąc za Turków namową trzymają się przymierza z Tatarami uczynionego, przeciw obowiązkom przy zawarciu z Polską Traktatów przyjętym.

Sejm naznaczony na obmyślenie sposobów uskromienia kozaków zerwany pierwszy raz od jednego tylko Posła (jak godni wiary autorowie twierdzą) Sicińskiego Posła Upitskiego. Ta nowość onych czasów tak obrzydliwą zdała się być stanom, jak w pośledniejszych czasach chwalebna, jeśli tylko być chwala może w tym iż szlachcie ma moc tamowania obrad i zniszczenia ustaw najzbawienniejszych, któreby Rzeczpospolita uczynić mogła. Nie rozumieć jednak trzeba iż wszyscy jednego w téj mierze są zdania, owszem kochający Ojczyznę synowie nie bez żalu na złe téj prerogatywy używanie patrzą, która w niektórych oko-

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

1654.

Dwa Moskiewskie wojska wkraczają do Państw Polskich, jedno do Litwy drugie na Ukrainę. Chmielnicki z tym się drugim wojskiem złączywszy Ukrainę hołdownym od Moskwy prawem otrzymał, i w godności Hetmańskiej był potwierdzony. Od czasu poddania tego w Perejasławie do skutku przywędzionego kozacy zawsze pod protekcją Rossyi zestawali, i w wojsku Rosyjskim służyli, między pocztami nie regularnemi.

Wojsko Moskiewskie które do Litwy wtargnęło, miasta Drohobuż, Nowel, Mchilow, Połock i inne niektóre w czasie dosyć krótkim opanowało. Radziwiłł Hetman W. Lit. nieprzyjaciela pod Skłowem hamować usiłuje i onemuż nie czekając na Gąsiewskiego Hetmana polnego, pole wydaje aby sam całą z zwycięstwa sławę osiągnął. Lecz wiele swoich utraciwszy pierzchać musi, a Car Moskiewski z większą wojska swego częścią obległszy Smoleńsk, to miasto do poddania się przymusza. Padło na Obuchowicza Wojewodę Smoleńskiego podejrzenie iż powierzony sobie Smoleńska Kommandy z osad 6000 ludzi wiernie nie dochował, jakoż i prędkie podbicie miasta tego które za jedną z najgłówniejszych twierdzy wieku onego poczytane było, i słowa Cara przy odjeździe Obuchowicza z miasta nie płonnym tego zdają się być dowodem.

Moskwa Witebsk odbiera lecz od Skłowa odstępuje niczego nie dokazawszy. Na Ukrainie Hetmani Koronni Buszę, Braclaw i inne niektóre miasta kozakom wydarli. 18000 Tatarów do Polaków przyłączyło się przeciw kozakom którym przedtem obronę dawali.

Jakób Ketler Książę Kurlandzki obojętność zachować stanowi.

1655.

Walka pod Humaniem między Moskalami do których się przyłączyli kozacy, i wojskiem Królewskim które zwycięstwo odniosło, lecz gdy z niego korzystać nie starano się, Chmielnicki w dobrym porządku uszedł, i w nocy umknął kilka tylko armat i chorągwi zostawiwszy. Radzi-

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

wilk obległ Mohilow lecz daremnie. Polskie wojsko po do-
 byciu kilku miast i porażeniu niektórych kozackich hufców
 idzie najeże zimowe. Tedy lecz cale późno 60000 Tatarów na
 odsiecz Polakom przybyło.

Sejm podczas którego zapozwany Obuchowicz Woje-
 woda Smoleński o poddanie téj Fortecy, prawnemi wybie-
 gami kary uszedł.

Nowa z Szwedami wojna. Przy złożeniu berła od
 Krystyny Królowej i ustąpieniu Tronu Karolowi Gustawowi
 Falcgraffowi Rhenu Książęciu Bipontu wnukowi po matce
 Króla IX. Henryk *Canasil* Poseł Jana Kazimierza usiłował
 Pana swego utrzymywać prawa do téj Korony, przez so-
 lenną przeciw temu ustąpieniu protestacyją.

Ta protestacyja, stan oplakany Polskiej zewsząd od
 nieprzyjaciół uciśnionej, Radziejowskiego namowy, żądza
 nakoniec popisania się na początku panowania swego, i o-
 cucenia narodu pod panowaniem Krystyny uspiętego, Ka-
 rolowi Gustawowi pobudką były do podniesienia wojny
 przeciw Polakom

Kazimierz Jędrzeja Morsztyna do Szwecyi posłał dla
 odwrócenia jeśliby można téj burzy, lecz Morsztyn i au-
 dyjencyi nawet nie otrzymał dla tego iż pieczęć do listów
 jego kredencjalnych przyłożona, herb Szwedzki zawierała.
 Dwaj inni Posłowie z zupełniejszą mocą posłani wtedy do
 Stokholmu przybyli, gdy wojsko Szwedzkie już do Polskiej
 wchodziło, a Karol w drogę się gotował.

Feldmarszałek Szwedzki Witemberg do Wielkiejpol-
 skiej wchodzi z 17000 wojska, Szlachta Poznańska i Ka-
 liska w liczbie 15000 pod Uściem zgromadzona Szwedom
 się za namową Radziejowskiego poddaje wając jednak
 sobie zachowanie swobód, wolności i majątności. Król
 Szwedzki z drugiej strony z wojskiem ciągnący z Witem-
 bergiem pod Kołcm łączy się. Kazimierz Krzysztofa Przy-
 jemskiego do Karola Gustawa posyła z namową aby tam
 Posłów pełnomocnych Polskich o pokój traktować mających
 czekał, Szwed na to odpowiedział iż w Warszawie do
 obmyślenia pokoju przystąpi. Wkrótce potym poddała się

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Szwedom Warszawa, Kazimierz do Opoczna z wojskiem udał się, gdzie się Witemberg był okopał, Karol Feldmarszałkowi swemu na pomoc przybiega, oba wojska pod Czarnkową w szyku do bitwy stawają, deszcz nawalny na przeszkodzie jest obudwom stronom. Zaczym Kazimierz tłumoki na łuz nieprzyjacielowi zostawiwszy latem przyległym do Krakowa ztamtąd do Głogowka na Śląsk uszedł. W Litwie rozterki między Radziwiłłem i Gąsiewskim nie mało w tych okolicznościach uszczerbku przynosiły. Pierwszy z nich wiele się do tego przyłożył aby kraje od Moskwy nie zawojowane Szwedom się poddały.

Karol przez ugodę Kraków odbiera którego przez trzy tygodnie Czarnecki Kasztellan Kijowski bronił. Wojsko kwarciane pod komendą Lanckorońskiego Hetmana Polnego koronego zbite, poddając się Szwedom przykład całemu Polskiemu wojsku daje, które z Wodzami swemi przysięgę wierności Karolowi wykonywa. Karol protekcyją swoją stanom obiecujący sejm w Warszawie naznacza na który nicht się nie stawil, lubo liczne ze Szwedami trzymały Województwa. Książęciu Kurlandzkemu obojętność zachować pozwolono.

Szwedom się niemniej szczęśliwie w Prusach powodziło, które, Gdańsk jeden wyjąwszy, opanowali, mimo przymierze z Kurfirszttem Brandeburskim zawarte. Moskale całą Litwę pustoszą, Wilno, Mińsk i inne miasta niektóre sobie podbiwszy, Kozacy do Moskalów przyłączeni Ruś wojują i po zniesieniu szczupłego Polaków wojska Lwów oblegli, od którego za sprawą Grodzickiego mężnie się w nim broniącego odstąpić musieli. Zatem kraj cały aż do Wisły pustoszą, i Lublin spaliwszy nazad powracają. Chmielnicki w téj drodze napadł na Tatarów, od których inaczej uwolnić się nie mógł jak tylko wyrzekając się przymierza z Moskalami i uznając za Króla Jana Kazimierza, nad to przyobiegał podług woli i rozkazów tegoż Króla, łączyć się z Tatarami przeciw Szwedom. Wszakże z przymuszenia to tylko czynił Chmielnicki, i długo się chwiał między Królem Janem Kazimierzem któremu posłuszeństwo przyobiegał, i Królem Szwedzkim któremu się poddać zamyślał.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Odpór Szwedom dany pod Częstochową której dobyć nie mogli, wzbudził w Polakach odwagę wielą nieszczęśliwościami przytłumioną. Ztąd początek wzięła konfederacja Tyszowiecka na której kilka Województw i część wojska złączyła się na obronę Króla i wolności przeciw Szwedom.

1656.

Król z Ślązka do Polskiej powróciwszy w Lwowie uniwersały wydaje dla zachęcenia Polaków do zastawienia się cudzoziemcom Ojczyznę gnębiącym. Przy téjże okazji Królestwo swoje pod protekcją N. Pany oddaje.

Toż samo niegdyś w Francyi uczynił Ludwik XI. Król Francuzki z polityki, a Ludwik XIII. w roku 1638 z nabożeństwa.

Kurfirszt Brandeburski zawarł tegoż czasu przymierze z Królem Szwedzkim w Królewcu, mocą którego uznawał się hołdownikiem Króla Szwedzkiego i od niego jako lenność odbierał Warmia Prusami Biskupiami w instrumencie przymierza nazwaną, jeden tylko powiat Frawenburski wyjąwszy który przy Karolu X. zostać miał. Malborg od Szwedów wzięty. Karol widząc iż wojna którą miał za zakończoną bardziej się wzmagala, z przyczyny iż się cała Szlachta z wojskiem Polskim do Kazimierza przywiązała, z Prus do Małej-Polskiej ciągnie i Czarneckiego wojsko zniósłszy za nim do Zamościa upędza się. Rozumiejąc iż się Zamość dobrowolnie podda, do Jarosławia na Ruś mając wojsku dać odpoczynek zmierza. Czarnecki w wojsku Szwedzkim długim ciągnięciem zmordowanym z zasadzek często wypadając wielką szkodę czyni. Szwedzi nie bez straty i trudności na to miejsce przychodzą gdzie San rzeka do Wisły wpada i tam się zastanawiają z przyczyny iż brzegi przeciwne wojskiem Polskim i Litewskim osadzone były.

Gdy Karol przeprawić się przez San zamyśla, Szwedzi na okopy Litewskiego wojska pod komendą Pawła Sapięchy Wojewody Wileńskiego zostającego uderzyli. Litewskie wojsko na 8000 wynoszące w rozsypkę poszło, obóz i w nim wiele plonu Szwedom zostawiwszy, przez co wolną do Warszawy drogę Szwedzi otrzymali.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Fryderyk Margrabia Badeński na głową od Czarnieckiego porażony, Czarnieckiego téż wojsko zбите od Adolfa Jana brata Króla Szwedzkiego, Karol próżno się o Gdańsk pokusiwszy nowym się przymierzem łączy z Kurfirszttem Brandeburskim, mocą tego przymierza Król i Kurfirszt wzajemną sobie obronę dawać powinni byli, Król zaś Kurfirsztowi obiecywał Wojewodztwa Poznańskie, Kaliskie, Łęczyckie, Sieradzkie, i ziemię Wieluńską bez żadnego obowiązku hołdowniczego lecz udzielnym prawem oddać.

Jan Kazimierz z 60000 wojska Warszawę obległ. — Osada Szwedzka szczupła w niej była, lecz plon niezmierny z całej Polskiej zgromadzony znajdował się, który wodą do Szwecyi miał być odesłany. Feldmarszałek Witemberg i Ministrowie Gabinetowi Szwedzey także się znajdowali w Warszawie, która się poddać musiała, pod tym obowiązkiem aby Szwedzi wszelką zdobycz zostawiwszy do Turunia wyciągneli. Szlachta prawie gwałtem Króla przywiodła do zatrzymania Witemberga i innych dziesięciu przedniejszych Panów Szwedzkich, z przyczyny iż Szwedzi pierwsi kapitulacją albo obowiązki pod któremi poddał się im Kraków przelamali. Król tych jeńców od zapalczywości ich Polaków ochraniając, do Zamościa odesłał. Karol obleżonym na odsiecz przybyć nie mógł lecz po odebraniu Warszawy z Wojskiem swoim do którego Pruskie wojsko przyłączone było, nadszedł. Polskie wojsko znacznie umniejszone było z przyczyny iż wiele Szlachty do domów swoich powróciło. Kazimierz z pozostałym wojskiem przeprawuje się przez Wisłę i nie daleko Pragi z Szwedami potyka się. Batalia znaczną obudwóch stron klęską przez trzy dni trwała, z wygraną Szwedów którzy inné z zwycięstwa korzyści nie odnieśli, prócz odyskania Warszawy. Piotrkow wojsku Polskiemu poddaje się.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Kurfirszt Brandeburski do Prus powraca. Kazimierz wojsko pod Lublinem zgromadza. Karol do Prus Polskich zmierza. Gąsiewski Tatarami wzmocniony wpada do Prus Brandeburskich, a Szwedów z Brandeburczykami pod komendą *Kirabl de Waldek* złączonych zniósłszy, Książęcia Radziwiłła i wielu Szwedzkich Generałów w niewolę zabiera. Które to dzieła wojenne zakończył przymierzem bez dołożenia się Króla i Senatu na trzy miesiące zawartym z Kurfirsztem któremu przez to dał czas do zebrania nowego wojska. Moskale do Inflant wchodzą i próżno się o Rygę kuszą.

Kazimierz Mazurską ziemię odbiera. Nowe przymierze między Królem Szwedzkim i Kurfirsztem Brandeburskim w Lubawie zawarte przez które Prusy i Warmia bez hołdu Kurfirsztowi dostać się miały, wyjąwszy jednak powiat Frauenburski. Za ustaniem zaś potomstwa męskiej płci z Familii Kurfirszta Warmia wrócić się Szwedom miała. Zaś Prusy hołdownym prawem otrzymać mieli Margrabiowie Brandebursey w Frankonii osiedli, do tych Traktatów przydane były niektóre tajemne artykuły dotyczące się wojny z Polakami.

Tym czasem Kazimierz wszelkiego starania dokładał na zakończenie wojny z Moskalami i poduszczenie onych przeciw Szwedom, do czego pośrednictwa Cesarza użył, którego Posłowie przymierze nawet otrzymali byli, przymierze to na zieżdzie w Wilnie do dalszego czasu potwierdzone było i stanęła ugoda na podniesienie wojny przeciw Królowi Szwedzkemu i Kurfirsztowi. Stany Holenderskiej Rzeczypospolitej pewną żołnierzy kwotę do Gdańska na zmocnienie tamiecznego garnizonu posyłają, i wodną armatę swoją na Bałtyckie morze dla ubezpieczenia portu Gdańskiego. Poseł Francuzki i Hollenderski pośrednictwo Pryncypałów swoich na przywrócenie pokoju ofiarują, lecz daremnie ponieważ Szwedzi znacznej się summy w nadgrode nakładów wejennych domagali, a Polacy nie cale dać nie chcieli.

1657.

Jerzy Rakoczy Książę Siedmiogrodzki obietnicami wielkimi Króla Szwedzkiego zwabiony wchodzi do Polskiej z wojskiem 50000 ludzi wynoszącym. Szwedzi udawali przed nim iż nie łatwiejszego być nie może jak Małą - Polskę, Ruś czerwoną, Mazowsze, i część Litwy zawojowawszy nowe założyć Królestwo. Polacy Rakoczego odwieść od tego wszelkimi sposobami usiłowali, nawet czyniąc mu nadzieję przyszłego Tronu Polskiego osiągnięcia. Rakoczy bez żadnego na proźby i obietnice względu kraj Polski pustoszy, kontrybucyje wybiera, a udając iż na obronę Polskiej i przywrócenie jej do dawnego stanu przyszedł, Lubomirskiego przez 5 miesięcy Kraków w oblężeniu trzymającego do ustąpienia przymusza, sam do Krakowa wieżdza, Brześcia w Litwie dobywa, i do Karola do Warszawy jedzie. Karol którego przytomności Szwecyja potrzebowała, dla wszczętej tam przez Duńczyków wojny, Polskie interesa Rakoczemu, Pruskie Adolfowi Janowi bratu swemu zleciwszy do Państw swoich wyjeżdża. Polacy tym czasem wzajemnie do Siedmiogrodzkiej ziemi wtargnęli, Rakoczy o odwrócenie myśli począł, w tym go Wołochy i kozacy opuścili, a sam nie opatrzywszy sobie bezpieczną do powrotu drogę, pokój sobie zelżywy, z W. Hetmancin Potockim uczynić musiał. Którym za gotowe pieniądze otrzymał pozwolenie powrócenia do siebie, obowiązał się do oświadczenia Hanowi Tatarskiemu znacznej donatywy, i przeproszenia Króla i Rzeczypospolitej za swoje do Polskiej wtargnięcie. Tylko co od Polaków uwolniwszy się Rakoczy, na Tatarów wpadł, którzy nań uderzyli pod pozorem iż tę wojnę bez zezwolenia Cesarza Tureckiego podniósł.

Jeszcze nie wyszedł był z Polskiej Rakoczy kiedy posłtki od Cesarza posłane pod władzą Hrabi Hatzfelda do Polskiej weszły. — Posłtki te przyobiecane były przez Traktat zawarty z Ferdynandem III. a od Leopolda syna jego ztwierdzony, którym po śmierci Jana Kazimierza obiecano Króla obrać z domu Austryjackiego. Hatzfeld Krakowa dobył, Paweł Wirtz Pułkownik Szwedzki Kra-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

kowa Gubernator otrzymał wolność powrócenia z Szwedami do Pomorza. Wzięcie Krakowa pochóp dało do niejakiego między Niemcami i Polakami poróżnienia. Poznań w którym osada Brandeburska była, za staraniem Kurfirsztza Brandeburskiego Polaków pojednać sobie chcącego, poddaje się.

Przymierze ku wzajemnej obronie zawarte w Kopenhadze między Polską i Danią przeciw Szwedom, trwać do skończenia wojny mające na tym Traktacie zasadzał się potym Króli August II. gdy wojnę przeciw Szwedom z Danią walczącym podniósł.

Pokój sławny Wolawski z niejaką Polskiej szkoda, lecz w tych okolicznościach koniecznie potrzebny z Kurfirsztzem Brandeburskim zawarty za pośrednictwem Barona *de L'Isola* Posła Cesarskiego, tym Traktatem uwolniony został Kurfirszt od hołdu na zawsze tak jednak aby wicznie Polsce był zprzymierzonym, takowym zaś prawem on i Potomkowie jego płci męskiej na zawsze wschodnie Prusy trzymać udzielnie mieli, po ustaniu zaś potomków płci męskiej w jego Famili, tenże kraj dostać się miał lennością Margrabiom Brandeburskim na *Kulmbachu* i *Anszpachu*. — Kurfirszt téż obowiązał się z następcami swemi do przystawienia podczas wojny Polakom 1500 piechoty a 300 jazdy. Tegoż czasu ściślejsze przeciw Szwedom na 10 lat zawarto przymierze, mocą którego Kurfirszt 6000 wojska a Kazimierz posiłki bez wyrażenia liczby pewnej przyobiecali.

Traktat powtórny w Bydgoszczy, którym Król w nagrodę nakładów wojennych ustępuje Kurfirsztowi i potomkom jego płci męskiej powiatów Lemburskiego i Bütowskiego lennem prawem, i pod temiż warunkami, jak trzymane były od Książąt Pomorskich. Przytym Elbląg Miasto z powiatem puścić mu obiecuje skoro od nieprzyjaciół odebrane będzie, aż do zupełnego wypłacenia summy 400000 talarów Niemieckich.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Król zastawą Starostwo Drahimskie puszcza temuż Kurfirsztowi w summie 120000 talarów.

Kurfirszt do Berlina wyjeżdżając, rządy Pruskiej ziemi Książęciu Bogusławowi Radziwiłłowi powierza.

Bogdan Chmielnicki i Feldmarszałek Witemberg w Zamościu umiera.

1658.

Królowa Kazimiera do przyjęcia pośrednictwa Francyi namawia. Tak ona Francuzkiej Koronie sprzyjała iż kiedy Ministrowie jej, Elektora odwieść od przymierza z Austryją nie potrafili, sama do Berlina tym umysłem wyjechała. Lecz żadną miarą dokonać tego nie mogła. Nadzieja nawet wywyższenia syna Kurfirsztą na Tron Polski nieskuteczna była. Odpowiedział jej Kurfirszt (jak twierdzi Rudawski) iż Królestwo, w którym Król uszczęśliwić drugich może a sobie dobrze uczynić nie potrafi, nie zdaje mu się być godne żądzy.

Przymierze między Cesarzem Leopoldem i Kurfirsztą Brandeburskim ku wzajemnej obronie i pomocy na wojowanie wspólnych nieprzyjaciół zawarte dla wsparcia Polskiej przeciw Szwedom na fundamencie dawniejszych Traktatów.

Sejm w Warszawie na którym przymierza z Królem Węgierskim, Duńskim i Kurfirsztą Brandeburskim są potwierdzone, na tymże sejmie nowe podatki obmyślono na dalsze wojny prowadzenie, gdyby pokój nie mógł być otrzymany.

Socinianie i Arrianie na fundamencie dawnego statutu Władysława Jagiełły przeciw kacerzom uczynionego skazani na utratę majątkości, czei i życia gdyby w przeciągu lat trzech albo błędów się swoich nie wyrzokli, albo z Królestwa nie ustąpili.

Ustanowienie akcyzy w Koronie i w Litwie.

Konstytucya nakazująca aby Fortece w należytych stanie utrzymywano i przyzwoitą osadą opatrzone. Za Fortece w tedy poczytano miasta Kraków, Warszawę, Poznań, Lwów, Kamieniec i Lubowlę.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Indygenat Tytusowi Boratyniemu dany. Toruń po sześciu miesiącach oblężenia od Cesarskiego i Polskiego wojska wzięty. *Douglas* Generał Szwedzki, nagle do Nitawy wpadłszy, Książęcia Kurlandzkiego z Familją jego całą w niewolą do Rygi, a z tamąd do Iwanogroda zabiera. — Książę ten zbyt ufał przyjętej obojętności i Traktatom świeżo z Szwedami zawartym któremi się do przystawienia im żywności i pieniędzy obowiązował.

1659.

Król za przykładem idąc innych monarchów Europy uniaza się przed mniemanemi Rzeczypospolitej Angielskiej Protektorami. Przez Hieronima Pinocego u Rycharda Kromwela wymawia się z danych pieniężnych posiłków Karolowi II. Tym czasem następuje rewolucyja, Karol II. Tron Angielski osiada, *Pinoci* z Anglii niczego nie dokazawszy powraca.

Szwedzi z całej Kurlandyi Bowsk jeden wyjąwszy wypędzeni.

Po śmierci Chmielnickiego kozacy na dwie partyje byli podzieleni, z których jedna z Moskalami, druga z Wychowskim trzymała. Wychowski zprzykrzywszy sobie rządów Moskiewskich srogość, zgromadza kozaków, a złączywszy się z Budziackimi Tatarami wojsko Moskiewskie znosi, samego Wodza, Wdowiczeńko nazwanego, trupem położywszy. Wychowski pod posłuszeństwo Króla z kozakami Ukraińskimi z tej strony Dniepru mieszkającemi powraca. Traktat Hadziacki, którym prócz innych pożytecznych sobie warunków, kozacy otrzymują nadzieję naznaczenia Metropolie Kijowskiemu i 5 innym Greckiej religii Biskupom miejsca w Senacie.

Traktat ten jednak nie tak kozakom jak samemu Wychowskiemu był pożyteczny, który prócz Województwa Kijowskiego, dwa Starostwa dziedzicznym a wiele dóbr innych dożywotnym prawem otrzymał.

Szwedzi utrzymać się i zmocnić w Prusiech lecz bez skutku usiłują. Adolf Jan z Prus do Pomorza wyjeżdża.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Sejm na którym ustanowiono aby płaca porządniej wojskowych dochodziła. Frysz Socinianom naznaczony do lat dwóch skrócony.

Lubomirski Marszałek W. i Hetman Polny Koronny całe Prusy Szwedom odbiera, Malborg, Elbląg i Sztum wyjąwszy.

Car rozgniewany o bunt Kozacki i o nie zachowanie muiemanéj obietnicy przyrzeczenia mu następstwa na Tron po śmierci Jana Kazimierza, znowu wojnę podnosi, trzy wojska do Litwy i na Ukrainie wysławszy. W Litwie kilka miast odebrali Moskale i Gąsiewskiego Hetmana wojsko znieśli. Przeciwnym sposobem na Ukrainie Wychowski złączywszy się z Polakami i z Tatarami, kozaków Ządnieprskich na głowę poraża. Trubecki ich Hetman w kilka dni po bitwie z odniesionych ran umarł.

1660.

Pokój Oliwski za pośrednictwem Francyi którego Cesarz jeden przyjąć niecheiał, obierając raczej swoje z Szwedami interessa przy pośrednictwie Króla Polskiego zakończyć. Przez te Traktaty Jan Kazimierz wyrzekł się pretensyi wszelkich swoich do Szwecyi i przyłączonych do niej krain, zachowując tylko tytuł i herb Króla Szwedzkiego, z tym jednak dokładem aby ani tytułu ani herbu tego nie używał z Szwecyją lub téż z jój poddanemi traktując, i żeby oboje to zupełnie po jego śmierci ustało.

Polska całych Inflant Szwedom ustąpiła szczerą oneą częścią wyjąwszy która teraz ma tytuł Województwa Inflantskiego, odstąpiła oraz wszelkich do Esthonyi i Wyspy Osellii pretensyi. Szwedzi uwolnili Książęcia Kurlandzkiego, Elbląg, Malborg i Sztum w Prusiech oddali. Dawną z Cesarzem i Kurfirszttem Brandeburskim przyjaźń odnowili, a Traktaty z Kurfirszttem podczas wojny zawarte zkasowali. Elbląg obiecany był w prawdzie Kurfirsztowi, lecz po ustąpieniu Szwedów wojskiem Polskim był osadzony, z przyczyny iż Kurfirszt Traktatów nie zachował, i żadnych nie dodał posiłków przeciw Szwedom i Moskalom.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Polacy od jednej wojny uwolnieni z całą potęgą na drugą przeciw Moskałom idą. Kozacy z niemi trzymający Moskałów pod władzą Chowańskiego w Litwie zostających poraziwszy, onych do odstąpienia od oblężenia Lachowic przymuszają. Na Ukrainie acz kozacy Moskiewscy coraz więcej sił nabierali jednak od Polaków zniesieni byli.

1661.

Jan Kazimierz potomstwa nie mając i ostatnim z domu swego będąc na żądanie Królowej małżonki swojej postanowił siostrzenicę swoją wydawszy za Książęcia *d'Enghien* syna Książęcia Kondensza, dla dzieł wojecznych wielkim nazwanego, postarać się aby tenże Książę mianowany był następcą jego na Tron jeszcze za życia swego. Sam Król interes ten senatorom zalecił, a Wydział Biskup Warmiński Posłom. Lecz projekt ten od wszystkich jednostajnie był odrzucony, i z jego przyczyny żwawie nader Króla strofowano. Fredro Kasztellan Lwowski w senacie, a Franciszek Powalski w izbie Poselskiej najgorliwsiemi być się pokazali. Książęciu Radziwiłłowi iż Dyssydentem był, głos w izbie Poselskiej tamowano, który jednak za staraniem Króla i wielu Panów był mu poiyem pozwolony. Użył zaś pozwolonego sobie głosu na zatamowanie obrad publicznych, pokądby żądzom jego zadosyć nie uczyniono.

Ustawy względem pogłównego żydowskiego które do 105000 złotych polskich podniesione było; także względem komor i akcyzy od wprowadzonych towarów.

W Litwie podatek na tabakę włożony. Wojsko z posłuszeństwa wyłamuje się z przyczyny zatrzymanego żołdu. Zatem nowe obmyślają podatki dla zadosyć czynienia żądzom wojska. Wojsko odwłoki nie cierpiące związek czyni, na którego rozerwanie Król wyprawę przeciw Moskwie ogłasza i sam wojsko prowadzi, które nie tak o wojowaniu jako raczej o odebraniu winnej zapłaty jest troskliwe.

Socinianie z Polskiej wychodzą. Alexander VII. Papeż Królowi Janowi Kazimierzowi tytuł prawowiernego *Regis Orthodoxi* nadaje.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

1662.

Król i sposób i wolność Elekeyi, potwierdza i wszystkie uczynione kroki względem następcy na Tron kassuje. — Hieronim Radziejowski od wyroku na się przedtym uczynionego na sejmie uwolniony do Polskiej powraca, i w wielkiej u Króla łasce zostaje.

Stany wielkie podejmują starania na obmyślenie zapłaty wojsku, tym końcera ustanowione pogłówne nadzwyczajne pod tytułem *sùbsidii charitativi*. Związkowi Posłów do stanów wysyłają upominając się zapłaty, i ukarania tych którzy projekt uknówali obierania następcy na Tron za żywota Króla. Roztrząsają pretensyje wojskowe, z kąd wynika iż prócz Litewskich pretensyi zaległa wojsku Koronnemu płaca więcéj niż 26 milionów złotych polskich wynosi.

1663.

Stanęła z wojskiem Polskim ugoda przez którą 8 milionów onemu wypłacić obiecano. W Litwie nie tak prędko do zgody przyszło z przyczyny zamieszek wynikających z śmierci Gąsiewskiego Hetmana, i Żyromskiego Marszałka związkowych. Gdy bowiem obudwóch miano w podejrzeniu iż między wojskowemi kłótnie i niezgody wzniciłi aby tym łatwiej związek był rozerwany, wojskowi niektórzy wściekłością dzieci Żyromskiego rozsiekali a Gąsiewskiego rozstrzelali. Chcąc ułatwić sposoby na obmyślenie zapłaty wojsku wynalazek ten podano aby moneta podlejszój niż przedtym ligi i mniejszój wagi bita była. Rzeczpospolita arendą mennicę Boratyniemu puściła i Tynfowi od którego dotąd trwająca moneta imię wzięła. Tynfa srebrną a Boratyni miedzianą monetę sporządzili, na obudwóch téż padło podejrzenie iż téj okazji wzbogacenia się nie opuścili, a Polskę złemi pieniędzami piérwsi zarazili.

Król wojsko na Ukrainę prowadzi dla uskromienia kozaków którzy się znowu Moskwie poddali, lecz oni po twierdzach tułając się bitwy unikali.

 PRZYPADKI ZNA CZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Henryk Juliusz Książę *d'Enghien* zaślubił sobie Księżniczkę Annę córkę Falcgraffa siostrzenicę Królewską, Królowa odtąd wszystkich sposobów użyła na to aby się korona Polska temuż Książęciu, lub Ojcu jego Książęciu Konduszowi dostała. Jan Kazimierz Księstwa Opolskie i Racyborskie Królowej ustąpił, ta zaś one przedała Cesarzowi, i wzięte za nie pieniądze na posag Księżniczce Falcgraffa córce oddała.

1664.

Polacy wiele miast Moskwie w samymże kraju Moskiewskim odbierają, Moskale pod Brańskiem w Księstwie Siewierskim porażeni, Czyrkassy ich Wódz z wojskiem pierzchać musi, następując przymierze na trzy miesiące podczas którego o pokój nie skutecznie traktowano.

Na Ukrainie część kozaków do nowych się zamieszek miała z namowy jak mniemano Wychowskiego Wojewody Kijowskiego, który mimo godność swoje senatorską za wyrokiem sądu wojskowego w Korsuniu rozstrzelany.

Kozacy od Polaków przepłoszeni, jednak bez znacznego pożytku. Jerzy Lubomirski (którego Ojciec od Ferdynanda III. roku 1647 uczyniony Książęciem Ś. Państwa Rzymskiego) Marszałek W. i Hetman Polny Koronny zaciągnął na się nienawiść dworu dla nieustannych protestacyi przeciw obraniu następcy na Tron za życia Króla, i dla pociągania usilnego innych senatorów do zdania swego. Dwór za Herszta go przeciwników swoich mając, a oraz sądząc iż z nim oraz cała partyja jego upadnie, kazał go na sejm zapożywać obwinionego o to iż wojnę domową w Ojczyźnie wzniecić zamysłał, skazany zatem był na utratę majątności, urzędów i życia. Hieronim Dunin od którego był oskarżony, z sześciami świadkami zaprzysiął punkta jemu zadane, między którymi i ten był iż stan Rzeczypospolitej Polskiej przemienić chciał na wzór tego co Kromwell do Anglii wprowadził, a oraz siebie téj nowéj Rzeczypospolitej Protektorem czyniwszy, godność tę dziedzictwem potomstwu swemu zostawić.

Lubomirski do Wrocławia wyjechał.

 PRZYPADKI ZNAĆZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

1665.

Król łaskę Marszałkowską Janowi Sobieskiemu a buławę polną Czarnieckiemu Wojewodzie Kijowskiemu oddał.

Zabójców Hetmana Gąsiewskiego skarano

Na sejmie extraordynaryjnym Posłowie do obrad przystąpić niechęć ażby Lubomirski od kary uwolniony został, o co Krakowscy Posłowie tak usilnie u Króla nalegają, iż on przyrzec im musiał iż o tym skutecznie pomyśli. Lecz gdy od dnia do dnia odwlekał, przyjaciele Lubomirskiego niecierpliwością zdięci sejm zerwali przez Łosia Posła Dobrzyńskiego. Ztąd skargi i ntyskiwania wzajemne. Lubomirskiego partyi zadawano iż interes partykularnej osoby nad pożytek całej Ojczyzny przekłada. Ona wzajemnie narzekała na uciemczenie Szlachty i Rzeczypospolitej przez Senatorów, i na to iż Lubomirski nie winnym będąc jako ostatni winowajca był osądzony.

Król z Ukrainy i z Litwy wojsko przeciw Lubomirskiemu posyła, który z 8000 wojska do Polskiej był powrócił. Połubiński Litwę prowadzący zbity od Otrzyckiego Marszałka konfederacyi i zehwytany sam z kilką officerami, których jako też i żołnierzy na tysiąc, Lubomirski wolno bez okupu kazał puścić. Lubomirski do W. Polski z wojskiem swoim ciągnie, Król z wojskiem go ściga, część większa Szlachty do Lubomirskiego przystaje.

Jędrzej Trzebicki Biskup Krakowski i Tomasz Lezeński Biskup Chełmski, gdy wojska w szyku do boju pod Palczynem stanęły, pokój pod pewnemi warunkami przywracają, między któremi były te aby Lubomirski przywrócony był do godności, amnestyja zkonfederowanym dana, i nadgroda tym którzy dla przechodów żołnierskich szkodę ponieśli. Lubomirski do zakończenia sejmu za granicą miał zostać a wojskowi związku nie targając rozłożeni na wyznaczone leże zimowe. Lubomirski Królowi się upokorzywszy do Wrocławia powrócił.

 PRZYPADKI ZNAZNIĘJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

1666.

Sejm którego chciwie żądano iż się na nim wszelkie wewnętrzne zamieszania zakończyć miały. Zaciętość Króla w nienawiści przeciw Lubomirskiemu, oddanie Buławy Polnej Janowi Sobieskiemu po śmierci Czarneckiego, ostyglność Marszałka Izby Poselskiej w utrzymaniu interesu Lubomirskiego, i ten sejm skutku pozbawiły, który zatym był zerwany. Wojna domowa na nowo zaczyna się, Lubomirski znakomite pod Montwami nad Notecią zwycięstwo odniósł, po którym w Ładonicach wnet pokój zawarty, pod temi przedniejszemi warunkami, aby Lubomirski i z nim trzymający Królowi się upokorzyli, aby Lubomirski zkonfederowane wojsko rozpuściwszy do zakończenia tych kłót ni mieszkał na miejscu które mu od Króla naznaczone będzie, aby wojsku po rozwiązanym związku żołd za trzy miesiące był zapłacony, aby na ostatek ta amnestyja na przyszłym sejmie była potwierdzona.

Król z strony swojej publicznie na piśmie dał przyrzeczenie, iż za życia nikomu do osiągnięcia Tronu dopomagać nie będzie. Lubomirski i przedwiejsi jego przyjaciele Królowi się submittują. Lubomirski nie sądząc się być bezpiecznym w Polsce do Wrocławia wyjeżdża, gdzie nagle na początku następującego roku umarł.

Sejm na którym ostatnia ugoda potwierdzona być miała, zerwany jest przez Łukomskiego Posła Witebskiego. Część wielka kozaków poddaje się Turkom, którzy dla obronienia onych przeciw Polaków Tatarów nasyłają, ci się z kozakami złączywszy, znoszą wojsko szczupłe Polskie pod władzą regimentarza Machow'skiego zostające i jegoż samego nicostrożnie narażającego się na nieprzyjaciela daleko niż mniemał liczniejszego, w niewolę zabierają.

1667.

Traktat Andruszowski przymierze z Moskalami do 13. lat przeciągający, mocą którego, Siewierz, Czernichów i Ukraina za Dnieprem na zawsze, część zaś Wojewodztwa Kijowskiego z samymże Kijowem na dwa lata Moskwie się dostały. Moskwa zaś przywróciła Połock, Witebsk i całe

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Polskie Inflanty. Obie strony także się obowiązały do dania sobie posiłków przeciw Turkom i Tatarom i do ułożenia przez ten czas przeciąg wieczystego pokoju.

Sejm na którym ugoda Łagonicka i wolność Elekeyi od Króla potwierdzona. Postrzeżono iż dwór nie całe opuścił staranie otrzymania Tronu dla Księżęcia *d'Enghien*, owszem był wtedy odgłos iż Morsztyn referendarz Koronny i Posel w Francyi w instrukcyi swojej miał, aby rzeczowego Księżęcia do Polskiej sprowadził, któryby sobie partyję w wojsku obecnym będąc, łatwo zebrał. Szlachta te postęпки jawnie Królowi wymiałał, tych nawet Senatorów wymieniając którzy na to zezwolili. Intrygę tę całą najbardziej śmierć Królowej pomieszała gdyż ona jej duszą była. Wiele ona dowcipu i innych przymotów miała, których téż użyć umiała. Rudawski powiada iż rządziła mężem swoim jak Murzynek Słoniem.

Hetman W. Sobieski po kilka razy Tatarów Podole, Ruś i Wołyń plundrujących poraża. Kozaków część wraca się do posłuszeństwa Królowi i Rzeczypospolitej. Tatarowie od tego czasu nigdy na pomoc wojsku Polskiemu nie byli przyzwani. Jednakże i tych czasów naszych powstańcy od nich przychodzą z oświadczeniem Królowi i Rzeczypospolitej przyzwoitej przyjaźni, i szczupłemi podarunkami za które inne daleko znaczniejsze odbierają. Ta szczodrobliwość Polaków ku nim z ludzkości bardziej niż z jakiej powinności pochodząca, wiele do tego pomaga aby się spokojnie w granicach swoich zachowali.

Hieronim Radziejowski do Cesarza Tureckiego Posłem naznaczony, aby go odwiódł od wojny. Mahomet IV. pokój przyobcał hyleby tylko Król przeciw Moskwie wojnę podniósł i żadnej sobie władzy nad kozakami pod protekcyją Porty Otomańskiej zostającemi nie przywłaszczał.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

1668.

Polacy względem tych podanych warunków naradzić się nie mogli, z przyczyny zerwanego Sejmu następującego i zaszłej potym Abdykacyi Królewskiej. Francyja wykretami swojemi do celu sobie zamierzonego przyeszła wmowiwszy w Króla aby w zamianę Tronu Opactwo przyjął, aby tym sposobem wstęp do tegoż Tronu Książęciu Konduszowi był otworzony. Usiłowano wprawdzie te zamysły przed Szlachtą zataić, głosząc wszędzie iż największą osiągnięcia berla nadzieję miał Książę Nejburskie. Tak tedy Król na sobie przewieść nie mógł aby po śmierci nawet żony swojej jęj zamysłów odstąpił. Zebrawszy zatem senat oznajmił mu iż dla słabości zdrowia z wielkiego do spraw publicznych przyłożenia się pochodzącej, dla żądry spokojnego życia w wieku podeszłym przyzwoitej, dla rozmaitych przykrości poniesionych z przyczyny sprzeciwiających się jego zamysłom rozmaitych osób, dla niewdzięczności której mimo wszystko ojcowskie starania swoje doznawał, na koniec dla zaciętości niektórych poddanych swoich, postanowił wyzuć się z Królewskiej dostojności. Gdy wszystkie Senatorów proźby i przekładania skutku pozbawione zostały, wyznaczono sejm na którymby Król berło złożył. Odprawiła się ta ceremonia z powszechną a do tego szczerą żalnością. Całe zgromadzenie wszystkie stany łzami swemi żal swój okazywały z utraty tego Króla na którego jednak słuszne narzekania przyczyny miały. Co dowodem jest znakomitym miłości i przywiązania narodu Polskiego do swoich Królów nigdy nieustającego.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Jan Kazimierz roku następującego po sejmie Elekcyi wyjechał, i dosyć miał potym czasu do narzekania na takowy postępek z którego pożądany skutek nie wyniknął. Do Francyi przyjechawszy wielce sobie przychylnie narodu damy miał, dla tego iż w klejnoty dobrze był opatrzony, jak pisze Bussi de Rabutin w listach swoich. Rozumiano nawet iż drugą pojmie żonę albo Annę wdowę Edwarda Falcgraffa Rhenu siostrę piérwszój żony swojój jak tenże autor świadczy, albo Marszałkową *de L'Hopital* z praczki do tego szczęścia stopnia wyniesioną. (*Curiosites historiques Paris 1759*) Starał się potym tajemnie przez Kanclerza Olszowskiego o Biskupstwo Wrocławski (Zaluski Tom I. p. 280) A od Króla Francuzkiego otrzymał Opactwa Ś. Germana *in pratis*, i Ś. Marcina w Niwernu, z kilką innemi beneficjami kościelnemi.

Królewiczem, Jezuitą, Kardynałem, Króiem, Opatem bywszy dał dowód iż odmiany stanu w nim nie zawsze z pilnej uwagi pochodziły. Wojowania umiętność w nim dosyć wielka była, wielą językami mówił, ku powierchownemu nabożeństwu zbyt skłonny był. Surowym się Radziejowskiemu i Lubomirskiemu, posłusznym żonie swojój pokazał.

Jan Kazimierz Królestwo w podlejszym daleko stanie zostawił niż je wziął, a Polska jeśli co starodawniej chwały swojój straciła, téj utraty czasy od panowanie tego Króla liczyć powinna. Za niego, kozacy posłuszeństwo Polsce wypowiedzieli, Pruskie Księztwo lenności pozbywszy udziałnym się stało, powiaty Lemburski i Bütowski acz lennym prawem Kurfirsztowi dane od Korony odpadły, część najznacniejsza Infant kraju tak obfitego, Esthonia, Oselia, Smoleńsk, Siewierz, Czernichow od Polskiej oderwane zostały, Moneta podła owa, to ciężka narodu plaga wojnie się

PRZYPADKI MNACZNIĘJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

najokrótniejszej równająca zagęściła. Ale co wszystkie te nieszczęścia przewyższa i kształt rządów z krctesem prawie wywróciło, była ona okropna potrzeba którą Polacy, prawa obierania Królów tak gorliwie strzegący, tak oraz zabiegający wszelkim Królów przeciw niemu zamachom, przyciśnieni, następstwo na Tron Carowi, Rakoczemu, Królowi Szwedzkiemu i domowi Austryjackiemu obiecywali. — Wielce to ubliżyło chwale narodu Polskiego, najwyborniejszych przywilejów swoich dla zachowania wątych ostatnich wolności wyrzekającego się, której zaiste podpory po tak srogim skołataniu znacznie zwałłone być musiały.

PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIOWIECKIEGO.

MICHAŁ TOMASZ WIŚNIO- WIECKI.

Syn Jeremiego Wiśniowieckiego Wojewody Ruśkiego i Gry-
zeldy Zamojskiej córki Kanclerza Tomasza Zamojskiego,
wnuczki W. Jana Zamojskiego.

1668.

Gdy powazeczne zadumienie z złożenia berła przez Jana Kazimierza pochodzące ustało, stany Rzeczypospolitej Polskiej u Kurfirszt Brandeburskiego o przywrócenie Starostwa Drahimskiego upominały się, gdyż je opanował przeciw warunkom zawartych Traktatów, to jest nie uczyniwszy żadnej odezwy względem wypłacenia winnego mu długu. Tęz stany pragnęły aby Kurfirszt z pretensyami swemi do obrania Króla przyszłego zatrzymał się. a tytułu Pana ziem Lemburskiej i Bütowskiej nie używał, ponieważ tych powiatów dzierzawę, lennością tylko, sobie miał pozwoloną. Kurfirszt na to odpowiedział, iż względem tych wszystkich interessów, wysłę pełnomocnych Ministrów, dla ułożenia onych na sejmie Elekeyi.

Królowa Krystyna żałująca tego iż się sama Szwedzkiego Tronu pozbawiła, z ustąpienia Jana Kazimierza chcąc korzystać kroki niektóre dla osiągnięcia Polskiej Korony czyni *Archenholtz* Tom. III.

1669.

Na tymże sejmie poprawiać to wszystko usiłowano co za panowania przeszłego Króla z granic praw wykroczyło. Konstytucyja przykazująca aby ani dwa ministeria, ani ministerium z buławą, ani dwa ziemskie urzędy jednéjże osobie nie były dawane. Tęz stany Króla przyszłego obowiązać oraz chciały do ułożenia precedencyi między Dygnitarzami i officyalistami Koronnemi, co się jednak dotąd nie stało, z niemają osób szczególnych krzywdą, którym przez to do częstych względem precedencyi sprzeczek podana jest okazyja.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1673.	<i>Jednegoż czasu żyjący Monarchowie.</i>
<p>Eleonora córka Cesarza Ferdynanda III. narodziła się roku 1653 zaślubiona Królowi Michałowi 1670 a potem Karolowi V. Księciu Lotaryńskiemu w R. 1678. umarła R. 1697.</p>		<p>Michał Król umarł w Lwowie 10. Listopada 1673. mając lat 33 z których panował lat 5. pochowany w kościele Katedralnym Krakowskim serce jego złożone u Kamendulów pod Warszawą.</p>	<p><i>Papieże.</i> Klemens IX. 1669 Klemens X. 1676</p> <p><i>Cesarze.</i> Leopold I. 1705</p> <p><i>Cesarze Tureccy.</i> Mahomet IV. 1687</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Ludwik XIV. 1715</p> <p><i>Królowie Hiszpańs.</i> Karol II. 1700</p> <p><i>Królowie Portugal.</i> Piotr II. 1706</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i> Karol II. 1684</p> <p><i>Królowie Duńscy</i> Fryderyk III. 1670 Chrystian V. 1699</p> <p><i>Królowa Szwedz.</i> Karol XI. 1697</p> <p><i>Carowie Moskiew.</i> Alexänder Michałowicz 1676</p>

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIEWIECKIEGO.

Prawo nakazujące aby Król Polski zawsze katolickiej rzymskiej był religii a oraz zabraniające mu abdykacyi Królewskiej godności, także zakazujące aby za życia swego o Elekeyją żadnego na Tron następcy nie starał się. — Wyrok téż za Jana Kazimierza przeciw Jerzemu Lubomirskiemu uczyniony, jako przeciw winowajcy zelżonego majestatu, zniesiony.

Filip Wilhelm Falcgraff Rhenu z Nejburskiej linii, i Karol Książę Lotaryński ubiegają się do Tronu, na którego osiągnięcie Książę Kondeusz próżne podejmuje starania. Wsparty on był od Prymasa i wielu senatorów, ale odrzucony całe od szlachty, która żwawie ekluzyi się jego domagała. Królowie Angielski i Szwedzki, także Kurfirszt Brandeburski i sam Cesarz acz tylko na pozór, Falcgraffa Rhenu zalecały, który po sobie cały prawie miał senat, jako przeciwnie Książę Lotaryński od Leopolda skutecznie acz tajemnie wspary, całą miał szlachtę. Ta rozgniewana o to iż czas Elekeyi zamierzony daremnie upływał, a podejrzanie na senatorów mając iż umyślnie różne zarzucali trudności dla przewleczenia onęj, hurmem ku szopie zmierzając i do niej strzelać poczęła. Senatgrom wnijsć chcącym drogę tamowano, a ten rozruch z wielką trudnością był uspokoiony. Od tego czasu kształt szopy odmieniono i do niej ściany przydano między słupami, dach utrzymującami.

Prymas do zbierania głosów przystępuje, wszystkie Województwa na dwie podzielone były partyje jedną Falcgraffa, drugą Książęcia Lotaryńskiego. Zdało się wtedy iż jedyny sposób zagodzenia tych dwóch partyi był, trzeciego podać kandydata. Przed Elekeyją Jędrzej Olszowski Biskup Chełmiński Podkanclerzy Koronny wydał był księgę w której po roztrząśnieniu przymiotów ogłoszonych kandydatów, dowodził tego iż najprzyzwoitsza rzecz byłaby Polaka Króla obrać w szczególności zaś wielce Książęcia Korybuta Wiśniowieckiego wychwalał. Autor tę pociechę miał iż księga jego skutek pożądany miała, a oraz smutek gdy sam widział jak się mało tenże skutek z nadzieją powziętą zgadzał. Gdy szlachta Województwa Kaliskiego w wiel-

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstawięni ludzie.
<p><i>Gnieźnieńscy.</i> Mikołaj IV. Prażmowski † 1673 <i>Lwówscy.</i> Wojciech Koryciński † 1675</p>	<p><i>Marszałkowie W. Kor.</i> Jan Sobieski oraz i Hetman W. Królem obrany 1674 <i>Marszałkowie W.W.X.L.</i> Alexander Potubiński 1679 <i>Kanclerze. K.</i> Jan Leszczyński 1677 <i>Kanclerze W. X. L.</i> Krzysztof Pac 1684 <i>Podkanclerze Kor.</i> Jędrzej Olszowski 1676 <i>Podkanclerze W. X. L.</i> Michał Radziwiłł oraz Hetman Polny 1680 <i>Podskarbiowie W. K.</i> Jan Jędrzej Morstyn 1684 <i>Podskarbiowie W.W.X.L.</i> Hieronim Kryszpin 1676 <i>Marszałkowie Nad. Kor.</i> Jan Klemens Branicki 1673 <i>Marszałkowie Nadworni W. X. L.</i> Teodor Lacki 1670</p>	<p><i>Hetmani W. Koronni.</i> Jan Sobieski oraz Marszałek W. Kor. Królem został roku 1674 <i>Hetmani W. W. X. L.</i> Michał Pac 1682 <i>Hetmani Polni Kor.</i> Dimitr Książę Wiśniowiecki 1676 <i>Hetmani Polni W. X. L.</i> Michał Radziwiłł oraz i <i>Podkanclerzy</i> 1680</p>	<p>Mikołaj Cichowski S. J. † 1669. <i>Teolog zawołany przeciw Socinianom wiele pisał.</i> Daniel Pawłoski S. J. <i>Teolog</i> † 1673 Paweł Potocki żył jeszcze w roku 1670. Był Kasztellanem Kamienieckim i Ojcem sławnego Prymasa Teodora Potockiego. Jego pozostałe pisma zebrał, J. W. Załuski Biskup Kijowski i wydrukować dał. Samuel Przyppkowski † 1670 <i>Polityk.</i> Krzysztof Zawisza † 1669 <i>Wierszopis.</i> Łukasz Załuski S. J. <i>Teolog</i> † 1673.</p>

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIEWIECKIEGO.

kim zamieszaniu i sprzeczkach zostawała z przyczyny rozdwojonych umysłów upornie się przy swoim kandydacie trzymających Stanisław Krycki dla pojednania ich Książęcia Wiśniowieckiego podał. Całe się nań Województwo zgodziło, do którego zaraz siedem innych Województw z wielką i małą Polską przystąpiło. Litwa także do nich przystąpiła za namową Biskupów Chełmińskiego i Płockiego i Wojewody Sandomirskiego, mimo usiłowania wszystkich Radziwiłłów i Paców. Marszałek koła rycerskiego Felix Potocki to widząc protestował się przeciw Elekcyi Piasta i z Elekcyjnego pola do Warszawy ustąpił, za nim w téż ślady poszli Marszałek W. Sobieski i inni Panowie. Stanisław Lubomirski Starosta spiski Potockiego zastąpił, w tym téż i inni na Michała Elekcyją zezwolili, która się z prędkością nie wypowiedzianą i czasu do rozważenia niedająca odprawiła.

Michał z dawnych Książąt Litewskich po kontrybucie rodzonym Jagiełły bracie pochodzący, majątności swojej przez kozaków pozbawiony, od Królowej Ludowiki i Królewicza Płockiego Biskupa wychowany, do nauk i języków z młodości przykładał się. Żadnego nie mając urzędu przyłączył się do Województwa Sandomirskiego dla dania głosu na Króla, kiedy cudem prawie bez dóbr, bez pomocy, bez przyjaciół, bez zalecenia od postronnych, poniewolnie na Tron był wyniesiony. Wypraszał się od téj dostojności ze łzami, lecz śrewnie, w czym podług autora pewnego Francuza wielki dał przykład albo pomiarkowania albo podłości umysłu. Z dalszego powodzenia sądzić należy iż w téj mierze znakomite szczerości swojej dał dowody.

Sejm koronacyi wielce zakłócony dla pretenssji które rościli ci co dobra w krajach Moskwie ustąpionych mieli, domagając się aby inne w nagrodę dane były majątności. Ołizar podsędek Kijowski sejm zrywa, zkład źle o dalszym Króla panowaniu rokuje. Na tymże sejmie Podkaszlerzy Koronny przekładał iż zabiegając zbytecznej wolności zrywania sejmów należało ustanowić, aby Poseł sejm bez sprawiedliwej przyczyny zrywający sprawował się albo w Try-

**PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIOWIECKIEGO.**

bunale, albo w Izbie Poselskiej. Ale projektu tego nie przyjęto, który równie jako i praca Podkanclerzego na podwignienie upadłego sejmu wielu przeciwników żadnego nie miał pomocnika. Jakoż wyznać trzeba iż prawo tak ustanowione jak je chciał mieć Olszewski większegoby zamieszania przyczyniło, dla zachodzących nowych sprzeczek względem przyczyn sprawiedliwych lub nie zrywania sejmów, zwłaszcza iż podług odmiennych chęci taż sama przyczyna sprawiedliwa jednemu, drugiemu niesprawiedliwa zdawać się mogła. Zaś (mówi Montesquieu *Esprit des loix* XXIX. Chap. XVI.) prawa dwoistemu rozumieniu lub tłumaczeniu podlegać nie mają.

Królowi niektórzy za złe mają iż za przykładem idąc innych kilku przed sobą Królów order złotego runa przyjmuje i zbytecznie z zawarciem ślubnych kontraktów z Arcyksiężniczką Austryjacką pokwapił się. Biskup Chełmiński w tej sprawie do Wiednia posłany, miał także w zleceniu aby Cesarza do tego nakłonił, aby tytuł *Majestatis* na potym dawał, gdyż on i Król Francuzki tytuł tylko *Serenitatis* dawali.

1670.

Sejm powtórny od Zabokrzyckiego Cześnika Braclawskiego zerwany. Szlachta domaga się aby ministrowie potencji cudzoziemskich z Królestwa po wykonanych dworu swego rozkazach ustępowali. Traktat z Carem którym wzajemna przeciw wszelkim nieprzyjacielom przyobiecana pomoc, przymierze roku 1667. ztwierdzone.

Kurfirszt Brandeburski przez Hoverbeka Posła swego wyznaje iż powiaty Lemburski i Bütowski lennością trzyma. Król Traktatów Wolawskich i Bydgoskich ztwierdzić niechce gdyż zasze o nie sprzeczki jeszcze nie były uspokojone.

Tegoż roku w Wrześniu sejm drugi złożony, na którym Prymas Prazmowski, na oczy Królowi różne w rządach niedoskonałości wymiatał, które pisanemi do Województwa a od siebie uznanemi na sejmie listami rozsiął. — Na te wszystkie skargi Olszowski Króla broniąc grantownie

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WŚNIOWIECKIEGO.

odpowiedział. Król za pośrednictwem senatu dał się Prymasowi przeprosić, na co rycerski stan utyskiwał, pragnąc aby za niesprawiedliwe oskarżenia był skarany. Stany o wierności swojej Króla upewniają, i na potym stanowią aby surowie karani byli ci którzyby co przeciw Elekcyi uczynionej i Królowi knowali. Król z strony swojej przyrzeka jak najdoskonalej *pacta conventa* zachować. Królowa w Warszawie koronowana. Stany Rzeczypospolitej warowały iż ten akt w Warszawie odprawiony w niczym nie miał ubliżyć prawom i prerogatiwom miasta Krakowa.

Krystyan Ludwik de Kalkstein Stoliński, szlachcic Polski i Brandeburski, zkazany od Kurfirszta za niektóre występki na śmierć, a za odmianą wyroku śmierci na wieczne więzienie, uwolniony potym lecz pod obowiązkiem aby w dobrach swoich zawsze mieszkał, z nich do Warszawy wyjechawszy, chcąc się na Kurfirszcie zemścić różne tam pisma rozsiewał, w których wyrażał Prusaków o pomoc Polaków proszących, przeciw Kurfirsztowi i rządowi jego. *Brand* Kurfirszta rezydent o wydanie Kalksztejna starał się usilnie, lecz gdy wszystkie kroki jego skutku pozbawione zostały, tajemnie Kalksztejna z Warszawy uwieść postarał się i sam do Prus wyjechał.

Ten postępek pod bokiem Królewskim i w Królewskiej rezydencyi uczyniony wielce Króla obraził, który mocno się na takie zgwałcenie prawa narodów skarzył, domagając się u Kurfirszta przywrócenia Kalksztejna i przykładnego ukarania tych którzy go uwieść kazali.

Fryderyk Wilhelm tym się złożył iż żadne jego w tej mierze nie zaszyły roskazy. *Brand* na pozór aresztowany w trzy lata potym do wszystkich honorów swoich przywrócony a Kalkstein w Memlu ścięty był, roku 1672. Rzeczpospolita pomocy Kurfirszta wielce potrzebująca, łatwo tę sobie wyrządzoną zelżywość milczeniem pokryła.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIOWIECKIEGO.

1671.

Traktaty Welawski i Bydgoski potwierdzone. Kurfirszt 1500. ludzi na pomoc przeciw Turkom Królowi przysłał, podług obowiązku w tychże Traktatach przyjętego.

Turcy z niezgody zaszyłych między Królem i stanami korzystając, domagają się ustąpienia wszelkich praw do Ukrainy i najwyższej władzy nad kozakami w niej mieszkającymi, lecz Sobieskiego Hetmana Wielkiego męstwo kozaków w poddaństwie utrzymuje.

Nerli Nuncyusz Papieski wyjeżdżając z Polskiej *Inter-nuntium*, albo Namiestnika do czasu na sądenie spraw duchownych naznaczył, Król wszystkim Patronom w sądach tych stawać zakazał, co już był uczynił po wyjeździe Nuncyusza *Marescotti* który do Hiszpani mimo żądze Królewskie był posłany.

Pracowano tajemnie na to aby Króla przywieść do złożenia Korony przeciw nowo ustanowionym prawom tego zakazującym. Już nawet obmyślane były sposoby na złożenie jego i rozerwanie małżeństwa z Eleonorą która od tego podług niektórych zdania nie była daleką. Krabia *de S. Pauli* Książę *de Longueville* wielkie natym zasadał nadzieje, które z życiem razem jego przy przeprawie przez Rhen zniknęły.

1672.

Mahomet IV. wpadłszy do Ukrainy Kamieńca zdrada (jak wtedy głoszono) dostaje z tamąd do Lwowa zmierza, lecz obywatele od oblężenia 100000 talarów wykupili się. Pokój zelżywy Polsce z Turkami zawarty, pod temi warunkami aby Kamieniec i Ukraina przy Turkach została, aby kozacy tymże Turkom podlegali, a Rzeczpospolita co-rocennie 20 tysięcy czerwonych złotych Porcia Ottomańskiej płaciła. Lecz ten ostatni punkt nigdy do skutku nie przyszedł, częścią iż Turcy sami trudność wykonania onego znający odstąpić téj pretensyi obiecali, częścią dla zwycięstwa rychło potym od Sobieskiego pod Chocimem odniesionego nad Turkami.

**PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIEWIECKIEGO.**

Wojna z Turkami na czas ustała, lecz wewnętrzne kłótnie coraz się bardziej wzmagaly z przyczyny Prymasa i Hetmana W. Sobieskiego na Króla narzekających. Szlachta w Gołębiewie konfederacyją przy Królu dla wsparcia powagi Królewskiej, i przywrócenia pokoju w Ojczyźnie zakłada, której Marszałkiem obrany Czarnecki. Prymas i dwaj Bracia jego Wojewoda Płocki i Chorąży nadworny z urzędów złożeni, i dobra ich konfiszkiwane. Pałac Prymasowski w Ujazdowie Królowi oddany. Posłów którzy sejmy za panowania tego Króla zerwali, za zdrajców Ojczyzny osądono. Zamyślano oraz ustanowić aby laski Marszałkowskie i pieczęcie tylko na dwie lecie dawane były.

Sobieski widząc co się z Prymasem dzieje, a zatym bojąc się aby Królewska zemsta jego téż samego nie ogarnęła, wojsko nakłania do związku, nietylko przy Wierze, przy Królu i wolnościach, ale téż dla otrzymania winnej zapłaty i zachowania w całości władzy Hetmańskiej.

Uważyć tu należy iż od tego czasu pospolite ruszenie nigdy użyte nie było. Snadź poznano jak mało ten tryb wojowania pożytku przynosił, kiedy w tłumie ludzi ani karność wojskowa, ani ćwiczenie żołnierskie zachowane być nie mogło. Cóż dopiero kiedy niedostatkiem żywności przyciśniona szlachta własnej Ojczyźnie bardziej jeszcze szkodziła niż ją nie porządnym orężem utrzymywała.

1673,

Uгода z Prymasem w Ujazdowie zawarta, mocą której konfederacyje rozwiązać, powagę Królewską ugruntować, prawo i swobody narodowe utrzymać, i to wszystko znieść obiecano co się kolwiek przeciw Prymasowi postanowiło; który rychło potym umarł. Sobieski i inni Prymasa przyjaciele razem z innymi Rzeczypospolitęj stany naradzają się względem prowadzenia wojny z Turkami i znieśnienia zelżywego pokoju z nimi z gwałtownej potrzeby zawartego.

**PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIOWIECKIEGO.**

Konstytucja mocą której każdy sejm trzeci w Grodnie odprawować się ma, tak jednak aby sejmy konwokacyjne zawsze w Warszawie, Elekcyjne zawsze między Warszawą i Wołą, a koronacyjne w Krakowie odprawowały się. Załuski w listach swoich (Tom. 1. p. 703) ciekawą prawą tego przyczynę daje. Krzysztof Pac arędą trzymał Ekonomią Grodzieńską, z której chcąc więcej niż dotąd korzystać ten sposób wymyślił aby się w Grodnie odprawowały sejmy. — Ten projekt aczkolwiek mniej potrzebny, jednak przyjęty być musiał dla pozyskania Pacow którzy w wielkiej u Króla łasce zostając zerwaniem sejmu grozili jeśliby ich żądy zadosyć nie uczyniono. Konstytucja zatym ta stanęła mimo protestacje Jędrzeja Trzebieckiego Biskupa Krakowskiego, w senacie uczynione i do Grodu Radomskiego zanesione. — Ten Biskup przymuszony do przyjęcia téj konstytucyi, nigdy się do tego nakłonić nie dał aby do Grodna jechał na sejmy przeciw jego zdaniu tam się odprawujące.

Alexander Książę Zasławski, Dzierzawca ordynacyi Ostrogskiej bezdzietny umiera. Podług uczynionéj dyspozycyi od pićrwszego ordynacyi Fundatora w roku 1609. ordynacja ta w kommanderyą Maltańską przemieniona dostać się miała Kawalerowi większością głosów na sejmie obranemu. Województwo Krakowskie kreskę swoją dało na Hieronima Książęcia Lubomirskiego, inne zaś Województwa zatrzymały się z ogłoszeniem Kawalera, a Rzeczpospolita nie w téj mierze nie ustanowiła. Tym czasem dziedzice Książęcia Alexandra utrzymywali iż ta ordynacja żadnym sejmem ztwierdzona nie była, a zatym przyrodzonym prawem do nich należy. Zatym Książę Józef Lubomirski Teofilę Księżniczkę Zasławską wdowę pozostałą po Dymitrze Książęciu Wiśniowieckim, siostrę Alexandra żonę mający, obiał professyją téjże ordynacyi którą synowi swemu Alexandrowi zostawił. Ten gdy bez potomnie umarł ordynacja dziedzicznym prawem spadła na siostrę jego wydaną za ksiązęcia Sanguszkę którego syn teraz ordynacją trzymający, do wskrzeszenia dawnych kłótni dał okazyją, kiedy w roku 1754. niektóre téj ordynacyi dobra alienować

**PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIOWIECKIEGO.**

zaczął. August III. na ten czas panujący, kommissją był wyznaczył na Administracyją tychże dóbr które jednak w roku 1758. Książęciu oddane były pod obowiązkiem wykonania włożonych zdawna powinności. Wojsko Polskie i Litewskie stawa obozem pod Lwowem Król tamże dla zachęcenia ich przytomnością swoją udaje się, lecz zachorowszy w Lwowie zostaje i tamże umiera. W chorobie jego przyjechał Haga Turecki którego jednak do Króla nie przypuszczono, bojąc się aby zlecenia jakiego od Cesarza nie miał Polsce zelżywego. Nazajutrz po śmierci Królewskiej zaszła pod Chocimiem bitwa, a Haga zniknął.

**PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIOWIECKIEGO.**

Król Michał i zdrowia i umysłu był słabego. Nie zchodziło mu na nauce lecz zchodziło na onęj umysłu wspaniałości której krytyczne czasy panowania jego wyciągały, i ten niedostatek sprawił iż ani w poważaniu należywym nie zostawał, ani przyzwoitego posłuszeństwa nie doznawał. Chwiał się zatem na Tronie nie tak dla niedostatku bogactw jako raczej dla tego iż powagi swojej utrzymywać nie umiał. Nieprzyjaciele jego nadzieję mieli iż z równą łatwością Tronu pozbawiony być mógł, jak i na Tron był wyniesiony. Słowem, o nim mówić się może co Tacyt o Cesarzu Galbio napisał, że póki nie panował, póty się godnym panowania być zdawał.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

JAN SOBIESKI,

narodził się w Olesku roku 1629. Synem był młodszym Jakóba Sobieskiego Kasztellana Krakowskiego i Teofili Daniłowiczównéj Wojewodzianki Ruskiej, wnuczki sławnego Hetmana Zółkiewskiego. Był zrazu Chorążym W. Koron. Potym Marszałkiem W. i Hetmanem polnym. Dalej Hetmanem W. Koron. Na ostatek Królem obrany jest roku 1674. mając lat 45. wtąpił na Państwo roku 1674.

1673.

Wolność Polska do upadku mająca się tylko co nadgrobku nie czekała, w listach Załuskiego Tom 1. p. 415. zawartego, kiedy ją Hetman W. Koronny Jan SOBIESKI podzwignął i na nogach postawił. Wpadłszy do Multan a Wojewodów Multańskiego i Wołoskiego pozyskawszy postanowił na 60, drudzy a to prawdziwiej piszą na 80 tysięcy Turków pod Chocimem okopanych uderzyć, nad którym kommandę miał Seraskier Huffeim, człowiek zuchwały, gniewliwy, w sztuce wojennéj mało biegły choć uczeń sławnego Kupruglego. Bitwa nazajutrz po śmierci Michała Króla ztoczona, na której Turcy na głowę porażeni, obóz armaty i sprzęt cały wojskowy utracili. Wiadomość o śmierci Królewskiej, i powrót do Litwy Pacy Hetmana W. z wojskiem, dalsze zwycięstwa tego skutki zatamowały, którego wzięcie Chocima jednym pożytkiem było.

1674.

Nigdy więcj do Korony Polskiej Kandydatów nie było jak po śmierci Michała. Książęta Lotaryński, Mantuański, Swessioneński, syn starszy Książęcia Nejburskiego, syn Cara Moskiewskiego; także Książęta Bawarski, Yorski, Wendomeński, Siedmiogrodzki i Don Juan de Austria syn Filipa III. Króla Hiszpańskiego z nieprawego łoża, o Koronę starali się na wyścigi w obietnicach idąc. Karol Emilius syn Kurfirszta Brandeburskiego chociaż przyjaciół miał, i Jerzy brat Króla Duńskiego, z liczby Kandydatów iż protestantami byli są wyłączeni. Sobieski który duszą obrad i wojska był, pod pozorem pomagania Książęciu Kondeu-

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1696.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Maria Kazimira de la Grange d'Arquen córka Henryka de la Grange, Kapitana Gwardyi Szwajcarskiej Książęcia Aurelianeńskiego, i Franciszki de la Chatre która Ochmistrzynią była Królowej Ludwiki.</p>	<p>Jakób Ludwik urodził się roku 1667. trzymany do chrztu od Ludwika XIV. Umarł R. 1737. żonę pojął R. 1691 Jadwigę córkę Filipa Wilhelma Falcrafta Rhenu która 1722. Teresa Kunegunda urodziła się roku 1676. wydana za Maxymilianą Emmanuela Kurfirszta i Książęcia Bawarskiego R. 1695. Umarła w Wenecyi 1730 Król jej naznaczył 500000 Talarów posagu. Jędrzej Załuski Biskup Płocki zawiózł ją do Bruxelli.</p>	<p>Jan III. Aoplexią ruszony umarł 17. Czerwca 1696. w Wilanowie mając lat 67 z których 22 panował. Pochowany w Krakowie gdzie jemu i Królowej Maryi razem sprawiono pogrzeb R. 1734.</p>	<p><i>Papieże.</i> Klemes X. 1676 Innocenty XI. 1689 Alexander VIII. 1691 Innocent XII. 1700</p> <p><i>Cesarze.</i> Leopold I. 1705</p> <p><i>Cesarze Tureccy.</i> Mahomet IV. 1687 Soliman II. 1691 Achmet II. 1695 Mustapha II. 1703</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Ludwik XIV. 1715</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Karol II. 1700</p> <p><i>Królowie Portugal.</i> Piotr II. 1706</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i> Karol II. 1684 Jakób II. z Tronu ztracony 1688 Wilhelm III. 1703</p> <p><i>Królowie Duńscy</i> Christian V. 1699</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i> Karol XI. 1697</p> <p><i>Carowie.</i> Alexy Michałowicz 1676 Fiedor Alexiewicz 1682 (Iwan Alexandrowicz 1688 (Piotr Alexiewicz 1726</p>
<p>Maryja Kazimira zaślubiona naprzód była Janowi Zamojskiemu Wdziej Send. a po jego śmierci w roku 1667. Janowi Sobieskiemu za staraniem Królowej, partyi téj Janowi z przywiązania osobliwszego życząc. Benedykt Odescalchi na ten czas Nuncyusz Papieski w Polsce a potym Papież pod imieniem Innocentego XI. ślub dawał.</p> <p>Maryja d'Arquen koronowana była w roku 1676. po śmierci Króla pejechała do Rzymu w R. 1698. i w Blezach w Francyi</p>	<p>Alexander urodził się R. 1677. w Gdańsku 1714. w Rzymie gdzie mu ten nagrobek napisano <i>Vermis in vita, pulvis in morte.</i> Konstantyn urodził się R. 1680 w niewoli w Saxonii był od R. 1704 do R. 1706. umarł R. 1726. Żona jego Hrabianka <i>de Ves.</i>*</p>	<p>POTOMSWO. * les 1761. Syn jeden i 9 córek które młodo pomarły.</p> <p>MAŁŻĄKA. umarła 1716. Ona klasztor założyła P. P. Sakramentkom w Warszawie.</p>	

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

szowi, sam sobie drogę do Tronu otworzył. Z dwiema możnemi Kandydatami najwięcej miał sprzeczki, to jest z Książęciem Nejburskim i z Książęciem Karolem Lotaryńskim który po sobie miał Królową i wszystkich Królowej przyjaciół, mianowicie Książęcia Prymasa i Paca z wojskiem Litewskim. Książę Nejburski wielką osiągnięcia Tronu miał nadzieję, lecz do tego potrzeba było aby Królowa Kandydata swego odstąpiła o co przez sześciu z senatu Deputatów daremnie proszona była. Nadzieję zaś wszelką dokazania tego co pragnęła Królowa utraciła gdy przez śmierć Prymasa strona jój osłabiona, całe Elekcyją odmieniła.

W tedy bowiem Sobieskiego partyja wielce się zmocniła i sił nabrała przez same usiłowania Posła Francuzkiego Elekcyi Książęcia Lotaryńskiego sprzeciwiającego się. Jędrzej Trzebiecki Biskup Krakowski (iż ani Prymasa ani Biskupa Kujawskiego nie było) do zebrania głosów przystąpił. Stanisław Jabłonowski Wojewoda Ruski pierwszy na Jana Sobieskiego wotował i za którego przykładem poszedł Maxymilian Fredro, a za nimi i całe Województwo jednego wyjąwszy Sobieskiego który się do tego Województwa przyłączywszy Kondeusza mianował. Toż uczyniły wszystkie Polskie Województwa, a Litewskie nieco się namyśliwszy także na jego osobę zgodziły się. Jednostajnie więc głosy obrany Jan III. Sobieski, Królem od tegoż Biskupa Krakowskiego ogłoszony *pacta conventa* zaprzysiągł, i przyrzekł naznaczoną Królowej wyprawę z dochodów swoich wypłacić, wyrzec się pretenssyi którą miał do Rzeczypospolitej względem 150000 na Starostwie Gniewskim, wykupić sam pieniędzmi swemi klejnoty Rzeczypospolitej w 338000 złotych zastawione, założyć w Warszawie szkołę Rycerską, dwa miasta nakładem swoim zmocnić i okopać, to jest Lwów, i drugie podług upodobania Rzeczypospolitej w Litwie.

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wsławieni ludzie.
Gnieźnieński. Kazimierz Florian. Książę Czartoryski 1674	Marszałkowie W. Kor. Stanisław Lubomirski 1702 Marszałkowie	Hetmani W. Kor. Dymity Książę Wiśniowiecki 1682	Walentyn Bratowicz Teolog † 1678 Mikołaj Chwałkowski Rezydent
Jędrzej Olszowski 1677 Jan XIII. Wydzga 1686 Szczepan Wierzbowski umarł przed odebraniem bully z Rzymu.	W. W. X. L. Alexander Potubiński 1679 Stanisław Radziwiłł 1690 Jan Karol Kniaź Bułski 1695 Alexander Sapieha 1703 Kancelerze K.	Stanisław Jabłonowski 1702 Hetmani W. W. X. L. Michał Pac 1682 Kazimierz Sapieha 1703 Hetmani Pol. Koronni.	Książęcia Kurlandzkiego w Polsce pisał o prawach Polskich. Hieronim Clodinius czyli Kłodziński Teolog † 1670. Krzysztof Hartknoch † 1637. Historyk
Michał Radziejowski Kardynał 1705 Lwówscy. Wojciech Koryciński 1675 Konstantyn Lipski 1698	Jan Leszczyński 1677 Stefan Wydzga Biskup Warmiński 1678 Jan Wicłopolski 1688 Jerzy Denhoff 1702 Kancelerze W. X. L.	Dymitr Książę Wiśniowiecki 1676 Stanisław Jabłonowski 1682 Mikołaj Sieniawski 1684 Jędrzej Potocki 1692 Felix Potocki 1702 Hetmani Polni Litewscy.	Jan Hevelius Rajca Gdański † 1687. Astronom na całą Europę sławny. Joachim Pastorius de Hirtenberg † 1681. Doktor medycyny i sławny Historyk.
	Krzysztof Pac 1684 Marcyan Ogiński 1690 Dominik Radziwiłł 1699 Podkanclerze Koronni. Andrzej Olszowski 1676 Stefan Wydzga 1677 Jan Wielopolski 1678 Jan Małachowski 1680 Jan Gniński 1687 Michał Radziejewski	Jędrzej Potocki 1692 Felix Potocki 1702 Hetmani Polni Litewscy. Michał Radziwiłł 1680 Kazimierz Sapieha 1682 Jan Ogiński 1684 Bogusław Stuszcza 1701	J. W. Załuski Biskup Kijowski Diariusz przez tego autora pisany traktatu Olińskiego do Lipska posłał gdzie z pod drukarskiej prasy wyszedł. Wespazjan a Kochow Kochowski wojski Krakowski sławny Dziejopis którego mamy Dzieje zawierające panowanie Jana Kazimierza które on klimakterami nazwał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

Król nowy chcąc dziełem jakim znakomitem początku panowania swego wsławić, koronacją swoją odłożył, aby się całe do wojny Tureckiej mógł przyłożyć. Wzajemnie pozwoliła mu Rzeczpospolita rachować lata panowania swego od Elekcyi, i pieczęci pokojowej użyć gdyby na wezwanie szlachty na pospolite ruszenie, tego potrzeba była, lub też na złożenie sejmów, naznaczenie zjazdów publicznych, pisanie do monarchów postronnych (wyjąwszy Cara Moskiewskiego do którego pisząc miał pieczęci Litewskiej używać) mianowanie nakoniec do urzędów wakujących.

Chocim poddaje się Cesarzowi Tureckiemu, który miasto ciągnięcia na Ruś czerwoną jako z razu zamysłał, za namową Hana Tatarskiego na Ukrainę idzie, aby kozaków do zupełnego sobie posłuszeństwa przywiódł. Cały ten kraj Białą Cerkiew wyjąwszy podbijają Turcy i do Multan powracają. Jan III. a pod władzą jego, Jabłonowski Wojewoda Ruski z Litwą się złączywszy, Ukrainę całą odbierają, Doroszenkę Hetmana Kozackiego z wszystkich onych Krain prócz Czechryna i Pawłowicza wyzuwszy. Król zimę w Braclawiu przepędza gdzie nań Tatarski Han daremnie naciera. Pac z wojskiem Litewskim, nabytej chwały Królowi nie przestając zazdrościć do Litwy udaje się.

1675.

Radziwiłł Hetman Polny Litewski Pawłowicz odbiera. Osada tego miasta z 800 kozaków złożona poddawszy się dobrowolnie Polakom, wielu innych kozaków do tegoż nakłania. Król z tych kozaków poczet złożył, suknie im i żołń nadał, i Hetmanem albo Wodzem Sirkę nazaczył, co uczyniwszy, nazad na Ruś czerwoną powrócił.

Arcybiskupi.	MINISTROWIE	Uczeni i wstawieni ludzie	Uczeni i wstawieni ludzie.
	<p>Jerzy Denhoff 1688</p> <p>Karol Tarło 1703</p> <p><i>Podkanclerze</i></p> <p>W. X. L.</p> <p>Michał Radziwiłł 1680</p> <p>Dominik Radziwiłł 1699</p> <p><i>Podskarbiowie</i></p> <p>W. Kor.</p> <p>Jan Morsztyn 1684</p> <p>Marcin Zamojski 1689</p> <p>Marek Matczyński 1692</p> <p>Hieronim Lubomirski 1702</p> <p><i>Podskarbiowie</i></p> <p>W. X. L.</p> <p>Benedykt Sapięha 1702</p> <p><i>Marszałkowie</i></p> <p>Nadw. Kor.</p> <p>Mikołaj Sieniawski 1680</p> <p>Hieronim Lubomirski 1692</p> <p>Józef Lubomirski 1702</p> <p><i>Marszałkowie</i></p> <p>Nadw. W. X. L.</p> <p>Józef Słuszka 1684</p> <p>Jan Książ Dulski 1691</p> <p>Alexander Sapięha 1797</p>	<p>Albert Włuk Kajałowicz S. J. <i>Dziejopis</i> † 1677.</p> <p>Kazimierz Włuk Kajałowicz <i>Krasomowca</i> S. J. † 1674.</p> <p>Jan Kwiatkiewicz S. J. <i>Dziejekościelne od W. X. Skargi pisane do czasów swoich przeciągnął.</i></p> <p>Alexander Lorencowicz S. J. <i>Wierszopis Krasomowca</i> † 1675.</p> <p>Stanisław Lubieniecki Minister Sociniński sławna jest jego księga pod tytułem <i>Theatrum Cometicum</i> umarł w Hamburgu 1676.</p> <p>Michał Mazowiecki S. J. <i>Teolog</i> żył w roku 1604.</p> <p>Jędrzej Młodzianowski S. J. <i>Teolog</i> † 1686</p> <p>Tomasz Młodzianowski S. J. sławny kaznodzieja.</p>	<p>Jędrzej Olszowski Prymas † 1672</p> <p><i>Polityk i pisarz sławny.</i></p> <p>Paweł Szczerbic żył w roku 1694. <i>Prawnik.</i></p> <p>Andrzej Ustrzycki w roku 1676. <i>Wierszopis.</i></p> <p>Mikołaj Załaszowski sławny <i>Prawnik.</i></p> <p>Benedykt Zawadzki S. J. <i>Poeta Lieryszny.</i></p> <p>Kazimierz Zawadzki † 1692. <i>Dziejopis.</i></p> <p>Anerzej Zieniewicz S. J. żył w roku 1677.</p> <p>Rebeka córka Rabin Mejera Tikliner, autorka pierwsza z narodu żydowskiego.</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

Ibrahim Basza komendę nad Tureckim wojskiem obiąwszy na Ukrainę wpała, gdzie się oblężeniem Human Fortecy zabawia. Tatarzy po dwa kroć porażeni raz pod Złoczowem od Wojewody Ruskiego, drugi raz pod Lwowem od samego Króla. Ibrahim *) obległ, dobył, i zburzył Podhajec, lecz od Trembowli odstąpić i przez Dniestr z Hanem Tatarskim przeprawiwszy się nazad do Mułtan powrócić był przymuszony.

Poselstwo od Persów do Króla z powinszowaniem odniesionych zwycięstw, i przyjaźni oświadczeniem.

1676.

Koronacja Króla i Królowej. Projekt od niektórych podany aby Buławy na trzy lata tylko dawane były, i żeby Hetmani Królowi równie jak Rzeczypospolitej wierność poprzysięgali. Król skrycie ten projekt utrzymywał, lecz Królowa onego wykonaniu przeszkodziła, a to z przychylności ku Jabłonowskiemu, żądając aby urzędem nowo otrzymanym podług wszelkich onego prerogatyw dawniejszych wiałał. Zaczém Buławy na całe życie dawane jak przedtém być nie przestaly. Najusilniéjsze zgromadzonych stanów starania, wojnę Turecką za cel miały. Uchwalono zatém nowe podatki z piwa, wina i gorzałki, pogłówne w trójnasób pomnożone było, i 100000 wojska wystawić miano. W tém szerzyć się poczęła pogłoska, iż Król skrycie z Mahometem w ugodę wkroczył, a te tak wielkie siły na Kurfirsztu Brandeburskiego gotuje. Ustawy zatém sejmu skutku pozbawione zostały, ani pieniędzy ani ludzi tyle, ile sejm nakazał nie zebrano, i w tém jeszcze opieszalo nader postąpiono. Nie to Królowi nie przeszkodziło, który z 10000 wojska przeprawił się przez Dniestr i Stryi Jerzy Lubomirski od Wojniłowa, nieprzyjaciela odegnawszy tak żwawie za nim upędzał się iż w sam obóz Tatarski wpadł, z którego się z wielką trudnością wywikłał. Król Tata-

*) Piszą trudzy (a te prawdziwlej) iż na tój kampanii sam Wezyr W. Kara Mustafa Wodzem był Tureckim.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

rów poraziwszy w obozie okopuje się. Ibrahim Basza Szatan przezwany Wódz Turków z Hanem Tatarskim złączywszy się, Króla w obozie obległ, i z dział 48 funtowe kule noszących, do obozu od rana do wieczora codziennie szturmuje. Radziwiłł Hetman Polny Litewski, przecięty od obozu Królewskiego z posiłkami pod Lwowem zatrzymuje się. Za odebraniem wiadomości o tak ścisłym Króla w obozie opasaniu zatrwożyła się Polska, a Prymas za naleganiem Królowej i senatorów, nakazał pospolite ruszenie. Stan rzeczy tak był oplakany iż wymówić łatwo można było tego który sobie władzę podzwignienia onych przywłaszczał, z tém wszystkiem Król mocno potem na tę senatu radę jako powadze swojej uwłaczającą utyskiwał. Jakoż więcej daleko ufności miał w mężstwie wojska przytomnego, niż w opieszalych posiłkach któreby przybyć mogły. A lubo na żywności, strawie dla koni, i prochach w obozie zechodziło, tak dalece iż ledwie dni 4 wytrzymać jeszcze że można było, jednak Król wszelką wzmiankę pokoju pod obowiązkiem ztwierdzenia Traktatów Budziadzkich, odrzucił.

Szemranie Janczarów na to narzekających iż nie Cesarz, nie Wezyr, lecz prosty Seraskier wojskiem władał, ostyglność Hana Tatarskiego częścią przekupionego, częścią nie żądającego aby Polska pod moc Turków dostała się, nalegania groźliwe innych chrześcijańskich potencji, wojska Moskiewskie na odsiecz Polsce idące, spóźniona pora, wszystkie te przyczyny razem przywiodły Ibrahima do zezwolenia na pokój znośniejszy, i Króla z tych ciasnot wyprowadziły.

Pokój ten w Żurawnie zawarty, przywracał Polsce dwie trzecie części Ukrainy której część pozostała przy kozakach zostać się miała, spor o Podole za przybyciem Polśa Wielkiego miał być uspokojony, tym czasem zaś Kamienice i inne niektóre miasta na Podolu przy Turkach zostały, jeńców też z obu stron na wolność bez okupu wypuszczono. Inne drobniejsze Traktatu artykuły te były, aby Turcy i Tatarowie Polszcze w potrzebie dawali posiłki, aby Tatarom w Litwie osiadłym Lipskimi nazwanym w

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

przeciągu jednego roku pod panowanie Tureckie wrócić się pozwolono. Turcy od granic oddalając się 15000 w niewolą zabranych Polsce przywrócili. Margrabia de Bethune szwagier Królowej Poseł Francuzki i Milord Hyde Poseł Króla Angielskiego, Króla witają, który do Żółkwi przyjechawszy. Order Ś. Ducha odbiera.

1677.

Sejm na którym pokój w Żurawnie zawarty potwierdzono. Jan Gniński Wojewoda Chełmińskiznaczony Posłem do Carogrodu. Poseł Tatarski przybywa dla ugruntowania przyjaźni z Rzeczpospolitą. Podatek na tabakę i na papier włożono. Książę Kurlandzkie hołd przez Posta oddaje. Takoweż hołdownictwo powiatów Lemburskiego i Bütowskiego potwierdzone. Król z Królową do Gdańska wyjeżdża dla uspokojenia zaszytych tam kłótni, między wspólstwem i Zwiérzchnością miejską.

1678.

Przymierze z Moskwą przeciągnięone do roku 1693. Moskwa oddała Nowel, Siebież i Wieliz które miasta sobie podczas wojny przywłaszczyła pod pozorem nadgrody za nakłady.

Wtargnienie Szwedów z Inflant do Prus Książęcych. Król nie tak Kurfirsztą proszącego aby przejście Szwedom przez Kurlandią i Zmudz nie było pozwolone jako raczejj Postów Francuzkiego i Szwedzkiego usłuchał, obiecujących iż część zawojowanych krajów, jego potomstwu dziedziczném prawem dostać się miała.

Henryk Horn Generał Szwedzki do Prus wtargnął z 16000. wojska i dwa powiaty Tybżeński i Ragnicki zawojowawszy aż do Welawy pomknął się.

Sejm pierwszy w Grodnie mocą konstytucyi 1673. odprawiony.

1679.

Kurfirszt Brandeburski Fryderyk Wilhelm W. nazwany, do Prus przybywa z wojskiem w prowincyjach swoich Niemieckich zaciągnionem, Szwedów z Księstwa swego

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

wypędza, onychże aż do Kurlandyi ściga, wszędzie gdzie tylko z nimi się potyka onych znosi, tak dalece iż z liczby tych wojowników ledwie 2500 do Inflant powróciło.

1680. 1681. 1682.

Margrabia de Bethune hynajmniej się złym téj wyprawy skutkiem nie odraził, a niemogąc dworowi swemu przeciw Kurfirsztowi przysłużyć się, starał się przynajmniej kłótnie przeciw domowi Austryjackiemu wzniecać. Węgrowie bowiem gdy się zbuntowali, Bethune w bunecie ich utrzymywał, Tekelego i innych Rokoszanów ludźmi i pieniędzmi wspomagając. Tenże Poseł Króla nawet przywiódł był do sprzyjania tymże buntownikom, lecz zasze między Królową i tym Posłem rozterki, koniec tym intrygom uczyniły jako téż posilkom dla buntowników, przyjaźni ściślej z Francją, i poselstwu Margrabięgo. Jan III. cale się do domu Austryjackiego przywiązał.

Kurfirszt Brandeburski syna swego Ludwika zaślubia z jedynaczką córką Bogusława Książęcia Radziwiłła bogatą nader dziedziczką. Król z tego tym bardziej był obrażony iż nie tylko opiekunem był Księżniczki, ale téż wydać ją chciał za syna swego Królewicza Jakóba. Kurfirszt dla uspokojenia kłótni dalszych przyobiecał iż to zaślubienie bynajmniej prawom i pożytkom Familli Królewskiej nie ubliży. Rzeczpospolita téż tę obelgę milczeniem pokryła dla uniknienia większych przykrości, a Król z strony swojej dla spokojności powszechnéj krzywdę tę darował.

1683.

Książę Kurlandzkie przez Posta hołd oddaje, lecz postanowiono aby na potém sam w osobie swojej inwestyturę odbierał.

Sejm na którym zawarte przymierze przeciw Turkom z Cesarzem Leopoldem jako Królem Węgierskim i Czeskim i Arcyksiążęciem Austryjackim, za pośrednictwem Papieża Innocentego XI. Tém przymierzem Król do utrzymania 40000 wojska a Cesarz do 60000 obowiązali się, nad to Cesarz wszelkich odstąpił pretensyi za posilki niegdyś podczas woj-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

ny Szwedzkiej dane, odesłał obietnicę na piśmie daną obrania Króla z Austryjackiego domu. Co się tyczy pieniężnych posiłków Leopold obiecał 1200000 złotych Polskich dać i wstawić się do Króla Hiszpańskiego na otrzymanie dziesięcin w Królestwie Neapolitańskiem i w Księstwie Mediolańskiem na pomoc Rzeczypospoliej. Zgodzili się téż oba monarchowie na to aby złączonemi wojskami na odsiecz jeden drugiemu przybywali gdyby nieprzyjaciel albo Wiedeń albo Kraków miał obledz.

Przymierze to wnet potym do skutku przyszło. Wezyr W. Kara Mustafa trzykroć sto tysięcy wojska prowadzący do Węgier wtargnął, a udając jakoby na Raab albo Jaurin chciał uderzyć nagle się na Wiedeń obrócił. Leopold z Familią swoją z miasta swego stołecznego oddalił się, które Turcy oblegli. Jan III. bez odwłoki na odsiecz miastu temu wyciągnął. Przodem wysłał Hetmana polnego Sieniawskiego, za którym udał się sam, mając przy sobie syna swego Królewicza Jakóba, a tak przez Sziąsk i Morawę do Austrii wszedł, gdzie Karol V. Książę Lotaryński, mający kommendę nad Cesarskiem wojskiem nań czekał. Elektorowie Bawarski i Saski Jan Jerzy z wojskiem swoim do innych przyłączyli się co wszystko na 68000 ludzi wynosiło. Król zaś nad tém wojskiem najwyższą obiał kommendę.

Po przebytych górach i drogach nader trudnych, sprzymierzone wojsko stanęło na przeciw Turkom. Wszystkoby wniwecz poszło gdyby Wezyr albo ciasne drogi osadził, albo za czasu do Wiednia ledwie się utrzymującego szturm przypuścił. Lecz nicuwaga, gnuśność i chciwość Wezyra chrześcian poratowała, liczne jego wojska słabo się onym opierały. Jazda Polska pierwsza na nieprzyjaciela natarła i średni hufiec nieprzyjacielski przełamała, w którym sam Wezyr był pod zasłoną chorągwi Mahometa. Widok téj chorągwi w niczém cale nie pomógł Turkom, przez wzgardę swego Hetmana i mężstwo przeciwników źle się broniącym. Wezyr ucieczką ratował się, a trwoga z średniego hufca do pobocznych skrzydeł przeniosłszy się, zupełne chrześcianom odnieść dała zwycięstwo. Nazajutrz oboz nieprzyjaciela-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

ski wojsku otworzony był w którym żołnierze niezmiernie łupy znaleźli, których się część znaczna Królowi dała.

Jan III. do Wiednia wieżdza, dokąd téż i Cesarz powróciwszy, zbyt się zwłaszcza w takiej okazy dumnym być pokazuje, a obrońcy swemu ceremoniał, który ani na Króla, ani na zwyciężcę, ani na obrońcę Wiednia i chrześcijaństwa całego nie przystawał przepisuje. Po długich sprzeczkach stanęła ugoda aby się obadwaj monarchowie w szczerém polu widzieli. Król za Turkami wpogon udawszy się znaczną pod Parkanem miastem klęskę odniósł, gdzie i życie jego wniebezpieczeństwo zostawało. Lecz za nadejściem wojska Książęcia Lotaryńskiego z wojskiem Cesarzem, znowu na głowę Turków poraził. Po kilku zaś odebranych miastach nazad do Polskiej powrócił. Jędrzej Potocki Kasztellan Krakowski kilka miast na Podolu odebrawszy znosi Turków z Kamieńca wycieczki czyniących, i Tatarów poraziwszy Hospodara Multańskiego przymusza do poddania się Polsce, i osadę w Jassach zostawuje.

1684.

Wenctów przyjęto do społeczności przymierza między Cesarzem i Królem zawartego.

Wojsko Polskie pod komendą Hetmana W. Jabłonowskiego, łączy się z wojskiem Litewskim od Kazimierza Sapięchy prowadzoném. Król do wojska przybywszy obległ i odebrał Jazłowiec. — Część Polskiego wojska napadłszy na Tatarów onych zniósł pod Chocimem i przymusiła do odwrotu.

Francyja Króla wszystkimi sposobami od ligi z Cesarzem odwieść usiłuje. Cesarz téż wielką dla siebie utrzymania przymierza tego potrzebę widząc Króla oderwać od niego nie dopuszcza. Margrabia *de Bethune* pod pozorem odwiedzenia Królowej interessa Francuzkie utrzymuje, Książdz *Wota* Jezuita rodem z Sabaudyi z Moskwy powracający a od Króla któremu się dla biegłości w językach, historii i filozofii wielce podobał zatrzymany, od Cesarza

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

tajemne na to mając zlecenie, Króla w zawartém raz przy-
mierzu gruntuje.

1685.

Ostatni zjazd generalny Litwy w Słonimie. Te zjazdy prowincyjalne bardzo przedtém w używaniu były. Szlachta Wielkopolska do Koła, Małopolska do Korczyna inaczéj Nowe Miasto nazwanego zjeżdżała, na tych zjazdach starano się żądze partykularne i pragnienia Województw lub powiatów z sejmików wynikające pogodzić dla ułatwienia potem sejmowych obrad.

Sejm który się w Grodnie miał odprawować w Warszawie odprawiony.

Kancelarz Wielopolski do Ludwika XIV. posłany dla uczynienia satysfakcyi za obelgę Margrabi *de Vitry* ministrowi Francuzkiemu wyrządzoną przez pewnych służących, którzy sobie podpiwszy do okien Pošta w Warszawie mieszkającego z pistoletów strzelili. Winowajców którzy po tym excessie uciekli na śmierć skazano. Pan ich za niekarność ludzi swoich więzieniem był karany.

Wojsko do nieprzyjacielskiego kraju wszedłszy przez Bukowinę Puszcę obszerną ciągnie gdzie na 140000 Turków i Tatarów napadłszy mężnie natarczywość tak licznego wojska wytrzymuje, ale nie mogąc dalej postąpić częścią iż drogi zarzucone drzewem były, częścią że ciasne wszystkie przejścia wojsko nieprzyjacielskie osadziło, nazad się wrócić musiało, w odwrocie nieprzyjaciel nie przestawał ze wszystkich stron na Polaków nacierać, lecz oni w dobrym porządku i szyku odchoząc klęski żadnej nie odnieśli. Stanisław Jabłonowski Wojewoda Rawski, potomnych pamięci podał ten sławny odwrot od Jabłonowskiego wymyślony od Kąckiego wykonany opisaniem onego rymem ojczystym.

Mennica tego roku zawarta, już więcéj aż do naszych czasów nie była otworzona.

Arcyksiężniczka od Leopolda Królewiczowi Jakubowi za małżonkę obiecana, wydana za Elektora Bawarskiego.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

1686.

Przymierze z Moskwą do roku 1693. trwać mające na wieczysty pokój przemienione, w którym stosując się do Traktatów Andruszowskich Król Moskwie ustąpił Smoleńska, Czernichowa i większej części Województwa Kijowskiego jako téż i ziemię Siewierską przytém obiecał pisząc do Carów Moskiewskich, tytułów tych ziem nie używać. Carowie także z strony swojej przyrzekli 200000 rublów zapłacić i przystąpić do przymierza z Cesarzem, Królem Janem i Rzeczpospolitą Wenecką przeciw Turkom i Tatarom. Te pakta głośne są w Polsce pod imieniem paktów Grzymułtowskich. Stefan Wierzbowski Biskup Poznański nominowany od Króla na Arcybiskupstwo Gnieźnieńskie, potwierdzenia z Rzymu otrzymać nie mógł, z przyczyny (jak powiadają) iż professyją zakonną Kawalera Maltańskiego Lubomirskiego, przymuszonym do tego stanu od Ojca być się mieniaćcego za nieważną osądził.

Jan III. o zawojowaniu Maltańskiej i Wołoskiej ziemi zamyśla, któreby (jak *Dalerac* mówi) łatwo podbił, gdyby pieniędzy nie żałował, i usłuchać chciał Margrabię *de Fleury* sławnego armatora radzącego aby flotę na Dunaju wystawił. Król wszedł do Jassów, i uwiedziony chytremi Hospodara obietnicami, daleko się ku Tatarom Buddziackim zapaścił, którzy gdy Król głęboko w kraj zaszedł, pałac i pastosząc wszystko Króla do odwrotu ku Polsce przymusili, w czém wiele od nieprzyjaciela nieustannie wojsko nagabającego przeszkód doznał. Łużecki Wojewoda Podolski zbyt się od wojska Królewskiego oddaliwszy, otoczony od nieprzyjaciół z poczem swoim zginął.

Król wielką utyskiwania na Papieża miał przyczynę, iż bez względu na gerliwość którą w brónieniu chrześcian przeciw Turkom pokazywał i mimo nominacją jego Biskup Bellowakański *Jansson de Fourbin* między Kardynałami nie był policzony. Innocenty XI dwóch w prawdzie Polaków tą godnością obdarzył, Radziejowskiego Biskupa Warmińskiego i Denhoffa Posła extraordinaryjnego Polskiego w Rzymie, lecz ta godność z samego upodobania Papieżkiego

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

bez żadnej od Króla rekwizycyi tych dwóch potkała. Denhoffa na Kardynalską godność wyniesienie ztąd pochodzące iż podczas mieszkania swego w Rzymie wielce się Ojcu Ś. podobał, pochopem było do ustanowienia napotém prawa, duchownych od poselstwa do Rzymu oddalającego.

Zaczęto budować i ozdabiać Willanów pałac Królewski w roku 1677. kupiony. Po śmierci Króla Jana, Królewicz Jakób sprzedał ten Pałac Kasztellanowej Krakowskiej Sieniawskiej, po której dostał się jej córce J. O. Księżnie Czartoryskiej Wojewodzinie teraźniejszej Ruskiej. Król Jan w ustawicznych zostawał podróżach, lecz najmilsze mu było mieszkanie w Willanowie, jako Królowi Janowi Kazimierzowi w Ujazdowie i Nieporęcie.

1687.

Król w przytomności Moskiewskich Posłów, pokój z Carami zawarty potwierdził, podczas audyjencyi tym Posłom danęj i na radzie senatu w której tegoż Traktatu zawartego stało się doniesienie, Królewicz Jakób po lewej ręce przy Królu zasiadał. Siedem tysięcy Tatarów wpada do dóbr dziedzicznych Królewskich Żółkiwskich. Inni zaś Tatarowie w żywność Kamieniecką Fortecę opatrują. Król wojska kommandę Królewiczowi Jakóbowi powierza, który Kamieniec bombarduje, lubo ztąd nie dla Polskiej pomyslnego nie wyniknęło. Hetmani wielce urażeni byli z danęj Królewiczowi kommandy którą prawa Królestwa, w nieprzytomności Królów przy nich samych mieć chcą.

1688.

Sejm w Grodnie piérwszy raz przed obraniem Marszałka zerwany przez Dąbrowskiego Chorążego i Posła Wileńskiego. Podejrzenie padło na Królową iż ona mszcząc się nie pozwolonego krzesła Królewiczowi Jakóbowi przy Królewskim boku, o zerwanie sejmu starała się.¹

Tatarowie Wołyni plundrują, szczuple wojsko przeciw im posłane nie wydołało do dania odporu.

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

Fryderyk Wilhelm Kurfirszt Brandeburski umiera, syn jego Fryderyk III. posyła do Króla Hrabie *de Dobna* który razem z Wichertem Rezydentem Kurfirszta, potwierdza Traktaty Welawski i Bydgoski, na co z strony Królewskiej wysadzeni byli Felkersamb Wojewoda Czerniechowski i Krasieński referendarz Koronny.

Księżniczka Radziwiłówna wdowa Ludwika Margrabi Brandeburskiego, tajemnie ślub bierze z Karolem Filipem Książęciem Nejburskim, mimo obietnicę pod zakładem dóbr daną Królewiczowi Jakóbowi przytomnemu w Berlinie, którą téż on ztamtąd powróciwszy rozgłosił. Trzeci to raz Cesarz zprzymierzony Króla Jana synowi jego szyki do przyjęcia małżeńskiego stanu mieszał, co potem niejako nadgrodzić usiłował zaręczając go z córką Elektora Falcgraffa którą sobie zaślubił Królewicz w roku 1691.

Dom Sapieżyński od Króla wyniesiony przeciw Pacom, mniej Królowi sprzyjającym, wziętych dobrodziejstw zapomina. Skoro bowiem ten dom możnym i potężnym w Litwie być się postrzegł, zaraz się dworowi przeciwnym być pokazał, wielkie sobie układając nadzieje do osiągnięcia Tronu po śmierci Królewskiej. Gdyby Królewicz Jakób pozostał po Ludwiku Margrabi Brandeburskim wdowę był pojął, jego potęga przeważałaby zaiste Sapiehow w Litwie powagę, ta więc była przyczyna, dla której Król tak usilnie małżeństwa tego pragnął, a oraz dla której Królowi mniej sprzyjający przeszkadzać onemu usiłowali.

1689.

Sejm na którym umysły tak nie zgodne a serca tak zajątrzone były iż się onego zerwaniu dziwować nie należy. Interes Falcgraffa tyczący się dóbr Radziwiłłowskich te zwady wzniecał. Przejęto listy w których od Sapieżyńskiego domu wsparcia szukał, obiecując Sapiehom 60000 złotych Niemieckich. Już go od dóbr rzezonych miano odsądzić kiedy sejm zerwano. Wkrótce potem list od Ministra Brandeburskiego zgubiony Królowi oddano w którym uznawano iż Sapiehowie należycie podług danej obietnicy postąpili, Nic zelżywszego dla Króla być nie mogło nad

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

mowę do niego w przytomności wszystkich stanów mianą, w której mu wymiatać na oczy ważono się iż odzyskanie Kamieńca godniejsze było jego uwagi niż konfiskaeyja dóbr Księżnej Nejburskiej. Wojewoda Poznański oświadczył pragnienie swoje, aby Królowa w sprawowaniu publicznych interesów nieco sobie pofolgować. Biskup Chełmiński w Senacie do Króla rzekł: *albo przestań panować albo panuj sprawiedliwie*. Te wszystkie mowy niepomiarkowane zważając, wyznać trzeba że nader dobrze pisze Montesquieu iż wolność polityczna w samych się tylko Państwach znajduje gdzie rząd jest pomiarkowany, ale się nie zawsze w stańach takowych znajduje, gdyż człowiek władzę mający bardzo skłonny jest do złego jój użycia. Król na ten czas wiele od senatorów zawziętości ucierpiał, ale też i senator jeden obelgę od Posła odniósł, to jest Biskup Wileński na którego Poseł zamierzył się. Kardynał Prymas interdykt z téj przyczyny włożył na kościoły Warszawskie, który za przeproszeniem Biskupa przez tegoż Posła był zniesiony.

Na tym sejmie pewny szlachcie Łyszczyński nazwany, oskarżony i przekonany o to iż Ateuszem był albo przynajmniej iż wykrętnemi dowodami burzyć wiarę o Bogu usiłował, skazany jest na stos, wyrok ten od Króla przemieniony był na ścięcie.

Han Tatarski próżno Króla do tego przywieść usiłuje, aby pokój osobny z Portą Ottomańską zawarł. Król posłał Wojewodę Pomorskiego Władysława Łosia jako Posła do Wiednia dla ułożenia z pełnomocnemi Porty Ottomańskiej Ministrami wieczystego pokoju. Lecz gdy się na warunki tegoż pokoju nie zgodzono wojna znowu powstała. Jabłonowski z szczupłym wojskiem, Kamieńca nagle dobyć usiłuje, lecz czujność Turków tym zamysłem przeszkodziła.

1690.

Tatarzy Polskę najeżdżający, czterdzieści chorągwi w niewolę zabierają, za powtórnym najazdem, Królaby samego w Złoczowie zehwytali, gdyby Król wcześniej od szpiega przestrzeżony ich rąk nie uszedł.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

Na sejmie porządek sejmowania na przyszłe czasy zachowany być mający, ułożony. Ludwik *de la Grange* Margrabia *d'Arquien* Ojciec Królowej Indigenat otrzymał.

Lubomirski Marszałek nadworny i Szczuka referendarz Koronny wysłani jako Kommissarze od Rzeczypospolitęj do Królewca, na słuchanie przysięgi obywatelów ziem Pruskich, jako za ustaniem potomstwa męzkiej płci Fryderyka Wilhelma, pod hołd i panowanie Polskiej podług Traktatów Welawskich powrócić mieli.

1691.

Hrabia *de Thun* Posel Cesarski obiecuje imieniem Cesarskiem 6000 wojska posiłkowego a oraz do zawojowania Multańskiej i Wołoskiej ziemi zachęca pokazując iż te Prowincyje łatwo podbite być mogą i dostać się dziedzicznem prawem Królewskiej Familii. Zdrugiej strony Margrabia *de Bethune* przekładał iż obietnice Austryjackiego domu rzadko do skutku przychodzą. Ztąd wielka między Hrabią i Margrabią kłótnia, wyzywają się na pojedynek. Cesarz Leopold koniecznie się domaga aby Margrabia z Polskiej ustąpił. Ludwik XIV. zabiegając dalszym zwadom Margrabię na poselstwo do Szwecyi naznacza, Król do wojska wyjeżdża.

Roterki w samej Królewskiej Familii pochodzące częścią z zazdrości Królewicza Jakóba znieść nie mogącego większe rodziców do brata swego niż do siebie przywiązanie, częścią z tego iż Królewicza Jakóba żona nie we wszystkiem Królowej podług jęj upodobania podlegać chciała.

Tatarowie Ruś pustoszą w szczególności dobra Królewskie, a to jak powiadają z naprawy Francyi która tym sposobem nakłonić go chciała do czynienia osobnego pokoju. Król do Multańskiej ziemi wchodzi, gdzie więcej daleko od zepsowanych dróg niż od nieprzyjaciół trudności doznaje. Niedostatek oraz wielki był żywności. Cesarz z swojej strony obietnicy nie dotrzymał, posiłki od niego żadne nie przybyły. Gdy głód coraz bardziej dokuczał, a wojsko

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

pracami niezmiernemi ztrudzone umniejszało się, Król naza-
 zad do Polskiej powrócił.

1692.

Tatarowie rabować znowu w Polskim kraju poczynają. Han nowe dla przywrócenia pokoju podejmuje starania a Polakom Multańską i Wołoską ziemię obiecuje. Polacy nie mogąc Kamieńca mocą dobyć gdyż w nim 10000 ludzi na osadę a w bliskości wojsko daleko liczniéjsze niż Polskie było okopy Ś. Trójcy sypią częścią dla uskromienia Turków wycieczki z Kamieńca czyniących, częścią dla przeszkodzenia dowozu téjże fortecy.

1693.

Tatarowie na Rusi wielkie czynią szkody.

Sejm w Grodnie na którym obmyślać miano sposoby zagrodzenia Tatatarskim najazdom. Posłowie z Łęczyckiego Województwa ten sejm zerwali. Tegoż roku drugi sejm w Warszawie odprawić się miał, lecz do tego nie przyszło dla choroby Królewskiej, o której gdy Król Prymasowi doniósł, pragnąc aby zaczęcie sejmu na dalszy czas odłożone było; Posłowie zwłaszcza Litewscy urażeni o to iż obwieszczenie téj choroby nie stało się przez list Królewski do stanów, sejmu zgola mieć nie chcieli.

1694.

Tatarowie wiele żywności do Kamieńca wprowadzili, lecz wtargnienie im na Ruś cale się nie udało.

Kłótnie wielkie między Kazimierzem Sapiechą Wojewodą Wileńskim Hetmanem W. Litewskim i Konstantynem Brzostowskim Biskupem Wileńskim, który przez długi czas upomniawszy Hetmana o ciężkie uciemiężenie dóbr duchownych przez stanowiska, przechody żołnierskie i kontrybucyi wybieranie, gdy żadnego skutku prózb, skarg, strofowania nie widział, Hetmana i współ pomocników jego wyklął. Ztąd dwie partie wyniknęły, Król dla wielu przyczyn z których żądza osłabienia potęgi Sapieżyńskiego domu nie poślednia była na stronę Biskupa nakłonił się.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

Prymas Sapiehę od klątwy uwolnił. Nuncyusz *Santa Cruce* wyrok Prymasa zkassował. Prymas do Papieża pisał skarżąc się na Nuncyusza powadze Prymasowskiej takowym postępkim uwłaczającego. Papież na ostatek rok frysztu naznaczył przez który klątwa skutku mieć nie miała. Biskup z strony swojej Hetmana na sejm do sądu Rzeczypospolitej zapozwał.

1695.

Sejm ten ani się zaczął, bo Litwa żadnym sposobem pozwolić nie chciała aby Kryszpin przeszły na Grodzieńskim sejmie Marszałek, starą łaskę podnosił z przyczyny iż Posłem na ten sejm nie był obrany, co oni do sprawowania tego urzędu koniecznie potrzebnym być sądzili. Na jego tedy miejsce forytowali Dąbrowskiego Podkomorzego Wileńskiego, lecz Polacy upornie się Kryszpina trzymali. W tych sprzeczkach czas na obrady naznaczony upłynął, i nic nie wykonano. Sapiehowie olawiali się aby na sejmie czego nie ustanowiono przeciw Wojewodzie Wileńskiemu, a zatem sami tę kłótnią (jak powiadają) wzniecili.

Gdy się w Warszawie sprzeczają, 60000 Tatarów na Ruś wpadło i pod Lwów przyciągnawszy przedmieścia zapaliło. Hetman W. Jabłonowski i Miączyński podskarbi nadworny z wojskiem przyciągnawszy Tatarów odpędzili i za Dniestr zagnali.

Margrabia *d'Arquien* Ojciec Królowej uczyniony Kardynałem. 1696.

Senat Królowi pozwolił za granicę wyjechać dla używania kruszcowych wód na poratowanie zdrowia swego, lecz Królewski lékarz żyd zbyt wiele merkuryuszu w lékarstwie mu dawszy, śmierć przyspieszył. Jan III. umarł 17. Czerwca, tego właśnie dnia którego przed 22. laty obrany był Królem.

Ten Król bardzo był nadobny i postaci wspaniałej aż do kilku lat przed śmiercią, kiedy stał się zbyt otyłym. — Co się tyczy obyczajów z Wespazyancem go pospolicie tak co do enót jak co do niedoskonałości równają. Do tronu równie jak on przez usługi wojenne przyszedł, wiele języków umiał, kochał się w naukach i rozrywkach, i wieku

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIEEKIEGO,

swego był Bohatérem. Jak Wespazyan tak on nieco więk-
sze niż należało do skarbów swoich miał przywiązanie.

Dwaj żydzi za Jana III. do wielkich bogactw przy-
szli, jeden z nich lékarzem był Królewskim zwał się Jonas
rodem był z Kazalu w Montferacie, i dosyć dobre miał w
nauce lékarskiej cwiczenie. Drugi *Bethsal* arendarz chy-
try dobra Królewskie arędą nad ich cenę trzymał, a w nad-
grode poddanych i tych którzy przez niego co sobie wyro-
bić chcieli zdzierał. Jonas życie Króla zkrócił, *Bethsal*
zbankretował.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

Przyznać téż treba iż za panowania tego Króla zbyt sobie wiele w rządach Państwa pozwalała Królowa, która interessa wszystkie w Gabinetcie swoim pierwéj z Margrabią *de Bethune* roztrząsała niż je do publicznych obrad podawano. Gabinet Królowéj (mówił to Sapieha) stał się grobem praw i wolności, ona łaski Królewskie rozdawała, duszą negocyacyi była, i sejmów obrady kierowała, a zwycięzca Turków żony swojéj był niewolnikiem.

FRYDERYK AUGUST II.

narodził się 12. Maja 1670 synem był młodszym Jana Jerzego III. Elektora Saskiego i Anny Zofii Królownej Duńskiej. Został Elektorem Saskim po śmierci Jana Jerzego IV. brata swego starszego w roku 1694. Obiął potóm komendę cesarskiego wojska przeciw Turkom i zupełnie nad nimi odniósł zwycięstwo w roku 1696. pod Temeswarem.

Obrany Królem Polskim roku 1697. mając lat 27.

1696.

Polska dawnéj chwały swojej pozbawiona za Jana Kazimierza, za Michała zelżona za Jana Sobieskiego znowu podwyższona i po całym świecie wsławiona, wielkim znowu nieszczęśliwościom za panowania Augusta II. z wspałałości ale niepomiarkowanój umysłu jego wynikającym podlegała.

Królowa wdowa z trzema Królewicami do Żółkwi wyjeżdża dla uczynienia podziału sukcesyi po Janie III. Przy téj okazji wielkie chciwości swojej Królowa dała dowody, zkađ do wielkich z Królewiczem Jakóbem sprzeczek przyszło które się na tym zakończyły iż Królowa publicznie Polaków zaklinała aby żadnego z Królewiczów za Króla nie obierali, a w szczególności Jakuba się wystzegali. — Usłuchali téj rady ci którzy nienawiścią przeciw Familii Królewskiej zdięci byli.

W Litwie nieprzyjaciele Sapieżyńskiego domu usiłują tenże dom unizyc. Wojska Polskie i Litewskie związek czynią dla otrzymania żołdu. Turcy i Tatarzy grożą wtargnieniem w kraj Rzeczypospolitéj. Słowem wszystko w ostatnich klótniach, zamieszaniu i nierządzie zostawało.

Sejm konwokacyi zaczyna się. Na nim Baldachin nad krzesłem Prymasowskim zawieszony rzucono, iż się zdał właściwą być Królów prerogatywą. Humiecki Stolnik Podolski obrany koła Rycerskiego Marszałkiem. Ten gdy w mowie swojej coś acz nieznacznie przeciw Królowéj mówił począł, użył słów z których się uraził Prymas, i mówiacemu przerwał dyskurs domagając się tychże słów wykładu. Humiecki na taką osoby swojej zniewagę prawem sprzeci-

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1733.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Krystyna Eberhardyna córka Krystyjana Ernesta Margrabi Brandeburskiego na Bareycie i Zofii Ludowiki Księżniczki Wirtemberskiej urodziła się 19. Grudnia 1671. zaślubiona 20. Stycznia 1693. umarła 5. Września 1727. Korony otrzymać nie mogła z przyczyny iż Protestańskiej religii odstąpić nie chciała.</p>	<p>Fryderyk August który po Ojcu panował.</p> <p>Wiele miał innych dzieci obojęd płci lecz z nieprawego łoża.</p>	<p>Fryderyk August II. umarł w Warszawie 1. dnia Lutego 1733 z gangreny którą mu się w nodze zajęła, mając lat 63. Pochowany był w Krakowie 14go Stycznia 1734. Serce jego do Saxonii zawiezione a wnętrzności u Kapucynów w Warszawie złożone.</p> <hr/> <p><i>Królowie Pruscy.</i> Fryderyk I. 1713 Fryderyk II. 1740</p> <p><i>Królowie Sardyńscy.</i> Wiktor Amadeusz 1730 Karol Emmanuel</p>	<p><i>Papieże.</i> Innocenty XII. 1700 Klemens XI. 1721 Innocenty XIII. 1724 Benedykt XIII. 1730 Klemens XII. 1740</p> <p><i>Cesarze.</i> Leopold I. 1705 Józef I. 1711 Karol VI. 1740</p> <p><i>Cesarze Turccy.</i> Mustafa II. 1703 Achmet III. złożony 1730 Mahomenet V. 1754</p> <p><i>Królowie Francusc.</i> Ludwik XIV. 1715 Ludwik XV.</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Karol II. 1700 Filip V. 1746</p> <p><i>Królowie Portugal.</i> Piotr II. 1706 Jan V. 1750</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i> Wilhelm III. 1702 Anna Stuart 1714 Jerzy I. 1727 Jerzy II. 1760</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i> Chrystian VI. 1699 Fryderyk IV. 1730 Chrystian IV. 1746</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i> Karol XII. 1710 Ulryka Eleonora 1720 Fryderyk 1751</p> <p><i>Imperatorowie Rosyjscy.</i> Piotr W. 1725 Katarzyna 1727 Piotr II. 1730 Anna Iwanowna 1739</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

wiającą się gdy mocno narzekał, obruszyli się Posłowie, i wszyscy prawie z miejsca zgromadzenia wyszli. Te rozterki za pośrednictwem Biskupów uspokojone były. Królowa do Prus wyjechała, a Prymas Humieckiego przebłagał. Zaczyn obrady znowu były przedsięwzięte. Lecz tegoż samego dnia którego stany się zgromadziły, Horodyński Poseł Czernichowski 600 Talarów Niemieckich przekupiony sejm zerwał. Szczupła ta summa sprawiła iż Królowa wszystkie swoje po Króla pozostałe skarby zachowała, gdyż się około nich mocno krzątano zamysławając je obrócić na zapłatę wojsku z wielką się żwawością przez Posłów swoich, żołdu dopominającego. Ten pierwszy był przykład zerwanego konwokacyjnego sejmu. Ztym wszystkim konfederacyja stanów stanęła na utrzymanie wolnej Elekcyi. Taż konfederacyja czas Elekcyi naznaczyła i nieprzyjacielem Ojczyzny osądziła każdego z obywatelów któryby się piął do korony, lub innemu rodakowi do niej pomagał. Związek wojsk nie ustawał. Marszałkiem związkowym w wojsku koronnym został Bogusław Baranowski człowiek hardy i zuchwały, który w tym rokosz sposobów wzbogacenia się szukał. — Ogiński Chorąży W. Lit. na czele konfederacyi Litewskiej stanął do którego wszyscy się nieprzyjaciele Sapiehy Wojewody Wileńskiego przywiązali. Ale za wypłaceniem przez Sapiehę połowy żołdu wojsku Litewskiemu związek wnet był rozerwany.

1697.

Starają się o ugodę z koronnym wojskiem które Rus całą rabowało i kontrybucyje około Lwowa i w dobrach Żółkiewskich wybierało, gdy tym czasem Turcy i Tatarzy Wołyń pustoszyli. Upomnienia senatu związkowym czynione skutku nie miały, lecz ogłoszenie iż za buntowników i Ojczyzny nieprzyjaciół poczytani będą, onych uspokoiło. Chorągwi 40 od związku oderwało się, a Baranowski onych odstąpieniem przestraszony poddać się musiał Hetmanowi Wielkiemu.

Między ubiegającymi się do korony najpierwszy był Królewicz Jakób, miał on po sobie naprzód zwyczajny w

<i>Arcybiskupi.</i>	MINISTROWIE	HETMANI.	<i>Uczni i wstąpieni ludzie.</i>
<i>Gnieźnieńscy.</i>	<i>Marszałkowie</i>	<i>Hetmani W. K.</i>	Jerzy Kazimierz
Michał Radziejowski Kar-	W. Kor.	Stanisław Ja-	Ancuta † 1730
dynał 1705	Stanisław Lu-	błonowski	biegły w Prawie.
Stanisław H.	bomirski 1702	1702	Maciej Arcemberski
Szembek 1721	Józef Lubomir-	Felix Potocki	† 1717. <i>Mowca.</i>
Teodor Patocki	ski 1703	1702	Tobiasz Arent S. J.
1738	Kazimierz Bie-	Hieronim Lubo-	1724. <i>Teolog.</i>
<i>Lwowscy.</i>	liński 1713	mirski 1706	Jan Alanus Bar-
Konstantyn Lip-	Józef Mniszech	Adam Sienia-	dziński † 1730.
ski 1698	1742	wski 1726	<i>Rymopis sławny</i>
Konstantyn II.	<i>Marszałkowie</i>	Stanisław Rze-	<i>Zak. Kaznod.</i>
Zieliński	W. W. X. L.	wuski 1728	Kazimierz Biernac-
1709	Alexander Sa-	<i>Hetmani W.</i>	ki Franciszkan
Mikołaj III Po-	pieha 1703	W. X. L.	† 1725. <i>Dziejo-</i>
pławski 1711	Marcyan Wot-	Kazimierz Sa-	pis. Wstąpił do
Jan X. Skarbek	łowicz 1704	pieha 1703	Zakonu R. 1643.
1733	Józef Mniszech	Michał Książę	Bernard Bogdano-
	Marszałkiem	Wiśniowiecki	wicz † 1708.
	W. Kor. zo-	1707	<i>Teolog.</i>
	stał 1713	Hrehory Ogiński	Konstanty Kazi-
	Alexander Sa-	1709	mierz Brzosto-
	pieha znowu	Ludwik Pocięj	wski Biskup Wi-
	lasę obiał	1730	leński † 1722.
	1734	<i>Hetmani Polni</i>	<i>Krasomowca i</i>
	<i>Kanclerze K.</i>	Kor.	<i>Teolog.</i>
	Jerzy Wojciech	Felix Potocki	Jędrzej Buchowski
	Denhoff 1702	1702	Prof. Akad. Kra-
	Jędrzej Załuski	Adam Sienia-	kowskiej † 1709.
	Biskup War-	wski 1706	<i>Matematik.</i>
	miński 1711	Stanisław Rze-	Benedikt Bucho-
	Jan Szembek	wuski 1726	wski Benedyktyn
	1731	Stanisław Cho-	† 1720. <i>Wiersz-</i>
	<i>Kanclerze</i>	mentowski	<i>opis łaciński.</i>
	W. X. L.	1728	Dionizy Chęstow-
	Dominik Radzi-		ski Paulin † 1719
	wiłł 1699		<i>Dziejopis.</i>
	Karol Radziwiłł		Stanisław Chruściń-
	1720		ski żył w roku
	Michał Książę		1717. <i>Rymopis i</i>
	Wiśniowiecki		<i>Dziejopis.</i>
	1736		Wawrzyniec Cze-
			pański Augusty-
			nianiń † 1704.
			<i>Teolog.</i>
			Jan Drews S. J. †
			1710. <i>Kras. Dzieł.</i>

 PRZYPADKI ZNAČNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Polszcze względ na Familiją Królewską, potem zpowinowacenie z najpotężniejszymi Europy Monarchami po żonie swojej, na ostatek własne męstwo swoje którego na Wiedeńskiej dał dowody, i to wszystko nadziei jego otrzymania korony podporą było. Ale z innéj strony niezgody z Królową matką swoją zaszcze, mnóstwo tych którzy na przeszłe rządy sarkali, a nadewszystko zabiegi Polignaka Posła Francuzkiego, Familiją Sobieskich od tronu oddaliły.

Ten Posel jawnie w Warszawie partyją zbierał na stronę Książęcia Kontego, na której zmocnienie sposobów wszelkich użył. Książęta Karol Nejburski brat Elektora Falcgrassa, Leopold Lotharyński, Ludwik Badeński także się do korony ubiegali. Liwiusz Odeschalchi synowiec Innocentego XI. Papieża to miał umartwienie iż go nie tylko odrzucono ale téż wysmiano. Partyja Książęcia de Conti albo Kontego nad innemi górowała kiedy Jan Prebendowski Kasztelan Chełmiński wspomniał Elektora Książęcia Saskiego Fryderyka Augusta, męstwem, bogactwem i wielą innemi przymiotami zaszczyconego. Sama tylko religija której się trzymał była na przeszkodzie. Lecz i ta wnet uprząt-niona była, kiedy Elektor błędów się wyrzekłszy i katoliczką wiarę przyjąwszy sposobnym się stał aby od Polskiego narodu mógł być obrany.

Sejm Elekeyiny zaczyna się. Wielkie zachodzą sprzeczki względem obrania Marszałka, na czym miesiąc cały upłynął, na ostatek obrany większością głosów Kazimierz Bielński Podkomorzy W. Koronny Pan Francuzkiej stronie wielce sprzyjający. Lecz ta partyja wielce osłabiona była z przyczyny zawodnych Polignaka objętnie, nieprzytomności Książęcia Kontego, i niedostatku pieniędzy. Po straconych na sprzeczkach trzech tygodniach przystąpiono do obrania Króla. Nuncyusz Papieski *Davia* Króla katolika zalecał. Hrabia *de Lamberg* Biskup Passawski Poseł Cesarski królewicza Jakóba na Królestwo forytował, lecz Ministra tego audyjenycja pełna zamieszania i przykrości dla niego była. List od niego Prymasowi podany nie był przyjęty iż miasto *Serenissimae* zapisano na nim *Inclitae Reipublicae*. Mowę jemu po kilka

MINISTROWIE	MINISTROWIE	HETMANI	Uczni i wsławieni ludzie.
<i>Podkanclerze Koronni.</i>	Ludwik Pocięj 1709	<i>Hetmani Polni Litewscy.</i>	Jan Ekart Professor prawa w Akademii Krakowskiej † 1702.
Karol Tarło 1702	Michał Kazimierz Kocięł 1722	Bogusław Stuszcza 1701	Ludwik Elbing franciszkan † 1727. <i>Dziejopis.</i>
Jan Szembek 1711	Stanisław Poniatowski Ojciec STANISŁAWA AUGUSTA szczęśliwie nam panującego 1731	Michał Księżę Wiśniowiecki 1708	Marcin Frankowicz w Akademii Krakowskiej † 1720 <i>Dziejopis.</i>
Jan Bokum 1721		Grzegorz Ogiński 1708	Jędrzej Maximilian Fredro Kasztellan Lwowski potem Wda Podolski † 1699. <i>Statysta Dziejopis.</i>
Jan Lipski od roku 1724 do roku 1736. <i>Podkanclerze W. X. L.</i>		Stanisław Denhof 1728	Dominik Frydrychowicz Zak. Kazd. † 1716. <i>Teolog. Dziejopis.</i>
Karol Radziwiłł 1699	<i>Marszałkowie Nad. Kor.</i>		Jerzy Gengeil S. J. † 1728. <i>Teolog.</i>
Stanisław Szczuka 1710	Hieronim Lubomirski 1702		Ignacy Głowacki S. J. † 1728. <i>Teolog. kanonista</i>
Kazimierz Księżę Czartoryski 1732	Kazimierz Bieleński 1703		Akwlin Michał Gorczyński † 1710. <i>Dziejopis.</i>
Michał Księżę Czartoryski. <i>Podskarbiowie W. K.</i>	Wojciech Dąbski 1725		Franciszek Gościcki S. J. † 1727 <i>Wierszopis.</i>
Hieronim Lubomirski 1702	Stanisław Chomentowski 1726		Jan Gryphius rodem z Leszna † 1706 <i>Wierszopis.</i>
Rafał Leszczyński Ojciec Króla Stanisława 1703	Stefan Potocki 1728		Godefryd Hannenberg S. J. † 1728. <i>Teolog.</i>
Jan Prebendowski 1729	Franciszek Bieleński 1742		Stefan Jaworski Metropolita Kijowski † 1722.
Franciszek Maximilian Ossoliński 1736	<i>Marszałkowie Nadworał W. X. L.</i>		
<i>Podskarbiowie W. W. X. L.</i>	Alexander Sapięha 1697		
Benedykt Sapięha 1702	Janusz Księżę Wiśniowiecki 1701		
	Kazimierz Księżę Sanguszczo 1706		
	Józef Mniszczech 1713		
	Paweł Księżę Sanguszczo 1734		

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

razy przerwano iż w niej słowa *Vos* nie zaś tytułów przyzwoitych Rzeczypospolitej udzielnój używał.

Inni Posłowie audyjeneyci nie mieli częścią dla krótkości czasu, częścią iż ksiądz Polignak Poseł Francuzki nie sądził za rzecz przyzwoitą prosić o audyjeneyją, a to dla tego iż jego przeciwnicy przerwać mu mowę przedsięwzięli, mszcząc się tego co Posła Cesarskiego podkało. Zaczém obietnice pryncy-pałów swoich wydrukować i po Województwach rozdać kazali. Najwięcej zaś obiecywał Elektor. Ponieważ przyrzekł 10 milionów do skarbu Rzeczypospolitej zapłacić, Kamieniec kosztem swoim Polsce przywrócić, odzyskać Podole, Ukrainą, Multany i Wołoską ziemię, i wszystkie inne kraje od Polskiej oderwane, na koniec 6000 wojska kosztem swoim na usłudze Rzeczypospolitej utrzymywać.

Zatym się Elekcyja od mowy mianej przez Kardynała Prymasa w której kandydatów wszystkich wyliczając przyzwoite im dawał pochwały, Saskiego zaś Elektora po wszystkich innych wspomniał przydając iż dla religii obrany być nie może. Po tej mowie przyobiecał w nominowaniu Króla od praw przepisu nie odstępować wnet potem objeżdżać począł Województwa, które po większej części głos swój na Książęciu Kontego dawały. W tym też Prebendowski Kasztelan Chełmiński przyniósł dane na piśmie świadectwo od Biskupa Jaurinu a od Nuncyusza podpisane jako Elektor Saski wyrzekłszy się kacerstwa katolikiem został przez co niektórzy do Saskiej partyi pociągnięni byli. Rozłączyły się potem zdaniem od siebie odmienne partyje, z jednej strony stanęli którzy Książęciu Kontemu sprzyjali, z drugiej którzy z innymi kandydatami trzymali. Pierwsi liczbą daleko innych wszystkich przewyższający u Prymasa o nominacyją Króla nalegali, lecz on do dnia następującego to dzieło odłożył. W nocy partyja Saska, która partyje pomniejsze innych kandydatów tak przewyższała jak sama od partyi Kontego przewyższona była, naprzód przywiodła do tego inne partyje wszystkie aby kandydatów swoich opuściwszy do niej przystały. Potem pieniędzami niektórych z partyi Kontego do swojej przeciągnęła, do czego Fleming

Uczni i wsławieni ludzie	Uczni i wsławieni ludzie.	Uczni i wsławieni ludzie	Uczni i wsławieni ludzie.
Wojciech Józef Jodłowski † 1722. <i>biegły w prawie.</i>	Maciej Miłunski S. J. † 1720. <i>biegły w prawie duchownym.</i>	Ignacy Szyszko- wski † 1720. <i>Wierszopis Pol.</i>	i Historii zwła- szcza Polskiej doskonałą wia- domość wsławił się. Do których
Jan Damascen Kaliński z szkół pobożnych † 1730. <i>Rymopis łaciński.</i>	Swentosław Zy- gmunt Niwicki z Prata S. J. † 1700 <i>Teolog.</i>	Józef Trzebień- ski † 1732. <i>Wierszopis Pol.</i>	zalet wiekopomną sławę z założe- nia publicznej księgarni potem
August. Kołodz- ki † 1720. <i>Dzie opis Prawnik.</i>	Sebastian Pis- korski † 1702. <i>Dziejopis i w prawie biegły.</i>	Władysław Tur- lay † 1712. <i>Dziejopis.</i>	przydał, i po- wszechnym w Polsce uczo- nych stał się
Malachias Karm- ski Cysters † 1730. <i>Teolog.</i>	Antoni Poniński <i>sławny wierz- o. łaciński</i> za Au- gust II. został	Jędrzej Wincen- ty Ustrzycki <i>wyborny Rymo- tworca łaciń. i pol. † 1720.</i>	Mecenasem. Benedykt Zawadzki z Zak. szkół po- bożnych † 1706.
Antoni Jędrzej Kresimowski † 1706. <i>Teolog.</i>	Wda. Poznań.	Stanisław Wit- wicki Biskup Poznański † 1697. <i>Dziejop</i>	<i>Krasomowca i Wierszopis łaciń.</i>
Jan Kazimierz Kuszewicz S.J. † 1719. <i>Teolog.</i>	Stefan Poniński S. J. †. 1733. <i>Teolog.</i>	Jędrzej Chryzo- stom Załuski	Stefan Zuchowski
Felix Simplicius Lacki Cysters † 1700. <i>Teolog.</i>	Franciszek Po- niński S. J. <i>Te- olog † 1714.</i>	Biskup War- miński Kanclerz Kor. †. 1711. <i>Polityk.</i>	proboszcz Sendo- mirski † 1726, <i>Teolog.</i>
Samuel Fryderyk Lauterbach ro- dem z Leszna <i>Minister prote- stancki Dziejop.</i>	Wacław Potocki † 1716. <i>sławny wierszopis Pol.</i>	Listy od niego zosta- wione zawie- rają najwybor- niejszy wykład	
Krzysztof Łosie- wski S.J. † 1711 <i>Krasomowca.</i>	Marcin Rzecho- wski † 1701 <i>Matematyk.</i>	Historii Pol- skiej za życia	
Jan Damascen Lubieniecki † 1716. <i>Teolog.</i>	Łukasz Stani- sław Słowicki S. J. †. 1722. <i>Krasomowca i Wierszopis łaciński.</i>	jego. Tenże Biskup najprze- dniejszym wie- ku swego Te- ologiem i Mo- wca był.	
Stanisław Lubo- mirski Marsza- łek W. Kor. † 1702. <i>Filozof.</i>	Marcin Kazi- mierz Słowi- kowski † 1705. <i>w prawie biegły.</i>	Józef Jędrzej Za- łuski Referen- darz Koronny,	
Bartłomiej Mali- cki † 1706 <i>sła- wny Gramatyk w Akad. Krak.</i>	Tomasz Szulc Zakon. Kaz. † 1714. <i>Teolog.</i>	Biskup Kijow- ski za pano- wania Augusta II przez bie- głość w Teo- logii, wymowę	
	Antoni Szyrma S. J. <i>sławny Kaznodzieja.</i>		

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

nie tylko Saskich pieniędzy ale i summy nawet na wsparcie innych kandydatów przystanych użył. Nazajutrz po wielu daremnych pracach podjętych na przywrócenie zgody, Kardynał Prymas przystąpił do nominacyi Króla w osobie Książęcia *de Conti* i do kościoła Ś. Jana na śpiewanie *TEDEUM Laudamus* udał się. Partycjaaska w polu zostawszy przeciw téj Elekcyi protestowała się, a Biskup Kujawski we dwie godziny popiérwszój nominacyi ogłosił Królem Fryderyka Augusta Elektora Saskiego, i z pola także do tegoż kościoła Ś. Jana udawszy się Bogu za Elekcyją dokończoną podziękował.

Dnia 28. Czerwca, partyjaaska znowu się do okopów na miejsce Elekcyi udała gdzie nominacyja Króla powtórzona była z przyczypy iż piérwszój nominacyi jako nie na zwykłym miejscu w okopach, uczynionój niektórzy przysięgali. Zaproszono do tychże okopów Kardynała Prymasa lecz on na żadne się prózby nie dał nakłonić. Hrabia *Fleming* Poseł Elektorski *Pacta Conventa* imieniem Pana swego zaprzysięgł. W tych paktach prócz dawnych przywilejów od przeszłych Królów nadanych, i Elektorskich obietnic potwierdzenia, znajdowały się te warunki, iż dwa Ministeria jedneje Familii nie będą mogły być nadane, iż prawa Litewskie z Polskimi zupełnie porównane będą, iż wojsku z przyczyny związku uczynionego zupełną będzie dana amnestyja, że Król będzie miał wolność wykupienia dóbr zastawionych stołu Królewskiego, których jednak jako téż i komor arędą żydom puszczać nie będzie mógł.

Elektor w Tarnowiczy zastał Posłów od Rzeczypospolitej zapraszających go na cbięcie Tronu. Ciągnął zaś z wojskiem 8000 ludzi wynoszącym z rady tych od których obrany był sprowadzonym na poparcie Elekcyi swojej i przelamanie przeciwnój partyi. W Pikarach August sam *Pacta coventa* zaprzysięgł, i komunią z rąk Kryszipina Biskupa Zmudźkiego przyjął. Tamże diploma Elekcyi oddane mu było od Biskupa Kujawskiego i Kasztelana Krakowskiego. W krótce potym wiazd do Krakowa odprawił się. Tym czasem przeciwna Augustowi partyja za powodem Prymasa,

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

statecznie się kandydata swego trzymała, i wszystkie Królewskie propozycyje odrzucała, podane przez Prebendowskiego Kasztellana Chełmińskiego i Marszałka W. Lubomirskiego za pośrednictwem Owerbeka Posła Elektora Brandeburskiego.

Partyja ta zgromadziwszy się w Warszawie postanowiła utrzymać Elekcycją Książęcia Kontego, ztąd wynika rokosz albo związek którego Marszałkiem obrany Stefan Humiecki. Rokoszanie aby czas pozyskać mogli na sprowadzenie kandydata swego, czynią Augustowi nadzieję iż do niego przystąpią jeśli się z koronacyją zatrzyma. August II. koronowany w Krakowie 15. Lipca przez Biskupa Kujawskiego. Sejm koronacyi nieco był zamieszany z przyczyny paktów konwentów których się przeczytania domagano. Przyczyną tego rozruchu był (jak głośzono) artykuł jeden tychże paktów konwentów mocą którego obiecywał Elektor odstąpić prawa wszelkiego do korony przez Elekcycją nabytego gdyby żona jego przed koronacyją jeszcze katolickiej religii nie przyjęła. Udano więc przed Posłami iż oryginał tych paktów w Warszawie od przeciwnej partyi zachwycony zginął. Prebendowski też tak dobrze rzecz tę udać potrafił iż kłótnie wszystkie uspokojone były, i sejm szczęśliwie doszedł. Na nim pozwolono Królowi pospolite ruszenie nakazać, Litwę w prawach i przywilejach zupełnie z koroną zrównano, a inne sprawy do przyszłego sejmku odłożono, w nadziei iż tym czasem Rokoszanie do zgody przystąpią. Lecz oni tym ochotniej i mężniej do broni się mieli iż flota Kawalera *de Bart* Książęcia Kontego prowadząca, pod Oliwą stanęła. Magistrat Gdański nikogo nie wysłał na przywitanie tego Książęcia, z przyczyny iż to miasto ustawą obowiązało się w ściszyi tego Króla uznawać który piérwszy ukoronowany będzie. Konti o osiągnięciu berła rozpaczać począł, gdy wojska od Sapiehów jemu obiecanie nie przybywały, a to dla zatamowanych sobie dróg od wojska Saskiego z Krakowa poslanego. Kawaler *Bart* 4. Gdańskie okręty w gotowości do żeglugi stojące i towarem rozmaitym naładowane przytrzymuje. Magistrat Gdański

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

wzajemnie wszystkie do Francuzów należące sprzęty i część ruchomości do Posła Francuzkiego należących aresztować kazał.

Król Duński mocą Traktatów obowiązany do utrzymania wolnego przejścia przez Zund, nie pozwala aby Gdańskie okręty do Francyi zaprowadzone były. Magistrat téż przywróciwszy Francuzom co do nich należało, i Ludwika XIV. przeprosiwszy we trzy lata potym okręty do siebie należące odebrał. Tym czasem Generał *Brandt* z Polskim i Saskim wojskiem nadciągnąwszy, mało co samego Posła Francuzkiego Polignaka nie zchwycił. Książę *de Conti* wielce z odniesionój obelgi zasmucony dnia 9, Listopada nazad do Francyi powraca.

1698.

Król z Krakowa do Warszawy jedzie, aby się zbliżył do Łowicza gdzie Rokoszanie rady swoje mieli, i wspomniały do tegoż miasta wiazd odprawuje. Król nie będąc jeszcze należycie na Tronie ugruntowany, odrzucił gwałtowną niektórych radę sobie poddaną aby przeciwników orężem do posłuszeństwa przywiódł, ale raczej użyć postanowił łagodniejszych sposobów. Wysłani zatem komisarze od niego do Łowicza którzyby za pośrednictwem Posła Brandeburskiego, w Traktaty z przeciwną partyją wkroczyli. Szczęśliwie się to udało, Małopolanie wszyscy i część Województw Wielkopolskich związku odstąpiwszy do Błonia wyjechała gdzie Augusta II. za Króla uznano, pod temi obowiązkami aby wszystkie prawa a mianowicie wolność Elekcyi potwierdził, aby przyrzekł wojska zagraniczne po uspokojeniu wewnętrznych kłótni wyprowadzić, aby na ostatek w paktach konwentach poprawiono cobykolwiek prawom lub zwyczajom dawnym sprzeciwiało się. W Łowiczu Prymas, związkowy Marszałek, i Województwa Poznańskiego i Kaliskiego Szlachta została, z przyczyny zapozwanego z pomiędzy siebie Gruszczyńskiego do sejmu przyszłego.

Król do Prus wyjechawszy do Gdańska wieźdza, gdzie téż odbiera powinszowania od Ministra stanów Hollenderskich. Za powrotem Królewskim zaczął się sejm *Pacifi-*

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

cationis, wnet potem od sześciu Posłów Litewskich zerwany. Nagrodziła się ta przeciwność zaszłą zupełną z Prymasem zgodą, której przyczyną były napomnienia Ojca Ś. który nadzwyczajnego tym końcem do Polskiej posłał Nuncyusza, także odebrane nie wątpliwie z Francyi wiadomości iż tam o poparciu Elekcyi Książęcia Kontego bynajmniej nie myślą, na koniec podane od Króla propozycyje, w których się obietnica pewnej sumy Kardynałowi Prymasowi znajdować miała. Ugoda ta pod temiż prawie obowiązkami co i przeszła w Błoniu stanęła. W téj ugodzie warunki ciekawości najgodniejsze te były; iż Król wszelkiego starania miał dołożyć na nawrócenie swojej małżonki, iż sam jak najwyraźniejsze da dowody przystąpienia swego do Katolickiej religii, iż Trybunały nie prędzej reasumowane będą aż Elekcyja Króla od Prymasa potwierdzona zostanie, iż Król nigdy się u Rzeczypospolitej summ łożonych na dostąpienie Tronu upomnieć nie miał; etc.

Król z Elektorem Brandeburskim w Johannisburgu zieżdza się. Wnet potem w Warszawie potwierdzone były Traktaty Welawski i Bydgoski, także possessyja powiatów Lemburskiego i Bytowskiego lennym prawem przyznana Elektorowi.

Kiedy tym sposobem Koronie spokojność gruntowała się, Litwa w największych zawieruchach zostawała. Rosterki za panowania Króla Jana wszczęte barziej się coraz pomnażały. Król wszelkiego starania dołożył na uspokojenie onych. Podpisana zatym ugoda od Króla, od Plenipotentów Familii Sapieżyńskiej i Szlachty Litewskiej. — Mocą téj ugody Szlachta Litewska w wszelkich prerogatywach porównana z Koroną. Tatarowie w służbie Sapieżyńskiej zostający rozpuszczeni, krzywdy wzajemne nadgrdzone i inne skargi uspokojone. Postanowiono téż aby Marszałek W. Podskarbi W. i Hetman W. Litewski tych tylko przywilejów używali których używają Ministrowie Koronni. Tegoż dnia którego tę ugode podpisano, była potyczka między synem Hetmana W. Lit. Sapichą Stolnikiem Lit. i Ogińskim Szlachtę prowadzącym, lecz ona bynajmniej wykonaniu téj ugody nie ubliżyła.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

August II. zupełnie na Tronie ugruntowany o wykonaniu włożonych na się od Polaków a od siebie przyjętych obowiązków myśleć począł. Zaczął zaś od odebrania Kamieńca. Wyjazd Króla z Warszawy. W Rawie z Carem zjeżdża się który z Wiednia do swego Państwa powracał dla uspokojenia buntu. Wtedy owe przyjaźni związki między temi Monarchami, do potomków nawet rozciągające się były ściśnione.

Król do Lwowa do wojska wyjeżdża. Felix Potocki Wojewoda Krakowski Hetman Polny Koronny w obozie swoim pod Podhajcem z 6000. wojska stojący 60000 Tatarów odpędził i przymusił do powrotu ku Kamieńcowi. W tym też zpeźniona pora, niedostatek żywności, niezgody między wojskami Polskimi i Saskimi wszczęte, odnowienie rosterków w Litwie przytomności Królewskiej wyciągających nie pozwoliły o dobywaniu Kamieńca skutecznie pomyśleć, zaczym wojskom zimowém leże wyznaczone były.

Kurfirszt Brandeburski Elbląg miasto opasał, zasadzając się na traktacie Bydgoskim mocą którego rzeczone miasto Ojcu jego w zastaw za sumę 400000 Talarów puszczone być miało. Miasto nie zaraz się poddało spodziewając się od Polskiej pomocy, i nie pierwój do kapitulacyi przystąpiło aż gdy postrzegło że Generał Brand wszelkie do oblężenia czyni przygotowania. Król wielce się z postępku takowego nie odpowiednego urażonym być pokazał. Zdanie jego było aby orężem téj się krzywdy zemszczono, ale Senat do łagodniejszych sposobów skłonny, za rzecz potrzebną sądził, użyć w téj rzeczy gwarantów Oliwskiego pokoju. Byli niektórzy na ten czas rozumiejący iż nie bez tajemnej z Królem umowy Elektor tak sobie postąpił, wierzyć jednak nie można aby sam August Polakom przypomnieć chciał iż się przez *Facta conventa* obowiązał wszystkie długi Rzeczypospolitej zapłacić.

Nowa ugoda między Sapieżyńskim domem i Szlachtą Litewską, za staraniem Biskupa Wileńskiego i Generała Fleminga zawarta. Król sobie przez nią serca Szlachty pozyskał, gdy się jej przywilejów obrońcą pokazał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1699.

Pokój Karłowicki zawarty między Portą Otomańską i Królestwem Polskim, za pośrednictwem Króla W. Brytanii i stanów Hollenderskich. Przez ten Traktat Turcy Polsce przywrócili Kamieniec i to wszystko co tylko na Podolu i Ukrainie posiadali. Obiecali oraz żadnej sobie władzy nad kozakami nieprzywłaszczając, i poddanym swoim mianowicie Tatarom surowie wszelkiego nieprzyjaznego przeciw Polsce zakazać postępku. Ledwie co tylko warunki te przyjęte były kiedy Tatarzy Ruś znowu plądrować zaczęli, co Turcy na Polskiego Ministra z podpisaniem Traktatów zbyt opieszalego złożyli. Wszakże i zabranych brańców wolnością darowano, i tych którzy wtargnienia tego przyczyną byli skarano. Tym sposobem August II. bez krwi Polaków rozlania przywrócił Polsce co Michał Król dosyć żelzywie stracił, i co Jan III. mimo wszystkie odniesione zwycięstwa dla nierzetelności Austryjaków w wypełnieniu obowiązków przez Traktaty przyjętych odzyskać nie mógł.

Sejm pacifkacyi, na którym i Królewska Elekcya w tym co z prawem mniej się zgadzało potwierdzona, i inne na utrzymanie religii i praw narodowych ustawy uczynione. Król przyrzekł wojska zagraniczne odesłać których niepotrzebna w Polsce przytomność pochopelem do szemrania była. Dzień téż naznaczony którego Król miał kazać wypłacić wojsku żołd zaległy. Wszelkie oraz wojskowe związki zakazane.

Przyznane Królowi prawo nominowania do Opactw równie jak do Biskupstw. Zdawna Królowie prawa tego używali a mnichom nie wolno było Opata obierać bez pozwolenia przynajmniej Króla. Nominacje Opatów zakonnych od Biskupów, Komendatariuszów zaś od Papieża potwierdzone bywały.

Za Panowania Króla Michała którego prerogatywie nie raz a to bez kary uwłaczano, zaszyły o nominacyją Królewską na Opactwa sprzeczki. August II. mocno przy prawie swoim obstawał. A syn jego August III. przyszedł

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Król zabiegając dalszym kłótniom przystąpił do ugody w R. 1736. zawartej, mocą której Królowi zostawiona jest nominacyja do Opactw: Tynieckiego, Lubieńskiego, Płockiego, Wąchockiego, Mogielskiego, Sulejowskiego, Wągrowieckiego, Jędrzejowskiego, Paradyzkiego, Czerwińskiego, Trzemeszyńskiego, Hebdowskiego i Probostwa Miechowskiego, do innych zaś Opactw wolna przy mnichach została Elekcyja.

Po rozdaniu niektórych znaczniejszych wakansów August II. do Saxonii wyjechał. Pod czas jego niebytności uczyniona jest ugoda z Kurfirsztmem Brandeburskim przez Traktat 12. Grudnia w Warszawie zawarty, którym Elektor obowiązał się wojska swoje z Elbląga dnia 1. Lutego wyprowadzić, i wszelkich do tegoż miasta odstąpić pretensyi. Zaś Król z Rzeczpospolitą wypłacić mieli Kurfirsztowi we trzy miesiące po zakończonym sejmie następującym sumę 300000 talarów a dniem przed przywróceniem Elbląga, Kurfirsztowi lub wyznaczonym od niego komisarzom klejnoty niektóre Koronne zastawą oddał. Gdyby zaś w czasie wyznaczonym nie nastąpiło summy rzeczonej wypłacenie, tedy Kurfirsztowi wolno być miało obiać possessyją powiatu Elbląskiego i zastawą go trzymać razem z klejnotami do zupełnego długu tego uspokojenia.

1700.

Prusacy z Elbląga w czasie wyznaczonym ustępują. Klejnoty Rzeczypospolitej tegoż czasu Pruskim kommissarzom oddane.

Wojny północnej krwawej nader a w szczególności Polszcze okropnej początki. August pod pozorem odzyskania krajów od Rzeczypospolitej oderwanych do którego przez *Pacta conventa* był obowiązany, w prawdzie zaś od Patkula Inflantezyka namowiony, nadzieją łatwego przywiedzenia do skutku swych zamysłów uwiedziony, nie pomniąc na to, iż przez téż same *Pacta conventa* ani wojny podnosić ani w Traktaty wchodzić, owszem ani oderwanych od Rzeczypospolitej, krain odbierać bez dołożenia się téjże Rzeczypospolitej, był obowiązany, przeciw zdaniu nawet całego

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

prawie Senatu, a mianowicie Biskupa Kujawskiego od którego na Królestwo był nominowany, wojsko swoje do Infantant posłał. Wszystkie okoliczności zdawały mu się być pomyslnie. Karol XII. Król Szwedzki 18 tylko lat mający, był bez onego potrzebnego do rządzenia i bronienia Państwa swego doświadczenia, nad to uwikłany był w wojnie z Duńczykami, z drugiej strony, Moskwa wszelkie do wojowania przeciw niemu czyniła przygotowania. Przeto rozumiano iż na zupełne jego zwojowanie dosyć jest z wojskiem pokazać się. Nie zchodziło zaś na pozornych przyczynach usprawiedliwienia tego pokoju zerwania. Traktaty Oliwskie w wielu punktach naruszone były. Uczynione od Szwedów były niektóre kroki sprzeciwiające się wolnej Królów Polskich Elekcji. Książę Kurlandzkie Hołdownik Polski nie jedną miał urazę, zwłaszcza iż handlom i granicom Państw jego ubliżyć usiłowano. Z Infantantkami surowie postąpiono wyzuwszy ich z wszelkich starodawnych przywilejów, żeglugę do Portu *Polangen* zatamowano. Horn Generał Szwedzki bez dolożenia się Rzeczypospolitej przez Zmudź wojsko do Prus niegdyś zaprowadził, nowe cła i podatki ustanowiono, na ostatek na Króla Duńskiego z Polską przymierze mającego uderzono. August przed Polakami chcąc się wymówić z tej przedsięwziętej wojny bez stanów zezwolenia, rozsiewał iż cały tej wojny skutek na prędkości wykonania i na zachowaniu w sekrecie przedsięwzięcia jest zasadzony, a przeto rzecz była niepodobna sejm zgromadzić, któryby i przyspieszeniu i tajemności tej wyprawy był wiele przeciwny. Fleming Felt-Marszałek Saski wszedł zatym do Infantant, i dobywszy zamku Kober, do oblężenia Rygi przystąpić mając, do Warszawy udał się aby więcej i pieniędzy i ludzi otrzymać mógł. Król sam z 12000 wojska do Infantant przyciągnął, i Generała Szwedzkiego *Welling* dwa razy porażonego do cofnienia się przymusił. Rygę z wszystkich stron opasano, i na postrach kilka bomb i kul rozpalonych do niej wrzucono, lecz Król nie chcąc to miasto zburzyć, a oraz Hollendrów urazy unikając, którzy w nim na dwa miliony w towarach mieli, od

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

oblężenia odstąpił. Steinau Generał Saski zamek Kokenhausen odebrał. Król wojska swego komendę oddawszy Książęciu Kurlandzkiemu Ferdynandowi sam do Warszawy odjechał.

W Litwie znowu się wewnętrzne rozruchy wszczęły. — Sapiehowie o umniejszenie powagi swojej przez przyjęte ugody warunki troskliwi, znowu się do broni rzucili. Król daremnie przez Kommissarzów swoich na to umyślnie posłanych zgodę przywrócić usiłował. Sapiehowie z wojskiem na Szlachtę pod Olkinikami zgromadzoną uderzyli, lecz zupełnie sami od niej porażeni byli. Sapiecha koniuszy Litewski z 1500 swoich długo się jeszcze opierał, ale poddać się musiał, rozsiekany nazajutrz po bitwie od zawziętej szlachty.

Po tym zwycięstwie stanęła konfederacyja Olkinicka pod Marszałkiem Książęciem Michałem Wiśniewieckim, któremu na dwie lecie władza nad wojskiem przysądzona, wojska żołąd i porządek opatrzone. Sapiehowie mianowicie Wda Wileński i synowie jego Stolnik i Marszałek Litewski, Wojewody brat Podskarbi i tegoż syn pisarz Polny, także przyjaciele ich za nieprzyjaciół Ojczyzny ogłoszeni. W tym nieszczęściu Sapiehowie wszelkiej inniej pomocy pozbawieni do Króla protekcyi udali się. August II. nie odmówił im téj łaski i przez następujące dwie lecie nie przestał starania wszelkiego przykładac na pogodzenie ich z Szlachtą.

Car Moskiewski pokój Szwedom wypowiedziawszy, przymierzem z Augustem II. łączy się, potężną mu na tę wojnę pomoc obiecując. Bitwa wałna pod Narwą od Szwedów wygrana. Szwedów nad 9 tysięcy nie było przeciw 60 lub 80000. Moskwy. Niekarność i trwoga jedyną tak wielką klęską z strony Moskwy przyczyną była oficerowie Moskale, oficerom Niemcom podlegac nie chcieli, a ten któryby ich pogodził, to jest Car do Nowogroda wyjechał. Ta przegrana poprzedziła innych wiele przegranych któremi wojska Moskiewskie do odnoszenia najehwalebniejszych zwycięstw, nawet nad Mistrzami swojemi przypuszczone były.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1701.

Kurfirszt Brandeburski tytuł Królewski bierze. Ceremonia koronacyi w Królewcu odprawiona to miała osobliwszego iż Król Pruski, sam sobie na głowę koronę włożył. Już roku przeszłego przez publiczne pisanie ogłosił, iż nowa ta godność w niczym possessyi Prus Polskich do Rzeczypospolitej należących, także Traktatom Welawskim i Bydgoskim nie ubliży. Nowy Król Pruski, o tej koronacyi Króla przez Posła swego Hrabie *de Wollenrodt* uwiadomił, który w Warszawie audyję u Króla miał w przytemności samych Saskich Ministrów, gdyż Polacy za rzecz przyzwoitą nie sądzili, być na niej przytomnemi. Augsut II. Towiańskiego Poczesnego koronnego do Berlina posłał z powinnowaniem imieniem swoim nie zaś Rzeczypospolitej dostąpionej korony. Król Pruski nowe Towiańskiemu dał przyrzeczenia iż wszystkie dawne Traktaty w całości miały być dochowane. Nic to na ten czas na uspokojenie trwogi Polskiego narodu nie pomogło, w tytule Króla Pruskiego, przez długi czas praw Rzeczypospolitej ubliżenie upatrywano, aż dopiero po długim statecznej Królów Pruskich przyjaźni ku Polsce doświadczeniu w roku 1764. po nowych rewersalnych listach od Króla Pruskiego danych, na sejmie Konwokacyi uroczyście ten tytuł przyznała Rzeczpospolita.

Zjazd Króla z Carem w Birze w Litwie gdzie się przez dwa tygodnie na rozmaitych rozrywkach bawiąc zawarli przymierze ku wzajemnej obronie, i wojowaniu spólnego nieprzyjaciela zmierzające.

Karol XII. przepawiwszy się przez Dzwinę Sasów na przeciwniej stronie stojących odpędza, wszystkie od nich miejsca zawojowane odbiera, pułkownikowi Kaunitz mężnie się broniącemu uczciwą kapitulacyją pozwala i tak Dunamundę odebrawszy, Kurlandya całą pod moc swoję podbija. Proźby Prymasa i Rzeczypospolitej od tego go odwodzące nie cale nie ziednały, już wtedy po jednym tylko zwycięstwie odniesionym o ztrąceniu z Tronu Króla i innego podług upodobania swego postawieniu zamysłał. Nicht na ten czas wierzyć temu nie chciał i sam Szwedzki Kanclerz Be-

 PRZYPADKI ZNAJCZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

nedykt Oxenstierna Królowii te z myśli wybijał przedsięwzięcia, lecz szczęście, stan Polskiej zamieszany, a nade wszystko Szwedów męstwo rzecz tę do skutku przywiodły.

August II. nakłaniając się na usilne Polaków żądania wojska Saskie do Saxonii, odesłał, powierzając osoby i godności swojej całość Polakom. Zaczyn Prymas proźby swoje u Króla Szwedzkiego ponowił, przydając iż Sasi których ścigał już z granic Polskich ustąpili. Tym czasem Sapiehowie przeciw swoim przeciwnikom żadnej od Króla pomocy mieć nie mogący do Szwedów się przywiązali. Przeciwnym sposobem Ogiński z przyjaciółmi swemi całe się na Augusta stronę nakłonił. Szwedzi do Zmudzi weszli, Król Szwedzki w przedsięwzięciu swoim nie wzruszony pod obowiązkiem tylko złożenia Augusta, z granic Rzeczypospolitej ustąpić obiecując.

1702.

Sejm w Warszawie na którym zkonfederowaną szlachtę Litewską z domem Sapiehów pogodzić starano się, a oraz postanowiono Posłów do Króla Szwedzkiego wysłać, upominając się o ustąpienie z granic Rzeczypospolitej, i o nadgródszenie krzywd uczynionych, a oraz oświadczając iż Rzeczpospolita i prawa swoje i Króla utrzymać postanowiła, i przytém przedsięwzięciu stojąc trwałego i przystojnego pokoju żąda. Sejm ten zerwany był od Kazimierza Paca na to utyskującego iż laska mniejsza Litewska nie jemu lecz Książęciu Sanguszkowi dostała się.

Szwedzi do Litwy wtargnąwszy wielkie tam szkody czynią zwłaszcza tym do których się zemsta Sapiehów rozciągała. Posłowie od Rzeczypospolitej do Króla Szwedzkiego posłani Króla tego o kilka mil z téj strony Grodna zpytują. Na otrzymanej audyjencji Hrabia Piper im odpowiedział imieniem Królewskim, iż Rzeczpospolita o przyjaźni Królewskiej upewniona być może byleby tylko Króla z tronu złożyła, o czym obiecywał iż konferencyje w Warszawie trzymane będą któremi ta sprawa zupełnie uspokojona być miała. Takowe oświadczenie ostatnią która była nadzieję pokoju odebrało. August II. za radą Senatu woj-

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

ska Koronne i Litewskie zgromadza, i wojsku Saskiemu do nich się przyłączyć rozkazuje, sam zaś do Krakowa wyjeżdża. Tym czasem Szwedzi pod Warszawę przyciągnąwszy, łatwo to miasto, obrony i osady pozbawione opanowali. Prymas za Królewskim zezwoleniem do Warszawy zjechał, aby tam traktował o pokój z Szwedami. Zakończyły się konferencyje tak publicznie jako i prywatnie na Pradze miane, tym, iż Król Szwedzki oświadczył iż od przedsięwzięcia swego złożenia z tronu Augusta nie ustąpi. Do którego upornego zamysłu iż Prymas dopomógł niektórych było zadanie. Zdało się więc nieuchronną być potrzebą do bitwy przystąpić. August usłyszawszy iż Szwedzi przeciw niemu ciągną, sam przeciwko im wyszedł. Potkały się wojska pod Klisowem między Warszawą i Krakowem. Augusta wojsko na 24 tysięcy, Szwedzkie na 12 wynosiło. Na téj bitwie obaj Królowie mężni i waleczni długo sobie wzajemnie zwycięstwo wydzielali, lecz Szwedom szczęście stateczniej posłużyło. Polacy na prawym skrzydle stojący tak właśnie postawieni byli jak potrzeba było aby niczego nie dokazywali, przed sobą albowiem jezioro mając na nieprzyjaciela uderzyć nie mogli, Szwedzi zaś z boku na nich uderzywszy do ucieczki ich przymusili. Do kłamstw drukowanych należy co pewny autor pisze iż Polacy z trwogi albo téż z złości ku Królowi woli pierzchać poczeli. Raczej wzajemne z Sasami diffidencyje do przegrania bitwy okazyją dały, gdy się Polacy obawiali aby Sasi z Szwedami na nich nie uderzyli, a Sasi także bali się aby Polacy z Szwedami złączywszy się onych nie znieśli. Mało Polaków na téj bitwie zginęło. Sasow 2000 trupem legło 1500 w niewolę z całą artyleryją sprzętem obozowym i amonicyją zabrano. Książę Holstyński na Gotorpie kulą armatną zabity, iży Królowi Szwedzkiemu wycisnął jedyne, które w życiu swoim wylał.

Kraków od Szwedów odebrany. August pod tym miastem wojska swego ośdatki zgromadziwszy do Sendomirza ciągnął, gdzie Województwa Małopolskie, także Sieradzkie i Łęczyckie konfederacyją na utrzymanie wiary, Króla

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

i wolności złożywszy postanowiły inne nie przytomne Województwa do tejże konfederacyi zaprosić, Posłów do Króla Szwedzkiego wysłać dla nakłonienia jego do pokoju, wojska przyczynić, i wszystkich z Szwedami trzymających za nieprzyjaciół Ojczyzny obwołać. Szlachta na tym zieździe tak gorliwie przy Augustcie obstawała iż gdy na Felixa Lipskiego Wojewodę Kaliskiego podejrzenie padło iż Szwedom sprzyjał, od zawziętej Szlachty był rozsiekany. Stosując się zatem do nowo uchwalonych ustaw, w poselstwie do Króla Szwedzkiego Stanisław Morsztyn Wda Mazowiecki z kilką innemi osobami był posłany. Król Szwedzki domagał się tego aby najpierwiej Rzeczpospolita wydała tych za których sprawą wojska Polskie pod Kliszowem z Szwedami walczyły. Rzeczpospolita unikając oświadczenia tego iż przeciw Karolowi wojuje do różnych się pozornych wymówek udawała, zatem negocyaeye żadnego skutku nie miały.

August do Torunia z temtą na czas krótki do Saxonii wyjeżdza, zkąd powróciwszy obecnym był na radzie Senatu która wszystko to potwierdziła eokolwiek w Sendomierzu postanowiono. P. Du Heron Poseł Francuzski, który Karolowi XII. wojnę do Saxonii przenieść radził, po dwóch Królewskich rozkazach aby z Polskiej ustępował, gdy tego uczynić nie chciał, aresztowany w Warszawie i za granice był wywieziony. Postępek ten gwałtowny od wielu był zganiiony, ponieważ rzeczony Poseł nie do Króla samego ale i do Rzeczypospolitej będąc posłany mógł sprawiedliwie czekać aż rozkazy Rzeczypospolitej z Królewskimi zgadzając się będą.

Adam Sieniawski Hetman Polny Koronny kozaków na Ukrainie rozruchy wszczynających do posłuszeństwa i spokojności przywodzi.

1703.

Na chytre Króla Szwedzkiego oświadczenia iż skłonnym jest do pokoju, Prymas Senatorów mianowicie tych którym poruczono traktować z Szwedami o pokój do Warszawy wzywa. Wielce się na ten postępek Prymasa obru-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

szyl Król i radę Senatu złożył w Toruniu, która potym do Malbórga przeniesiona była, na której wszystko co dawniej w Sendomierzu uchwalono, potwierdzone zostało. Prymas tym czasem w Warszawie zostając publicznie z szczupłą Senatorów liczbą tajemnie z Szwedami miewał rady.

Karol XII. Generała Saskiego *Steinau* pod Pultuskiem poraziwszy, Toruń opasał.

Sejm nadzwyczajny w Lublinie, na którym żołd wojsku naznaczono, także uchwalono do Króla Szwedzkiego posłać aby bez dalszego zawodu oświadczył jeśli pokoju lub wojny pragnie, Sapiehom i innym z Szwedami trzymającym czas wymierzony, w którymby do Rzeczypospolitej przystępując amnestyi użyć mogli, do tego postanowiono żadnej nie słuchać propozycyi któraby za cel miała złożenie Króla z tronu, i Królowi Pruskiemu względem jego do Elbląga pretensyi zadasyć uczynić, co aby prędzej do skutku przyszło podatek na młyny włożno.

Na tym sejmie przytomnym był Kardynał Prymas, i żwawemi wielu oskarżających jego mowami bynajmniej nie wzruszony, przysięgę na ów czas nakazaną wykonał jako nie na potym przeciw Królowi czynić nie miał.

Król Familii *Salaroli* we Włoszech tytuł margrabiów nadaje. Toruń Szwedom poddaje się którzy na to miasto, i na Elbląg nie zmierne wkładają kontrybucye. Gdańsk z strony swojej 100000 wypłacić musiał.

Takowe pomysłałości wiele Szwedom serca śmiałości przydawały, a Królowi Polskiemu sposobów podzwignienia swojej strony ujmowały. Jedna tylko zostawała na Cara pomocy wsparta nadzieja. Tomasz Działyński Wojewoda Chełmiński posłany był do Piotra W. dla zawarcia nowego przymierza, którymby wszystkie dawniejsze potwierdzone były.

1704.

Wojewodztwa Wielkopolskie oto iż Posłowie onych na Sejmie Lubelskim nie byli przyjęci, konfederacyą zakładają dla obrony kraju i utrzymania wolności.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Król Szwedzki na wszystko coby z pożytkiem jego być mogło, baczność mający, wszystkich Polaków zachęcał do przywiązania się do téj konfederacyi, zwłaszcza iż za cel utrzymanie wolności miała. W krótcie potem, manifesta, groźby, kontrybuoye Króla Szwedzkiego, liczbę związkowych pomnożyły, których Piotr Bronisz został Marszałkiem. Prymas zjazd w Warszawie naznacza, na którym wiele Województw do konfederacyi przywiązanych umysłem ziednania pokoju Ojczyźnie i utrzymania Króla, na inne się zdania nakłonić dało. Kommissarze Szwedcy przybywszy, list od Króla swojego oddali w którym całemu zgromadzeniu obranie Królewicza Jakóba na tron Polski zalecał obiecując go wszystkimi swemi utrzymać siłami. — Ten list, Prymasa ku Szwedom naklonionego powaga, bojaźń urażenia Króla Szwedzkiego, tylc mocy miały iż na tym zgromadzeniu dnia 16. Lutego ogłoszono iż August od korony odpadł, a wszyscy przyjaciele jego nieprzyjacielami są Ojczyzny.

August radę wielką w Krakowie zgromadził na której ci co się byli do Warszawy ziechali krzywoprzysięzcami i buntownikami są osądzeni. Królewiczowie Jakób i Konstanty pod Wrocławiem od Sasow zachwyceni do Kenigsteinu byli zaprowadzeni. August sam wielkiego niebezpieczeństwa stracenia wolności uszedł pod Krakowem, gdy Szwedzi nagle bardzo nań napadli.

Prymas już się więcej z przywiązaniem swoim do Szwedów nie tający, Bezkrólewie głosiwszy, czas obrania czyli raczej mianowania nowego Króla od Karola poddanego naznaczył. Stany od Augusta do Sandomierza wezwane nowym się związkiem do bronienia Króla obowiązawszy, wszystkie z zjazdu Warszawskiego wynikające ustawy potwierdili, Królowi do nakazania pospolitego ruszenia moc dali, i wszystkich jego przeciwników za zdrajców Ojczyzny osadzili. August z strony swojej powtórna *Pacta coepta* ztwierdzi przysięgą.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Karol XII. z Torunia do Warszawy dla przyśpieszenia Elekcyi Króla, z wojskiem swoim przybył. Podał zaś za Kandydata do korony samego tylko Stanisława Leszczyńskiego Wojewodę Poznańskiego, którego przymioty osobliwsze korony, ale sprawiedliwszym sposobem nabytj, godne były. Prymas usilnie żądał aby się berło Hetmanowi W. Kor. Lubomirskiemu dostało, ale za zdaniem i wolą Króla Szwedzkiego iść musiał. Nastąpiło zatem obranie skwapliwe, prawom przeciwne, i że wszech miar nie ważne, na miejscu Elekcyi najdował się poczet wojska Szwedzkiego. Tam mimo nieprzytomność Prymasa i wielu tejże partyi Senatorów, mimo zakaz Papieża klątwą grożącego, mimo protestacye Marszałka konfederacyi, i wszystkich prawie Konfederatów, zwłaszcza Posłów Podlaskich usilnie żądających, aby się z tą Elekcyą tak nie kwapiono, za zbrojną Generała Horn perswazią idąc Bronikowski Poseł z Poznańskiego, głos na Stanisława dawszy wielu do tego pociągnął. Naostatek Święcicki Biskup Poznański Stanisława Leszczyńskiego Królem Polskim ogłosił. Nie Prymasowi i innym niektórym Panem nie pomogło iż na miejscu Elekcyi przytomnemi nie byli. Karol XII. wnet ich do uznania Stanisława przymusił, i sam pierwszy dał im przykład, oddając Stanisławowi, winne Królem honory i wszelką mu pomoc w utrzymaniu jego na tronie obiecując.

Sendomirska konfederacya w tych okolicznościach Augusta nie odstąpiła ale raczj Stanisława Leszczyńskiego i wszystkich przyjaciół jego za buntowników osądziła. Papież Prymasa i Biskupa Poznańskiego do sądu swego pozwał, a naród cały do należytj ku prawemu Królowi swemu wierności upominał.

Karol XII. do Lwowa wyjechał. Tym czasem August z wielkim pospiechem pod Warszawę przyciągnął, z kąd Stanisław Leszczyński i inni jego partyi trzymający się Pannowie wczśnie umknęli. Biskup tylko Poznański chorobą złożony został. August do miasta wszedłszy Biskupa pod areszt Nuncyuszowi oddał, który go do Rzymu posłał, dwóch synów Hetmana W. i ministrów Szwedzkich Wach-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

schlagera i Palmberga zabrał i znaczną na miasto nałożył kontrybucją. Za odebraną wiadomością iż się Szwedzi zbliżają August z Warszawy ustępując wojsko na wiele części podzieliwszy różne im trakty przepisując, sam zaś do Krakowa jedzie, gdzie Hetman W. Koronny Lubomirski i dwaj bracia jego znowu do Królewskiej strony przystąpili. Jedna część wojska Saskiego ku W. Polsce zmierzająca od Króla Szwedzkiego dopędzona była w Województwie Poznańskim. Schulemburg komendę nad Sasami mając przez długi czas mężnie się bronił całą jazdą Szwedzkiej natarczywość samą tylko piechotą wytrzymując. Noc zaszła, Schulemburg przemagające nieprzyjaciela siły zważając, nazad cofnął się i w dobrym porządku przez Odrę przeprawiwszy się powierzone sobie wojsko w całości zachował. Odwrót ten Schulemburgowi u samego nawet Karóla XII. chwagę ziednał który z téj okazji rzekł: *Schulemburg nas dzisiaj zwyciężył*. Król Szwedzki leże zimowe obrął w Rawiczu przy Śląskiej granicy. Król August do Państw swoich dziedzicznych a ztamtąd do Karlsbadu do ciepłic wyjechał.

1705.

Różne potencye starają się o przywrócenie pokoju w Polszcze, mianowicie Cesarz, Anglia i Rzeczpospolita Hollenderska.

Trzecia partya pod Lwowem powstaje pod imieniem obojętnych, których Wodzem był Potocki Wda Kijowski, lecz w krótcie się pokazało iż ci obojętni w rzeczy samej Szwedom sprzyjali. Karol XII. gwałtem przywiódłszy Polaków do obierania Stanisława Leszczyńskiego, gwałtu także użył na to aby był koronowany.

Prymas uniwersały na sejm koronacyi w Warszawie odprawić się mającej wydał, lecz od saméj koronacyi wymówił się. Podjazd Szwedzki przybył do Warszawy dla wsparcia i ozdobienia téj koronacyi.

Król Szwedzki do Błonia przybył. Stanisław Leszczyński i żona jego Katarzyna Opalińska od Konstantyna Zielińskiego Arcybiskupa Lwowskiego koronowani, lubo Pa-

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

pież kłatwą pogroził Prałatom którzyby się do tego aktu przyłożyli. Zaraz po koronacyi Karol XII. z Stanisławem zawarł przymierze przeciw Augustowi i Carowi.

Prymas dnia 13go Października umiera. Który jak zważa P. Voltaire wykrętami swemi tego tylko dokazał iż Ojezycznę swoją do ostatniego przywiódł zamieszania, i sam się z Królami Karolem, Augustem i Stanisławem, z Rzecząpospolitą i Rzymem pokłucił. August tajemnie z Saxonii wyjechawszy do Tykoczyna przyjeżdża, gdzie order Orła białego zakłada, którego napis jest; *Za wiarę, prawo i Króla*. Z razu Kawalerowie medal tylko na piersiach na wstędze wąskiej błękitnej nosili, dopiero w roku 1713. na szerokiej wstędze teraźniejszym trybem nosić ten order zaczęto.

Król August z Carem w Tykoczynie zjechał się, ztamtąd oba monarchowie do Grodna wyjechali, gdzie dalsze wojenne obroty układali.

Patkul Posel Cara w Dreźnie z rozkazu Króla Augusta aresztowany i do zamku Sonnenstein zaprowadzony. — Prawdziwa postępku tego niesłychanego ta była przyczyna iż Patkul dociekłszy że dwór Saski usilnie żądał pokoju, i pod jakimkolwiek warunkami otrzymać go pragnął, umyślił uprzedziwszy dwór Saski między Carem i Królem Szwedzkim pokój skleić. Te zamysły odkryte przywiódy Augusta do wzięcia jego pod areszt, z czego się przed Carem i światem wymawiał jak mógł, dowodząc iż Patkul i Sasow i Moskalów zdradzał.

1706.

August wojska swego komendę oddaje Generalowi Schulemburg. Karol XII. przeciw niemu Marszałka Renschild wysłał. Ci dwaj Wodzowie pod Wschową nie daleko Polskich granic zpotkali się. Bitwa cała nad kwadrans nie trwała. Wojsko Saskie dwa razy liczniejsze niż Szwedzkie za przykładem Moskalów, których siedm tysięcy było, idąc w rozsypkę poszło. Regiment jeden Francuzów któremu artyleryi dozór był polecony, widząc zbliżających się Szwedów broń złożył, i do téj przegranej wielce dopomógł. Cały ten regiment służbę potym u Króla Szwedzkiego przyjął.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Tylą nieszczęśliwościami skolatany August samą się umysłu statecznością i przyjaźnią Cara utrzymywał. Lecz do ostatniego kresu nieszczęścia przyszedł, kiedy Karol XII. spustoszywszy Litwę i Wołyń wtargnął do Saxonii 1-go Września i obozem pod Alt-Ranstadem stanął. August z tego co się w Polsce stało miarę na to biorący co w Saxonii nastąpić mogło, uchyliwszy onę chwały która szczęśliwości poddanych ustępować powinna, o pokój przystójny i godności swojej nie zelżywy prosił. Król Szwedzki zaś ślepiony szczęściem te pokoju podał kondycyę, aby August, korony Polskiej odstąpił, Stanisława Królem uznał, wyrzek się przymierza z Piotrem Wielkim, i Posła jego Patkula wydał. Kiedy w Saxonii na przywrócenie pokoju pracowano, Król August i Książę Menżyków Najwyższy Hetman wojsk Rossyiskich, zupełnie nad Szwedami pod komendą *Mardefelda* (inni piszą *Meyérfelda*) zostającami odniósł zwycięstwo, które nie tylko nie do ulżenia ciężkich warunków pokoju nie pomogło, ale owszem Karola do większej nieużytości przywiodło. August wtóry obawiając się aby za pośrednictwem Króla Pruskiego pokój między Moskwą i Szwedami nie stanął, a nadewszystko troskliwy o Państwo swoje dziedziczne, przystał na kondycyę od Króla Szwedzkiego przepisane i pokój Alt-Ranstaeki przyjął. Rozumiejąc zaś iż przytomnością swoją Karola do większej ludzkości nakłoni, do Saxonii wyjechał. Ale nie całę sobie wyjednać nie mógł i wszystkie warunki tak jak były od Karola przepisane wypełnić musiał. Zaczyn i Królewiczów Jana III. Synów z aresztu uwolnił, i list otrzymanej Korony winszujący do Stanisława Leszczyńskiego napisał, i Patkula wydał Karolowi, który roku następującego żywego w Kazimierzowie ćwiertować kazał. Ten postępek świadectwem będzie aż do ostatniej potomności srogości Karola, który tym chwale swojej Bohaterskiej nie małą zadał plamę.

Gdy Patkula w Polsce tak okrótnie exekwowano, rada Królewska w Stokholmie pewnego szlachcica Infantzkiego *Peykul* nazwanego na gardło osądziła o to iż Infantczykiem będąc w wojsku Augusta Króla służył. Królo-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

wa matka Karola XII. próżno się o zachowanie jego przy życiu starała.

1707.

Polacy Augusta strony trzymający się, nie sądzili się być obowiązani do zachowania pokoju, tak im samym zelżywego, i onychże całe pod moc Karóla poddającego. — Przeto na zieżdzie w Lwowie pod dyrekeyją Stanisława szembeka Prymasa i Denhoffa Marszałka, potwierdzono Sandomirską konfederacyą, i uchwalono Króla innego nie uznawać prócz tego któryby wolnemi stanów głosami był obrany. Potwierdzono zatem przymierze z Carem przeciw wzajemnym nieprzyjaciółom zawarte, Moskiewskie wojska po całej Polsce, Litwie i Rusi rozłożone, jak z nieprzyjaciółami, z wszystkimi Szwedom sprzyjającymi postępowały. Doznał tego między innemi Zieliński Arcybiskup Lwowski w niewolą od Moskalów zabrany. Ziazd powtórný tegoż roku odprawił się w Lublinie na którym Bezkrólewie ogłoszone, i czas wyznaczony którego stany do Lublina zjechawszy obrady przyszłej Elekeyi tyczące się przedsięwziąć miały. Wszakże na tymże zieżdzie przyznano iż August wyzuć się z korony bez stanów zezwolenia nie mógł, a przeto iż na prawa Polskie względ mając Królem być nie przestał.

Podczas tych ziazdów Polska i domowemi nie zgodami i nieprzyjaciół orężem srodze uciemieżona była. Car do Litwy dla zebrania żywności wyjechawszy, Stanisławowi Leszczyńskiemu wszelką ugruntowania się w Polsce łatwość zostawił.

Karol XII. z niemalym uszczerbkiem Saxonii wojsko swoje zmocniwszy i z bogaciwszy z Alt-Ranstadu ruszył się, i Drezno mijając, dziwną onę wizytę Augustowi oddał która potomności pobudką będzie do chwalenia rzetelności i wspańiałości umysłu Augusta, a oraz do zdumiewania się nad zuchwałością Karola, który tak srodze Augusta uraziwszy, sam mu okazyją do zemsty podawał.

1708.

Król Szwedzki ku Mazowszu ciągnie gdzie wielkie popełnione były okrucieństwa z przyczyny Kurpików zasadzki po drogach czyniących których Szwedzi przymusili do tego aby jeden drugiego wieszali. Ztamąd ku Grodnowi udał się z 35000 wojska zostawiwszy w Polsce przy Królu Stanisławie siedm tysięcy Szwedów. Po odebraniu Grodna Karol za Carem upędza się i wieloniebezpieczeństw i przeszkód szczęśliwie uniknąwszy Moskalów pod Holłozszynem zniósł i przez Dniepr przeprowił się nadzieję mając iż berło Rossyiskie tak jak Polskie, Cara złożywszy komu zechce odda. W czym źle całe sobie poradził. Miasto tego albowiem cc miał prosto ku stolicy ciągnąc udał się na Ukrainę dla opatrzenia wojska swego w żywność i wojenną amunicyą, i złączenia się z Mazepą Hetmanem kozackim, który zbuntował się był na Cara. Tamże oczekiwał na 12000 wojska które Generał Lewenhaupt jemu prowadził z wielkim żywności i oręża wojennego dostatkim. Lewenhaupt z Inflant i Kurlandyi idący, na Moskwe w województwie Mściślawskim napadł, i tam po bitwie przez trzy dni odnowionej z wielką trudnością z pozostałemi tylko 5000 wojska do Królewskiego obozu przyszedł. Wozy których na 8000 z sobą prowadził częścią spalone były, częścią Moskwie dostały się. Menżykow z dręgiej strony od samychże kozaków o zdradzie Mazepy uwiadomiony Ukrainę i Bathuryn stołeczne kozaków miasto opanował. Co sprawiło, iż Mazepa ledwie się z dwiema pułkami kozaków do Szwedów przyłączył. Karol serca przez to nie tracił, spodziewając się iż Ukraina cała do niego przystanie. Zima nad zwyczaj roku tego przykra która na 2000 ludzi mu umorzyła, i rady przezorne Kanclerza Piper bynajmniej go w zamysłach nie hamowały, w których za cel sobie zakładał niezmiernęj swojej przeciw Carowi zawziętości zadosyć uczynić.

Król August z Saxonii do Flandryi do wojska z przymierzonych jedzie, gdzie na oblężeniu i zawojowaniu miasta *Lille* przytomnym był.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1709.

Na początku roku tego wojsko Szwedzkie i Moskiewskie, dla ciężkich mrozów w spokojności się zachowały.

Ale skoro żołnierz oręża użyć mógł, zaraz wojować zaczęto. Karol przeszedłszy Ukrainę i Zaporowskich kozaków na swoją stronę przeciągnawszy Puławę obległ. — W podbiciu miasta tego największą miał ten Król nadzieję dla podzwignienia wojska swego głodem i zimnem znędnionego. Wiele też na onego obronieniu Carowi zależało. Przyciągnął więc pod nie w 70000 wojska.

Król Szwedzki ledwie trzecią część téj liczby mający bitwę ztoczył, na której Szwedzi zuchwałości Króla swego dobrze przyplacili, a Karol XII. w jednym dniu wszelki z prac swoich i zwycięstw zysk utracił. Wojsko jego do szczytu zniesione było, a on sam z 800 Szwedami do Benderu do Turków uciekł.

August II. o tym wiadomość odebrawszy postanowił Królestwo odzyskać. Zatem protestował się solennie przeciw Alt-Banstadskim Traktatom, zadając Kommissarzom swoim iż w ich zawarciu z granic sobie założonych wykroczyli, a Królowi Szwedzkiemu że i tych nawet tak przykrych i nieznośnych warunków nie dochował.

General Krassau od Karola w Polszcę zostawiony dla utrzymania Stanisława z nim razem do Szczecina udaje się. Król August do Polskiej powraca przyjęty wszędzie z oświadczeniem niezmiernéj radości. W Toruniu dokąd téż i Car przyjechał zawarł Traktat z Królami Duńskim i Pruskim przeciw Szwecyi. W tych okolicznościach Stanisław Leszczyński Uniwersały wydał w których się gotowym być świadczył do złożenia berła, którego już w mocy swojej nie miał.

1710.

Elbląg w którym się osada Szwedzka i skład jeden z najznacześniejszych Karola XII. znajdował od Moskalów odebrany.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Wielka rada w Warszawie w której wszystkie ustawy zjazdu dawnego Warszawskiego za Szwedów powodem uczynione, także Alt-Ranstadzkie Traktaty skassowano. — Konfederacya Sandomirska, *Pacta conventa* Królewskie, i przymierze z Carem potwierdzone, ogłoszona na koniec amnestya Generalna. Król do Malbórga, ztamtąd do Gdańska wyjeżdża. Gdańszczanie Królowi poddając się za niejakie Szwedom acz poniewolne sprzyjanie 600000 złotych Pruskich wypłacić musieli.

1711.

Król z Królewiczem synem swoim z Saxonii do Jarosławia jedzie i tam z Carem względem wojny przeciw Turkom naradza się. Rzeczpospolita granice swoje przeciw Tatarow wycieczkom zasłonić zamyśla. Król 26. Czerwca nazad do Saxonii powraca. Turcy przeciw Moskwie wojnę podnoszą. Piotr w zbyt łatwo dawszy wiarę Kantimirowi Książęciu Multańskiemu w tymże stanie nad Prutem zostawał, w którym Karol pod Puławą z podobnegoż na Mazepę spuszczenia się. Wszakże przezorność Katarzyny Piotra W. małżenki a potym Imperatorowój, i chciwość W. Wezyra Moskwę z téj toni wybawiają.

August II. zabiegając temu aby Szwedzi powtórnie do Polskiej nie wtargneli wojnę do Pomorza przenosi, gdzie Stralsund Forteca oblężona była. Lecz oblężenie to przerwane, a potém zaniechane było, dla niedostatku artyleryi.

1712.

Traktat nad Prutem zawarty w Carogrodzie był potwierdzony, w Traktacie co do Polskiej, warowano, aby z niej wojska Rossyiskie wyciągnęły.

Sejm w Warszawie na którym stany Augusta II. znowu za jednego i prawego Króla uznają, tamże uchwalono aby Saskim wojskom dla bezpieczeństwa kraju sprowadzonym kwatery i żywność dostarczona była, aby poselstwo do Cara naznaczono dla otrymania ustąpienia z granic Rzeczypospolitej wojska Moskiewskiego, aby także do Turck dla odnowienia Karłowickich Traktatów posłano. Sejm ten

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

nowym cale przykładem zalimitowany był tak żeby co do-
tąd uchwalono moc prawa miało, zaś w roku następującym
tenże sejm pod tymże Marszałkiem i temiz Posłami znowu
się odprawował. Część ta druga sejmu nie udała się i zer-
wana była, pierwsza w całości została.

Grudziński Starosta Rawski jeszcze z Królem Szwedz-
kim trzymający, po kilka razy na wojska Saskie i Moskiew-
skie natarł, lecz wkrótce potym porażony, sam do Szląska
pierzchać musiał.

1713.

Król Stanisław wszystkich używszy sposobów na po-
ratowanie Szwedów, tajemnie od nich wyjechawszy z Po-
morza do Turek udaje się aby się tam z Karolem XII. wi-
dział. Przez Jassy przejeżdżającego aresztowano i do Ben-
deru odesłano tego właśnie czasu gdy Karola z Benderu do
Demotyki prowadzono. W kilka miesięcy potém Stanisław
wolność otrzymał.

1714.

Moskiewskie wojsko z Polskiej do Pomorza przenosi
się.

Pokoj Karłowicki za staraniem Stanisława Chomentow-
skiego Wojewody Mazowieckiego, Posła do Porty Ottoman-
skiej ztwierdzony. Turcy wolny przez Polskę przejazd
Karolowi XII. i ustąpienie z granic Polskich Rossyiskiego
wojska sobie warowali.

1715.

Karol z Demotyki do Stralsundu powróciwszy o nowęj
przeciw Polsce wojnie zamyśla. Tym czasem w Polsce
nowe się kłótnie wszczęły. Saskie wojsko w Polsce sto-
jące wielce się obywatelom przez wybieranie kontrybucyi
naprzykrzało. Przyczyna utrzymywania wojska Saskiego w
granicach Rzeczypospolitej ta była, iż Król obawiał się no-
węj od Szwecyi wojny, a oraz Turkom i Tatarom nie zu-
pełnie ufał. Lecz Sasi złemi swemi postępkami obruszy-
wszy na się Polaków, sprawili iż wojsko obrawszy Mar-
szałka Władysława Gurzyńskiego związek uczyniło a w

 PRZYPADKI WZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Małej Polsce konfederacya pod Stanisławem Leduchowskim stanęła na wypędzenie Sasów z Polski. Ztąd wielkie w Polsce zamieszanie i częste z rozmaitem szczęściem bitwy.

Sasi Zamość opanowali. Pokój do czasu uczyniony.

1716.

Zjazd w Gdańsku gdzie Król August i Car Moskiewski przytomnemi byli na weselu Książęcia Meklemburskiego na Szwerynie panującego, za którego Księżniczka Katarzyna synowica Cara była wydana.

W Rawie z związkowemi zgodę ugruntować zamyślano, lecz ona do skutku nie przyszła z przyczyny iż ani czasu pewnego wyjściu Saskich wojsk nie naznaczono, i koniecznie na zapłatę wojsku temuz kontrybucyi się domagano, kiedy Województwa dosyć podatkami obciążone ledwie na obmyślenie zapłaty własnemu wojsku swemu wystarczyły, i pomocy od Sasów w powszechném Państwa uspokojeniu nie potrzebowały. Zatem znówu się do oręza rzucono a Województwa Wielkopolskie i Litwa do konfederacyi Tarnogrodzkiej przystąpiła. Król te kłótnie wszelkimi sposobami uspokoić usiłował, obiecując iż wojska Saskie w czasie który przez ugodę naznaczony będzie ustąpią. Piotr W. odebrawszy od konfederatów upewnienie iż w tych swoich zamysłach bynajmniej Szwedom sprzyjać nie myślą pośrednictwo swoje obiecuje.

Zjazd w Lublinie na dzień 3. Czerwca dla uspokojenia tych kłótni, dokąd się udali Książę Dołgoruki Poseł Rossyiski, Biskup Kujawski, Generał Fleming i Posłowie od konfederatów. Już zezwolono na przestanie postępów nieprzyjaźnych pod warunkiem aby Sasi kontrybucyje wybierać zaniechali i nieodwłocznie z Lwowa i Zamościa ustąpili, kiedy przez haniebny officera jednego Saskiego postępek ugoda ta zerwana była.

Pełnomocni Ministrowie Królewscy do których przydany był Chomentowski Wojewoda Mazowiecki znówu z Posłami od konfederacyi w Warszawie konferencyje do pokoju zmierzające mieć poczęli.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1717.

Pokój wewnętrzny przywrócony. Ugoda podpisana, potwierdzona i wymieniona 20. Stycznia. Zaraz potem odprawili się sejm, który sejmem pacyfikacyi nazwano, który nie więcej jak siedem godzin trwał, ponieważ na nim uczyniony Traktat przeczytany tylko był bez dopuszczenia żadnych nad nim uwag lub sprzeciwienia się. Na tym sejmie wojsko Polskie nowym całę kształtem ułożone. Od dawnego czasu nie zwyczajniejszego nie było jak związki wojskowe z niedostatku żołdu wynikające. Wojska albowiem dla otrzymania płacy czekać na sejm musiały, któryby pewne ktemu służące podatki naznaczył. A że sejmy często zrywane bywały, podatki też ustawały a żołnierz pozbawiony płacy z zdzierstwa i rabunku żył. Zaczęło stan wojska odmienić i stałe podatki dla opatrzenia jemu żołdu opatrzyć trzeba było.

Król w tym traktacie przyrzekł iż tegoż dnia którego ztwierdzona ugoda będzie, wojsko Saskie do kraju swego powracać zacznie, z drugiej strony obiecano konfederacye wszystkie i związki zkasować nawet i Sendmirską lubo ta do zawarcia z Szwedami pokoju miała trwać, nad to zakazane na potomne czasy były wszystkie wojskowe związki, i za niegodziwe na wszystkie czasy ogłoszone.

Cena Tynffow która do tąd była 30 groszy podniesiona do 38 groszy, a czerwonego - złotego do 18 złotych Polskich.

1718.

Sejm Grodziński na którym obmyślano sposoby, na oddalenie Rossyjskiego wojska od Granic Rzeczypospolitej.

Karol XII. w Norwegij dnia 11. Grudnia na oblężeniu Fortecy *Friederichshall* zbytecznie się na niebezpieczeństwa narażając zginął.

Negocjacye sekretne między Szwedami i Moskwą na wyspie *Aland*, mocą których Piotr W. opuściwszy Augusta, 80000 wojska użyć miał na wskrzeszenie Traktatu Alt-Randstadskiego. Ale śmierć Karola i przymierze między Cesarzem, Królem W. Brytanii i Augustem zawarte koniec

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

uczyniły tym zamysłem których pierwszym wynalazcą był Baron *de Gortz*, wnet po śmierci Karola w Stokholmie od senatu osądzony i pod szubienicą ścięty.

1719.

Jan Baptysta Salerno jezuita Kardynałem za Królewską nominacją uczyniony, roku następującego kapelusze Kardynalski od Króla odebrał w Warszawie.

1720.

Rzeczpospolita Królowi powinszowanie złożyła i radość swoją oświadczyła z przyczyny zaślubienia Królewicza z Arcyksiężniczką Austryjacką, Maryą Józefą córką najstarszą Cesarza Józefa.

Rosyjskie wojsko całe z granic i krajów do Rzeczypospolitej należących ustępuje. Traktat przedugodny, między Polską i Szwecyją, przemieniony w roku 1732. na Traktat wieczystego pokoju.

Tym Traktatem Ulryka Eleonora siostra Karola XII. obowiązwała się uznać Augusta II. za prawego Króla Polskiego, a po jego śmierci tego któryby prawnie od stanów Rzeczypospolitej był obrany. A Królowi Stanisławowi żadnej więcej nie dawać pomocy.

Unja kościoła Greckiego z łacińskim w Polsce, w Zamościu potwierdzona.

1721.

Moskwa z Szwecyją zawierając pokój, Artykułem XV. Traktatów Neustadtskich obiecuje postarać się o zupełne ugruntowanie pokoju między Polską i Szwecyją. Car Piotr W. tytuł Imperatora wszystkich Rusi bierze. Ten tytuł od Rzeczypospolitej Polskiej dopiero w roku 1764. na sejmie konwokacyinym był przyznany za daniem rewersu iż w niczem ubliżyć nie miał spokojnej possessyi Rusi do Polskiej korony należąc.

1724.

Rozruch w Toruniu z którego wyniknęły skutki okropne. Student jeden z szkół Jezuickich zbyteczną gorli-

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

wością zwłaszcza w mieście jak Toruń całe prawie luterskiem zdięty, podczas processyi na Boże Ciało kapelusz niektórym synom mieszczanów lutrów zdarł, a jak inni mówią do ukłęknięcia przymusić ich chciał, ztąd do bitwy przyszło między studentami i pospólstwem, które rozjuszone wpadło do Jezuickiego klasztoru i cały ten klasztor zrabowało. Sprawa ta na sejm wytoczyła się i od sądów zadwornych assessorskich przez wyznaczonych kommisarzów sądzona była. Wypadł z sądu dekret nader surowy przeciw miastu. Prezydent i Wice-Prezydent z 9 innemi obwinionemi na gardło skazani. Miasto Jezuitom 22000 złotych wypłaciło, kościół N. Panny i klasztor przyległy na szkołę od lutrów przemieniony, katolikom przywrócony. Dekret ten zupełnie był do skutku przywiedziony. *Zerniche* jednak Wice-Prezydent na prośbę samychże katolików życiem darowany. Wszystko to potem konstytucyja sejmowa potwierdziła.

1725.

Hrabia Fleming Koniuszy W. X. L. i Feldmarszałek wojsk Saskich, na usilne żądania Posłów, Kommandę Gwardyi Koronnej złożył, która oddana była Hrabu Stanisławowi Poniatowskiemu Podskarbiemu W. W. X. L. Ojcu szczęśliwie nam teraz panującego Króla. Uczynił to Fleming a by sejmy które się z tej przyczyny często zrywały łatwiej do skutku przyjść mogły. Gwardyia jednak Saska pod jego władzą zostawać nie przestała.

W Polsce nowiej się wojny obawiać zaczęto z przyczyny Toruńskiej sprawy w której protestanckie potencyje niejaki Traktatów Oliwskich ubliżenie upatrowały. Od Moskwy, Brytannij, Prus, Danij, Szwecyi, Hollandyi mocne z tej przyczyny zasły reprezentacje, lecz kłótnia ta przyjacielskim trybem częścią na konferencyjach, częścią dla zasłych innych większej wagi spraw uspokojona była.

Królewicz do Warszawy dnia 21. Grudnia przyjechał. Król Ojciec jego naznaczył mu dwór w którym Wda Płocki Franciszek Załuski Marszałkiem, a Józef Załuski terażniój-azy Biskup Kijowski synowiec Wdy był Kanclerzem.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1726.

Królewicz odebrawszy miecz i czapkę od Ojca Ś. święconą, do Saxonij dnia 24. Sierpnia wyjeżdża.

Ferdynand Książę Kurlandzkie ostatni z domu Kettlerów męskiej płci, mając lat 71. w Gdańsku mieszkał. — Stany Kurlandzkie w Nitawie zgromadzone, bez dołożenia się Rzeczypospolitój i w niezgodzie obraly Książęciem Maurycego Hrabie Saxonij syna Królewskiego naturalnego. — Rzeczpospolita która na fundamencie konstytucyi 1589. za Zygmunta III. uczynionój po ustaniu Familij Ketlerowskiej płci męskiej possessią Kurlandyi obiać miała, tak żeby ten kraj tymże jak i inne Polskie Prowincyje trybem był rządzony, mocno na takowy postępek utyskiwać poczęła, i Króla na sejmie Grodzieńskim roku tego obowiązała do ogłoszenia iż Elekcya Maurycego nieprawna jest i nie ważna, i do rozkazania temuż Maurycemu aby zrzekłszy się wszelkich do Kurlandyi pretensyi, dyploma Elekcyi swojej oddał. Gdy Maurycy ani Króla ani Rzeczypospolitój rozkazów nie słuchał, na tymże sejmie za nieprzyjaciela Ojczyzny ogłoszony, i bannizowany był. Wyznaczono téż Kommissyą na uspokojenie sprawy Kurlandzkiej. Główniejsze inne na tymże sejmie ustawy były; aby sejmów na potym limitować nie godziło się, aby Dyssydentom w Religij, pokój był zachowany, aby Król i Potomkowie jego przy wolnej possessyi gruntów w Warszawie na zbudowanie pałacu zakupionych zostawali. Pałac ten pospolicie Morsztynowskim był nazwany w tejsze konstytucyi oraz i Marymont, był zawarty.

Naostatek Kommissarzów do konferencyi z zagranicznymi naznaczono dla ułożenia interessów tyczących się Rzeczypospolitój. Mianowicie zaś z Cesarzem Rzymskim, Imperatorową Rossyiską, Szwecyją i dworem Berlińskim.

Korrektura Trybunałów.

Król z Grodna do Warszawy powracając, ciężko w Białymstoku zachorował. Defekt w lewójnodze o niebezpieczeństwo go życia przypawił, zaczym téż i testament uczynił. Dopiero przez ucięcie wielkiego palca u téjże nogi do zupełnego zdrowia był przywrócony.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1727.

Moskwa z strony swojej na Elekeyją od Kurlandczyków uczynioną narzekając, pretensyje swoje do tegoż Księstwa odnowiła. Pretensyje te ugruntowane były na wyprawie Księżnie Kurlandzkiej Annie Iwanownie naznaczonej, która potem na Tron Rossyiski wstąpiła. Maurycy Hrabia Saski z Kurlandyi ustąpić musiał.

Książę Menżykow o godność Książęcia Kurlandyi dla siebie stara się. Kommissyja od Rzeczypospolitej naznaczona ziechawszy się do Grodna stanowi, aby Kurlandya po ustaniu Familii Kettlerowskiéj do Polskiej Korony przyłączona i nigdy więcéj od niej oderwana nie była, przy zachowaniu jednak wszelkich swobód i przywilejów narodu.

1728.

Król dla choroby w Saxonij zostać musiał, zaccém sejm w Grodnie naznaczony do innego czasu był odłożony.

Gdy obudwóch Hetmanów Koronnych śmierć sprzątnęła, Król Hrabie Poniatowskiego Podskarbiego Litewskiego Reimentarzem wojsk Polskich uczynił. Toż samo gdy w dwie lecie potem w Litwie się przytrafiło, Książę Michał Wisniowiecki Kanclerz Lit. Regimentarzem został.

Takowe Regimentarzów na miejsce zmarłych Hetmanów naznaczenie, początek swój brało w onych na Królów włożonym obowiązku aby Buław inaczéj jak na sejmie nie rozdawali. Zaś od roku 1726. do 1736. żaden sejm nie stanął. W roku 1736. gdy stany Rzeczypospolitej takowego obowiązku złe skutki postrzegły, przywróciły Królom moc rozdawania buław podług upodobania swego, zaraz po ich wakowaniu.

1729.

Król do Polskiej powraca.

Sejm w Grodnie zerwany przed obraniem Marszałka przez niektórych z Litwy Posłów. Sprawiała to diffidencyja niejaka wynikająca z ścisłej Króla z dworem Berlińskim przyjaźni, i niejakiéj jak w tedy gloszono z tymże dworem umowy.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1730.

Sejm powtórny w Grodnie zerwany.

1731.

Ferdynand Książę Kurlandzki dla podeszłego wieku swego inwestyturę przez Posła odbiera, lubo konstytucya 1683. nakazała aby Książęta Kurlandscy osobiście ją odbierali.

Rozterki zaszły między Radziwiłłów i Sapiehow Domami o Księstwo Słuckie które w Dom Newburski weszło było, zupełnie uspokojone przez ugodę mocą której pomienne dobra Radziwiłłom dostać się miały.

1732.

Król wojenne dla Polaków widowiska sprawuje w Wilanowie pod Warszawą, na nich mniej wprawdzie wojska było niż na kampanie pod Muhlbergiem w Saxonij odprawionym ale nie mniej wspaniałości.

Sejm w Warszawie zerwany.

Traktaty między Polską i Austryją od wieku 15go zawarte, mianowicie Traktat 1677. odnowione. Jeden tylko artykuł mocą którego Polacy w Austryjackich, Austryjacy w Polskich Państwach ludzi do służby wojskowej zaciągać mogli, zniesiony.

Fryderyk Król Szwedzki na fundamencie przymierza doczesnego w roku 1720. zawartego wieczny z Augustem II. jako Królem Polskim zawiera pokój. Roku 1729. Już takowy pokój jako z Elektorem Saskim był zawarty.

1733.

Król 16. Stycznia z Drezna do Warszawy wyjeżdża, a to bez względu na słabe swoje zdrowie, któremu ani pora czasu ani dróg przykroć bynajmniej nie sprzyjała.

Sejm nadzwyczajny szczęśliwie nader i z wielką otrzymaniam skutku pomyślnego uszkieję zaczęty, gdy śmierć niespodziana Królewska śmiertny nader koniec obrad uczyniła.

Fryderyk August II. godnym był Tronu tak dla przymiotów serca jako téż i umysłu. Wielką powierzechowną

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

wspaniałość z równą ludzkością i łaskawością złączoną okazował, tak dalece że z uszanowaniem kochanie łączyć musieli kórzy nań patrzali. Siłą nadzwyczajną między osobami wysokiej rodowitości nie mniej się dystygował, jak biegłością w wszystkich rycerskich umiejętnościach, i znajomością najwyborniejszych kunsztów jako to malarstwa, i cudzoziemskich języków. Za młodo do wojennych dzieł przyuczony nad Rhenem znakomite rycerskiej odwagi dał dowody, które jemu nie tylko Cesarza Leopolda pochwały, ale też wojska Cesarskiego rządu ziedwały.

Podczas wojny północnej za świadectwem samychże nieprzyaciół godnym się pokazał aby z Karolem XII. walczył. Przez czas długi szczęścia onego pozbawiony był bez którego bohater mniej się zwykł wydawać, lecz i w ten czas przez stateczność i umysłu wspaniałość zrównał się w chwale z przeciwnikiem swoim Karolem XII.

Powróciwszy na Tron zemsty nad nieprzyjacielami swemi nie szukał, ale raczej pozyskać ich sobie łaskawością i szczodrobliwością starał się, niezgody uprzątnąć, zamieszania uspokoić, kłótnie oddalić usiłował. On na zawsze przytłumił one pożary po całej Polsce szerzące się z czętych wojskowych związków wynikające, on usilnie zawse zalecał na sejmach przyśpieszenie sprawiedliwości, zaludnienie kraju, pomnożenie handlów, wprowadzenie manuaktur, ugruntowanie porządku wewnętrznego, otworenie iennie, naprawę Fortec, opatrzenie zbrojowni i wiele innych potrzeb publicznych.

Chwały téj ujmować nicco zdaje się wojna Szwedzka bez przyłożenia się Rzeczypospolitój podjęta, utrzymywanie upoczywe wojska Saskiego w Polsce, wprowadzenie do Polskiej onego zbytków rodzaju, który samym cudzoziemcom pożytek przynosząc wielki uszczerbek czyni krajowi, ani manuaktur ani handlu znacznego nie mającemu. Ztém wszystkim zniknęły te niedoskonałości, trwają dobrodziejstwa, i póki Kamieniec z Podolem do Polskiej należeć będą gdzie póty Króla tego naród Polski wychwalać nie przestanie.

FRYDERYK AUGUST,

Król Polski Elektor Saski urodził się 7. Października 1696.

Wiarę katolicką przyjął roku 1717.

1733.

Wkrótce po śmierci Augusta wtórego, Prymas Teodor Potocki stanom na sejm przez zmarłego Króla złożony zgromadzonym, ustnie żalosną Króla śmierć opowiedział. Na radzie senatu, która wkrótce potem nastąpiła, sejm konwokacyjny na dzień 27. Kwietnia naznaczono, bezpieczeństwo tak wewnętrzne, jako i od granic opatrzone, i inne wszystkie w takowych okolicznościach zwyczajne kroki uczyniono.

Dnia 18. Lutego Dwór Królewski Saski z Waszawy do Saskiej ziemi powracać zaczął, dwa tysiące wojsk Koronnego na przeprowadzenie tegoż dworu przez kraj Rzeczypospolitej naznaczono. Wiele Sasów i Niemców w Warszawie nawet osiadłych do tego dworu przyłączywszy się, do Saxonij wyjechało.

Początki sejmu konwokacyjnego burzliwe iader były z przyczyny Dyssydentów Posłami obranych, których od tej funkcyi oddalić chciano, także dla liczby nadwyzwyczajnej Posłów w niektórych Województwach i powiatach obranych, na ostatek z przyczyny wielu kandydatów do laski Marszałkowskiej ubiegających się.

Na tych sprzeczkach wiele czasu upłynęło aż do dnia 7. Maja, którego Michał Massalski na ten czas piarż Wielki W. X. L. Starosta i Poseł Grodzieński Marszałkiem koła rycerskiego był obrany. Dnia 11. tegoż miesiąca zba Poselska złączyła się z Senatorską i punkta do dalszych obrad przeczytane były. Sejm ten po rozmaitych obratach tak publicznych jako i na sessyach prowincyalnych, załónczył się dnia 23. Maja. Na nim Dyssydenci od funkcyi i urzędów oddaleni, z przydanym zakazem szukania proekcyi u postronnych. Wolna Elekcya Króla, prawdziwego rodem Polaka, i Rzymskiego katolika, z ojca i matki prawowiernych urodzonego żadnych Państw, Prowincyi dzie-

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1763.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>MARYA JOZEFKA córka Cesarza Józefa urodzona 8. Grudnia 1699. umarła w Dreźnie roku 1757. dnia 17go Listopada. Pani wielkiej pobożności i miłosierdzia ku ubogim.</p>	<p>Karol Fryderyk urodz. 18. Grud. 1720. † 21. Stycz. 1721. Józef Karol urodz. się 24. Paźd. 1721. † 14. Marca 1728. Fryderyk Christian Leopold urodz. się 5go Września 1722. nastąpił po Ojcu na Elektorstwo i w krótkce po nim umarł roku 1763</p>	<p>FRYDERYK AUGUST umarł w Dreźnie 1763 dnia 5. Paźd. Panował własnie lat 30. Ciało jego dotąd w kościele katolickim w Dreźnie złożone.</p>	<p><i>Papieże.</i> Klemens XII. 1740 Benedykt XIV. 1758 Klemens XIII. <i>Cesarze.</i> Karol VI. 1740 Karol VII. 1745 Franciszek I. 1765 <i>Cesarze Tureccy.</i> Mahomet V. 1757 Mustafa III. <i>Królowie Francuz.</i> Ludwik XV. <i>Królowie Hiszpań.</i> Filip V. 1746 Ferdynand VI. 1759 Karol III. <i>Królowie Portugal.</i> Jan V. 1750 Józef I.</p>
<p>Karol Christian urodz. 13. Lipca 1733.</p>	<p>Maria Amalia urodz. się 1724 zaślub. Królowi obojga Sycylii 1738. † Królową Hiszpańską. 1760.</p>		<p><i>Królowie Angielsc.</i> Jerzy II. 1760 Jerzy III.</p>
<p>Marja Krystyna urodz. 12go Lutego 1735.</p>	<p>Maria Małgorzata Franciszka urodz. 1727 † 1734.</p>		<p><i>Królowie Duńscy</i> Chrystian VI. 1746 Fryderyk V.</p>
<p>Marja Elżbieta urodz. się 9go Lutego 1736.</p>	<p>Marya Anna urod. 1728 zaślub. Książęciu Elektorowi Bawarskiemu Maximilianowi Józefowi R. 1747.</p>		<p><i>Królowie Szwedz.</i> Fryderyk 1751 Adelf Fryderyk</p>
<p>Albrycht August urodz. 11. Lipca 1736.</p>	<p>Franciszek Xawery urodz. 25. Sierp. 1730.</p>		<p><i>Imperatorowie</i> <i>Rossyjscy.</i></p>
<p>Klemens Wacław urodz. 28go Września 1739. został Biskupem Fryngińskim Ratisbońskim i Koadiutorem Biskupstwa Auszpurskiego.</p>	<p>Marja Józefa urod. 4. Listopada 1731. zaślubiona Delfinowi 1747.</p>		<p>Anna 1739 Iwan 1741 Elżbieta I. 1762 Piotr III. 1762 Katarzyna II. <i>Królowie Pruscy.</i> Fryderyk 1740 Fryderyk II. <i>Kólowie Sardynscy.</i> Karol Emanuel.</p>
<p>Maria Kungunda urodz. 10. Listop. 1740.</p>			<p><i>Królowie obojga Sycylij.</i> Karol 1759 Ferdynand.</p>

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA.

dzicznych, i wojsk swoich za granicami krajów Polskich nie mającego, obwarowana. Elekcya zaś sama na dzień 26. Sierpnia trybem pospolitego ruszenia naznaczona.

Zaś aby ustawa o obraniu Króla Polaka ściślej zachowana była, przysięgą się do niej obowiązali wszyscy przytomni duchowni i swiccy Senatorowie, Ministrowie, Urzędnicy i Officyalistowie tak Koronni jako i Litewscy, także Posłowie wszyscy. Też przysięgi wykonania obowiązków włożony na wszystkich wszelkiego stanu i godności obywatelów Koronnych i Litewskich, którzyby do obrad i obrania Króla przypuszczeni być chcieli.

Fryderyk August syn zmarłego Króla i Elektor Saski z razu obojętność wszelką względem otrzymania Korony Polskiej pokazując, potem tak wyraźną swęj osoby ekskluzyją na sejmie konwokacyi uczynioną, i namowami Maryi Józefy małżonki swęj wzruszony, skutecznie o osiągnięciu Tronu Polskiego myśleć poczyna. Zaczyn dnia 15. Lipca zawarty był Traktat z Cesarzem, który przyobieczał starania wszelkiego dołożyć dla wyniesienia Elektora na Tron Polski; ileby to bez naruszenia wolności Polskiej być mogło. W tym przeciągu czasu kilka się w Polsce zebrało partyi sprzeciwiających się ustawom sejmu konwokacyjnego, które acz liczbą nieznaczne były, wiele jednak Elektorowi dopomagały, częścią przez związek z potencyjami jemu sprzyjającemi, częścią przez wewnętrzne w kraju rozerwanie. Ten duch poróżnienia najbardziej się na sejmikach relacyinych pokazał, z kórych jedne, całe nakazaną przysięgę odrzuciły, drugie przeciwnie chciały, aby samychże kandydatów od dworów Wiedeńskiego i Petersburskiego zaleconych za nieprzyjaciół Ojczyzny osądzono.

Wojsko Rossyiskie mocą zawartych z Cesarzem i Saxonią Traktatów ku granicom Rzeczypospólitéj zbliża się. Generał Lasey z częścią onego wszedłszy manifest wydaje oświadczając iż wejścia tego nie inny koniec jest tylko utrzymanie wolności Polskiej. Trochę przed Elekcją, Prymas list odebrał od Imperatorowéj Rossyjskéj, w którym go przestrzegala, iż na Elekcją Stanisława Leszczyńskiego

Arcybiskupi.	MINISTROWIE	HETMANI.	Uczni i wsławieni ludzie.
Gnieźnińscy. Teodor Potocki 1738	Marszałkowie W. Kor. Józef Mniszech 1742	Hetmani W. K. Józef Potocki 1752	Alexander Bak- anowski S. J. Te- olog. †
Antoni Krzy- sztof Szembek 1748	Franciszek Bie- liński. Marszałkowie W. Lit.	Jan Branicki. Hetmani W. W. X. L.	Franciszek Bernicz Zak. Kazn. Dziej- opis. † 1756.
Adam Komorow- ski 1759	Alexander Sa- pieha 1733	Michał Książę Wiśniowiecki 1744	Józef Borejko S. J. Krassomowca † 1765.
Władysław Łu- bieński. Lwowski.	Paweł Książę Sanguszko 1750	Michał Książę Radziwiłł 1762	Marcin Bystrzycki S. J. Matematyk † 1754.
Jan Skarbek 1733	Ignacy Ogiński Kanclerze K.	Michał Masalski Hetmani Polni Kor.	Tomasz Celejewski Zak. Kazn. Te- olog † 1760.
Mikołaj Wyży- cki 1757	Andrzej Załuski 1746	Jan Branicki 1752	Benedykt Chmie- lowski Kanonik Kijowski † 1763
Mikołaj Dębow- ski Nominat 1757	Jan Małachow- ski 1762	Wacław Rze- wuski. Hetmani Polni W. X. L.	Dziejopis Polityk Filolog.
Władysław Łu- bieński 1759	Kanclerze W. X. L.	Michał Książę Radziwiłł 1744	Ludwik Chybiński Franciszkan Te- olog † 1746.
Wacław Siera- kowski.	Michał Książę Wiśniowiecki 1735	Michał Massal- ski 1762	Jan Ciecierski S. J. Krasomowca † 1760.
	Fryderyk Sapie- ha 1752	Alexander Sa- pieha.	Stanisław Czapliń- cki S. J. Dziejop- is †.
	Michał Książę Czartoryski. Podkanclerze Kor.		Antoni Dembowski Biskup Kujawski Polityk † 1763.
	Jan Lipiski 1736		Fabian Dochtoro- wicz S. J. Kan. †. 1766.
	Jan Małachow- ski 1746		Maciej Dogiel S. P. Filolog † 1760.
	Michał Wodzi- cki 1764		Piotr Drews S. J. Krasomowca 1740
	Podkanclerze W. K. L.		Serafin Gamalski O. Min. de Observ. w prawie kościel- nym biegły † 1733.
	Michał Książę Czartoryski 1752		
	Michał Sapieha 1760		
	Podskarbiowie W. Kor.		
	Franciszek Os- soliński 1736		

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA.

żadnym sposobem nie pozwoli, i wszystkich do jego osoby przywiązanych za nieprzyjaciół swoich poczyta. Wieloraką zaś przyczynę jak Austria tak téż Moskwa miała do przeszkadzania Stanisławowi. Piérwsza iż interes tych potencji wyciągał aby Francyja ścisłym przyjaźni węzłem z sobą złączonego Króla Polskiego nie miała. Druga iż trochę przed śmiercią Augusta II. gdy pogłoska szerzyć się począła iż Król mimo prawo urzędy niektóre rozdawać miał, Prymas i niektórzy iuni Panowie do Cesarza Rzymskiego i Imperatorowój Rossyjskiej pisali prosząc o wsparcie wolności Polskiej, listy te pozorną tym potencyom po śmierci Królewskiej dały przyczynę mieszania się w Polskie interesa, aby snadź Obywatelów Polskich żądzy w utrzymaniu wolności zadosyć uczynili, a oraz nie pozwalali aby téj wolności przez obranie Stanisława ubliżono. Na koniec Moskwa i tę przyczynę przytaczała iż Piotr w ugodę roku 1716. i 1717. zawartą gwarantując. zagroził na zawsze drogę do powrotu na Tron Polski Stanisławowi, ponieważ amnestyja Stanisławowi tąż ugodą ofiarowana skutku mieć nie miała gdyby Stanisław w przeciagu trzech miesięcy do Ojczyzny nie powrócił: które to prawo na sejmie konwokacyinym nie było zniesone.

Sejm Elekcyjny zaczął się dnia 25. Sierpnia. Elekcyja Marszałka wiele czasu zabrała, dla wielu sprzeczek zaszyłych, częścią o wykonanie przysięgi przez sejm konwokacyjny nakazanój, częścią o wkroczenie wojsk Rossyjskich do krajów Rzeczypospolitej. Dnia dopiéro 2. Września obrany Marszałkiem koła Rycerskiego Franciszek Radzewski Podkomorzy Poznański. Książę Michał Wiśniowiecki Kanclerz i Regimentarz W. X. Lit. gdy mu wojska Rossyjskiego do Polskiej wprowadzenie zadawano z pola Elekcyjnego dnia 20. Sierpnia ustąpił i na Pragę z drugiejj strony Wisły przeniósł się, co téż następujących dni uczynili Biskup Poznański, Kasztellan Krakowski, Wojewodowie Krakowski, Trocki, Inowrocławski, Nowogrodzki, Podlaski, Chełmiński, Miński i Czerniechowski. Kasztelanowie Łęczycki, Brzeski Litewski, Mściślawski, Radomski i Santocki. Mar-

MINISTROWIE	Uczeni i wstawieni ludzie	Uczeni i wstawieni ludzie	Uczeni i wstawieni ludzie.
Jan Kanty Mo-	Stefan Garczyn-	Akademii Krak.	Stanisław Leszczyń-
szyński 1737	ski Wda Po-	Jurysta † 1762	ski obrany po
Jan Czapski	znański Poli-	Michał Junie-	dwakroć Król
1742	tyk †.	wicz S. J. Te-	Polski Książę
Maciej Grabow-	Mansvetus Gra-	olog Tłumacz	Lotaryngij i Ba-
ski 1744	bowski O.	Książ † 1760.	ru. Polityk. Dziejo
Karol Hrabia	Min. de Observ.	Michał Kiełpsz	pis Filozof Do-
Siedlnicki	Kazndz. Dzieje	S. J. Kaznodz.	broczynny † 1766
1761	pis †	† 1765.	Bartłomiej Luder S.
Teodor Wessel	Jan Grobell S.J.	Jacek Kliszew-	J. Wierszopis Kra-
Podskarbiowie	Matematyk †	ski Zak. Ka-	somowca † 1747.
W. W. X. L.	1762	znodz. Dziejo-	Idzi Madejski S. P.
- - - Sołtohub	Faustyn Gro-	pis † 1762.	Krasomowca Teolog
1746	dzicki S. J.	Franciszek Ko-	† 1748.
Jerzy Hrabia	Krasomowca	bielski Biskup	Adam Malczewski
Fleming.	Matematyk.	Łucki Kazno-	S. J. Krasomow-
Marszałkowie	Hieronim Gru-	dzieja Teolog	ca †
Nad. Kor.	szeńcki Fran-	† 1755.	Stanisław Maczyn-
Franciszek Bie-	ciszkan Teolog	Franciszek Ko-	kanonik Kra-
liński 1742	† 1774.	czorowski S. J.	kowski Professor
Jerzy Mniszech.	Antoni Grzy-	Teolog † 1743.	w Akademii Krak
Marszałkowie	bowski Fran-	Dymitr Kola S.	Jurista † 1761.
Nadworni	ciszkan Dziejo-	P. Teolog Fi-	Franciszek Maniec-
W. X. L.	pis † 1749.	lolog † 1766.	ki S. J. Wiersz-
Michał Książę	Rafał Hempell	Stanisław Kożu-	chowski Jury-
Radziwiłł 1736	S. J. Kraso-	sta † 1744.	Judas Krusiński
Ignacy Zawisza	mowca Wierszo-	S. J. Dziejop. †	S. J. Dziejop. †
1738	pis † 1758.	Ignacy Kulczyń-	ski S. J. Teolog †
N. Plater 1739	Klemens Herka	ski Opat Gro-	1737.
Józef Scipio de	Professor w A-	dzdzieński Zak.	Wojciech Miciński
Campo 1743	kad. Krakows.	Ś. Bazylego	Kanonik Krakow-
Ignacy Ogiński	Krasomowca	Dziejopis Teo-	ski Professor
1750	Dziejopis †	log † 1747.	prawa w Akade-
Janusz Książę	1759.	Piotr Kwiatkow	mij Krak. † 1754.
Sanguszko	Józefat Hoffman	ski S. J. Teo-	Antoni Misztolt S.
1763	Zak. Kaznodz.	log † 1747.	J. Dziejopis †
Józef Książę	Dziejopis †	† 1740.	Adam Naramowski
Sanguszko.	1756.	Ignacy Łażnie-	S. J. Dziejopis †
	Stanisław Książę	wski S. J. Teo-	1736.
	Jabłonowski	olog Kaznodz.	
	Wda Rawski	† 1760.	
	Polityk †		
	Kazimierz Jar-	Jan Legucki S.J.	
	mundowicz Pro-	Krasomowca †	
	fessor prawa w		

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA.

szalek Nadworny Litewski i wiele innych z stanu Rycerskiego znakomitych osób.

Dnia 4. Września Król Stanisław publicznie, na osiągnięcie Tronu Polskiego listem Króla Francuzkiego był załecony. Król rzeczony obiecywał dostatkami go swemi wesprzeć i gdyby wojna z téj przyczyny powstać miała pieniądze na wojsko dać, gdyby się zaś spokojnie obeszło, Szlachtę zastąpić w oddawaniu kontrybucyi zwykłych na zapłatę wojska naznaczonych.

Król Stanisław dnia 9. Września do Warszawy przyjechał, całe Niemieckie Państwo przejechawszy z Kawalerem *Dandelot* za kupca się udającym, którego się Stanisław towarzyszem być mienił. Przyjęty w Warszawie z niewypowiedzianą radością wszystkich partyi jego trzymających się.

Dnia 11. i 12. Września Prymas objeżdżał Województwa które dosyć z godnie głos swój na Stanisława dawały. Wszakże byli niektórzy żądający aby dla uniknienia Scyssi, Piast ale inny nie zaś Stanisław Leszczyński był obrany. Przy której okazji byli którzy życzyli sobie mieć za Króla Stanisława Poniatowskiego Regimentarza Koronnego. Tych żądze acz się na ten czas i na osobie Regimentarza Koronnego nie ziściły częścią dla różnych okoliczności, częścią dla samegoż Poniatowskiego do Stanisława Leszczyńskiego przywiązania i gorliwości o utrzymanie jego, ziściły się jednak z powszechną Polskiej radością i uszczęśliwieniem całego narodu na synie tegoż Regimentarza Koronnego Stanisławie, szczęśliwie nam tych czasów panującym.

Gdy już sama tylko Króla nominacyja zostawała, Wojewoda Sendemirski do niej przystąpić nie pozwolił, póki by na Pradze zostający Panowie przystąpieniem swoim do téj Elekcyi zgody nie ugruntowali. Posłani zatem do nich z perswazyją Biskup Chelmski, Kasztellan Płocki, i trzej inni z Rycerskiego stanu. Tym czasem usilném niektórych nalcganiem, prawie zniewolonym Prymas, Stanisława Leszczyńskiego Królem Polskim, Wielkim Książęciem Litewskim, etc. około godziny czwartej z południa dnia 12go

Uczni i wstawa- wieni ludzie	Uczni i wstawa- wieni ludzie.	Uczni i wstawa- wieni ludzie	Uczni i wstawa- wieni ludzie.
Kasper Niesiecki S. J. <i>Genealogista sławny, i Krytyk doskonały jako się z pierwszej części ksiąg jego pokazuje</i> † 1743.	Ją też <i>Księgę Francuzką o mytki Woltera w Historji Karola XII. Króla Szwedzkiego poprawującą</i> † 1762.	Franciszka Ursula z Książąt Wiśniowieckich Radziwiłłowa Wojewodzina Wileńska <i>Wierszopiska</i> † 1753.	tym kraju nauk przyłożył † 1753. Stefan Szczaniecki S. J. <i>Filozof Teolog</i> † 1737.
Felicyan Nowowiejski Zakonu Kaz. <i>Dziejopis</i> † 1761.	Antoni Łódzianin Poniński Wda Poznański <i>Wierszopis łaciński</i> † 1742.	Maciej Roznerski Zak. Min. de Observator. <i>Dziejopis</i> † 1758.	Krzysztof Szembek Biskup Warmiński <i>Teolog Krasomowca</i> † 1740. Jan Szysiecki Zak. Min. de Observ. <i>Teolog</i> † 1753.
Wojciech Ochabowicz Zak. Kazn. <i>Teolog</i> † 1746.	Jan Poszakowski S. J. <i>Teolog Dziejopis Filolog</i> † 1757.	Dominik Rudnicki S. J. <i>Krasomowca Wierszopis</i> † 1739.	Felix Szyszczynski Franciszkan <i>Teolog</i> † 1758.
Karol Orłowski Archidiakon Kłjowski <i>Dziejopis</i> † 1769.	Stefan Puzyna S. J. <i>Teolog Ziemiopis</i> † 1738.	Jędrzej Rudzki S. J. <i>Filozof Teolog Kaznod.</i> † 1766.	Gordyan Wąsowski Franciszkan <i>Teolog</i> † 1751.
Jan Pałaszowski Professor w Akad. Krakowskiej <i>Jurysta</i> † 1763.	Jakób Radliński Proboszcz Miechowski <i>Dziejopis Rymopis</i> † 1738.	Wawrzyniec Rydzewski S. J. <i>Kaznodzieja sławny</i> † 1766.	Augustyn Wessel Biskup Kamieniecki <i>Teolog</i> † 1735.
Andrzej Peżarski S. J. <i>Dziejopis</i> † 1744.	Franciszek Radziewski Podkomorzy Poznański pod imieniem Poklatckiego wydał <i>Księgę do stanu Rzeczypospolitej należącą</i> † 1747.	Jan Sapieha Kan. W. X. L. <i>Dziejopis Polityk Krasomowca</i> † 1752.	Kazimierz Wieraszewski S. J. <i>Kaznodzieja Dziejopis</i> † 1745.
Gaudenty Pikułski Zakon. Min. de Observ. <i>Teolog</i> † 1763.	Michał Książę Radziwiłł Wojewoda Wileński H. W. W. K. L. <i>Fautor uczonych</i> † 1762.	Józef Sapieha Koadiutor Wileński wielki nauk i uczonych <i>Fautor</i> † 1754.	Ignacy Wilkinowicz S. J. <i>Teolog</i> † 1757.
Innocenty Pokorski Paulin <i>Dziejopis</i> † 1740.	Stanisław Hrabia Poniatowski Kasztelan Krak. Ojciec szczęśliwie nrm panującego Króla. <i>Polityk. Jemu przypisu-</i>	Michał Sejkowski Zakonu Kaznodziejskiego <i>Dziejopis</i> † 1752.	Janusz Książę Wiśniowiecki Kasztelan Krakowski wydał <i>wiersze pod imieniem Olszewskiego</i> † 1741
		Paweł Stryjeński S. J. <i>Teolog</i> <i>Wiele się do podzwignienia w</i>	Michał Książę Wiśniowiecki Wda Wileński H. W. W. X. L. <i>wiele Ksiąg od siebie przetłumaczonych wydał.</i> †.
			Mikołaj Wodziński Augustynianin <i>Teolog Dziejopis</i> † 1756.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Września ogłosił. Biskup Krakowski i Wojewoda Sandomirski tegoż dnia na Pragę przenieśli się, gdzie manifest przeciw zaszczej Elekeyi z innymi tamże zostającymi podpisali pod datą 14go Września. A gdy przeciwko nim, zaszyły niektóre od przeciwnój partyi gwałty, cofnęli się ku Węgrowi aby tam na przybycie wojska Rossyjskiego czekali.

Król Stanisław dnia 21go Września *Pacta conventa* zaprzysiągłszy, gdy się bezpiecznym w Warszawie być nie widział, dla zbliżającego się wojska Rossyjskiego, z Prymasem, wielą Panami i Posłami Francuzkim i Szwedzkim do Gdańska wyjechał, zostawiwszy w Warszawie Potockiego Wojewodę Kijowskiego (któremu Regimentarstwa ustąpił był Hrabia Poniatowski, dla podeszłego wieku swego) i Tarcę Wojewodę Lubelskiego. Z których rozkazu pałac Saski na przedmieściu ściśle opasany, pod pewnemi obowiązkami wzięty w possessyją i ludzmi był osadzony.

Pierwsza straż wojska Rossyjskiego dnia 29. Września na drugiej stronie Wisły pod Pragę stanęła. Polskie wojsko na 8000 ludzi wynoszące, długo się Moskalom przez rzekę przeprawę szukającym opierało, ale na ostatek przewyższającym onych siłom ustępując do Piaseczna cofnęło się.

Tym czasem Panowie i Szlachta sprzeciwiająca się Elekeyi Stanisława, zgromadziła się pod Kamieniem, wsią obraniem niegdys Króla Henryka wstawioną. Antoni Poniński Instygator Koronny obrany Marszałkiem koła Rycerskiego. Dnia zaś 5. Października który był ostatni sejmu Elekeyi od Prymasa złożonego; August III Elektor Książę Saski obrany i nominowany Królem Polskim od Stanisława Hozyusza-Biskupa Poznańskiego. Stanęła oraz na poparcie tejże Elekeyi Konfederacyja której Marszałkiem został tenże Poniński Instygator Koronny.

Dnia 12. Października Kommissarze wyznaczeni na układanie Paktów konwentów, pracę tę razem z Kommissarzami od Króla obranego mianowanemi w zamku Warszawskim przedsięwzięli. Zakończona zaś była dnia 1. Listo-

Uczeni i wsławieni ludzie			
Jan Żaba Wda Minski <i>Wierszopis</i> † 1754.			
Wojciech Zabielski S. J. <i>Kaznodzieja</i> †			
Jędrzej Zaluski Biskup Krak. <i>Wielki uczonych Protektor</i> † 1758.			
Krzysztof Zawisza Wda Miński <i>Tłumacz Ksiąg rozmaitych</i> † 1734.			
Tomasz Zebrowski S. J. <i>najcelniejszy tego wieku Matematyk w Polsce</i> † 1758.			
Jan Zrzeński S. J. <i>Teolog Kaznod.</i> † 1746.			

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

pada, którego dnia w kościele Warszawskim Ś. Jana od tychże Saskich Postów w przytomności Książęcia Biskupa Krakowskiego i Marszałka Konfederacyi, z zwykłą uryczystością zaprzysiężone były. Prócz artykułów dawniejszym Królom przepisanych, te w tych Paktach konwentach osobliwsze były; utrzymać prawo nominacyi na Kardynałstwo. Postarać się o zakończenie interessu tyczącego się nominacyi do Opactw. Cudzoziemców na nobilitacyje i Indygenaty bez należytej od Hetmanów lub Ministrów rekomendacyi nie promować, i onych do żadnych rządów i spraw Rzeczypospolitej nie przypuszczać. Reskryptów żadnych sądom a zwłaszcza Królewskim ubliżających nie dawać. Sądów relacyinych nie opuszczać. etc.

W szczególności obiecywał August III. Kamieniec i okopy Ś. Trójcy wyreparować, Zbrojownie Rzeczypospolitej należycie opatrzyć. Szkołę wojenną i szpital żołnierski założyć. Trzy miliony zł. Polskich na wsparcie publicznych potrzeb, a co rok 100000 zł. do Skarbu Rzeczypospolitej na zagraniczne legacyje wyliczyć. Mennicę wystawić i góry Olkuskie ku pożytkowi Rzeczypospolitej otworzyć. etc.

1734.

August III. tym sposobem obrany Król Polski dnia 9. Grudnia roku 1733. z Saxonij do Polskiej wyjechał. Dnia 6. Stycznia stanął w Tarnowicy i tamże był witany od Biskupa Krakowskiego i innych 7 Senatorów także 17 z Stanu Rycerskiego wyznaczonych osób, dla zaproszenia Augusta III. na objęcie rządów Królestwa Polskiego. Tamże Król sam osobą swoją *Pacta Conventa* zaprzysiągł i diploma Elekeyi swojej od Biskupa Poznańskiego, i Marszałka Konfederacyi odebrał.

Wjazd Króla Augusta do Krakowa. Pogrzeb Królów Augusta II. Jana III. i Maryi Kazimiry Królowej. Dnia 17. Stycznia Król i Królowa od Biskupa Krakowskiego koronowani byli. Użyto do téj ceremonii koron nader bogatych na ten akt w Wiédniu sporządzonych, i od Cesarza Karola VI. darowanych w nagrodę danego od Królowej zrzeczenia do sukcesyi Austryjackiej. Zaś właśnie Rze-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

czypospolitój klejnoty na ten czas u W. W. Księży Missyonarzów w Warszawie złożone były. Sejm zwyczajny koronacyjny odprawić się nie mógł dla szczupłej liczby Posłów, ponieważ w jednych województwach cale sejmików nie było, do drugich Uniwersały nie doszły, w innych nakoniec obrani Posłowie dla dróg niebezpiecznych zjechać do Krakowa nie mogli. Zaczém manifest podpisany był od przytomnych w którym odłożonego na inny czas sejmu przyczyny dawano, i Konfederacyja mocniej jeszcze przy wierze, Królu i wolności ugruntowana. Sessyje jednak do dnia 22. Lutego na rozmaitych sprzeczkach przeciągnięone trwały, Król zaś różne wakanse rozdawał.

Król Stanisław dnia 2. Października roku przeszłego przybywszy do Gdańska, obywatelów tego miasta ku sobie przywiązania i wierności doznawał, miasto albowiem gruntując się na obietnicach Francuzów i nadziei znacznych przyobiecanych posiłków, wszelkie do wytrzymania oblężenia z wielką ochotą i gorliwością czyniło przygotowania. Dnia 13. Stycznia Moskwa przyciągnęła pod Turuń, który poddał się dnia 17. tegoż miesiąca a Stanisława odstąpić nie chcąc, 40000 talarów kontrybucyi wypłacić musiało. Wkrótce potem Malborg, Grudziądz, i inne niektóre miasta Pruskie osadzone były wojskiem Rossyjskiém które na początku miesiąca Lutego już się pod Gdańsk ściągac zaczęło. Za przybyciem Feldmarszałka Rossyjskiego Hrabia *Munnich*, do miasta z armat i moździerzy szturmować zaczęło. Przy końcu miesiąca Maja wojsko Saskie od Książęcia *de Weissenfels* prowadzone, z Moskiewskiem złączyło się. Zaś z Francyi miasto liczne go wojska 2 tysiące żołnierzy przybyło, którzy pod Mindą Fortecą przy ujściu Wisły na brzeg wysiadłszy, tak ściśnieni byli od przeciwnej strony, iż oblężonym pomocy żadnej dać nie mogąc, do Francyi powrócić musieli.

Dnia 12. Czerwca Flotta Rossyjska z 25 okrętów złożona przybyła, przez co mocniej oblężenia Fortecy Mindy popieroano, która dnia 24. tegoż miesiąca poddała się, i Saskiem wojskiem osadzona była. Zatem Gdańszczanie żadnej dla sie-

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

bie z nikąd pomocy nie mając, dnia 30. Czerwca do ugody przystąpili, mocą której przy zachowaniu praw swoich i swobód, poddali się Królowi Augustowi.

Stanisław zaś dnia jeszcze 27. tegoż miesiąca tajemnie z miasta wyszedłszy, i wiele niebezpieczeństw uniknąwszy do Prus Brandeburskich uszedł. Panowie w Gdańsku pozostali poddali się Królowi. Prymasa zaś, Marszałka sejmu Elekcyjnego Radzewskiego, i Posła Francuzkiego Moskwa przez niejaki czas pod aresztem trzymała. Gdańszczanie za swoje do Stanisława Króla przywiązanie znacznie się okupić musieli.

Dnia 19. Lipca Król August do klasztoru Oliwskiego przyjechałszy Posłom od miasta Gdańska, Króla przepraszającym i wierność przyrzekającym dał audyjęcyją. Tamże rada z Senatorami i Panami Polskimi, których część większa już do Konfederacyi była przystąpiła, odprawiona. Biskup Krakowski a oraz Podkanclerzy Lipski, imieniem Królewskiem przysięgę wierności od Gdańszczanów odbierał.

1735.

Dnia 24. Stycznia wielka rada w Warszawie. Konfederacyja do sejmu *Pacificationis* przeciągniona. Rudziński Kasztelan Czerniecki z znaczną kwotą wojska Królowi poddaje się, toż samo w miesiącu Lutym czyni Potocki Wojewoda Kijowski wojska Koronnego Regimentarz od Króla Stanisława mianowany. Prymas z Gdańska do Elbląga, z tamąd do Torunia, z Torunia do Łowicza prowadzony, gdy się do uznania Króla Augusta III. gotowym być oświadczył, zupełnie uwolniony, w miesiącu Lipcu do Warszawy przybywszy Króla przywitał. Sejm *Pacificationis* zaczął się w Warszawie dnia 27. Września. Cały czas sześciu niedzielnego sejmu upłynął daremnie, gdy Posłowie do obrania Marszałka przystąpić nawet nie chcieli, póki by cudzoziemskie wojska z Polskiej nie ustąpiły. Konfederacyja jednak do dalszego sejmu potwierdzona. Z téj przyczyny gdy Posłowie z Senatem złączyli się, Król wakujące urzędy, w obecności dwóch stanów oddał, to jest pieczęć W. Koronną z Łuckiem Biskupstwem Jędrzejowi Załuskiemu Bisku-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

powi Płockiemu. Pieczęć W. Litewską Janowi Sapiezie Hrabi Kodeńskiemu, Kasztelanowi Trockiemu. Mniejszą Koronną Janowi Małachowskiemu Stolnikowi Koronnemu Staroście Opoczyńskiemu. Buławę W. Koronną Józefowi Potockiemu Wojewodzie Kijowskiemu, Litewską, Książęciu Michałowi Wiśniowieckiemu oraz z Województwem Wileńskiem. Połą Koronną Janowi Branickiemu Chorążemu Koronnemu. Litewską Książęciu Michałowi Radziwiłłowi Marszałkowi Nadwornemu W. X. L.

Przytém dano moc Królowi wezwania Szlachty na pospolite ruszenie, za granicą zostającym czas pewny do powrotu naznaczono, Kurlandyi dawne rządy i prawa obwarowano. Wkrótce potém wojna z okazji Elekeyi na Tron Polski po całej prawie Europie rozciągająca się, Traktatem przedugodnym pokoja 3. Października w Wiedniu zawartym koniec otrzymała. Tym Traktatem Tron Polski Augustowi przyznany, Lotaryngja z Barem dożywotném prawem oddane Stanisławowi, który przy tytule Króla Polskiego i W. Książęcia Litewskiego zostać się miał, temuż nakazane, dóbr które w Polsceze miał przywrócenie. Tym którzy się jego strony trzymali, wolny do Ojczyzny powrót pozwolony i dobra oddane. Wolna Elekeyja Królów Polskich obwarowana. Panowie zatém w Królewcu przy Królu Stanisławie zostający jeden po drugim za zezwoleniem samego Stanisława i amnestyją publicznym instrumentem od Króla Augusta daną, do Polskiej powrócili.

1736.

Król August przez Posła swego w Wiedniu to wszystko przyjął i potwierdził, cokolwiek o Polsceze ostatnim Traktatem pokoju warowano, nawet i to co należało do dawania Stanisławowi tytułu Króla Polskiego.

Rada w Warszawie pod wężłem Konfederacyi w Marcu. Król Stanisław publicznym instrumentem wszelkiej do Korony Polskiej przy zachowaniu jednak tytułu odstąpił pretenzysy, a oraz wszystkie stany i wszystkich Koronnych i Litewskich, także przyłączonych prowincyi obywatelów od przysięgi wierności uwolnił, do zgody ich i jedności napominając.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Sejm *Pacificationis* dwu Niedzielny, jeden szczególnie który w przeciągu 30 lat panowania Augusta III. doszedł, zaczęty dnia 25. Czerwca, którego téż bez najmniejszej sprzecki Marszałkiem koła Rycerskiego obrany był Wacław Rzewuski pisarz Polny Koronny. Żądanie usilne Województw aby jak najrychlej cudzoziemskie wojska z kraju ustępowały, nieco obradom z razu przeszkodziły, ale za danym od Króla i od Posła Moskiewskiego przyrzeczeniem iż w przeciągu dni 40 zupełnie z Polskich granic ustąpią, sejm pomyślny skutnk odebrał, i dnia 10go Lipca zrana, gdy przez całą noc poprzedzającą przeciągnięta była sesyja, zakończył się. Na tym sejmie ugruntowana przez powszechną amnestyją wnątrzną spokojność, naznaczone z Ministrami pogranicznych potencyi konferencyje, Tarłowi Wojewodzie Sandomirskiemu zlecone spólne z Papieskim Nuncyuszem tego wszystkiego ułożenie, co do praw Króla i Rzeczypospolitéj i Nominacyi Królewskéj na beneficyja należało. Zakazano wszystkim w powszechności, albo w Traktaty nowe wchodźić, albo dawne ponowić bez zezwolenia stanów wszystkich. Ustawy przeciw Dyssydentom na sejmie konwokacyjnym uczynione potwierdzone. Prymasa prawo około nominacyi i koronacyi Króla, także miejsce Elekeyi między Warszawą i Wolą obwarowane. Królowéj oprawa 200000 złotych rocznego dochodu gdyby Króla przeżyła na różnych dobrach, a za życia Króla 2000 czerwonych złotych także co rok z żup Wielickich i Bocheńskich naznaczone. Wójsku Saskiemu do Polskéj powrót w przyszłe czasy zagrodzony, a na pomnożenie wojska narodowego Kommissyja naznaczona. Względem Kurlandyi która po ustaniu Familij Kettlerowskéj do Królestwa Polskiego trybem innych prowincyi przyłączona być miała, postanowiono aby hołdownym prawem znowu oddana była, i temuż z potomstwem płci męzkéj dostała się. Królowi do oddania Księztwa tego na raz jeden moc pozwolona. Związki wszystkie zniesione. Król z strony swojej obiecał wiarę katolicką i wolność Elekeyi w całości zachować, wojsko Saskie, prócz 1200 na straż

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

swoję, w przeciągu dni 40 od dnia 9. Lipca rachując do Saxonij odesłać; pozwalając Szlachcie przeciw Saskiemu wojsku jak przeciw nieprzyjacelskiemu postępować gdyby do Polskiej kiedy powróciło. Akta Bezkrólewia inne potwierdzone, inne odmienione były, przeto w konstytucyjach sejmu tego, szczerých sejmu konwokacyi 1733 ustaw doczytać się nie można, które w samych tylko konstytucyjach tegoż roku 1733 osobnie drukowanych a teraz po większej części zagubionych znajdują się. *Pacta Conventa* i diploma Królewskiej Elekcyi od Prymasa podpisane, od tegoż Prymasa znowu Królowi publicznie oddane były dnia 18. Lipca, a to mocą ustawy sejmowej.

Tegoż roku z przyczyny wielkiego wód rozlania ciężki był głód w Polsce.

Wojewoda Sandomirski na konferencyjach z Nuncyuszem Kammillim Pauluccim, mianych dnia 6. Sierpnia ugodę zawarł, mocą której dwanaście do nominacyi Królewskiej Opactw wydzielono, zostawiwszy w tych i w innych w téj liczbie nie zawartych moc zakonnikom obierania klasztornych Opatów. Do tych 12 Opactw Papież Probstwo Miechowskie przydał.

1737.

Rada Senatu w Wschowie 8. Lipca na której dopiero wspomniona ugoda od Króla i Senatorów przytomnych podpisana była. Na téj radzie roztrząśniony téż był interes Kurlandyi, Książęcia pozbawionéj po śmierci Ferdynanda ostatniego z domu Kettlerów tego roku 4. Maja w Gdańsku zmarłego. Kurlandzka Szlachta przywłaszczając sobie moc obierania Książęcia, obrała dnia 14. Maja Hrabie Birona, Anny Imperatorowej Rosyjskiej Podkormorzego Nadwornego, i Posła do Wschowy dla otrzymania potwierdzenia téj Elekcyi wysłała. Sprzeciwili się prawu temu niemianemu przytomni Senatorowie, a Król na usilne żądania Imperatorowej i proźby Szlachty Kurlandzkiej temuż Hrabie Bironowi i Potomkom jego plei męzkiej Księstwo Kurlandzkie lennem prawem oddał. Wyznaczona z téjże rady Kommissya, dla umowienia kondycyi pod któremi Hrabia *de Biron*

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

to Księztwo miał otrzymać. Dnia 12. Listopada Kommissya ta skutek swój przez uchwalenie pewnych obowiązków na Książęcia Kurlandzkiego, i onychże podpisanie wzięła w Gdańsku.

Główniejsze te były, aby Książę w czasie i na miejscu sobie od Króla wyznaczonym hold oddawał, aby katolikom wszelką w zachowaniu wiary i Nabożeństwa wolność zostawiwszy, onymże kościół w Lipawie zbudował, aby dobra stołowe Książąt Kurlandzkich ku pożytkowi téjże lenności wykupił, aby podczas wojennéj wyprawy do wojska Rzeczypospolitéj sto jezdnych lub 500 pieszych przystawił.

W Niemierowie na Ukrainie zjazd albo kongres dla zawarcia pokoju oznaczony, na który Posel Cesarski, Moskiewski i Turecki zjechali, ale się na nie zgodzić nie mogli. Królewicz Jakób syn najstarzy Króla Jana III. w pocy z dnia 19. na 20. Grudnia w Żółkwi umarł w 70. wieku swego, pochowany w kościele Żółkiewskim. Rok ten dla głodu po całej prawie Polsce panującego, i chorób ciężkich z téjże przyczyny zageszczonych, był bardzo okropny. Do Gdańska zboże z Hollandyi sprowadzać musiano. Litwa w prawdzie takiego nie doznawała głodu ale inszą nawiedzona była plagą, gdy miasta jej Stołecznego Wilna, trzy prawie czwarte części straszliwy pożar 2. Czerwca pochłonął.

1738.

Na początku roku tego Królowna Marja Amalja najstarsza córka Królewska, za Karola Króla obojga Sycylii wydana była. Sejm 6. dnia Października zaczęty, dnia następującego obrany Marszałkiem Rudziński Starosta Kruświcki. Całe 6 tygodni upłynęło na rozmaitych rozterkach, do których okazyją podała zalecona aukcyja wojska, i szkody w krajach Rzeczypospolitéj od przechodzącego wojska Rossyjskiego uczynione, dla których jedni wydania manifestu, drudzy nakazania pospolitego ruszenia pragnęli. Tak tedy rozszedł się sejm dnia 17. Listopada. Dniem piérwéj Teodor Potocki Prymas i Arcybiskup Gnieźniński umarł.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Przed zaczęciem jeszcze sejmu, Król Janowi Lipskiemu Biskupowi Krakowskiemu oddawał kapelusze Kardynalski. Rzeczony Kardynał jeszcze przy końcu roku przeszłego na tę godność był wyniesiony.

1739.

Gdy Książę Kardynał z nominacyi na Arcybiskupstwo Gnieźnieńskie wymówił się, Król tę najwyższą w Polskiem Królestwie godność oddał Krzysztofowi Szembekowi Biskupowi Kujawskiemu, który przed złożeniem nominacyi od Księcia Kardynała, na Biskupstwo Krakowskie był nominowany, Adam Grabowski terażniejszy Książę Biskup Warmiński, na ten czas Chełmiński, otrzymał Biskupstwo Kujawskie, a po nim Chełmińskie wziął Andrzej Załuski Biskup Łucki Kanclerz Korony.

Dnia 3. Kwietnia rada Senatu odprawiona na której ubezpieczenie kraju od najazdów Tatarskich, i gwałtownych werbowników, reparacyja zamków w Warszawie i w Krakowie, zachowanie bezpieczne klejnotów Rzeczypospolitej, i pieniądze posilki Elblągowi i Krakowu dotąd dawane roztrząsano.

Przed tą radą dnia 20. Marca inwestyturę imieniem Książęcia Birona, dla słabego zdrowia osobą swoją zjechać nie mogącego, na Księztwo Kurlandzkie odebrał *Fink* Kanclerz i Konsyliarz Kurlandzki, zupełną na to od Książęcia moc mający.

Tegoż roku powtórna rada Senatu w Wschowie przy końcu Sierpnia odprawiona dla złożenia sejmu nadzwyczajnego, do którego jednak nie przyszło, dla tego, iż przez zawarcie pokoju między Turkami i Moskwą, przyczyny przechodów woska Rosyjskiego przez kraj Polski, a oraz narzekania krzywdę cierpiących obywatelów Ruskich zupełnie ustały.

1740.

Po radzie Senatu w Wschowie, w Czerwcu odprawionej; sejm zwyczajny 6 niedzielny zaczął się dnia 3. Października, którego dnia Karwowski Poseł z Bełzkiego Województwa Marszałkiem obrany. Król przez Kanclerza W.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Koronnego trzy te rzeczy do obrad publicznych zalecał; pokój, bezpieczeństwo, i obfitość, a że tego wszystkiego bez przymnożenia sił i wojska dostąpić nie można było; Izba Poselska za cel to obrad swoich wzięła, lecz gdy czas zwyczajny bez żadnego skutku upłynął, sejm daremnie rozszedł się. Przed końcem sejmu Król Izbie Poselskiej przez trzech Senatorów o śmierci Karola VI. Cesarza i potrzebie swojej wyjechania do Saxonij dla obięcia namiestniczych Cesarstwa rządów doniósł.

Tenże rok smutny bardzo Kurlandzkim obywatelom był. Anna Imperatorowa Rossyjska przed śmiercią Państwo swoje i następstwo po sobie na Tron Rossyjski przyznała Iwanowi dziecięciu ledwie trzy miesiące mającemu, synowi Antoniego Ulryka Książęcia *de Bruswick-Bewern* i Anny Księżniczki Meklemburskiej córki Katarzyny Księżnej Meklemburskiej siostry starszej Imperatorowej Anny. Przytém też Anna Imperatorowa umierając, Książęcia Kurlandzkiego opiekunem młodego Iwana i Regentem Państwa pókiży Iwan lat 16 nie doszedł, naznaczyła.

Wkrótce po śmierci Imperatorowej za powodem niektórych tak wielkiej władzy Książęciu Kurlandzkemu zazdroszczących, spisek uczyniony na oddanie Regencyi matce Iwana. Zaczém Książę Biron dnia 20 Listopada w Pałacu swoim aresztowany, o sprawowanie Państwa na pozór, a rzeczą samą iż w wielkiej u Imperatorowej Anny łasce zostawał, sądzony i do Syberyi roku następującego z żoną i z dziećmi posłany był. W roku 1742. pozwolono mu z Syberyi powrócić do Moskwy i w Jarosławiu pod aresztem acz nie naprzykrzonym mieszkać.

1741.

Król przez cały ten rok w Saxonij zostawał, częścią Cesarstwa interessami, częścią podjętą przeciw Królowej Węgierskiej o sukcesyją Austryjacką wojną zatrudniony. W Polsce zupełna spokojność kwitnęła, wyjąwszy niektóre partykularne z prywatnych osób namowy podniesione konfederacyje, zwłaszcza w ziemi Chełmskiej i w Województwie Podolskiem które jednak za staraniem Biskupa

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Krakowskiego i Książęcia Wojewody Ruskiego uspokojone były; jako w szczególności z recessu Romanowskiego Podstolnego Chelmskiego Marszałka mniemanéj konfederacyi Chelmskiéj, i godności téj i konfederacyi odstępującego, pokazuje się.

Książę na Brunświku-Lunyburski o otrzymanie Księstwa Kurlandzkiego starał się, stany jednak Kurlandzkie skłonność swoją do przyjęcia jego za Pana oświadczywszy, cały ten interes do woli Królewskiéj odłożyły, i tym umysłem Posła do Króla wysłały.

1742. 1743.

Rada Senatu w Wschowie dnia 16. Maja zaczęta, w której Król, podczas swojej w Polsce niebytności, spokojności wewnętrznej nienaruszone zachowanie Książęciu Prymasowi, Senatorom i Ministrom zalecił. Uchwalono oraz wysłanie Posłów do Turek, do Tatarów i do Moskwy z upomnieniem się o nadgrozdenie krzywd wyrządzonych. Naznaczono na reparacyją okopów Kamienieckich 16000 złotych z skarbu Koronnego, ponieważ Król dla wojny Niemieckiej poljąc się takowego nakładu nie mógł. Dla tejże przyczyny to jest trwającéj jeszcze wojny Niemieckiej, sejm zwyczajny roku 1742. przypadający do dwóch lat był odłożony.

1744.

Woszczyło chłop poddany z Starostwa Krzyczewskiego, pod pozorem i poniekąd z przyczyny gwałtownego uciemnienia od żydów, chłopów wiele zbuntowawszy w pomienioném Starostwie i przyległych krajach wielkie gwałty czynił, żydów zwłaszcza zabijając. Ta kupa buntowników do takiej przyszła zuchwałości, iż na zamek Krzyczewski acz bez skutku uderzyć ważyła się. Wszakże za staraniem Książęcia Radziwiłła na ten czas Podczaszego Litewskiego Starosty Krzyczewskiego, buntownicy przelamani, i surowie skarani byli. Zachodzące rozterki o Księstwo Słuckie i należące do niego dobra w Litwie między Elektorem Falegraffen Rhenu i domem Książąt Radziwiłłów, szczęśliwie uspokojone pod obowiązkiem wypłacenia od do-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

mu Radziwiłłów pewnej znacznej summy. Dom wielce wslawiony, i starożytny od Książąt Litewskich idący Korybutów Wiśniowieckich, przez śmierć Książęcia Michała Wiśniowieckiego ostatniego tej Familij cale ustał. Król do Warszawy dnia 2. Czerwca przybył z Saxonij, nastąpiły potem częste o przyszłym sejmie rady.

Sejm zaczął się dnia 5go Października w Grodnie. Obrany w przeciagu pół trzeciej godziny Marszałkiem Ogiński pisarz W. X. L. Starosta Oszmiański Poseł z Województwa Witebskiego. Ten pośpiech nie do otrzymania szczęśliwego sejmku tego skutku nie pomógł, zaszły albowiem, żadnym najznakomitszych osób staraniem nieukozone względem pomnożenia wojska sprzeczki. Wszyscy prawie potrzebę pomnożenia tego uznawali, zwłaszcza iż się w przyległych krajach wojna szerzyła, niektórzy nawet sądzili iż ten tylko interes na sejmie roztrząsać należy. Lecz gdy do sposobów wykonania tych zamysłów przyszło, wielkie powstały kłótnie. Pomnożone te były podejrzeniem na niektórych Posłów iż się przekupić dali, owszem jawnem tego zarzuceniem. Na takowych rozterkach gdy 6 tygodni upłynęło, sejm bez skutku rozszedł się. Sekretarzem sejmku tego był Ignacy Łonowski Stolnik Buski, po którym wiele się w różnych bibliotekach pisma zostało, pokazujących osobliwszą jego do sprawowania publicznych interessów biegłość. Nastąpiła rada Senatu na której pokój wewnętrzny opatrzone. Po której radzie Król do Niemiec za odebraną wiadomością o śmierci Karola VII. Cesarza pośpieszył.

1745. 1746.

W roku 1745. księgarnia publiczna w Warszawie założona od Jędrzeja Załuskiego Biskupa Chełmińskiego Kanclerza Koronnego, a w roku następującym Biskupa Krakowskiego i od brata jego Józefa Załuskiego Referendarza na ten czas Koronnego, a teraz Biskupa Kijowskiego, i ku powszechnemu pożytkowi otworzona i do używania wszystkim pozwolona.

Rok 1746. Familij Królewskiej trojakim ślubem wielce był szczęśliwy, to jest Królewicza najstarszego Fryderyka

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Chrystjana z Marją Antonją córką Karola VII. Cesarza, Królownej Maryi Anny z Książęciem Elektorem Bawarskim i Królownej Maryi Józefy z Ludwikiem Delfinem Francuzkim. Margrabia *des Issarts* Posłem od Króla Francuzkiego z téj okazyi naznaczony, listy odebrał kredencyjalne w których Polskiemu Królowi (co nigdy jeszcze Francyja nie czyniła) tytuł *Majestatis* był dawany. Sejm zwyczajny na ten rok przypadający zaczął się w Warszawie dnia 3. Października. Książę Lubomirski Starosta Kazimirski Poseł Rawski, jednostajnem głosy obrany był Marszałkiem. Rugi i precedencyja Województw niektórych przyczyną były wielkich rozterków do dnia 14. tegoż miesiąca trwających, ale i te szczęśliwie uspokojone były. Daleko większe były kłótnie o pomnożenie wojska, i opatrzenie onemu należytéj zapłaty, także o rewizyją gruntów od których podatki płacone być miały, i naznaczeniu do tego Lustratorów. Te interesa cały czas tak w publicznych, jako i w prowincyjalnych sessyjach zabrały, do dnia 14go Listopada, który ostatni był sejmu. Już zgoda na wszystkie prawie projekta zaszła, już te podpisane były; same tylko zostawały Litewskie projekta, których bez świećcy czytać nie można było. Sprzeciwiali się niektórzy przyniesieniu światła, i gdy mimo ich wolą przyniesione było, taka wrzawa powstała, iż Marszałek Izbę pożegnać i sejmowaniu nieskutecznemu koniec uczynić musiał, nie bez narzekania ciężkiego, a prawie przeklinania tych którzy przyczyną byli pozbawionego skutku sejmu.

Tegóż roku Król Pruski wydał i ogłosił publiczny manifest, w którym przyjaźn nienaruszoną obiecywał, daleką od wszelkich zamysłów Koronie Polskiej przeciwnych, lub szkodliwych.

1747. 1748.

Rok 1747. spokojnie upłynął, na końcu onego i na początku roku 1748. wojko Rossyjskie na pomoc Anstryjacom ciągnące, do granic Rzeczyposolitéj wkroczyło, i z Litwy do Krakowa z tamąd ku Szląskim granicom udało się. Król Angielski prosił o pozwolenie przejścia dla woj-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

ska Rosyjskiego, Król August na tę prośbę tę jedynę odpowiedź dał iż ta rzecz do całej Rzeczypospolitej należy. Po zawartém zaś w tymże roku 1748. w Akwisgranie między wojującemi potencyjami Traktacie, toż wojsko tymże Traktem do Infant powróciło.

Sejm zwyczajny dnia 7go Października zaczął się. W przeciągu dwóch godzin obrany Marszałkiem Starosta Dębowiecki Poseł Ruski. Początki onego dosyć były spokojne, lecz w dalszym przeciągu wielkie zaszły sprzeczki, mianowicie o cło Brzeskie Litewskie, tak dalece, że gdy przepisany prawem czas upłynął, sejm daremnie rozszedł się. Między propozycjami na ten sejm od Tronu podanemi, były téż i te, aby manufaktury przynajmniej niektóre po miastach założone były, aby moneta zagranicznej zwłaszcza sąsiedzkiej porównana była, aby dla tym większej cyrkulacyi pieniędzy góry Olkuskie otworzyć, etc. Niektórzy Senatorowie i Posłowie, na tym sejmie Króla prosili, aby Królewicza Xawera do Polskiej sprowadził, i w niebytności nawet swojej onego w tym kraju zostawił. Na tymże sejmie wiele projektów znakomitych, za powszechną zgodą uchwalonych i już podpisanych było, jako to projekt Kommissyi Ekonomicznej Skarbowej w Koronie i w Litwie, projekt naznaczający początek sejmów zwyczajnych na Poniedziałek po Ś Bartłomieju. Nastąpiło *Senatus Consilium* na którym złożenie sejmu nadzwyczajnego woli Królewskiej zostawiono.

Ten rok wielce był dla Polskiej nieszczęśliwy z przyczyny ciężkiego na Ukrainie głodu, częstych pożarów które w Wilnie, Lwowie, Brześciu Litewskim, Witebsku, Winnicy, Szklowie wielką szkodę uczyniły, także szarańcza, która po różnych miejscach wszystkie zboża wniwecz obróciła, i zaraźliwej między bydłem rogatem wszczętej choroby. W tymże roku zaczęły się skargi mieszczan Gdańskich przeciw magistratowi, które *Wernicke* mieszczanin Gdański z nicmałą żwawością utrzymywał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

1749.

Na początku roku tego Król Uniwersały na sejm nadzwyczajny podpisał, z okienkiem jednak co do czasu tego sejmu i bez daty. Tych Uniwersałów podpisanie pochopłało niektórym Senatorom do podania Królowi na piśmie memoriału, w którym ci Senatorowie utyskiwali na to, iż rzeczony Uniwersały bez wiadomości Senatorów i Ministrów stanu ogłoszone były, iż niektóre niezczepliwe i sławie dobrych patryotów ubliżające wyrażenia zawierały, iż niektóre tylko osoby i Trybunałami i łaskami Królewskimi władają. Wszakże memoryjału tego, jak szczupła była ważność ztąd się pokazuje, iż ci sami, od których złożony, ogłoszony, i podany był podpisać się do niego nie chcieli. Ci zaś byli Kasztelan Krakowski i Wojewodowie Sandomirski i Braclawski.

Przy ufundowaniu Trybunału Koronnego w Piotrkowie, wielkie roku tego kłótnie były, tak dalece iż do cieża i jawnych gwałtów przyszło przez co niesłychanym w dziejach Polskich przykładem, tenże Trybunał, był zerwany. Były i poprzedzających lat niektóre wynikające z przeciwnych sobie stron usiłności niesnaski, lecz tego roku nad wszystkie inne czasy, z niewypowiedzianą pragnących sprawiedliwości krzywdą górę wzięły.

Naznaczona na uspokojenie Gdańskich kłótni Komisya, za staraniem Książęcia Biskupa Warmińskiego najpryncypalniejszego Kommissarza, skutek dosyć pomyslny otrzymała. Dekret Królewski, od dnia 14. Listopada znoszący akcyzę na chleb i piwo, i trzecią część akcyzy na wino, przyjęty był od magistratu, który téż przyrzekł część garnizonu umniejszyć dla uczynienia folgi mieszczanom. — Kommissyja ta szczęśliwie się w Listopadzie zakończyła.

1750.

Rosterki wewnętrzne coraz się bardziej pomnażające, gdy Królewskiej w Polsce przytomności wyciągały. Król na żądze narodu całego nakładając się, dnia 24. Kwietnia z Saxonij do Warszawy przyjechał. Dnia 4go Maja była rada Senatu naktórej sejm nadzwyczajnego potrzebę uznano.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

Wacław Rzewuski Wojewoda Podolski złożywszy Województwo, Posłem z ziemi Chełmskiej został. Stało się to z nawowy dworu mniemającego iż miłość powszechna którą sobie ten Pan zjednał, najskuteczniejszym środkiem być mogła do otrzymania skutku pomyślnego następujących obrad sejmowych, zwłaszcza że za jego staraniem sejm *Pacificationis* w roku 1736. był doszedł. Zaczął się więc sejm nadzwyczajny dnia 4. Sierpnia, lecz za upornym niektórych Posłów głosy zabierających, a innych na téż głosy nie pozwalających czasu ztrawieniem nie przyszło do obierania Marszałka, a dnia 7. Sierpnia Wydzga Poseł Bełzki protestacją uczyniwszy, manifest do Grodu Warszawskiego zaniósł, i sam z miejsca obrad wyjechał. Trwały jednak *in passivitate* sessyje w nadzieję wskrzeszenia sejmu do dnia 18. Sierpnia, kresu sejmowi temu naznaczonego, którego starój laski Marszałek Izbę pożegnał. Dnia 19. tegoż miesiąca, Poseł Chełmski Rzewuski, znowu od Króla Województwo Podolskie otrzymał. Dnia 26. Sierpnia nastąpiła rada Senatu; na której następujące punkta główniejsze uchwalone były; aby w upatrzonym czasie złożony był sejm nadzwyczajny; aby hajdamakom w kraj Rzeczypospolitej wpadającym, spólnemi z Moskwą siłami dawano odpór, aby Król do Imperatorówéj Rossyjskiej posłał, przyczyniając się za Książęciem Kurlandzkim Bironem, etc. Król dla zerwanego sejmu zasmucony, tę miał przed swoim do Saxonij wyjazdem pociechę, iż Trybunał Piotrkowski należycie ufundowany widział, przez jednomyślne Książęcia Sanguszka Marszałka Nadwornego Lit. do Marszałkowskiej laski Trybunalskiej obranie.

1751.

Rosterki między magistratem Gdańskim i mieszczanami, zwłaszcza względem sposobu obierania urzędu miejskiego zachodzące, mimo wszystkie Króla starania uspokojone niebyły, owszem bardziej się tego roku pomnażać zaczęły. Wernicke znowu do Drezna od mieszczan posłany był, dla otrzymania prędkiego téj sprawy uspokojenia.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

Król surowy w téj mierze wyrok pod datą 24. Lutego wydał, którym dawniejszy 20. Lipca roku przeszłego uczyniony potwierdził. Lecz kiedy i ten mało pomógł, Król Kanclerzowi, i Podkanclerzemu uspokojenie tych kłótni zlecił, którzy w miesiącu Grudniu do Gdańska przybyli.

1752.

Dnia 4. Lutego ogłoszony był dekret sądów zadwornych Królewskich, w sprawie między magistratem i trzecim stanem albo mieszczanami Gdańskimi. Tym dekretem potwierdzony był wyrok Królewski roku 1750. wydany, a magistrat za uporne onemu sprzeciwienie się do Sądów relacyjnych na odniesienie należytej kary odesłany. Ta sprawa magistratowi na 537000, mieszczanom na 623480, Kasie zapaśnej 368000 złotych kosztowała. Król z Saxonij do Warszawy 1. Września przyjechał z Królewiczami Xawierem i Karolem, a na początku miesiąca Października w Grodnie stanął. Dnia 2go tegoż miesiąca zaczął się sejm zwyczajny. W przeciągu 2 godzin obrany był Marszałkiem koła Rycerskiego Massalski Starosta i Poseł Grodzieński. Dnia 4go tegoż miesiąca nastąpiło izb obudwóch złączenie. Dnia 5go czytane były Pakta konwenta i propozycyje od Tronu ściągające się do aukcyi wojska, korektury Trybunałów, utworzenia gór kruszczowych Olkuskich, założenia manufaktur, pomnożenia handlu, podzwignienia miast, konferencyi z Ministrami cudzoziemskimi, odmienienia czasu sejmowaniu naznaczonego, etc. Dnia 6go pieczęcie wakujące oddane były, większa Lit. Książęciu Michałowi Czartoryskiemu dotąd Podkanclerzemu W. X. L. Ministrowi niezmiernych w Rzeczypospolitój zasług. Mniejsza Michałowi Sapiezie dotąd Wojewodzie Podlaskiemu. Do dnia 14. były wota Senatorów i Ministrów, także audyjenccyje deputowanych od wojska. Tegoż dnia Posłowie do Izby swojej powrócili. Tamowane zatym do dnia 20. tegoż miesiąca były obrady od Swidzińskiego Stolnika Inowrocławskiego a Posła z Województwa Braclawskiego, domagającego się wykonania obietnic Królewskich względem odebrania urzędów i administracyi Dyssydentom i cudzoziemcom, umniejszenia

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

wojska Saskiego w Polsce zostającego do 1200 ludzi jak Pakta konwenta określiły, i rozdania na tym sejmie pozostałych wakansów. Dnia zaś 20. tenże Poseł z Morskim Skarbnikiem i Posłem Sochaczewskim solenną uczynili protestacyją. Następujące sessyje zaprzątzione były słuchaniem relacyi Posłów z perswazyją do Morskiego postanych, którzy go nie znalazłszy, o zaniesionym przez niego manifeście donieśli. Zaczyn dnia 26. tegoż miesiąca pożegnaniem Izby od Marszałka sejm był zakończony.

1753.

Król JMC. szczęśliwie nam teraz panujący, na Starostwo Przemyskie wjeżdzał. Rosterki niejaki od szczególnych osób początek biorące, a potym do wielu rozciągające się, między stanem duchownym i świeckim wszczęte, rychło przytłumione zostały.

1754.

Officerowie Pułku Ordynacyi Ostrogskiej, także część Obywatelów Województw Wotyńskiego i Braclawskiego, manifest zanoszą przeciw podziałowi Ordynacyi Ostrogskiej od Książęcia Sanguszka Marszałka Nadwornego Lit. uczynionemu. Remanifest pomienionego Książęcia. Dubno z rozkazu Hetmanów W. Kor. i W. Litewskich wojskiem Rzeczypospolitej osadzone. Król z Drezna do Warszawy przybył 21. Czerwca. Sejm zwyczajny zaczął się 30. Września, zerwany przed obraniem Marszałka, przez Strawińskiego Stolnika i Posła Starodubowskiego. Marszałek laski starój Królewskim obiecał imieniem, iż Król stosując się do manifestów Województw, ziem i powiatów rozerwaniu Ordynacyi Ostrogskiej przeciwnych, tejsze Ordynacyi administracyją miał naznaczyć. Jakoż Kommissyja do téj administracyi rzeczą samą naznaczona była, i w Dubnie w miesiącu Grudniu pod Prezydencyją Książęcia Biskupa Krakowskiego zaczęła się.

Strawiński Poseł Starodubowski w Manifeście swoim bieg sejmku tamującym przekładał, iż postanowienie administracyi na dobra Ordynacyi Ostrogskiej, sprzeciwia się

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

prawom fundamentalnym i najistotniejszym narodowym, ponieważ dobra ziemskie stanu Szlacheckiego zostałyby pozbawione prerogatyw swoich i bezpieczeństwa podlegając administracyjom, bez poprzedzającego sądowego wyroku. Nad to iż Rzeczpospolita recessem sejmu 1677. sobie zostawiła władzę osądzenia jeśli Ostrogskie dobra są Ordynacją, lub nie, zaś wielkie władzy tejże Rzeczypospolitéj stałoby się ubliżenie gdyby pomienione dobra miały podlegać dyspozycyi wynikającej z sądu nie od Rzeczypospolitéj naznaczonego. Nakoniec iż za ustanowieniem takowej administracyi, nigdyby się spodziewać nie można pomyslnego sejmu skutku, ponieważ sami Administratorowie, częścią dla dłuższego z administracyi korzystania, częścią dla uniknienia rachunków, staraliby się aby zrywane były. Jak w racyjach swoich grantowny był ten Manifest, pokazało się w lat cztery potym jako na miejscu swoim obaczemy.

1755.

Na radzie Senatu w Maju w Wschowie odprawionéj różne urzędy wakujące rozdane były, między któremi Stolnikostwo Lit. Królowi JMCi szczęśliwie nam teraz panującemu oddane było. Na téj radzie naznaczony do Porty Otomańskiej Poseł z powinszowaniem Cesarzowi wstępu na Państwo.

1756.

Sejm zwyczajny nie mógł być odprawiony dla zabawnego wszczętą w Niemczech wojną Króla, który po opanowaniu od Pruskiego wojska Państw swoich dopiero dnia 27go Października do Polskiej przybył. Fundowanie Trybunału w Litwie jako i poprzedzających lat nie bez trudności było, tak i roku tego wielkim podlegać niezgodom zdawało się; wszakże za staraniem gorliwych o dobro Ojczyzny Patriotów wszystko to uprzątnione zostało co trwożyć obywatelów mogło. Przy końcu roku tego Rossyjskie wojsko na odsiecz Austryjakom idące do Polskich krain weszło. Król JMC szczęśliwie nam teraz panujący odebrał Order Orła białego dnia 8. Grudnia i w Charakterze Posła Peł-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

nomoenego do Petersburga wyjechał. Wszczęta wojna, i inne Króla i Królestwa dotyczące się okoliczności powodem do tego Poselstwa były. Lecz tajemniejsze w tym były Boskiej Opatrzności zrządzenia, ku uszczęśliwieniu Polskiego Narodu zmierzające, przez pokazanie sąsiedzkiemu i przyjaźnemu Polsce Narodowi godnych korony przymiotów osoby na to Poselstwo wysadzonej.

1757.

Wojsko Rossyjskie przez kraj Rzeczypospolitęj, zwłaszcza przez Inflanty, Zmudź i Litwę do Prus, pod Komendą Feldmarszałka Apraxina ciągnie. Królowa w Dreźnie dnia 17. Listopada mając lat 57. umiera. Sandomierz miasto dnia 22. Kwietnia, a Warta miasto w Województwie Sieradzkim leżące w tymże miesiącu ciężko przez ogień kłeskę poniosły. Tegoż roku równie jako i w poprzedzającym i w następujących, różne osoby i zgromadzenia względ mając na zniszczony kraj Saski, a przez to umniejszone Króla dochody, *dona gratuita* ofiarowały. Miasto Gdańsk z strbny swojej 50000 talarów ofiarowało.

1758.

Kommissyja administracyi Ordynacyi Ostrogskiej z woli Królewskiej skassowana dnia 16. Maja. Dobra téjże Ordynacyi Książęciu na ten czas Marszałkowi Nad. W. X. L. przywrócone, aby tak je trzymał jak przed transakcją Kolbuszowską. Nie małą podobno do zniesienia téj Kommissyi był pobudką z zatajenia wyprawdany na światło manifest Książęcia Janusza Ostrogskiego Kasztelana Krakowskiego kassujący dawniejsze transakcyje swoje na założenie Ordynacyi uczynione.

Dnia 2go Października zaczął się sejm zwyczajny, Marszałkiem koła Rycerskiego, na drugiej dopiero sessyi obrany Małachowski Krajezy Koronny, Poseł Łęczycki. Dnia 5. tegoż miesiąca tamowane były obrady od Podhorskigo Posła Wołyńskiego. Sessyje w nadzieję powrotu jego, do dnia 10. tegoż miesiąca trwały, lecz po zaszłej wiadomości. o uczynionym przez niego manifestcie, i odda-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

leniu się jego z Warszawy, Izba od Marszałka była pożegnana.

Sławna po zerwanym sejmie Senatu rada, na której drugi punkt podany Senatorom do roztrząśnienia, za cel miał uspokojenie Obywatelów Księstwa Kurlandskiego, bez rządu prawego, i bez Książęcia tęskniących. Usilne przekładania uwagi Senatorów niektórych i Ministrów, prawa wiadomością i Ojczyzny miłością zaszczyconych, dowodzących iż dysponować Kurlandją, nie jednemu, lub dwom, lecz wszystkim trzem Stanom należy; iż Kostytueyja roku 1736, na raz tylko jeden Królowi Księstwem Kurlandyi dysponować pozwoiliła; te i inne przestrogi (których się wkrótce potym doskonała gruntowność pokazała) nie mogły temu przeszkodzić aby Senatu część liczniejsza do zdania dworu nie nakłoniła się, pozwalając aby Królewiczowi Karolowi u Rossyjskiej Imperatorowej w tedy panującej łaskę, u niektórych obywatelów Kurlandyi afekt mającemu, to Księstwo oddane było. Dyploma na to prowizyonalne, pod pieczęcią większą Koronną, a mniejszą Litewską temuż Królewiczowi Kanclerz W. Kor. oddawał.

1759.

Inwestytura Królewicza Karola na Księstwo Kurlandzkie z wielką wspaniałością na początku roku tego odprawiona, krótko trwającą radość dworowi przyniosła.

Wojska Rossyjskie w Polsce stojące, lub przez nią ciągnące, dały pochop wojskom Pruskim do wkroczenia w kraj Rzeczypospolitej, nie bez szkody i uciemżenia obywatelów zwłaszcza Województwa Poznańskiego.

Adam Komorowski Prymas dnia 2. Marca w Skierniewicach umiera, dnia 11go tegoż miesiąca mianowany na Prymacyjalną godność Władysław Łubieński na ten czas Arcybiskup Lwowski, którego troskliwe starania i przezorane prace w następującym Bezkrulewiu wszelką od Rzeczypospolitej niepomyślność odwróciły, i ojczyznę całą niezmiernego szczęścia nabawiły, przez zgodne i spokojne, i

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

w ostatniej potomności pamiętne wyniesienie na Tron STANISŁAWA AUGUSTA własnej swojej i powszechnej Ojczyzny Ojca.

Wszczęte rosterki od kilku lat między żydami Talmudu trzymającemi się i onemuż przeciwnemi, tym się roku tego zakończyły iż się część wielka Anty-Talmudystow, z Polskiej, z Turek, z Mułtan i Węgier do Wiary chrześcijańskiej nawróciła. Ci nawrócić się pragnący żydzi przez podane supliki Królowi i Prymasowi jako jeszcze Arcybiskupowi Lwowskiemu protekcyi i przyśpieszenia, chrztu dopraszali się. W czym zupełnie żądzom ich dogodzone.

Matka Króla JMCi szczęśliwie nam panującego z Księżąt Czartoryskich Poniatowska Kasztelanowa Krakowska, dnia 27. Października z powszechnym wszystkim żalem umiera.

1760.

Książę Prymas współziomków swoich miłością wzbudzony pisze do dworu Petersburskiego prosząc o wyznaczenie Kommissyi na rozeznanie i nagrodzenie krzywd przez przechody żołnierskie wojska Rossyjskiego w Polsce uczynionych. Proźba ta nie odwłocznie skutek otrzymała przez wyznaczenie téj Kommissyi, która już dawniej w Litwie ustanowiona była.

Brat Hanę Tatarskiego do Polskiej ucieka. Han o wydanie onego, z groźbami pisze, ale za staraniem Podoskiego Kuchmistrza Kor. Posła w Carogrodzie Polskiego, roku jeszcze przeszłego na powinszowanie nowemu Sultanowi wstępu na Państwo wystanego, i Hrabi *de Vergennes* Posła tamże Francuzkiego, groźby te skutku nie miały, sprawa cała była zagodzona. Jakób Józef *Frenk* Herszt Anty-Talmudystów nawróconych wzięty w sekwester, z przyczyny iż niezwycajnój czci oświadczenia od współtowarzyszów swoich odbierając, do wiary chrześcijańskiej wiele błędów przyłączać zdawał się. I jego i innych nawróconych żydów z wielką pilnością przez dni 20 z rozkazu duchownej zwierzchności examinowano.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA AUGUSTA III.

Dnia 25. Sierpnia pożar straszny w Gnieźnie i część wielką miasta i wspaniały a dostojnością najpiérwszy w Polsce i w Litwie kościół Katedralny pochłonął. Sejm zwyczajny dnia 6. Października w Warszawie zaczęty, przed obraniem Marszałka zerwany od Leżeńkiego Posła Podolskiego.

1761.

Pułkownik Putzkow z strony Rossyjskiej, a z Polskiej strony Wykowski Pułkownik wojsk Kor. Stolnik Czerwonogrodzki, wyznaczeni Kommissarze na rozeznanie krzywd obywatelom Polskich krain od wojska Rossyjskiego uczynionych. Kommissyją tą zaczynają w Toruniu dnia 18go Maja.

Sejm nadzwyczajny jedynie dla wynalezienia sposobów zabezpieczenia złej monecie po krajach Polskich szerzącej się naznaczony, zaczął się dnia 27. Kwietnia, rozszedł się nieskutecznie przed obraniem Marszałka dnia 2. Maja. W tym zerwanie sejmu tego, od przeszłych różniło się iż tamujący obrady Posłowie w Manifeście swoim dowodzili iż przeciw prawu bez poprzedzającej rady Senatu był złożony. Na radzie Senatu dnia 13go tegoż miesiąca zaczętej drugi do roztrząśnienia podany był punkt; jakimby sposobem po niedoszłym sejmie zabezpiecz można było złej monecie, niezmierną klęskę krajowi przynoszącej. Co pieczołowitości Podskarbiów Wielkich obudwóch narodów zostawiono.

Han Tatarski kozaków wałęsających się i po stępach Tatarskich koczujących zabiera do wojska swego. Tegoż czasu kozowego którego Sicz obierała zrzuceno, a dano Generała, kozaków Siczowych ściśle w stępach swoich trzymającego, z tych dwóch przyczyn pogranicze od najazdów Hajdamackich przez czas długi naprzykrzających się zupełnie uwolnione zostało. Królewicz Klemens stan duchowny obiera i w Warszawie od Nuncyusza piérwsze święcenie bierze. Rychło potem tenże Królewicz Fryzyngeńskim i Ratysbońskim w Niemczech Biskupem był obrany.

Podskarbi W. Kor. zadosyć czyniąc obowiązkowi urzędu swego, ogłasza 12. Września piérwszą złej monety w Polsce redukcją.

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

Dnia 28. Października ogłoszona powtórna redukcya na złą monetę, objaśniająca pierwszą porównanie czyniąca z redukcją od Podskarbiego W. Lit. w Litwie 20. Lipca uczynioną a 19. Października objaśnioną.

Oprócz tych redukcji były inne partykularne ogłoszone podług okoliczności pokazujących się złych jakich nowego gatunku pieniędzy.

Żydom handel pieniężny, uszczerbek wielki obywatelom Kor. Polskiej przynoszący, pod surowemi karami od Podskarbiech zakazany. Józefa z Wessłów Sobieska Królewicza Konstantego pozostała wdowa, na początku tego roku w Warszawie umarła.

1762.

Dnia 5go Stycznia Imperatorowa Rossyjska Elżbieta przeniosła się do wieczności. Śmierć ta jako w Europejskich interesach wiele odmiany sprawiła, tak téż interes Księstwa Kurlandskiego cale przemieniła.

Po jej śmierci następca Piotr III. Książęcia Kurlandzkiego Birona zupełnie uwolnionego uznał za prawego Książęcia Kurlandzkiego, a oraz stanom Kurlandyi wszelką w utrzymaniu praw ich i swobód pomoc obiecał. Sejm Stanów Kurlandzkich w Nitawie roku przeszłego z niemalym zamieszaniem zaczęty w tym zaś roku spokojniej przepędzony, zdawał się na stronę Królewicza Karola przychylny, kiedy odebrana wiadomość o uwolnieniu Książęcia Birona, i uznaniu jego od dworu Peterburskiego, wielką w umysłach Kurlandczyków sprawiła odmianę.

Dnia 20go Lipca wydany był od Książęcia Ernesta Jana Manifest, ogłaszający Stanom Kurlandzkim iż Książę rzeczony nie tylko prawa swego do Księstwa nie odstępuje, ale owszem utrzymać je wszelkiemi chce sposobami. Imperatorowa Katarzyna II. po złożeniu Piotra III. wstąpiwszy na Tron Rossyjski przyczynia się za pomienionym Książęciem do Króla przez list pisany 3go Sierpnia. Dnia 4go Października zaczął się sejm zwyczajny który przed obraniem Marszałka dnia 7go tegoż miesiąca rozszedł się. Na tym sejmie gorliwi o ocalenie praw narodowych Po-

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

słowie, mocno sprzeciwiali się temu iż między Posłami, to jest w zgromadzeniu stanowiących prawa, najdowali się, którzy zwykłym przez otrzymanie Indygenatu trybem między Polską szlachtą nie byli policzeni. Jak ten zarzut był sprawiedliwy i gruntowny tak zła i niegodziwa nań była odpowiedź, kiedy niektórzy czyli to przez zbytne przywiązanie, czyli przez zuchwałość na wielkich nadziejach wspartą, do oręza na miejscu obrad publicznych rzucili się i rozruchu wielkiego, acz wkrótce potym uspokojonego przyczyną byli. Szymakowski Poseł Ciechanowski Manifestem swoim dalszy bieg sejmu zatamował, trzy tego dając przyczyny; *Pierwszą*: Nie-obranie Marszałka dnia pierwszego podług prawa. *Drugą*: Narażenie przez dobyte oręza bezpieczeństwa publicznój. *Trzecią*: Przeszkody i gwałty wojska Moskiewskiego. Wyniknęły po sejmie różne manifesta z których jeden najznakomitszy przeciw zerwaniu sejmu i przywłaszczeniu urzędów Polskich od cudzoziemców Indigenatu nie mających. Dnia 25go Października zaczęła się rada Senatu, z której *resultatum* te główne punkta zawierało: *1mo*. Naznaczenie sejmu nadzwyczajnego w upatrzonym czasie wygodnym, na którymby sposoby skutecznego rad zawarcia obrzyślono. *2do*. Marszałkom Wielkim zlecono pilne wejrzenie i inkwizycyją na tych którzy dobytą szabel w Izbie Poselkiej przykład innym dali. *3tio*. Zabiegając zlej monecie, aby miasta Pruskie, jeśliby prawa swego użyć chciały, czyniły to pod dozorem Podskarbiego W. Kor. tak żeby monata tylko dobra podług konst. 1717. wychodziła. Rosterki z miastem Gdańskiem w roku 1761. jeszcze wszczęte, wzięciem do więzienia Pana *Wernicke* w roku tym zakończone były. Pomieniony *Wernicke* zadawał magistratowi, iż w płaceniu palowego nie małą Królewskiemu skarbu czynił szkodę. W roku 1761. Referendarz duchoway Kor. wysłany był do Gdańska dla roztrząśnienia téj rzeczy. Miasto Gdańsk sądząc iż takowy sąd Kommissarski sprzeciwia się prawom jego i wolnościom, przyjąć go nie chciało. Po różnych sprzeczkach i rozterkach stanęła w tym roku ugoda mocą której magistrat

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Gdański obowiązał się pewną summę ratami Królowi wyplacić.

Śmierć wielu zasłużonych w Ojczyźnie osób. Jako to Stanisława Poniatowskiego Kasztellana Krakowskiego na całą Europę od początku wieku tego wstawionego, Ojca Króla JMCi szczęśliwie nam teraz panującego 23. Sierpnia. Jana Małachowskiego Kanclerza W. Kor. 25go Czerwca. Michała Książęcia Radziwiłła Wojewody Wilcuńskiego Hetmana W. W. X. L. 22. Maja. Miasto Mińsk w W. X. Lit. przez ogień wielką klęskę odniosło dnia 7. Czerwca.

Tegoż roku zaszły niejakié z Krymskiemi Tatarami rosterki od szczególnych osób początek biorące. Tatarowie mieniając się być ukrzywdzonymi, nie bez pogrozek nadgrody domagali się, sprawa ta naostatek z niemalą jednak trudnością i skarbu wycięceniem uspokojona była.

1763.

Na dobra stołowe Książęcia Kurlandzkiego z rozkazu Imperatorowéj Rossyjskiéj sekwester włożony. Rossyjski w Nitawie Rezydent *Simolin* listami swemi wszystkich tych dóbr Administratorów obwieścił, aby dochody wszelakie pod utratą urzędu swego do kassy Imperatorowéj JéjMCi znosili. Wkrótce potym ogłoszony był memoryjał Imperatorski, wyrażający przyczyny dla których Rossyja do Kurlandzkiego interessu wchodząc, pomoc i obronę Książęciu Birownowi dawała te zaś były, iż Książę pomieniony żadnego się występku nie dopuścił dla któregooby hołdu miał być pozbawiony iż ani sądzony ani wysłuchany nawet w téj sprawie nie był, iż prawo przyrodzone, i dobre sąsiedztwo wyciąga aby obrona przeciw gwałtu i niesprawiedliwości, Książęciu i Stanom Kurlandzkim dana była, iż Kurlandyja nie samemu tylko Królowi lecz całej Rzeczypospolitéj hołduje. Na ten memoriał wyszła wnet potém odpowiedź od 4 Polskich Ministrów podpisana, w której iż się urażona być mieniła Imperatorowa, domagała się satisfakeyi przez Posła swego Hrabie de Kejserling, który nie mogąc mieć u Króla audyencyi dla niebezpiecznéj na ów czas choroby Królewskiéj, nalegania Imperatorowéj JéjMCi o satisfakeyja Książęciu

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Prymasowi przełożył. Gdy Król zupełnie ozdrowiał, nastąpiła rada Senatu w Marcu, na której wewnętrzną spokojność w niechytności Króla do Saxonij po zawartym pokoju powracającego obwarowano, a względem Kurladzkiego interessu, aby Książę Biron przez Instygatorów obojga narodów pozwany był, postanowiono; także postępek Platera Wojewody Mściławskiego, i Lipskiego Kasztelana Łęczyckiego Kommissarzów od Króla do Kurlandyi w roku jeszcze przeszłym posłanych potwierdzono. Rezydent Imperatorowój Bossyjskiej *Simolin*, na początku jeszcze roku pomienionym Kommissarzom oznajmił, iż Imperatorowa JéjMC niedopusci aby oni jaką sobie w Kurlandyi jurysdykcyją przywłaszczali, ponieważ interes Kurladzki interesem jest stanu, wszystkich trzech Rzeczypospolitój stanów dołożenia się wyciągający. Borch Podkomorzy Inflantski wysłany do Moskwy dla czynienia remonstracyi Imperatorowój względem interessu Kurladzkiego, znalazł Imperatorową w przedsięwziętój obronie prawego Książęcia Kurladzkiego nie wzruszoną. Tegoż prawie czasu Rezydent Pruski imieniem dworu swego deklaracyją publiczną uczynił, iż od Króla Pruskiego żaden inny oprócz Książęcia Ernesta Jana Birona nie będzie uznany Książęciem Kurladzkiem.

Król do Saxonij przy końcu miesiąca Kwietnia wyjechał, zabawiwszy w Polsce blisko przez siedm lat nie przerwanie. Wkrótce potém Królewicz Karol wszelką utrzymania Kurlandyi nadzieję straciwszy Nitawę porzuca i w tąż drogę udaje się. Kommissyja Turuńska ponowiona z wyznaczeniem do niej nowych z strony Polskiej Kommissarzów.

Deklaracyja Imperatorowój Rossyjskiej, przeciw gwałtom przy ufundowaniu Trybunału Litewskiego użytym, wydana pod datą 11. Maja. Część wojska Pruskiego wchodzi do granic Polskich, pod pozorem wyszukania Obywatelów pod czas wojny zbiegłych z krain Królowi Pruskiemu podlegających, i zniewolenia ich do powrotu do własnego kraju. Wielkie ztąd dla Obywatelów w Polskiej Prowincyi wynikają przykrości. Na nsilue jednak Ministrów Polskich

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

a zwłaszcza Książęcia Prymasa nalegania, Król Pruski obiecuje wydać rozkazy wojsku swemu do powrotu i naznaczyć Kommissyją na rozeznanie krzywd uczynionych.

Gdy wojsko Pruskie z jednéj strony ma się do powrotu, z drugiéj strony wojsko Rossyjskie od Kurlandyi do Litwy wchodzi dla utrzymania powszechnéj w Litwie spokojności.

Te i inne okoliczności powodem były Książęciu Prymasowi do złożenia w Warszawie w miesiącu Wrześniu konferencyi z Ministrem Rossyjskim i innemi Ministrami i Senatorami Polskimi. Skutek tych konferencyi był przytłumienie zaszłych między najznakomitszemi w Polsce domami niesnasków, od jednych rzetelnie upragniony, od drugich obłudnie obiecany jako się wkrótce potem pokazało. Poseł Rossyjski zupełną na to moc mający wojsku Rossyjskiemu do kraju swego powrót oznajmuje, za odebraną obietnicą iż Trybunał Litewski dekretemi swemi przykrzyć się nie miał przyjaciołem Rossyi, ani dawniej od tegoż Trybunału uczynione do skutku przywodzić. Na początku Października gdy czas ufundowania Trybunału Piotrkowskiego nastawał, wielkie od stron przeciwnych sobie, czynione były przygotowania, dla dokazania zamysłów swoich, które z jednéj strony za cel miały ufundowanie Trybunału podług myśli swojej, z drugiéj strony utrzymanie prawa i wolności wcałości od gwałtu i na zbrojnych rotach zasadzając się mocy. Z ostatnim zatrwożeniem patrzali wszyscy na nieszczęśliwe z takich zamachów wyniknąć mające skutki, kiedy wiadomość o śmierci Królewskiej w Dreźnie zaszłej wpórę przyniesiona koniec wszystkiemu uczyniła. Umarł August III. dnia 5go Października Apoplexyją ruszony.

Opisać charakter Monarchów których panowanie i dzieła opisano, jeden jest z obowiązków Historji, i temu w poprzedzających Królów życiu zadosyć uczyniliśmy. Że tego przy dokończeniu panowania AUGUSTA III. nie czynimy sprawiedliwą dać przyczynę możemy.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

Monarchów osobisty charakter jest z rodzaju tych widoków które w pewnym tylko oddaleniu należycie wyrażone być mogą, zbyteczna bliskość nie mniej do tego jest na przeszkodzie jak nie pomiarkowane oddalenie. Przeto w tak bliskim panowaniu AUGUSTA III. czasie pisząc, dzieło to późniejszej zostawujemy potomności.

STANISŁAW AUGUST PONIATOWSKI

herbu Ciołek, Stolnik W. X. Litewskiego ziemianin Polski, urodzony w Wołczyńcu w Woj. Brzeskiem Lit. dnia 17. Stycznia 1732. roku z Ojca Stanisława Poniatowskiego Kasztellana Krakowskiego i z matki Konstancyi z Książąt Czartoryskich. Obrany Królem Polskim pod imieniem Stanisława Augusta IV. dnia 7. Września 1764. w trzydziestym drugim roku życia, koronowany w Warszawie dnia 25. Listopada 1764. Złożył Koronę dnia 25. Listopada 1795. Panował lat 31.

1764.

Gdy August III. zeszedł ze świata, naród znudzony długim a nieczynnym jego panowaniem, w przeciągu którego rozchwiały się były wszystkie ogniwa związku towarzyskiego, i nieład w kraju do zbytku wygórował, zdawał się pragnąć prędkiego ustąpienia z Tronu bezwładnego Monarchy rokując sobie że dać mu potrafi udolniejszego następcę.

Jest nawet mniemaniem dość upowszechnioném że byli tacy między obywatelami, którzy w troskliwości o dolę kraju zbyt daleko posuniętej, zaradzie jój chcieli przedwcześnie, ponawiając na osobie starego Króla, wygluzowany od czterech wieków z dziejów Polski gorszący i niebezpieczny przykład detronizacyi.

Nie zdaje się przecie aby pomimo takiej dążności do odmiany, zwrócili byli ci, co jój pragneli tak usilnie i przyspieszyć chcieli niewcześnie, uwagę na osobę powołać się mającą do Tronu.

W tém więc tylko jednoczyło się zdanie powszechne, z życzeniem pojedynczych osób, że potrzeba Króla któryby przywrócił kraj do stanu równości z Państwami ościennemi, postradanego nieładem, i cofniętego o wiek cały.

Takie przekonanie odzywało się najsilniej w dwóch stronicach zarówno życzliwych ojezynie i do jednego zmierzających celu, lecz kolejną nie jednakową. Z temi zaś łą-

ŚMIERĆ 1798.	MONARCHO- WIE.	MINISTROWIE STANU.	ARCYBISKUPI KRAJOWI.
<p>STAIŚŁAW AUGUST umarł w Pe- tersburgu dnia 15. Lutego 1798 tamże pochowa- ny. Nie zosta- wił potomstwa i nie wchodził w związku mał- żeńskie.</p>	<p><i>Papieże.</i> Klemens XIII. 1769. Klemens XIV. 1775. Pius VI. 1800. <i>Austryja.</i> Marja Teressa. 1780. Józef II. 1790. Leopold II. 1792 Franciszek II. <i>Rossyja.</i> Katarzyna II. Imperat. 1796. Paweł I. <i>Prussy.</i> Fryderyk II 1785 Fryderyk Wil- helm II. 1797. <i>Turcyja.</i> Mustafa III. Abdul Hamid. Selim III. <i>Francyja.</i> Ludwik XV 1774 Ludwik XVII 1793 Rzeczpospolita. <i>Szwecyja.</i> Gustaw III. 1792 Gustaw IV. 1809. <i>Dania.</i> Fryderyk V. Krystian VII. <i>Anglija.</i> Jerzy III. <i>Hiszpanija.</i> Karol III. Karol IV. <i>Portugalija.</i> Józef I. Piotr III. <i>Rzeczpospolita Hollenderska.</i> Stadhuder Wil- helm V.</p>	<p><i>Marszałkowie W. Kor.</i> Franciszek Bie- liński. Stanisław Ksia- że Lubomirski Michał Mniszech Fryderyk Mo- szyński. <i>Marszałkowie W. Litewscy.</i> Jan Ogiński. Józef Książę Sanguszko. Władysław Gu- rowski. Ignacy Potocki. Ludwik Tysz- kiewicz. <i>Hetmani W. Kor.</i> Jan Klemens Branicki. Wacław Rze- wuski. Xawery Branic- ki. <i>Hetmani W. Lit.</i> Michał Massal- ski. Michał Ogiński. Szymon Kossa- kowski. <i>Kanclerze W. K.</i> Andrzej Zamoj- ski. Andrzej Młó- dziejowski. Antoni Okęcki. Jacek Mała- chowski. Antoni Książę Sułkowski. <i>Kanclerze W. L</i> Michał Książę Czartoryski.</p>	<p><i>Prymasi Korony Polskiej.</i> Arcybiskupi Gniez- nieńscy. Władysław Lubień- ski, Gabriel Podoski. Antoni Ostrowski. Michał Książę Po- niatowski. <i>Lwowscy.</i> Wacław Siera- kowski. Onufry Kicki. <i>Metropolita Halicki.</i> Teodozy Rostocki.</p>

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

czyła się większość ziemian, w miarę upodobania osób pojedynczych w środkach których te dwie partyje ku naprawie wstrząśniętego gmachu rządowego użyć chciały.

Przodkował w jednej Jan Klemens Branicki Hetman W. Koronny, i umiał przeciągnąć na swą stronę partyją Karola Radziwiłła w Litwie przemożną, jako téż Potockich na Russi bardzo czynną, które obie sprzyjały domowi Sasiemu. Nazywano stronictwo Branickiego republikańskiem dla tego, że wierne dawném nawykniem pogodzić chciało potrzebne nowości ze staroświeckim obyczajem, zwłaszcza w zewnętrznym kształcie rządu i wojska. Władali drugiem stronictwem słabszém w liczbę zwolenników, ale silniejszym duchem i światłem, Książęta Czatoryscy, puścizną po Sieniawskich niezmiernie wzbogaceni, równie troskliwi o dobro kraju, lecz działający z tém przekonaniem, że ustawy zastarzałe nie zgadzają się z potrzebami współczesnemi, i że przeistoczenie aby było skuteczném być musi zupełném.

To stronictwo zmierzało do uczynienia Tronu dziedzicznym, a zastaniając ten zamiar godłem narodowości, zalecało Króla rodaka; w tym zaś drugiem względzie zgadzało się z życzeniem dworu Peterburskiego i Berlińskiego.

1764.

Pośród takiego usposobienia umysłów do przyjęcia odmian, bez żadnej wszakże jedności w zdaniu na czém te zasadzać się mają, ani porozumienia się w życzeniu co do osoby Króla który je zbliżyć potrafi, zwołał Prymas Władysław Lubieński sejm konwokacyjny na dzień 7. Maja 1764. roku a oddział wojska Rossyjskiego posunął się, z namowy jak sądzono Czartoryjskich ku Warszawie, w celu popierania wyboru Króla rodaka. Stanęło na wzajem pod bronią wziętą z Arsenatu na rozkaz Hetmana Branickiego stronictwo republikańskie.

Marszałek przeszedł sejmowy Adam Małachowski wzbraniał się zagać posiedzenie pod pozorem, że widzi w Izbie wojskowych obcych, i oddalił się unosząc z sobą łaskę. Mokronoski poseł Bielski zaniósł téż do Akt grodu

MONARCHOWIE.	MINISTROWIE STANU.	MINISTROWIE STANU.	MINISTROWIE STANU.
<p><i>Lotaryngija.</i> Stanisław Leszczyński z tytułem Króla Polskiego † 1764. <i>Kurlandya.</i> Ernest Jan Biron. Piotr Biron.</p>	<p>Michał Książę Sapieha. Joachim Chreptowicz. <i>Podkanclerze Kor.</i> Michał Wodzicki. Andrzej Młodziejowski. Jan Borch. Jacek Małachowski. Maciej Garnysz. Hugo Kottłataj. <i>Podkanclerze W. Lit.</i> Antoni Przędziecki. Joachim Chreptowicz. Kazimierz Plater. <i>Podskarbiowie W. Kor.</i> Teodor Wessel. Adam Książę Ponziński. Roch Kossowski. <i>Podskarbiowie W. Lit.</i> Józef Hrabia Fleming. Michał Brzostowski. Stanisław Książę Poniatowski. Ludwik Tyszkiewicz. Michał Ogiński.</p>	<p><i>Marszałkowie Nad. Kor.</i> Jerzy Mniszech. Franciszek Wielopolski. Franciszek Rzewuski. Kazimierz Raczyński. Stanisław Bieliński. <i>Marszałkowie Nad. Lit.</i> Józef Książę Sanguszko. Władysław Gurrowski. Michał Mniszech. Ignacy Potocki. Stanisław Soltan. Michał Gełgud. <i>Hetmani Pol. Kor.</i> Wacław Rzewuski. Xawery Branicki Seweryn Rzewuski. <i>Hntmani Pol. Lit.</i> Alexander Książę Sapieha. Józef Sosnowski. Ludwik Tyszkiewicz. Szymon Kossowski. Józef Zabiełło.</p>	<p><i>Podskarbiowie Nad. Kor.</i> Roch Kossowski. Tomasz Ostrowski. Teofil Załuski. <i>Podskarbiowie Nad. Lit.</i> Antoni Tyzenhaus. Antoni Dziekoński.</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

Warszawskiego Manifest przeciw dalszym obradom pod wpływem siły zbrojnej. Był więc sejm ten zerwany w formie praw dotąd obowiązujących; aliści stronnictwo Czartoryskich uznało sejm ten za trwający; zagałł go Kossowski Starosta Sieradzki, a obwołany był Marszałkiem Książę Adam Czartoryski Generał ziem Podolskich, i pod jego łaską, zawiązano konfederacją dla zapewnienia dalszych obrad.

Na uporządkowaném w ten sposób posiedzeniu, stanął wyrok pozbawiające godności Branickiego i Radziwiłła, a wyznaczony Regimentarzem Książę August Czartoryski odebrał polecenie ścigania ich zwolenników. Ujechali więc oba z kraju, zaczęły sejm uwolniony od ścierania się stronnictw doszedł spokojnie, wiele pożytecznych postanowiwszy odmian, tak przez ścieśnienie władzy Hetmanów i Podskarbiech, jako też przez tę ważną uchwałę, że przedmioty dotyczące finansów i wymiaru sprawiedliwości, skoro większością głosów przyjęte zostaną, mocy obowiązującej tracić nie będą przez zerwanie sejmu. Usunięto nawet, jeśli nie prawem wyraźnym to porozumieniem się wzajemnym i uczynkiem, zgubne *Liberum veto*, smutną przyczynę wielu klęsk krajowych. Zakończył się sejm zawiązaniem nowej konfederacji pod łaską obecnego Marszałka, w celu zapobieżenia przerywaniu obrad na sejmie elekcyjnym.

Sejm ten drugi z kolei, rozpoczął się dnia 27. Sierpnia 1764, roku. Nieznalazł na nim silnego poparcia Elektor Saski zalecany do Tronu ze strony Francyi, zwłaszcza że śmierć jego niespodziana dalsze przerwała zabiegi, innego zaś kandydata obcego nie było; zaczęły więc obwołany został Królem dnia 7. Września, wspierany wstawieniem się Rossyi i Prus Stanisław August Poniatowski, Stolnik W. X. Litewskiego, z blizka spokrewniony z Czartoryskimi.

Dnia 15. Września zaprzysiął on podane mu *Pacta Conventa*, a dnia 25. Listopada koronował się w Warszawie, z odstąpieniem od dawnego zwyczaju, który miejsce po temu w Krakowie przeznaczał.

WOJOWNICY	Uczeni i wsławieni ludzie.	Uczeni i wsławieni ludzie	Uczeni i wsławieni ludzie.
W konfederacji Barskiej.	Abraham Troc, Lexicograf.	Kajetan Skrzetuski dziejopis.	Trembecki, poeta.
Józef Kazimierz i Franciszek Puławscy.	Jędrzej i Józef Zaluscy. Założyciele bibliot. publi. w Warszawie.	Naruszewicz, dziejopis i poeta.	Zabłocki, poeta, autor dramatycz. Smuglewicz; malarz.
Zaręba.	Księżę Jabłonowski, heraldyk.	Krasicki Biskup Warszawski, poeta i prozaista.	Nagurczewski, poet
Sawa.	Kleczewski historyk.	Albertrandy dziejopis i badacz histo.	Kniaźnin, poeta.
Kossakowski.	Rogaliński fizyk	Poczobut astro.	Józef Szymanowski, poeta.
Mazowiecki.	Janocki bibliograf.	Piramowicz mowca i estetyk.	Chreptowicz, mowca polit.
Walewski.	Ustrzycki matematyk.	Paprocki histo.	Książę August Sułkowski, mowca polit.
Malczewski.	Popławski pis. moral.	Ładowski naturalista.	Jundziłł, botanik i naturalista.
Sierzewski.	Łoyko dyplomatyk i badacz histor.	Hube fizyk.	Jan Sniadecki, astronom.
Szaniawski.	Włodek estetyk	Ładowski naturalista.	Andrzej Sniadecki, chemik.
Wilczkowski.	Węgierski poet.	Kluk naturalista.	Bohusz, prozaista, badacz histor. i archeolog.
Pac.	Konarski reformator szkół.	Osieński fizyk.	Tadeusz Morski, dyplomatyk.
Zakrzewski.	Pijarskich i pis. polit.	Zaborowski matematyk.	Badeni, mowca polityczny.
W kampanij roku 1794.	Andrzej Zamojski prawnik.	Waga dziejopis.	Pius Kiciński, mowca polit.
Byszewski.	Tyzenhaus statysta.	Ostrowski prawnik i hist.	Ignacy Potocki, statysta i prawnik.
Wodzicki.	Zanoni, inżynier geograf.	Wincenty Skrzetuski prawnik i historyk.	Hugo Kołłątaj, statysta, prawnik, pis. polit. dziejopis.
Walewski.	Ogiński założyciel kanału w Litwie.	Antoni Trębicki prawnik.	Jan Potocki, badacz histor.
Wiesioloński.	Bohomolec bibliograf.	Franciszek i Jacek Jezierscy pis. pol.	Stanisław Małachowski, mowca polit. marszałek sejmu czteroletniego.
Giedrojc.	Wyrwicz geog.	Makulski pisar. polit.	Jan Łuszczewski, polit. sekretarz.
Prozor.	Minasowicz poeta.	Mędrzecki praw. i pis. polit.	
Sulistrowski.	Książę Adam Czartoryski	Książę Adam Czartoryski mowca polit. poeta.	
Jasiński.	Szybiński historyk.		
Michał Ogiński.			
Bielak.			
Zawisza.			
Haumann.			
Madaliński.			
Kopeć.			
Wyszkowski.			
Łazniński.			
Kropiński.			
Sierakowski.			
Zajączek.			
Józef Wielhorski			
Kniaźiewicz.			
Mokronowski.			
Kościuszek.			
Jan Henryk Dąbrowski.			

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

Nastąpił w ślad sejm koronacyjny w dniu 3. Grudnia, a na tym rozwinęło dalej stronictwo Czartoryskich rozpoczęte pomyslnie dzieło poprawy rządu, tak dalece, iż mniemać można było, że zjściła się w zgodzie i pokoju reforma rokująca Polsce przyszłość pomyslną. Na tym sejmie oddał Król pieczęć Koronną Andrzejowi Zamojskiemu, mężowi znanemu z wielkiej zdolności i z cnót obywatelskich.

1765.

Stanisław August dopełniając zawartą z narodem umowę, otworzył w Warszawie szkołę Rycerską, która stała się pod dozorem Księcia Adama Czartoryskiego wzorowym zakładem naukowym i kolebką wielu wojskowych później Krajowi dobrze zasłużonych. Przywrócił do czynności zamkniętą od dawna mennicę, a razem monetę krajową do stopy 86. złotych z grzywny czystego srebra, co posłużyło do wyprowadzenia z obiegu fałszywych i podłych pieniędzy któremi za panowania obu Augustów kraj obsyłany był naprzód ze Szwecyj później z Prus. Założył Ludwisarnię gdzie odlewano działa wyborne, które przyczyniły się do postawienia artylerji Polskiej na równi z najlepszymi w Europie. Obmyślając nagrodę dla zastugi, ustanowił Król order Ś. Stanisława, z razu poważany, później upośledzony w znaczeniu przez zbyt hojne onego rozdawanie. Warszawa rozprzestrzeniać się zaczęła w rozległe przedmieścia, na których okazałe stały gmachy. Ocuciły się też z letargu nauki, a tym dostarczyły pracowników niepośledniej zdolności, zgromadzenia XX. Jezuitów i Pijarów. Wracali też do kraju naczelnicy stronictwa przeciwnego Królowi, co wróżyć się zdawało usmierzenie niechęci i pomyslnie dokonanie zmiany w sprawach narodowych. Takie były pierwiastki panowania Stanisława Augusta.

Aliści reforma w ustawach dążąca do przywrócenia porządku nie była do smaku przyjaciołom dawnego nieładu, i drażniła u wielu ludzi staroświeckiego wychowania, mylne wyobrażenia o szlacheckiej wolności. Uchwalone na dwu sejmach ostatnich ustawy fiskalne i policyjne poczytane były przez nich za uciążliwość; z innej strony partia

		Uczni i wstawienni ludzic.
		<p>sejmu 4. letniego.</p> <p>Wyhicki, statysta, mowca, polit. i geograf.</p> <p>Stanisław Stasic, statysta, geolog.</p> <p>Karpiński, poeta.</p> <p>Dmóchowski, tłumacz Illiady.</p> <p>Krajewski, historyk.</p> <p>Jakubowski, taktyk.</p> <p>Tadeusz Matuszewic, mowca polit. poeta.</p> <p>Tadeusz Mostowski, mowca polit.</p> <p>Tadeusz Czacki, prawnik, statysta, pis. polit. i badarz histor.</p> <p>Julian Niemcewicz, mowca pol. dziejopis, poeta.</p> <p>Woronicz, mowca, kaznodz., poeta.</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

Republikańska upatrywała w Królu narzędzie powolne wpływu obcego, a upór Senatorów duchownych przeciw przypuszczeniu różnowierców (*desidentes de religione*) do godności i urzędów (czego dopominały się rządy akatolickie) jątrzył umysły. Wynikły z tąd krwawe zajścia na Ukrainie w których wielu katolików i unitów padło ofiarą rozhukanego pospółstwa. Tłaly więc pokątnie zarzewia pożaru, który miał niebawem ochłonać kraj zaledwo uspokojony.

1766.

Przy takich żywiołach zawichrzenia rozpoczął się dnia 6. Października 1766. sejm zwyczajny; pierwsze jego narady odbyły się nad wszelkie spodziewanie spokojnie, i w duchu rzetelnój o dobro kraju troskliwości z wzorową roztropnością; albowiem rozwijano dalej zasady rozpoczętej reformy i już było blizkiem zniesienie osławionego *Veto*, gdy doraźnie zjawily się pó temu przeszkody, i zachowana dotąd jedność w zdaniu między sejmującemi, zerwana i zmieszana, zamieniła się w spór namiętny. Z tąd zaś wynikło, że *Veto* do dawniejszój mocy przywrócone, i zbawienne ustawy ostatnich sejmów uchylone lub znacznie przeistoczone zostały. Sprawę dyssydentów pogodzone témczasowo kostytucją dwuznaczoną, sciesniająca i rozszerzającą zarazem ich swobody, a tém samém niedogodną i do pobudzenia niechęci dążącą.

1767.

W téj téz konstytucyi znalazła się niebawem pozorna przyczyna do zawiązania po ziemiach konfederacyjów za sprawą różnowierców, lub téż w obronie praw dawnych. Namnożyło się ich w Litwie aż 24 a w koronie znaczniejsze zawiązały się w Toruniu, w Krakowie i w Łęczycy. Usilne starania niektórych obywateli wyjednaly połączenie tych pojedńczych Konfederacyjów w jedną ogólną w Radomiu, po której spodziewano się że przytlumi niesnaski, albowiem złożony został sejm konfederacki nadzwyczajny, w którym godziły się sprzeczne życzenia dwóch przeciw-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

nych sobie stronnictw pod laską obu ich naczelników, obranych marszałkami konfederacyi Radomskiej, Karola Radziwiłła i Stanisława Brzostowskiego. Aliści sejm ten co miał zjść nadzieję przywrócenia umysłów do jedności, a tém samém zgodę i spokojność w kraju, taką wyjawił zaciętość zwłaszcza w Senacie, iż za wdaniem się siły zbrojnej obcej Sołtyk Biskup Krakowski, Załuski Biskup Kijowski, i Rzewuski Wojewoda Krakowski, z miejsca obrad wywiezieni zostali. Czyn ten gwałtowny naruszający główną zasadę niepodległości sejmowej, spowodował Andrzeja Zamojskiego do złożenia pieczęci koronnej, i zbliżył nastąpione dnia 18go Października zalimitowanie sejmu, w miejsce którego ustanowiona delegacyja pod przewodnictwem Prymasa Podoskiego umówiła z Posłem Rossyjskiem dogodną dla dysydentów warunki. Sejm ponowiwszy swe obrady w dniu 1. Lutego i potwierdziwszy układy Delegacyi zakończony został dnia 5go Maja 1768. zestawując po sobie w upominku żal, że pomylił położoną w nim nadzieję, iż uciszy stronnictwa, i przytłumi niesnaski.

1768.

Pomiędzy opponentami którzy działania świeżo odbytego sejmu tamowali, odznaczał się nieugiętością Krasiński Biskup Kamieniecki. Uszedłszy pospiesznym wyjazdem z Warszawy, losu który spodkał Sołtyka i Załuskiego, szukał schronienia za granicą, a w urzędzeniu zbrojnego poruszenia między Szlachtą, środków do odzyskania ścięzionych swobód. On więc przyłożył się silnie do podniecenia zawiązaną w Barze konfederacyi, za sprawą Puławskiego Starosty Wareckiego i Potockiego Wojewody Kijowskiego. Do tej przyłączyły się niebawem pojedyncze związki, ziem niektórych, na Pokuciu, na Podlasiu, w Litwie a nawet w Czersku i w Zakroczymiu niemal u bram stolicy kraju.

Hasłem tego poruszenia ogarniającego w rozgałęzieniu swoim dalekie kraje okolice, było uchylene gwarancyi danej przez dwór Rossyjski ustawom uchwalonym na sejmie roku 1766. Aliści środkiem potemu być tylko mogła

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

wojna domowa, albo raczej walka z zastępami obcemi na własnej ziemi, a ta była trudną do prowadzenia w kraju obszernym, równym i bezbronnym, a tém samém rokowała raczej klęski, niżeli wzbudzać miała otuchę o pomyślnym jej wypadku.

Jakoż niezdolali utrzymać się konfederacyi w nierównych zapasach z wycwiczonym wojskiem, pod Podhajcami i Berdyczowem; poddać się musiał Kraków i ucieczony był Nieśwież, na Ukrainie zaś ponowili rzeź między Szlachtą kozak Gonta i następcą jego Tymeńko. — Takich doznawszy klęsk zaraz na wstępie do rozpoczętego porywczu boju, konfederaci Barscy przenieśli się do Multan, szukając bezpieczeństwa w Turcyi, gdzie sposobiono się do wojny z Rossyją.

1769.

Wojna ta rozpoczęła się rzeczywiście w Listopadzie roku 1768 i nie mało posłużyła do podniecenia w konfederatach nadziei, a znię razem zarzewiów pożaru który miał wyniszczyć kraj z zasobów i z ludności. Jakoż ułatwiła z razu konfederatom Barskim działanie w tyle wojska Rossyjskiego, w porozumieniu z konfederatami Litewskimi, którym przywodzili X. Karol Radziwiłł i Pac Starosta Ziółowski.

Dywersyja taka w miejscu odległym od linii bojowej, z której Turcy niebawem ustąpili po doznanych klęskach, okazała się wszakże nieskuteczną i skłoniła konfederatów do szukania lepszego stanowiska w Krakowskiem, gdzie osadziwszy Częstochowę, Tyniec, Lanckoronią i inne wzgórzyste położenia, spodziewali się prowadzić wojnę partyzancką, po której rokowali sobie tę korzyść, iż przy długiej trwałości oporu wojna po całym rozszerzy się kraju. Generalność konfederacyi przebywająca na pograniczu, spisywała tymczasem akt detronizacyi albo raczej nieuznania Stanisława Augusta, i wysłała Wielhorskiego do Paryża w znaczeniu posła, i w celu szukania pomocy u Francyi.

Nieuznane przez dwór Wersalski poselstwo Wielhorskiego, znalazło potajemne wsparcie u ministra *Choiseul* i

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

wziętość u dworzan. Zaczém wyprawiono do Polski jenerałów Dumouriez, Viomenil i Kellermann a w celu dowodzenia konfederatami, a sławny Jan Jakób Rousseau wspierał ich sprawę w duchu moralnym, marzeniami filozoficznemi o nadać się mającej Polsce konstytucyi. Lecz nie takich to posiłków potrzebowali konfederaci którym zbywało na środkach materyjalnych do prowadzenia boju. Zaczém téż słabiały ich usiłowania, zwłaszcza gdy Puławski Starosta Warecki, najdzielniejsze związkowych ramie, zginął w potyczce pod Łomazami.

1770.

Rok ten zeszedł na mało znaczących utarczkach między konfederatami a wojskiem Rossyjskiem, i oddziałem wojska koronnego którym dowodził Xawery Branicki. Były to harce bez skutku stanowczego, wycieńzające kraj z środków obrony w pilniejszym razie, i przyczyniające się do utrzymania nieporządku w tym właśnie czasie, gdy spokojność była najpotrzebniejszą. Korzystali z takich wypadków ludzie bez zawodu, do gromadzenia się w kupy zbrojne, popełniając łupieżę na traktach i w domach obywatelskich pod hasłem konfederacyi, co nastęrczało jój przeciwnikom środek do potwarzy, a tém samém ujmowało jej siłę moralną ugruntowaną na wziętości w narodzie.

W roku tym pojawić się miały jak niektórzy twierdzą, pierwsze pomysły o rozbiórce Polski na zjeździe Króla Pruskiego z Cesarzem w Neustadt.

Rzecz ta nie jest udowodnioną, lecz mniemanie to nabyło z tąd niejako prawdopodobieństwa, że w krótce potym zieżdzie, nastąpiło wcielenie na powrót do Węgier Starostwa Spiskiego, dawniejszych wieków Jagiellonom w zastaw danego.

1771.

Poznawać się dała widocznie interwencyją Prus w sprawie konfederatów z dopomagania wojsku Rossyjskiemu przy oblężeniu Częstochowy, a gdy w krótce potem wniosły do kraju zarazę morową wracające z Turcyi oddziały

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

Rossyjskie, wyciągnięty został na ziemi Polskiej kordon bezpieczeństwa, złożony z wojsk Austryjackich i Pruskich; co było czynnością zbawienną i potrzebną, ale zarazem u-
 bliżającą terytorialnej zwierzchności Rzeczypospolitej w
 jój kraju.

Takie wypadki nabawiły trwogą konfederatów, po-
 znali albowiem, jak téż było w istocie, że niedołęzne ale
 uporczywe ich i mieszające pokój usiłowania o pozbycie
 się niektórych dolegliwości, najcięższą krajowi zgotowały
 klęskę. Przywiedziony do rozpaczki Kazimierz Puławski
 jeden z pomiędzy siedmiu tego imienia w związku pozostały,
 umyślił uprzętnąć śmiałym zamachem na osobę Króla, do-
 mniemaną przyczynę zbliżających się wypadków. Z jego
 polecenia porwany został Stanisław August dnia 3. Listo-
 pada w ciemny wieczór i za okopy Warszawej był upro-
 wadzony, lecz tu rozpierzochli się napastnicy, *Kuźma* sam
 jeden przy Królu pozostały, błagał przebaczenia, i ocalił
 życie monarchy. Zamach ten źle uknowany i słabo poparty,
 zaszkodził niezmiernie związkowi w opinij powszechnéj;
 zwłaszcza że przy wytoczonym śledztwie Puławski nie
 zdołał uniewinnić się od podejrzenia o Królobójstwo. Utra-
 cił téż w tym czasie związek poważnego zwolennika w
 osobie starego Hetmana Branickiego, który jeżeli nie wła-
 sną osobą, to wpływem i majątkiem sprawę konfederacyi
 wspierał. Od tąd już ta słabiec i w liczbie niknąć zaczęła.

1772.

Zajęli jednakże konfederaci Kraków, gdzie przemaga-
 jącą siłą ścieśnieni, cofneli się do zamku, a broniąc się
 tam uporczywie, narazili bez celu i potrzeby ten pomnik
 potęgi narodowej na znaczne uszkodzenie. Bronili téż lecz
 bezskutecznie Tyniec i Lanekoronią. Ostatnie ich stanowisko
 odporne, twierdza na Jasnej Górze w której zamknął się
 był Puławski, dostała się w moc wojska Rossyjskiego dnia
 15. Sierpnia, a z jój upadkiem rozwiązała się konfederacyja.

Tym czasem wojsko Austryjackie postępując w głąb
 Polski zajęło kraj cały od granicy Szlązkiej po rzekę Bug
 ku Wołyniowi; jednocześnie osadziło wojsko Pruskie Wo-

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA:

jewództwa Pomorskie i Chełmińskie, Warmią i niektóre okolice Wielkopolski nad Notacją, przy powszechnym odgłosie, że to poruszenie wojsk ma w celu odzyskanie prowincyjów które niegdyś do Monarchiów Austryjackiej i Pruskiej należały.

1773.

Wyjaśnił je Manifest trzech dworów Polsce sąsiednich, dnia 13. Stycznia 1773 wydany, a zapowiadający że rozmaite Województwa i ziemie wielkiej i małej Polski i Litwy wrócić mają pod panowanie dawnych ich władców. Protestował przeciw temu Stanisław August, protestowała generalność konfederacyj Barskiej w Braunau w Bawaryi chwiejąca się, a zgromadzony Senat do naradzania się nad oświadczeniem dworów, uznał się nieupoważnionym po temu. Zwołany więc był sejm nadzwyczajny, lecz z trudnością i nie w zupełnej liczbie posłów zebrał się dopiero 19go Kwietnia, albowiem wiele sejmików nie doszło, z przyczyny że zamiast wysłania reprezentantów Województwa, protestowały przeciw celowi sejmowi zamierzonemu.

Jakoż przedmiotem czynności jego być miało wyznaczenie Delegacyi pełnomocnej do układania się z dworami i do nadania ustawy konstytucyjnej pozostałemu przy Rzeczypospolitej krajowi. Gdy zaś nieprzychodziło do wyboru osoby która by sejm ten zagała, Adam Poniński Posel Łiwski zwiastował, że będzie jego Marszałkiem; po długich sporach wyznaczona też została Delegacyja. Ta składała się z całego Senatu i kilkudziesięciu Posłów ziemskich pod prezydencyją Ostrowskiego Biskupa Kujawskiego. — Przyznała ona dnia 13. Września odłączenie części kraju zajętego przez obce wojska, i przyjęła ustawę konstytucyjną, której głównemi zasadami były utrzymanie *liberum veto*, wyłączenie cudzoziemców od Tronu, i przydanie Królowi rady nieustającej. Dzieło to miał potwierdzić sejm do czasu zalimitowany.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

1774.

Ten wszakże odbywał nader powoli, rozpoczęte na nowo obrady zwłaszcza że oprócz Sankeyi czynnościom Delegacyi nadać się mającej, z którą się ociągano, wniesione na nim zostały niektóre prawa administracyjne i skarbowe dłuższej narady wymagające. Były to uchwały ścieśniające przywileje dyssydentów, zaprowadzające papierz stepowy, podnoszące opłatę kwarty ze starostw, odejmujące Królowi rozdawnictwo ich na przyszłość, i przeznaczające aby które zawakują puszczone były w dzierzwę na korzyść skarbu. Zmieniony téż został rozkład podatku podymnego i pogłównego. Majątek zniesionego zgromadzenie Jezuitów przeznaczono na utrzymanie szkół i podzwignienie publicznego wychowania, pod dozorem Kommissyi edukacyjnej.

1775.

Sejm zakończył się w Marcu 1775. Utrzymanie uchwalonych przezeń ustaw zaręczył dwór Rossyjski, a całość kraju Przy Rzeczypospolitej pozostałego, gwarantowały trzy Mocarstwa sąsiednie. Nazywano ten sejm delegacyjnym; czynne w nim działanie Ponickiego zjednało mu tytuł Książęcy. Odlączone od Polski w skutek sankcyonowanego podziału prowincyje zajmowały mil kwadratowych 3905, z których przypadło do Prus mil 650 z Województwami Pomorskiem, Chełmińskim, Malborskim, Warmią i częścią Poznańskim za Notecją. Gdańsk i Toruń utrzymane były przy dawnych przywilejach. Austrii przypadło mil kwadratowych 1280 z Województwami Ruskim i Bełskim, częścią Krakowskiego, Sandomirskiego i Podolskiego. Rossyi mil kwadratowych 1975 z Województwami Witepskim, Połockim, Mściławskim, Inflantckim i częścią Mińskiego za Dnieprem.

1776. 1777.

Ciężka to była dla Polski klęska, albowiem traciła przez nią prowincyje najzamożniejsze, związek z morzem wpływ w Gdańsku, wolną splawność na Wisłę, żupy

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

solne, i część znaczną ludności, to jest główne środki dobrego bytu; pozostawało jej jednak w kraju jeszcze bardzo rozległym i przy ośmiu milionach mieszkańców, dość sił żywotnych i zasobów materyjalnych, do utrzymania swęjsamoistności. Nie należało więc rozpaczać o przyszłej doli, i nie zboczył naród z właściwej kolei, gdy z takich żywiołów odrodzenia się korzystać postanowił. Jakoż od téj chwili stał się rządniejszym i ocućać się w nim zaczęły wyobrażenia o porządku i gospodarności, z których zaniedbania wynikły były świeżo poniesione przygody. — Skarb krajowy wymagał przedewszystkiem opatrzenia, albowiem złożone na sejmie roku 1766. rachunki okazywały 15 milionów złotych dochodu przy 31 milionach wydatku, co dowodziło wielką nieudolność w zawiadownictwie skarbowym, i zrządziło było dług krajowy który z każdym rokiem stawał się uciążliwszym. Ustanowiona kommissyja skarbu zaradziła temu przez podniesienie dochodu w przeciągu lat dwóch do 35 milionów złotych, a później do większej ilości, zaczym dług krajowy snadno umorzony został, z odkładnej po temu summy, jako téż z dobrowolnej ofiary od duchowieństwa, i znalazły się nawet z kolejną lat zapasy w skarbie. — Podobna gospodarność rozszerzona do funduszu edukacyjnego podniosła dochód z dóbr Pojezuickich do półtora miliona złotych, co dostarczyło środków do utrzymania szkół, do dzwignienia z nieładu akademij Krakowskiej i Wileńskiej, i do pomnożenia i uposażenia zakładów naukowych, które pod zarząd XX. Pijarów oddane otrząsły się niebawem z pedantyzmu zasadzającego wszelką umiejętność na naukę Alwaru, i zupełnie odpowiedziały celowi. — Przykładał się z swęj strony Król do rozwinięcia oświaty, przez daną naukom, i sztukom wyzwolonym opiekę, a mając 6 milionów złotych dochodu, co w owym czasie przy nader niskiej cenie żywności stanowiło summę ogromną, i czyniło go Panem najbogatszym w kraju, nie zbywało mu na środkach po temu. Do téj to epoki panowania Stanisława Augusta, odnószą się liczno prace w zawodzie literackim, które były wróżbą przywrócenia stylu skalanego szkolną łacina, do czystości dawniejszej.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STAXISŁAWA AUGUSTA.

Piérwsze te usiłowania odradzającój się sztuki Krasomowskiej i wierzopiskiej, były w prawdzie słabe, gdyż ograniczały się po większój części na przekładach z języków obcych, ale utórowały kolój, na której niebawem stanął i daleko wykształcił się język polski. Kosztém i staraniem Króla stanęły w Warszawie rozległe koszary dla wojska, i upięknione były niektóre okolice miastu pobliskie; a pod jego opieką wzniósł się kościół Ewangelicki, powiększony został pałac dziś rządowym zwany, i zbudowanych było domów kilkaset po przedmieściach, które na całą milę, w około miasta rozszerzyły się.

Odmiany te zwiastował rok 1776. a widział rozwijające się i nabywające wziętości w narodzie rok 1777. — Sejm zwyczajny w dniu 23. Sierpnia 1776go z umysłu pod laską Mokronowskiego, mającego wielką powagę w kraju złożony, starał się zaradzić niektórym wadom konstytucyi świeżo przyjętėj, mianowicie co do wyjaśnienia praw wątpliwych, po czemu radę nieustającą przy boku Królewskim upoważniono; z powszechném zaś zadowoleniem powierzone było zacnemu Andrzejowi Zamojskiemu, ułożenie nowėj księgi praw cywilnych, i postępowania sądowego. — Mieszal wszakże narady tego sejmu wyniesiony do godności Hetmańskiej Xawery Branicki, przez dążenie szkodliwie do przywrócenia Hetmanóm ukrucenėj im władzy.

1778. 1779.

Na sejmie zwyczajnym zebrany roku 1778. w Grodnie, doznały usiłowania prawodawców w dalszém posunięciu poprawy w ustawie rządowej trudności, z przyczyny że ustawa ta zostawała pod gwarancją dworu Petersburskiego, zaczym żadne w niej odmiany przedsiębrane być nie mogły bez uprzedniego zniesienia się z Posłem Rossyjskim, co było powodem do zwłoki.

1780. 1781.

Na sejmie zwyczajnym odbyłym w Warszawie pod laską Antoniego Małachowskiego, przedstawił Zamojski ułożoną z polecenia Stanów Rzeczypospolitéj księgę praw. —

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

Widzieć się w niej dawał duch wyższy nad wyobrażenia którym winne były istnienie dawniejsze konstytucyje i statuta, i wpływ moralności rzetelnej w przywróceniu włościanom opiekę praw i sądów z której od trzech wieków byli wyzuci. Stało się wszakże że takie odmiany w prawodawstwie właśnie nie podobały się znacznej liczbie posłów ziemskich, tak dalece, że sejm pośród zaburzenia i okrzyków o zdradę, odrzucił piękne dzieło Zamojskiego, w tém tylko chybiające celu, że wyprzedzało ugruntowanie się w umysłach wyobrażeń zdrowszych, które dopiero w okresie lat następnych rozkrzewić się miały. Lubomirski Marszałek Koronny odezwał się pierwszy przeciw wprowadzeniu praw nowych, a Kamiński poseł Wołyński, domagając się zawzięcie ich odrzucenia, pozbawił kraj na lat wiele dobrodziejstwa kodexu, ułatwiającego wymiar sprawiedliwości, i usuwającego wady przestarzałego prawodawstwa. — Mniej oporu doznało rozwinięcie ustaw finansowych, których skutkiem skarb pokrzepiony wydołać mógł wydatkom na przysporzenie wojska, nad którym namyślać się zaczynało. Co zaś przedewszystkiem dowodziło zmianę w duchu publicznym i dążność do poprawy, była ta okoliczność, że pośród żarliwych nieraz rozpraw i twardego ścierania się opinij, nie znalazł się żaden, któryby użył *liberum veto* na zerwanie sejmu.

1782. 1783.

Stało się wszakże iż na złożonym w roku 1782. sejmie pod łaską Kraszińskiego Oboźnego koronnego, odezwał się ten nałóg który stawiając interes osób pojedynczych wyżej nad sprawę powszechną, tylekroć zaburzył narady narodowe. Dała do tego powód okoliczność że osłabiony na umyśle Sołtyk Biskup Krakowski od zarządu Dyecezyi być musiał usunięty, a wynikiłe z tąd rozprawy namiętne, zrzędziły, iż niesłuchano z należytą pilnością sprawozdania Magistratur rządowych i odmówiono im zakwitowania.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

1784. 1785.

To nastąpiło dopiero na odbytym roku 1784. w Grodnie w zgodzie i poważnej spokojności sejmie pod łaską Chomińskiego.

1786.

Intrygi niejakiéj *Dugromof* dążące do zwałenia przyjaźni w rodzinie Królewskiej, dały powód do rozszerzenia po kraju potwareczych wieści, z ujmą zaufania położonego w kilku znakomitych osobach zasiadających w radzie nieustającej i w Magistraturach wyższych, a tym sposobem sparaliżowały działanie sejmu odbytego w roku 1786 pod łaską Gadowskiego.

1787.

Wroku tym zjeżdżał Stanisław August do Kaniowa na Ukrainę, dla powitania Imperatorowéj Katarzyny II-giej zwiedzającej świeżo nabyte kraje nowéj Rossyi, gdzie téż przybył Cesarz Józef II. w ważniejszym celu; tu albowiem umówione było wydanie wojny Turkom, do której Polska przyczyniać się miała biernie, w cierpliwem ponoszeniu przechodu wojsk Rossyjskich przez województwa Braclawskie i Podolskie.

1788.

Wojna ta na pozór obojętna dla Polski, bo w niej nie miała czynnego udziału, stała się przecie zarodem wypadków, które koniec istnieniu jéj politycznemu położyły.— Gdy bowiem Król Pruski Fryderyk Wilhelm II. w porozumieniu z Angliją i ze Szwecyją, postanowił czuwać nad losem Tureckiego Państwa z dwóch stron zagrożonego, i tym końcem liczne wojska w Szląsku zgromadził, a Szwecyja działając zaczepnie korzystną dla Turków dywersyją, pod mury Stolicy Rossyi rozszerzała, ocuciły się w Polsce jakieś nadzieje, że do zwolnienia gwarancyi dworu Petersburskiego, wypadki wojenne nastęrczyć mogą środki.

Zbliżała się właśnie pora sejmu zwyczajnego; znaczna liczba osób celujących w narodzie światłem i powagą, postanowiła więc korzystać z zebrania się prawodawców, aby

Izby prawodawcze na sejmie czteroletnim 1788 - 1792.

S e n a t	POSŁOWIE ZIEMSCY		
	z Województwa	obrani roku 1788	obrani roku 1790
<p><i>Biskupi.</i> Michał Książę Po- niatowski, Arcy- biskup Gnieźnień- ski, Prymas. Turski, Biskup Kra- kowski. Rybiński, Biskup Kijowski. Okęcki, Biskup Po- znański. Massalski, Biskup Wileński. Kossakowski, Bis- kup Infantski ko- adjutor Wilenski. Szembek, Biskup Płocki. Naruszewicz, Bis- kup Łucki. Gedroyc, Biskup Zmudzki- Skarszewski, Bis- kup Lubelski. Cieciszowski, Bis. Kijowski. Krański, Biskup Kamieniecki.</p> <p><i>Ministrowie.</i> Mniszech, Marsz. W. K. Ignacy Potocki, Mar. W. Litew. Branicki, Hetman W Kor. Ogiński, Hetman W. Litwie. Hyacynt Małachow- ski Kanclerz W. Kor.</p>	<p><i>Marszałkowie sejmowi.</i> Sanisław Małachowski, Re- ferendarz W. Kor. Marszałek konfederacyi koronnej. Kazimierz Książę Sapieha Ge- nerał Art. Mar- szałek konfe- deracyi Litew.</p> <p><i>Krakowskiego.</i></p> <p><i>Poznańskiego.</i></p> <p><i>Z ziemi Wschowskiej.</i></p> <p><i>Z Województwa Wileńskiego.</i></p>	<p>Michałowski. Ożarowski. Małachowski. Romiszewski. Walewski. Wielogłowski. Jordan.</p> <p>Gorzeński. Zakrzewski. Bniński. Moszczeński. <u>Jan Potocki.</u></p> <p>Lipski. Działyński.</p> <p>Romanowicz. Czyż. Kocieł. Kozieł. Kamiński. Narbutt. Morykoni. Kościałowski. <u>Wawrzecki.</u> Miski.</p>	<p>Demiński. Russocki. Ofinowski. Sołtek. Puszet. Głębocki. Mieruszewski. <u>Linowski.</u></p> <p>Mielżyński. Sokolnicki. Baczyński. Gliszczyński. Bolesz.</p> <p>Kwilecki. Chłapowski.</p> <p>Tyzenhauz. Korsak. Chominski. Czechowicz. Narbutt. Kamiński. Pomarnacki. Kossakowski. Mirski. Manuzzi.</p>

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA'

śmiałe jednakże rozważném zaprowadzeniem skutecznych urzędzeń, pokrzepić się w siły i przygotować się do zdarzeń nastąpić mogących.

Już poprawa w wychowaniu publiczném, doprowadziła była do przekonania, że zdolnością tylko służyć można rzeczy powszechnéj i że talenta jedynie prowadzić powinny do godności i urzędów; że weszłe w przysłowie za panowania Augustów mniemanie, jakoby Polska ostać się mogła pośród nieporządku, było dzikiem wyobrażeniem wylęgiętem na niesfornych Trybunałach i na sejmikach kłótliwych, z poduszczenia nieprzyjaciół kraju; że mylne było zdanie iż nikt nie śmie tknąć się jego całości, bo ta potrzebna jest do utrzymania równowagi w Europie, a na to miejsce przelało się było w umysły poznanie téj prawdy że własnymi tylko siłami utrzymują się narody, i że tym tylko zaufać należy.

Bezpośrednim skutkiem takich wyobrażeń, było pojęcie potrzeby przymnożenia wojska, i uwolnienia się od tych przeszkód w zaprowadzeniu lepszej administracyi, które wynikały z osnowy istniejącej konstytucyi; tudzież złączenie na nowo z ciałem narodu, oderwanéj od niego klasy włościan; przywrócenie miastóm wpływu do obrad sejmowych; zrównanie stanów w obliczu prawa; a przede wszystkim usunięcie zgubnéj Elekeyi Królów, i utwierdzenie chwiejącego się Tronu na zasadzie dziedzictwa. — Rozszérzały takie wyobrażenia do najdalszych okolic kraju mnogie pisma, mniej więcéj trafne, niekiedy gruntownością myśli i piękném jéj wystowieniem zalecające się.

Przy takim usposobieniu moralném zagajony został roku 1788 dnia 6go Października sejm zwyczajny, który zawlazał się natychmiast w konfederacyją pod laską Stanisława Małachowskiego i Kazimierza Sapiehy. Sejm w dziejach Polski najdłuższy, bo przeciągnął się do lat czterech, najliczniejszy, bo podwojnem wyborem zasiadali w nim reprezentanci krajów; pamiętny z rozwiniętych talentów, z wzorowego porządku, i z gorliwości o dobro powszechné.

POSŁOWIE ZIEMSCY

S e n a t	POSŁOWIE ZIEMSCY		
	z Województwa	obrani roku 1788	obrani roku 1790
Alexander Książę Sapieha Kanc. W. Lit.	<i>Sandomirskiego.</i>	Małachowski.	Karski.
Książdz Hugo Kołłątaj, Podkancl. Kor.		Mar. sejmowy.	Niemierzyce.
Joachim Chreptowicz, Podkancl. Lit.		Małachowski	Kiełliński.
Kossowski, Podsk. W. Kor.		Jacek.	Karwicki.
Tyszkiewicz, Podskarbi W. Lit.		Strasz.	Wierciński.
Raczyński, Marsz. Nad. Kor.		Skorkowski.	Jasiński.
Sołtan, Marszałek Nad. Lit.		Karski.	Mężyński.
Rzewuski, Hetman Pol. Kor.		Mikułowski;	
Ostrowski, Podsk. Nad. Kor.		Kochanowski.	
Dziekoński, Podsk. Nad. Lit.		<i>Kaliskiego.</i>	Mikorski.
		Skorzewski.	Gorzeński.
		Zabłocki.	Krzyżanowski.
		Suchorzewski	Biernacki.
		Radoliński.	Wilkoński.
		Sokolnicki.	Miaskowski.
		Zielonacki.	Szczaniecki..
			Pruski.
	<i>Gnieźnieńskiego.</i>	Roznowski.	Poniński.
		Krzyżanowski.	Krzycki.
		Madaliński.	Bronikowski.
			Breza.
<i>Wojewodowie.</i>	<i>Trockiego.</i>	Zaleski.	Siwicki.
Książę Jabłonowski Kasztelan Krak.		Bżostowski.	Geistor.
Małachowski, Wojewoda Krakow.		Wolmer.	Panurzyński.
Mielżyński, Woj. Poznański.		Eysimout.	Dziekoński.
Radziwiłł, Wojew. Wileński.		Zabiełło.	Kossakowski.
Sołtyk, Woj. San.		Wereszczyński.	Syruc.
Radziwiłł, Kaszt. Wileński.		Karpp.	Mineyko.
Książę Sułkowski, Wojewoda Kal.			Starzewski.
Radziwiłł, Wojew. Trocki.	<i>Sieradzkiego.</i>	Łubieński.	Kossakowski.
Walewski, Woj. Sieradzki.		Tymowski.	Siemiątkowski.
Plater, Kasztelan Trocki.		Walewski.	Siemiński.
Gadomski, Wojew. Łęczycki.		Cielecki.	Jabłkowski.
	<i>Z ziemi Wieluńsktėj</i>	Szembek.	Walewski.
		Mączyński.	Psarski.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

Przygotowaniem do obrad było oświadczenie dobrej wroźby dworu Pruskiego, iż nie upatruje po temu żadnej przeszkody, aby sejm stanowił cokolwiek zgodą z pomyslnością kraju być uzna, pomimo wiążącej gwarancji obcej; ofiarujące oraz pomoc ku utrzymaniu zapaśców mających ustaw celowi takiemu odpowiadających. Podobne oświadczenie przysłał dwór Angielski.

Aliści w dniu 5go Listopada obiawił nawzajem Poseł Rossyjski, że dwór jego poczyna za zerwanie Traktatów wszelkie naruszenie konstytucji w roku 1775. przyjętej.

Wyprawione więc były w dniu 9tym Grudnia Poselstwa do Mocarstw Europejskich w zamiarze załatwienia układami dyplomatycznymi zjawiające się trudności.

Te jednak wywarły taki wpływ na zdanie u sejmujących, iż w zgodnym dotąd zgromadzeniu, pojawiły się nieporozumienia i sprzeczki, a niebawem podzieliło się ono na stronnictwa. Słabym w duchu lecz porywczym i krzykliwym, było stronnictwo Hetmana Branickiego, obstaające przy utrzymaniu dawnego nieporządku. Ogołocionym z zdolności i nieśmiałym w działaniu, było stronnictwo Szezęsnego Potockiego, wachające się w życzeniach niepewnych i niewyraźnych. Przemagającym talentami i siłą moralną, było stronnictwo pruskiem zwane, bo opierało swedziałanie na nadziejach przez Posła Pruskiego żywionych; z tém stronnictwem połączyło się téż Królewskie.

1789.

Zabiegi zwolenników Branickiego tamowały skutek obrad, i wyjednały ograniczenie do 60 tysięcy siły zbrojnej, którą naprzód do 100 tysięcy podnieść zamysłano, i w organizacyi jej niedogodną niestosowność picchoty do jazdy utrzymały. Wycienczyły téż wiele czasu, śledztwo nad postępami Władyki Słuckiego poszlakowanego o burzenie ludu prostego pod pozorem religij, i sprawa Adama Ponińskiego, obwinionego o zdradę kraju; odznaczające się w toku tych spraw dziwacznym patriotyzmem posłowic Suchodolski i Suchorzewski, nierównie mniej gorliwości o dobro powszechnie w ważniejszych okolicznościach

POSŁOWIE ZIEMSCY

S e n a t	POSŁOWIE ZIEMSCY		
	z Województwa	obrani roku 1788	obrani roku 1790
Gietgud, Starosta Zmudzki.	Z Województwa <i>Łęczyckiego.</i>	Jerzmanowski.	Kretkowski.
Dąbski, Wojewoda Brzes. Kuj.		Maczyński.	Byszewski.
Prot. Potocki Woj. Kijowski.	Z Księstwa Zmudzkiego.	Gajewski.	Btocsiszewski.
Sumiński, Wojew. Jaowr.		Nakwaski,	Janikowski.
Książę Sanguszko, Woj. Woł.		Zabięto.	Rupeyko.
Swiejkowski, Woj. Podolski.		Gietgud.	Sylwestrowicz.
Książę Sapieha, Woj. Smol.		Gorski.	Karpp.
Hryniewiecki, Woj. Lubel.	Z Województwa <i>Brz. Kujaws.</i> <i>Kijowskiego.</i>	Tyszkiewicz.	Nagórski.
Niesiołowski, Woj. Nowograd.		Przeciszewski.	Oleździ.
Zboiński, Wojewoda Płocki.		Plater.	Pilsudzki.
Małachowski, Woj. Mazowiecki.		Dąbski.	Iliński.
Alexandrowicz, W. Podlaski.		Zakrzewski.	Dąbski.
Walicki, Wojew. Rawski.		Bierzyński.	Iliński Jan.
Zyberg, Wojewoda Brzes. Litewski.		Zalewski.	Trypalski.
Grocholski, Woj. Braclawski.		Pawsza.	Chojecki.
Chmara, Wojew. Miński.		Trypolski.	Rybiński.
Wilga, Wojewoda Czernichowski.		Proskura.	Rzewuski.
Radziwiński, Woj. Gniezniński.	<i>Inowrocław- skiego.</i>	Sokołowski.	Borowicki.
<i>Kasztelanowie.</i>		Leszczyński.	Iliński Józef.
Gurowski, Kaszt. Poznański.	Z ziemi <i>Dobrzyńskiej.</i>	Zboiński.	Madaliński.
Popiel, Kasztelan Sandomirski.		Nalęcz.	Trzebuchowski.
Kuźlicki, Kasztelan Kaliski.	Z Województwa <i>Ruskiego z ziemi Chełmskiej.</i>	Kicki.	Ośmiałowski.
	<i>Wołyńskiego.</i>		Szlubowski.
			Komorowski.
			Hulewicz.
			Zagórski.
			Piniński.
			Olizar.
			Aksak.
		Krzucki.	
		Świętosławski.	
		Hulewicz.	
		Strojnowski.	
		Karwicki.	

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

okazali, i ubliżali nieraz powadze narad sejmowych nie-przystojném uniesieniem.

Prawa skarbowe doznały mało przeszkód, gdyż głos powszechny tłumił we względzie polepszenia wewnętrznych urzędzeń, okrzyki wicherzającj epozycji Branickiego. Powiększony więc został dochód krajowy o 10 milionów złotych, z podatku zwanego ofiarą dziesiątego grosza, i w proporcyci podwojonym podatkiem na duchowicństwo nałożonym. Przedewszystkiem zaś przyłączeniem do skarbu dóbr ogromnych Biskupstwa Krakowskiego; podniesieniem opłaty ze Starostw (i wypuszczeniem ich w dzierżawę, co utoro-wać miało kolęj do wyprzedania więkšej ich liczby.

Zniesiona téż została rada nieustająca a boku Królewskiego. Naznaczona była nakoniec dnia 7. Września 1789 deputacyja do napisania konstytucyi, z poleceniem spiesznego jęj wygotowania. — Zaczém delegacyja ta przedstawiła takową sejmowi już w miesiącu Grudniu, obejmującą w ośmiu paragrafach organicznych, zasady konstytucyi pod nazwą ustawy rządowjéj.

1790.

Ustawa ta przyjętą została nie bez trudności dnia 20. Marca 1790 z wyłączeniem wszakże punktu dotyczącego uchylenia Elekcji Królów i dziedzictwa Tronu, którego rozwiązanie sejm decyzji narodu na sejmikach zostawił.

Zbliżała się wszakże chwila gdzie sejm zwyczajny co lat dwa przypadający miał dziś obradujący zastąpić. — Aby więc rozpoczęte czynności jego nie doznały przerwy, przedłużono posiedzenie tego sejmu do dnia 7go Lutego 1791. Zebrane tymczasowo sejmiki poselskie, zatwierdziły czynności jego, i utrzymując Stanisława Augusta na Tronie wyznaczyły mu następcę z prawem dziedzictwa w osobie Fryderyka Augusta Elektora Saskiego wnuka Króla Augusta III.

Obrani na tych sejmikach Posłowie zjechali się w Grudniu 1790, a dnia 16go tegoż miesiąca połączyły się oba sejmy w jeden, zaczém ujrzano zasiadających reprezentantów w liczbie podwójnej, czego nie było dotąd przy-

POSŁOWIE ZIEMSCY

S e n a t	POSŁOWIE ZIEMSCY		
	z Województwa	obrani roku 1788	obrani roku 1790.
Miaskowski, Kaszt. Gniezniński.	<i>Podolskiego.</i>	Rzewuski.	Orłowski.
Biernacki, Kaszt. Sieradzki.		Mierzejewski.	Borejko.
Lipski, Łęczycki.		Potocki Star.	Złotnicki.
Tyszkiewicz		Hum.	Kossecki.
Zmudzki.		Witostawski.	Witostawski.
Mniewski Brzes. Kujawski.			Zajączek.
Lubomirski Kijow.	<i>Smoleńskiego.</i>	Eydziałowicz.	Przeddziecki.
Dąbski, Inowrocł.			Grabiński.
Młocki, Wotyński.			Puzyna.
Morski, ^{Wamięń.}	<i>Z Ptu. Staro-</i>	Chrapowicki.	Zdzitowiecki.
Potocki, Lubelski.	<i>Duboskiego</i>	Radziszewski.	Jelski.
Jeleński, Nowogr.	<i>w Wilnie.</i>		Łappa.
Zboiński, Płocki.	<i>Lubelskiego.</i>	Książę Czarto-	Dłuski.
Sobolewski, Czer.		ryski, Adam.	Morski.
Ossoliński, Podlas.		Potocki, Stanis.	Zaleski.
Mikorski, Rawski.		Dłuski.	Suffczyński.
Szczyt, Brzes. Lit.		Wybranowski.	Lemnicki.
Czetwertyński,		Rościszewski.	Stoinski.
Bracławski.		Książę Sangusz-	
Zabiełło, Miński.		ko, Eustachy.	
Czetwertyński,			
Czerniech.			
Brzostowski, Ma-	<i>Nowogrodzkiego</i>	Bernowicz.	Chreptowicz.
zowiecki.		Wereszczaka.	Reytan.
Ankwicz, Sandec.		Przeclawski.	Zienkowicz.
Krzyżanowski,		Grabowski.	Pusłowski.
Międzyrz.		Bułharyn.	Grabowski.
Sołtyk, Wislicki.			Suchołolski.
Malczewski, Rogo-			
ziński.	<i>Płockiego.</i>	Mazowiecki.	Krajewski.
Suchodolski, Ra-		Rościszewski.	Zieliński.
domski.		Bońkowski.	Wessel.
Sołtyk, Zawiecho-		Zieliński.	Jeżewski.
stki.			
Moszczeński,			
Łędzki.	<i>Z Księztwa</i>	Rostworowski.	Puchała.
Koszutski, Szrem-	<i>Mazowieckiego.</i>	Szymonowski.	Jeziński.
ski.		Byszewski.	Rogowski.
Szydłowski, Żar-		Sobolewski.	Szamocki.
nowski.		Wilczewski.	Gomuliński.
Bystrzonowski, Ma-		Medochowski.	Rakowski.
łag.			
Karnicki, Wieluński			

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

kładu, a co usprawiedliwiać mogła obawa, aby nowo przybyli posłowie, nie uczynili w wniesionych prawach jakowej odmiany z duchem ich niezgodnej.

1791.

Ze zaś na tym sejmie upominały się miasta o przywrócenie im głosu w obradach narodowych, i takowe dnia 18go Kwietnia otrzymały, depntowani więc miejscy, już przygotowawczo obrani, zasiedli natychmiast miejsca za posłami ziemskimi.

Ustawa rządowa przez delegacyją w roku poprzednim ułożona, lecz dotąd nieogłoszona, a tém samém jeszcze nie zamieniona w prawo, została uroczyście odczytaną na sejmie dnia 3. Maja 1791 i tamże przez Króla zaprysiężoną; w dniu 5. Maja zaś *ad turnum* wzięta, zatwierdzoną była przez sejm, po trzykrotném zapytaniu Izb czyli tę przyjmują.

Wdachu i z wyrazów téj ustawy przeistaczała się artystokratyczna Rzeczpospolita Polska, w Monarchyją dziedziczną konstytucyjną, albowiem korona przechodzić miała prawem spadku nawet na kobiety w domu Elektoralnym Saskim, a Stan Szlachecki być przestawał jedynym w kraju prawodawcą, z przyczyny że miasta wolne znajdowały także udział w reprezentacyi narodowej; władza ustawodawcza mieścić się miała w dwóch Izbach, rozstrzygających wniesione podania większością głosów; władzę wykonawczą sprawował Król, a stanowiło ją Ministerium zwane strażą złożone z sześciu osób i podzielone na kommissyje Edukacyi, polieyi, wojny, skarbu i spraw zagranicznych. Władzę sądowniczą sprawować miały Trybunały szlacheckie, miejskie, i włościańskie, w hierachij trojakięj. *Liberum veto* i wszelkiego rodzaju konfederacje zniesione były. Poprawy i zmiany w konstytucyi do 25 lat odroczone wcześniej projektowane być niemogły. Książdz Hugo Kołłątay Podkanclerzy Koronny, i Ignacy Potocki Marszałek nadworny, przyłożyli się najczynniej do ułożenia téj ustawy.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

Takie urządzenie się Monarchij konstytucyjnej z żywiołów we Francyi do przeistoczenia kształtu rządu, świeżo użytych i zbyt widocznie objawiającej zasady których trzymano się w owym kraju do zmieszania dawnego rzeczy porządku, mieściło w sobie taką sprzeczność z prawidłami dotąd uważanemi w większej liczbie Państw Europejskich za nieporuszone, iż nieznalazło nawet u dworu Saskiego bezwarunkowego przyjęcia. — Przed innemi patrzył na nie niechętnie dwór Petersburski. Skoro więc zakończył wojnę z Turcyją, postanowił zająć się sprawami Polski, a to na wyraźne żądanie stronnictwa nowój konstytucyi przeciwnego, którego tłumaczami w Petersburgu byli Hetman Branicki i Szczęśny Potocki.

1792.

Jakoż wyszła w dniu 18go Maja 1792. deklaracyja Imperatorowój oświadczająca, że nowój ustawy rządowój w Polsce nie uznaje.

W ślad téj zawiązali Branicki i Potocki w Targowicy na Ukrainie, w dniu 24go Maja konfederacyją przeciw konstytucyi, a niebawem wkroczyło do Polski 100 tysięcy Rossyjskiego wojska.

Tak więc przychodziło do wojny między Rossyją i Polską. W tym zbiegu wypadków zaimitował sejm swe czynności i oddał Królowi zarząd wojska. — Wystąpiło ono do nierówněj walki w 45. tysięcy, nad którem objął dowództwo Ks. Józef Poniatowski. Lecz niebawem cofnęło się po małych utarczkach pod Zielincami i Dubnem z Podola i Wołynia nad Bug. Podobnież oddział w Litwie będący pod wodzą Iudyckiego, stanął między Grodnem i Brześciem. Opuszczona więc była większa część kraju, a gdy skutkiem bitwy pod Dubienką linija nad Bugiem zajęta przełamana została, były już odsłonięte Województwa Lubelskie i Podolskie, a z niemi także Stolica kraju.

W tym razie niebezpiecznym wydał Król wioi na pospolite ruszenie, lecz niezaspokojony tą słabą i niewszczęsną pomocą, skłonił się do przystąpienia do konfederacyi

S e n a t	POSŁOWIE ZIEMSCY		
	z Województwa	obrani roku 1788	obrani roku 1790
Cieszkowski, Liwski.	<i>Mińskiego.</i>	Pawlikowski.	Puttkammer.
Sierakowski, Stoński.		Wołodkowicz.	Wańkowicz.
Zbijewski, Sieradzki.		Jeleński.	Oskierko, Marszałek.
Karnkowski, Kujawski.		Oskierko, Straż.	Jeleński.
Tarnowski, Łęczycki.		Downarowicz.	Sołtan.
Karnkowski, Korniarski.	<i>Z Instancji z Korony.</i>	Morawski.	Oskierko, Strażnik.
Załoski, Buski.	<i>Z Litwy.</i>	Borch.	Batowski.
Jezierski, Łukowski.		Zabiełło.	Pagowski.
Pruszyński, Żyto- mirski.		Niemcewicz,	Kaczanowski.
Rybiński, Owru- cki.	<i>Z Księstwa Instancjskiego.</i>	<u>Julian.</u>	Trębicki.
	<i>Z Województwa Czarniechowskiego w Włodzimierzu.</i>	<u>Weisenhoff.</u>	<u>Mostowski.</u>
	<i>Sekretarze Sejmowi.</i>	<u>Kublicki.</u>	<u>Oskierko.</u>
Antoni Siarczyński, Sekret. Sejmu i Konf. Kor.		<u>Czacki, Podcz.</u>	Radziwiński.
	1790.	Miączyński.	Czarnołuński.
Jan Łuszczewski, Poseł, z Woj. Raw.		Kurdwanowski.	Ledóchowski.
Józef Narbut, Sekr. Konf. Litewskiej.		Hrasicki.	Błądowski.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

Targowickiej, która pod zasłoną wojska Rossyjskiego wzmagała się w stronników.

Przystąpieniem tém podpisaném dnia 23go Lipca objęte zostało wojsko, co kładło koniec działanióm wojennym. Generalność konfederacyi Targowickiej przeniosła się do Grodna dnia 25go Października, gdy tymczasem Rossyjanie Warszawę osadzili. Szczęsny Potocki zajął się pisaniem nowój konstytucyi, Kossakowscy zaś marszałkujący konfederatom w Litwie zatrudnili się łupieżą dóbr swych przeciwników.

1793.

W dniu 6go Stycznia roku tego wyszło oświadczenie Króla Pruskiego objawiające, że będąc w wojnie z rewolucyonistami Francuzkami, zabezpieczyć się musi od strony kraju Polskiego napełnionego ich stronnikami i зараżonego błędami jakobinizmu, przez wprowadzenie do niego siły zbrojnej; w skutek téj deklaracyi wkroczyło wojsko Pruskie do Polski i zajęło Województwa Poznańskie, Gnieźnieńskie Kaliskie, Sieradzkie, Łęczyckie, twierdzę na Jasnej górze, ziemię Wieluńską, część Województwa Rawskiego i Płockiego, tudzież miasta Gdańsk i Toruń podobnie obwinione o gnieźdzenie i podsycanie ducha burzliwego.

Był to wypadek niespodziewany dla konfederatów, którzy mu na próżno protestacją i zwołaniem pospolitego ruszenia zaradzić usiłowali. Aby jednak wszelkiemu starciu się wojska Polskiego z Pruskiém zapobiec, wyprawiono pierwsze na Ukrainę i tam rozbrojono, lub téż rozłożono je w takich stanowiskach, iż użyte do boju być nie mogło.

W ślad manifestu Pruskiego wyszedł dnia 29. Marca manifest Rossyjski, obwieszczający, że z potrzeby zapobieżenia szerzeniu się wyobrażeń dążących do zniszczenia zasad związku religijnego, politycznego i cywilnego, dwór Rossyjski zajmuje w posiadanie kraj rozciągający się od granicy Kurlandyi do Granicy Galicyi, po za linię poprowadzoną przez Litwę i Wołyń. W skutek tego zajęcia odpadło od Polski do Prus mil kwadratowych 1061 kraju z 252. miastami, 8274. wsiami, i ludnością wynoszącą

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

1,136,389. dusz ; do Rossyi, mil kwadratowych 4553 kraju, z 410. miastami, 10,081 wsi, i ludnością wynoszącą 3,011,683. mieszkańców.

Żądały jednocześnie oba dwory zwołanie sejmu, w celu zatwierdzenia tego odłączenia prowincyjów; konfederaci zaś ogłosili, że kto do związku ich nie należy, na sejmie tym posłować nie będzie.

Zjechał się sejm ten do Grodna dnia 17. Czerwca z dziesięciu senatorów i niewielu Posłów z uszczuplonego kraju złożony.

Na wniosek Łobarzewskiego, że uznanie okupacyi Rosyjskiej zjedna uwolnienie Województw przez wojsko Pruskie zajętych, wyznaczona została deputacyja pełnomocna, która Traktat z Rosyją dnia 20go Lipca podpisała.

Aliści niebawem żądano podobnej powolności dla Prus; sejm odparł to żądanie milczeniem nieporuszoném, aż Ankwicz Poseł Krakowski przerwał je doradzając, aby milczenie poczytane było za przyzwolenie, zaczęł Marszałek sejmowy Stanisław Bieliński, bez dalszego ociągania się Traktat z Prusami deputacyi podpisać polecił, co téż dnia 25. Września nastąpiło.

Pośród takiego umawiania się wniesione były niektóre użyteczne projekta do urzędzeń wewnętrznych. Zniesiona téż była konfederacyja Targowicka, *Sancita* jój skasowana; kraj pozostały na województwa inaczéj podzielony został, i nową konstytucyją otrzymał, z uchyleniem ustawy rządowej w dniu 3. Maja 1791. roku uchwalonej. — Konstytucyją tę a oraz całość Rzeczypospolitej, gwarantowała Rosyja.

Na tém ukończył się sejm Gordzieński dnia 23go Listopada 1793.

1794.

Przejął się zalem naród na widok tego powtórnego uszczuplenia ziemi ojczystej, wróżącego zupełną kraju zagładę; albowiem snadno było przewidzieć, że pozostałe jego szczątki znikną z czasem ze związku Państw samoistnych. Uległością więc tylko przedłużoném być mogło chwie-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

jące się istnienie jego. Aliści taka uległość nie zgadzała się z rozjątrzoném uczuciem u tych zwłaszcza, co kładą w szalę na której przeznaczenie waży losy Państw i narodów, gorliwość i męstwo, sądzili, że cnoty te przechylić ją potrafią. Z takiego pojmowania rzeczy wynikło, że rozprószeni za granicą kraju główni uczestnicy w pracach sejmu czteroletniego, żywili nadzieję dzwignienia sprawę krajową i na téj zasadzie zagrzewali do poruszenia się naród i dotąd nie zupełnie rozbrojone wojsko; temu zaś przeznaczali za dowódcę Tadeusza Kościuszkę, męża znanego z niezaprzeczonej cnoty i z talentów wojennych, przed wszystkim potrzebnych w obecnych okolicznościach. Ustępujący z dywizyją swą z zajętego przez Prusaków kraju Generał Byszewski, dał najpierw z porady Jana Henryka Dąbrowskiego hasło poruszenia, kusząc się o zajęcie Warszawy; a gdy pomysł ten dzielny, lecz nader niebezpieczny skutku nie wziął, ciągnął do Krakowa gdzie połączył się z oddziałem którym dowodził Wodzicki.

Pospieszył za nimi Madaliński z pod Ostrołęki ściągając po drodze rozprószone kommandy. Nadbiegli téż Walewski i inni, a tak zebrano się w Krakowie, gdzie już znajdował się Kościuszko, pięć tysięcy wojska, i tu dnia 24. Marca 1794 ogłoszony był akt, powierzający Kościuszkę; władzę Dyktatorską.

Słaby ten związek siły występujący do walki, wzmocniony został kilku tysiącami wieśniaków w kosy uzbrojonych, a nad wszelkie spodziewanie odniósł dnia 4. Kwietnia pod Raclawicami zwycięstwo.

Na odgłos tych zdarzeń poruszyło się w Warszawie zagrzewane przez Bankiera Kapustas i szewca Kilińskiego pospólstwo; rzuciło się na mieszkanie Igelstroma Posła Rossyjskiego, zdobyło je i zrabowało; gdy jednocześnie pułk Działyńskiego odpierał wstępny bojem załogę Rossyjską.

Walka ta trwała dni trzy, i zakończona była zupełnym ustąpieniem z miasta wojska obcego.

Tychże dni co w Warszawie odbyło się podobne poruszenie na Zmudzi, za sprawą Niesiołowskiego i innych,

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

którzy wnet do Wilna pospieszyli i przy pomocy małej garstki wojska pod dowództwem Jasińskiego miasto to zajęli. Spowinowaczone z temi wypadkami zaszły poruszenia w Grodnie, w Brześciu i Lublinie, które wszystkie w pojedynczém swém działaniu zgadzały się z ważniejszymi czynnościami w Krakowskim i w Radomskim. W ślad ich poruszyły się zleżów oddziały wojska Polskiego po dalekich okolicach kraju rozprószone. Przyciągnęły od Ołyki pułki piesze i konne. Kopeć przyprowadził oddział z pod Owrucza; Wyszkowski i Łazninski brygady swe z Podola. Siły te koncentrowały się w małej Polsce, a kraj cały między Warszawą, Krakowem i Lublinem, znalazł się wolnym od wojsk obcych.

Kościuszko powierzył namiestniczą w nim władzę do spraw rządowych, radzie najwyższej z ośmiu osób złożonej; a ta udzielała codziennie Królowi wiadomości o swych czynnościach.

Przysposobienia do boju odbywały się tymczasem z powolnością nie małą, wynikającą z zachodzącej trudności w organizowaniu i uzbrojeniu ludu wiejskiego. Zastąpione pod Szczekocinami dnia 6. Czerwca od korpusu Rossyjskiego i Pruskiego, wojsko Polskie, doznało ciężkiej klęski, którą powiększył Wieniawski wydaniem Prusakom bez oporu Krakowa, lubo dość silnie obwarowanego okopami; tudzież nieumiejętne działanie strategiczne Zajączka w bitwie pod Chełmem.

Na odgłos tych klęsk których przyczynę zdradzie przypisano, oburzyło się spóółstwo w Warszawie i ukarało śmiercią na szubienicy, kilkanaście osób podejrzanych.

Podobny los spotkał już był innych w Wilnie. Ponożyły się te gwałtowności w Warszawie dnia 28. Czerwca. Uśmierzył je dopiero Kościuszko nadciągnawszy z wojskiem do Stolicy.

Stanęło pod nią nawzajem 50 tysięcy wojska Pruskiego pod dowództwem osobistém Króla Fryderyka Wilhelma, i 9 tysięcy wojska Rossyjskiego.

Tu więc odbyć się miał bój stanowczy, albowiem ogłoszone z posłków poruszenia w Litwie bezskutecznie

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

spełży, pomimo usilnych zabiegów Michała Ogińskiego, Stefana i Jerzego Grabowskich, i chwalebną obronę Wilna przez Hornowskiego; a tak linija bojowa mieściła się w szczupłym obwodzie stolicy, na przedc obwarowanej wami. Niedostatek dział ciężkich zniewalał wszakże wojsko Pruskie do nieczynnego strzeżenia Warszawy, gdy w tém Mniewski Kasztelan Kujawski w 30 tylko ludzi napadł i zatopił statki na których harmaty Wisłą prowadzono; pomyślny ten wypadek dodał serca Wielkopolanom, poruszyli się w Poznańskim i Bydgoskiem, a poruszenie to czynnie kierowane przez Dąbrowskiego i Madalińskiego, zmusiło wojsko Pruskie do ustąpienia z pod Warszawy.

Aliści powodzenie to równie ważne jak było niespodzianém, zmieszał pochód znacznego korpusu Rossyjskiego który pod rozkazami Suwarowa dążył ku Stolicy przez Polesie, jako téż nieprzewidziane posunięcie się wojska Austryjackiego w ziemię Chełmską i na Wołyń. Korpus Rossyjski wstrzymany na chwilę niepomyślną utarczką pod Krupezcami dnia 18. Września przeprawił się niebawem przez Bug i spotkał pod Maciejowicami dnia 10. Października wojsko którym Kościuszko dowodził. Naczelnik omylony w nadziei że stojący w pobliżności z znacznym oddziałem Adam Poniński przybędzie mu w pomoc, rozpoczął bój nierówny w którym porażony, dostał się w niewolę, wraz z Kniaziewiczem, Sierakowskim, Kopciem, Kamińskim i Niemcewiczem.

Ściągnęła się wstecznym obrotem pod Warszawę, pozostała część wojska, z którą połączyły się niedobitki Litewskiego pod Mokronowskim i Insurgenści Wielkopolscy pod wodzą Dąbrowskiego, tak iż jeszcze 30 tysięcy ludu zbrojnego wystąpić mogło do boju.

Te rozłożył w okolicach miasta Wawrzecki, naczelnikiem w miejscu Kościuszki obrany; samej Warszawy bronić miał Zajączek w 8 tysięcy piechoty i 2 tysiące jazdy.

Dnia 2go Listopada podstąpił Suwarów pod okopy Pragi w czterdzieścitisięcy wojska, i zaraz szturm do nich przypuścili Dnia 4go Listopada przedmieście to zdobyte, wystawiło pobojowisko usłane trupami wyrzniętych mieszkańców. Dnia 8go Listopada kapitulowała Warszawa za